

ΣΥΟΛ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΛ ΑΡΙΘ. 44
1947

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

155

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ ΑΡΙΘ. 44
1947

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΕ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ)

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
Προσημείωσις	δ'
1. Διδασκαλία ποιήματος κατὰ στίχον, τροχαίου ρυθμοῦ :	
<i>Γεωργίου Δροσίνῃ</i> : Ὁ ἥλιος καὶ ὁ Ἄερας (μῦθος) ...	1
2. Τὰ λαϊκὰ αἰνίγματα. Ἡ ὁμοιοκαταληξία	12
3. Αἱ παροιμίαι τοῦ λαοῦ μας.	
Α'. Τί φανερῶνουν	22
Β'. Πῶς ἐδημιουργήθησαν καὶ διεδόθησαν	23
Γ'. Εἶδη τῆς ὁμοιοκαταληξίας :	
α) ὀξύτονος, παροξύτονος, προπαροξύτονος	29
β) ἀπλῇ, πλουσία, πλουσιωτάτῃ	30
Δ'. Ἡ ἐνάργεια εἰς τὰς παροιμίας	32
4. Διδασκαλία ποιήματος κατὰ δίστιχα, iamβικοῦ ρυθμοῦ, με ὁμοιοκαταληξίαν ζευγαρωτήν :	
<i>Γιάννῃ Περγαλιτῇ</i> : Ἡ πίννα καὶ ἡ γαρίδα (μῦθος)	44
5. Διδασκαλία ποιήματος κατὰ δίστιχα, τροχαίου ρυθμοῦ, με ὁμοιοκαταληξίαν ζευγαρωτήν :	
<i>Ἀχιλλέως Παράσχου</i> : Τὸ ἀρνάκι καὶ ὁ λύκος (μῦθος) ...	49
Πρὸς σύγκρισιν :	
La Fontaine : Le loup et l' agneau	57
Παναγ. Σούτσου : Λύκος καὶ ἀρνίον	58
6. Ἐφαρμογὴ τῶν διδαχθέντων διὰ τὴν ξωηρότητα τοῦ λόγου εἰς ἕκθεσιν :	
Τὸ παρήκοον ἀρνάκι (μῦθος)	58
7. Οἱ μῦθοι.	
Α'. Τί εἶναι	68
Β'. Ἡ δύναμις αὐτῶν ...	69
Γ'. Πῶς ἐδημιουργήθησαν	72
Δ'. Εἰς τί προσέχει ὁ μυθολόγος	73
8. Ἐκθεσις : Ὁ κρυμμένος θησαυρός	76
Πρὸς σύγκρισιν : Τέσσαρα ποιήματα	85
9. Διδασκαλία ποιήματος κατὰ δίστιχα, τροχαίου ρυθμοῦ, με ὁμοιοκαταληξίαν ζευγαρωτήν :	
<i>Ἡλία Τανταλίδου</i> : Ἡ Κυριακή	87
10. Διδασκαλία ποιήματος κατὰ στροφάς τετραστίχους, iamβικοῦ ρυθμοῦ, με ὁμοιοκαταληξίαν σταυρωτήν :	
<i>Γεωργίου Βιζυνοῦ</i> : Ἡ καταιγίς	94
11. Διδασκαλία ποιήματος κατὰ στροφάς ὁμοίου τύπου :	
<i>Γιάννῃ Περγαλιτῇ</i> : Τὰ δυὸ ὀνιά	107

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ

1. Διδασκαλία ποιήματος. Τὸ τροχαικὸν μέτρον.

Ὁ Ἥλιος καὶ ὁ Ἀέρας.

Γεωργίου Δροσίνη.

Σήμερον, παιδιά ¹, θὰ διαβάσωμεν ἕνα μῦθον τοῦ Αἰσώπου, ὅπως τὸν ἔχει γράψει σὲ στίχους ὁ ποιητὴς Γ. Δροσίνης. Ἡ ἐπιγραφή του εἶναι: Ὁ Ἥλιος καὶ ὁ Ἀέρας. Ἀκούστε ὅμως πρῶτα πῶς τὸν διηγεῖται ὁ Αἰσώπος.

Ἀνέγνωσα μεταφρασμένον τὸν μῦθον εἰς τὴν καλυτέραν του παραλλαγήν, ἀπὸ ὅσας περιῆλθον εἰς ἡμᾶς (Ἴδε Chambry εἰς τὴν μικρὰν ἔκδοσιν, 1927, ἀρ. 73), παραλείψας τὸ ἐπιμύθιον.

Βορέας καὶ Ἥλιος.

Βορέας καὶ Ἥλιος περὶ δυνάμεως ἤριζον. Ἐδοξε δὲ αὐτοῖς ἐκεῖνον τὴν νίκην ἀπονεῖμαι, ὅς ἂν αὐτῶν ἄνθρωπον ὁδοιπόρον ἀποδύσῃ.

Καὶ ὁ Βορέας ἀρξάμενος σφοδρὸς ἦν. Τοῦ δὲ ἀνθρώπου ἀντεχομένου τῆς ἐσθῆτος, μᾶλλον ἐπέκειτο. Ὁ δέ, ὑπὸ τοῦ φύχους καταπονούμενος, ἔτι μᾶλλον καὶ περιτιτότερον ἐσθῆτα προσελάμβανεν, ἕως ἀποκαμῶν (ὁ Βορέας) τῷ Ἠλίῳ αὐτὸν παρέδωκε.

Κἀκεῖνος τὸ μὲν πρῶτον μετρίως προσέλαμψε. Τοῦ δὲ ἀνθρώπου τὰ περισσὰ τῶν ἱματίων ἀποτιθεμένον, σφοδρότερον τὸ καῦμα ἐπέτεινεν, ἕως οὗ πρὸς τὴν ἁλίαν ἀντέχεν μὴ δυνάμενος, ἀποδυσάμενος, ποταμοῦ παραρρέοντος, ἐπὶ λουτρον ἀπῆει.

Ὁ λόγος δηλοῖ ὅτι πολλάκις τὸ πείθειν τοῦ βιάζεσθαι ἀννικιώτερόν ἐστι.

Ἀνοίξετε τώρα τὰ βιβλία σας εἰς τὴν σελ. 148, νὰ ἴδωμεν πῶς ἀπέδωσε τὸν μῦθον ὁ νεώτερος ποιητὴς.

1. Οἱ μαθηταὶ εἶχον ἤδη διδαχθῇ ὅσα περιέχονται εἰς τὸ Α' τεῦχος τῶν Διδασκαλιῶν μου.

Ὁ ἥλιος καὶ ὁ Ἀέρας.

Θυ. γ { Ὁ Ἀέρας θύμωσε,
 μέ τὸν ἥλιο μάλωσε |
 Ὁ Ἀέρας ἔλεγε:
 «Εἶμαι δυνατώτερος!»
 Καὶ ὁ ἥλιος ἔλεγε:
 «Σὲ περνῶ στὴ δύναμη!»

5

Πεπ. γ { Ἕνας γέρος γεωργὸς
 μέ τὴ μαύρῃ κάπα του
 στὸ χωράφι πῆγαινε. |
 Ὁ Ἀέρας λάλησε:
 Ὅποιος ἔχει δύναμη
 παίρνει ἀπὸ τὸ γέροντα
 τὴ χονδρὴ τὴν κάπα του!» |

10

Ἀγω. γ { Φύσησε, ξεφύσησε,
 ἔσκασε στὸ φύσημα. |
 Ἀδικὸς ὁ κόπος του.
 γγ { κρύωσεν ὁ γέροντας
 καὶ διπλᾶ τυλίχτηκε
 Χ. { στὴ χονδρὴ τὴν κάπα του. ||

15

Ἡρ. γ { Καὶ ὁ ἥλιος λάλησε:
 Ὅποιος ἔχει δύναμη,
 Εἰρ. γ { παίρνει ἀπὸ τὸ γέροντα
 τὴ χονδρὴ τὴν κάπα του!» ||

20

Καλ. γ { Ἐφεξεν ὁλόλαμπρος,
 καλωσύνη σκόρπισεν |
 γ { ἔβγαλεν ὁ γέροντας
 τὴ χονδρὴ τὴν κάπα του. |

25

Ἡρ. Χ { Πάλι ξαναλάλησε:
 «Ἀκουσε καὶ μάθε το:
 σὲ περνῶ στὴ δύναμη,
 γιὰ πᾶς μέ τὸ κακὸ,
 α { κι' ἐγὼ πάω μέ τὸ καλὸ!»

30

Ὁ μῦθος δὲν παρουσίασε καμμίαν δυσκολίαν εἰς τὰ παιδιὰ, καὶ ὁ σκοπὸς δὲ τοῦ μυθογράφου (τὸ ἐπιμύθιον) εὐρέθη εὐκόλως· ὁ Αἰσωπος θέλει νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι μὲ τὸν καλὸν τρόπον, τὴν εὐγένειαν, τὴν εὐπροσηγορίαν, κατορθώνει κανεὶς πολὺ περισσότερα πράγματα, παρὰ μὲ τὸν κακὸν τρόπον, καὶ τὴν ἀγριότητα. Τὸ λέγει ἄλλως τε τὸ ποίημα, εἰς τὸ τέλος. Μερικοὶ μαθηταὶ ἐγνώριζαν τὰς σχετικὰς παροιμίας τοῦ λαοῦ μας: *Περισσότερο ψωμὶ τρώγεται μὲ τὸ μέλι, παρὰ μὲ τὸ ξίδι· ἢ συντομώτερον: Κάλλιο μὲ τὸ μέλι, παρὰ μὲ τὸ ξίδι· ἢ Κάλλιο μὲ τὸ ἥμερο, παρὰ μὲ τὸ ἄγριο· ἢ Κάλλιο μὲ τὸ καλὸ, παρὰ μὲ τὸ στανιό.*

Εἶπα ἔπειτα στὰ παιδιὰ νὰ προσέξωμεν εἰς τὸ μέτρον τοῦ ποιήματος. Ὅταν τὸ διαβάζωμεν, εὐχαριστεῖ τὸ αὐτί μας, ἱαμβικὸν ὅμως, ὅπως εἶδομεν ὅτι εἶναι τὸ μέτρον εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, δὲν εἶναι. Ἄς ἰδοῦμε.

Ἐγραψα εἰς τὸν πίνακα τοὺς πρώτους 6 στίχους, χωρίζων τὰς συλλαβὰς καὶ παραλείπων τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα. Ἀπέναντι δὲ παρέστησα τὰς 7 συλλαβὰς κάθε στίχου μὲ ἰσαριθμοὺς ὀριζοντίας γραμμάς, ἔτσι:

Ο	Α	ε	ρας	θυ	μω	σε	—	—	—	—	—	—
με	τον	Η	λιο	μα	λω	σε	—	—	—	—	—	—
Ο	Α	ε	ρας	ἔ	λε	γε	—	—	—	—	—	—
ει	μαι	δυ	να	τω	τε	ρος	—	—	—	—	—	—
Και	ο	Η	λιος	ε	λε	γε	—	—	—	—	—	—
Σε	περ	νώ	στη	δυ	να	μη	—	—	—	—	—	—
							1	2	3	4	5	6 7

Ἐκάλεσα ἔπειτα ἓνα μαθητὴν νὰ διαβάσῃ ἓνα ἓνα στίχον καὶ νὰ βάζῃ ὀξεῖες εἰς τὰς τονιζομένας συλλαβὰς καὶ κατόπιν εἰς τὰς ἀντιστοιχοῦς γραμμάς. Ἔτσι τὰ γραφέντα μετεβλήθησαν ὡς ἑξῆς:

Ο	Α	έ	ρας	θύ	μω	σε	—	—	ˆ	—	ˆ	—
με	τον	Η'	λιο	μά	λω	σε	—	—	ˆ	—	ˆ	—
Ο	Α	έ	ρας	έ	λε	γε	—	—	ˆ	—	ˆ	—
εἰ	μαι	δυ	να	τώ	τε	ρος	ˆ	—	—	—	ˆ	—
Και	ο	Η'	λιος	έ	λε	γε	—	—	ˆ	—	ˆ	—
Σε	περ	νώ	στη	δύ	να	μη	—	—	ˆ	—	ˆ	—
							1	2	3	4	5	6 7

Οἱ μαθηταὶ παρετήρησαν ὅτι εἰς τοὺς στίχους αὐτοὺς τονίζονται ἡ πρώτη, ἡ τρίτη, ἡ πέμπτη συλλαβή· δηλαδή, ἐὰν πάρωμε

τὰς συλλαβὰς δύο—δύο, τονίζονται πάντοτε αἱ μοναὶ συλλαβαί. Ἄλλ' ἡ ἑβδόμη; Εἶπα εἰς ἓνα δύο μαθητὰς νὰ διαβάσουν πάλιν τοὺς στίχους, ἀλλὰ δυνατὰ· καὶ ἡ τάξις ἀνεγνώρισε ὅτι τονίζεται πράγματι εἰς ὅλους καὶ ἡ ἑβδόμη, ἀλλὰ ὅχι μὲ τόσον ἰσχυρὸν τόνον, ὅπως αἱ ἄλλαι, ἀλλὰ μὲ ἀδυνατώτερον· ἀναπτύσσεται εἰς αὐτὴν ἓνας δευτερεύων τόνος, ὅπως ἐπίσης καὶ εἰς τὴν πρώτην συλλαβὴν τοῦ 1ου, 2ου, 3ου, 5ου καὶ 6ου στίχου, καθὼς καὶ εἰς τὴν 3ην τοῦ 4ου. Εἶπα εἰς ἓνα μαθητὴν νὰ σημειώσῃ εἰς τὸν πίνακα μὲ βαρείας τοὺς δευτερεύοντας αὐτοὺς τόνους. Ὡστε;

Εἰς τὸ ποίημα αὐτὸ ἔχομεν στίχους ἑπτασυνλλάβους, εἰς τοὺς ὁποίους τονίζονται πάντοτε αἱ μοναὶ συλλαβαί, δηλ. ἀπὸ τὰς δύο συλλαβὰς κάθε φορὰ ἡ πρώτη. Ἐάν, ὅπως ἐκάμαμεν εἰς τοὺς ἱαμβικούς στίχους, χωρίσω μὲ κάθετὸν γραμμὴν τὰς συλλαβὰς ἀνὰ δύο,

Ὁ Α | έρας | θύμω | σέ
μὲ τον | Ἡ'λιο | μάλω | σέ, κτλ.

καὶ τὰ τμήματα αὐτὰ τὰ ὀνομάσω πάλιν πόδας, θὰ εὗρω ὅτι κάθε στίχος ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 πόδας (τὸν τελευταῖον ἑλλιπῆ) καὶ εἰς τὸ αὐτὶ μου ἀκούω διαρκῶς

τάτα — τάτα — τάτα — τά (τα).

Δηλαδή, ἐν συγκρίσει μὲ τὸ ἱαμβικὸν μέτρον, εἰς τὸ ὁποῖον τονίζεται ἀπὸ τὰς δύο συλλαβὰς ἡ δευτέρα καὶ ἀκούω *τατά—τατά—τατά—τατά*, ἐδῶ ἔχω ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον.

Τὸ μέτρον αὐτὸ τὸ ὀνομάζομεν *τροχαϊκόν*, τοὺς πόδας *τροχαϊκούς*. Τὸ ποίημα αὐτὸ λέγομεν ὅτι εἶναι γραμμένον εἰς στίχους ἑπτασυνλλάβους *τροχαϊκούς*.

Διέταξα κατόπιν νὰ «μετρήσωμεν» καὶ τοὺς ἄλλους στίχους. Ὅλοι εὐρέθησαν κανονικοί, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο τελευταίους:

Γιατί | πᾶς με | τό κα | κό
κι' ἐγώ | πάω με | τό κα | λό.

Ὁ πρῶτος πούς καὶ εἰς τοὺς δύο στίχους εἶναι ἱαμβος ἀντὶ τροχαίου. Πῶς αὐτό; Εἶπα εἰς τὰ παιδιὰ ὅτι δὲν εἶναι λάθος, διότι οἱ *τροχαῖοι*, ὅπως καὶ οἱ ἱαμβοὶ, πηγαίνουν *δύο—δύο*, *μετροῦνται κατὰ διποδίαν*. Τὸ αὐτὶ μας προσέχει συνήθως περισσότερον εἰς τὸν δεύτερον πόδα, αὐτὸς ἀκούεται ἰσχυρότερον. Ἐπομένως εἰς τὴν πλήρη τροχαϊκὴν διποδίαν τὸ σπουδαῖον, τὸ ἀπαραίτητον εἶναι ὁ τόνος νὰ πίπτῃ εἰς τὴν τρίτην συλλαβὴν. Τὸ κανονικὸν βέβαια εἶναι νὰ τονίζεται

καὶ ἡ πρώτη καὶ νὰ ἔχωμεν *τά τα—τά τα*, δύο τροχαίους. Ἀλλὰ ἡμπορεῖ νὰ ἔχωμεν καὶ *τατά—τάτα* (ἱαμβον δηλ. καὶ τροχαῖον), χωρὶς νὰ εἶναι τοῦτο λάθος¹.

Εἶπα κατόπιν εἰς τὰ παιδιὰ νὰ προσέξωμεν ἰδιαίτερος τὸν τόνον μερικῶν λέξεων. Ἀς ἰδοῦμε π.χ. τὸν 13ον στίχον: *τὴ χονδρὴ τὴν κάπα του*. Ἐκεῖ τὸ ἄρθρον *τὴν* εἰς τὸν πρῶτον πόδα τονίζεται (μὲ δευτερεύοντα τόνον), εἰς τὸν δεύτερον εἶναι ἄτονον. Ἐπίσης τὸ ἄρθρον *ὁ* εἰς τὸν 1ον μὲν καὶ τὸν 3ον στίχον εἶναι εἰς τὴν θέσιν τονουμένης συλλαβῆς, ἀλλ' εἰς τὸν 5ον, 16ον, καὶ 20ὸν στίχον ἄτόνου.

Ἀς προσέξωμεν καὶ τὴν πρόθεσιν μὲ εἰς τοὺς δύο τελευταίους στίχους καὶ εἰς τοὺς δύο εἶναι ἄτονος. Ἀλλ' εἰς τὸν 2ον καὶ τὸν 8ον; Ἐκεῖ τονίζεται (μὲ δευτερεύοντα τόνον).

Ἀς κοιτάξωμεν τώρα καὶ τὴν λέξιν *στό*, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸν 9ον καὶ 15ον στίχον. Ἀπὸ ποῦ προέρχεται; Ἀπὸ τὴν πρόθεσιν εἰς καὶ τὸ ἄρθρον *τό*: εἰς τὸ χωράφι=στό χωράφι. Εἰς τὸν 9ον στίχον τὸ *στό* εἶναι εἰς τὴν θέσιν τονιζομένης συλλαβῆς, εἰς τὸν 15ον ὅμως ἄτόνου. Ὁμοίως καὶ ἡ *λ. στή* εἰς τὸν 6ον στίχον εἶναι εἰς τὴν θέσιν ἄτόνου συλλαβῆς, ἀλλ' εἰς τὸν 19ον τονιζομένης.

Καὶ ὁ σύνδεσμος καὶ παθαίνει τὰ ἴδια: εἰς τὸν 5ον, τὸν 18ον καὶ τὸν 20ὸν στίχον τονίζεται, εἰς τὸν 29ον εἶναι ἄτονος.

Εἶπα στὰ παιδιὰ νὰ προσέξωμεν καὶ εἰς τὴν καθημερινήν μας ὁμιλίαν τί γίνεται μὲ τὰς ἑξῆς φράσεις, τὰς ὁποίας ἔγραψα εἰς τὸν πίνακα: *μοῦ ἔγραψε, μᾶς ἔγραψε, τὸν κύτπησε, τοὺς κύτ-*

1. Οἱ ἀρχαῖοι τὴν ἔνωσιν αὐτὴν ἱαμβοῦ καὶ τροχαίου τὴν ἔλεγον *ἀντίσπαστον*. Ἡ λέξις Ἀλέξανδρος π.χ. (υ — — υ) ἀπετέλει ἀντίσπαστον.

Εἰς τὸν *Ὑμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Σολωμοῦ*, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, εἶναι γραμμένος εἰς τροχαϊκοὺς ὀκτασυλλάβους καὶ ἑπτασυλλάβους, ἔχομεν πλείστους τοιοῦτους σημερινούς (— — —) ἀντισπάστους. Π.χ. Ἐκεῖ μέσα κατοικοῦσες (στροφὴ 3η), Γιατὶ τάσχιαζ' ἡ φοβέρα (στροφὴ 4η), Ἐρμιά, θάνατος καὶ φρίκη (στρ. 34η), Ἴδου ἔμπρός σου ὁ τοίχος στέκει (στρ. 35η), Κι' ἄς εἴν' ἄρματα γεμάτη (στρ. 36η), Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια, ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν, ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια, ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν (στροφὴ 44η), Ἐκεῖ τὸ ἔγγισμα πηγαίνει βαθιὰ μέσ' στὰ σωθικά (στρ. 57η), Παντοῦ φόβος καὶ τρομάρα, παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα (στρ. 70ή), Κι' ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία (στρ. 82α) καὶ ἄλλους πολλούς.

ἦρθε, ἦρθε μὲ τὰ πόδια, ἦρθε γιὰ σένα, ἦρθε σὲ σένα, πᾶμε
 στὸ σπῖτι, ἔρχομαι ἀπὸ τὸ σπῖτι, κατὰ γῆς, ἔλα νὰ φᾶμε, θὰ φᾶμε,
 ἐγὼ καὶ σύ. Οἱ μαθηταὶ ἐδιάβασαν καὶ εὗρηκαν ὅτι πολλοὶ μο-
 νοσύλλαβοι λέξεις, (αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμιαί, τὰ ἄρθρα, ὁ σύν-
 δεσμος καί, αἱ προθέσεις μέ, γιὰ (=διά), σὲ (=εἰς) καὶ αἱ ἐνώ-
 σεις τῆς τελευταίας μὲ ἄρθρα καθὼς στό, στήν, στές, τὰ ἄκλιτα
 νά, θά, κτλ.), ἐπίσης δὲ καὶ αἱ δισύλλαβοι προθέσεις ἀπὸ καὶ
 κατὰ, μολονότι εἰς τὸ γράψιμον βάζομεν ἐπάνω τοὺς τόνον, εἰς
 τὴν ὁμιλίαν μας εἶναι ἄτονοι. Ὅταν δὲ συνθέτωμεν στίχους καὶ
 κάμνωμεν ρυθμικὸν τὸν λόγον, τὰς λέξεις αὐτὰς τὰς παίρνομεν
 ὅπως μᾶς βολεῖ, ἄλλοτε ὡς ἁτόνους, ἄλλοτε ὡς τονιζομένας. Εἰς
 τὰ ποιήματα δηλ. αἱ λέξεις αὐταὶ μᾶς εἶναι ἀδιάφοροι ὡς πρὸς
 τὸν τόνον.

Συνωψίσαμεν ὅσα εὗρήκαμεν διὰ τὸ τροχαϊκὸν μέτρον καὶ
 τὰς ἁτόνους λέξεις καὶ τὰ ἐγράψαμεν εἰς τὸ σχετικὸν μέρος
 τοῦ τετραδίου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπιγραφὴν **Στιχουργική**.

Μέτρον τροχαϊκόν: τροχαῖος = πούς δισύλλαβος, εἰς τὸν ὁποῖον
 τονίζεται ἡ πρώτη συλλαβὴ ($\frac{1}{-}$ —). Οἱ τροχαῖοι μετροῦνται
 κατὰ διποδίαν. Ἀντὶ διποδίας τροχαϊκῆς ($\frac{1}{-} - \frac{1}{-} -$) ἡμπορεῖ
 νὰ ὑπάρχη ἀντίσπαστος ($- \frac{1}{-} \frac{1}{-} -$).

Λέξεις ἄτονοι εἰς τοὺς στίχους. Ἐσημειώσαμεν τὰς ἀνωτέρω.

Τὴν ἐπομένην ὥραν εἶχα ὀρίσει διὰ τὴν καλὴν ἀνάγνωσιν τοῦ
 μύθου. Ἀλλὰ μόλις ἕνας μαθητὴς ἀνέγνωσε δοκιμαστικῶς, ἕνας
 ἄλλος ἔκαμε τὴν παρατήρησιν ὅτι μερικοὶ στίχοι περιέχουν πα-
 ραδόξως πολλὰς χασμωδίας π.χ. ὁ 1ος, Ὁ Ἀέρας θύμωσε, (τρία
 φωνήεντα ἀλλεπάλληλα ο α, ε) ὁ 5ος, Καὶ ὁ Ἥλιος ἔλεγε (ὁμ.)
 καὶ μερικοὶ ἄλλοι, πρᾶγμα ἀρκετὰ δυσάρεστον εἰς τὸ αὐτὶ μας.
 Πῶς συμβαίνει τοῦτο, ἐνῶ ὁ Δροσίνης εἶναι ἀπὸ τοὺς καλοὺς
 ποιητὰς μας;

Ἀπάντησα ὅτι τὸ ποίημα εἶναι ἀπὸ τὰ παλαιὰ τοῦ ποιητοῦ,
 ἐγρᾶφη δὲ εἰς ἐποχὴν πού δὲν ἐπρόσεχαν οἱ ποιηταὶ τόσον τὴν
 εὐφωνίαν¹. Ἐπειτα δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐκόλον πρᾶγμα ἡ ἀπο-

1) Καθὼς εἶναι γνωστόν, ἡ καθαρεύουσα, ἡ ὁποία ἐπεκράτει εἰς τὴν
 ποίησιν τῶν Ἀθηνῶν ἕως τὰ 1885, ἀνέχεται ἀταράχως τὴν χασμωδίαν.

φυγή τῆς χασμωδίας. Ὅριστε, εἶπα, ἄς δοκιμάσωμεν νὰ διορθώσωμεν τοὺς κακοφώνους στίχους.

Ἐθεωρήθησαν ὡς τοιοῦτοι ὁ 1ος, ὁ 3ος, ὁ 5ος, ὁ 10ος καὶ ὁ 20ός. Ἡ τάξις ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ διορθώσῃ πρῶτον τοὺς ὁμοίους 1ον, 3ον καὶ 10ον· ἀλλ' ἀνεγνώρισε μετ' ὀλίγον ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποφύγωμεν τὴν χασμωδίαν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς ἡ λ. ἄερας.

Τότε μερικοὶ ἐνθυμήθησαν ὅτι ὁ Αἴσωπος πολὺ ζωηρότερον φαντάζεται ὅτι ὄχι ὁ Ἀέρας, ἀλλὰ ὁ Βοριάς ἐμάλωσε μὲ τὸν ἥλιον. Ἠρώτησα : γιατί πολὺ ζωηρότερον ; Αὐτοὶ πού τὸ εἶπαν ἀπήντησαν ὅτι ἡ λ. ἄερας εἶναι κάτι γενικόν, ἀόριστον, ἀφηρημένον, περιλαμβάνει πολλὰ εἶδη ἀνέμων, καὶ δὲν λέγει σπουδαῖα πράγματα εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ἐνῶ ὁ βοριάς εἶναι ἓνας ἄερας ὀρισμένος, συγκεκριμένος, εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀνέμους αὐτὸς πού μᾶς θυμίζει τὸ δυνατό κρύο, τὰ χιόνια, (ὁ βοριάς πού τ' ἀρνάκια παγώνει, εἶπε ἓνας), πού πνέει πολλὰς φορὰς μὲ ὀρμὴν, μὲ μανίαν, πού κάμνει νὰ βουίζουν τὰ κλαριά, πού ξεριζώνει τὰ δένδρα, καὶ τόσα ἄλλα. Ἐπέστησα τὴν προσοχὴν τῶν παιδιῶν καὶ εἰς τοῦτο, ὅτι καὶ ἡχητικῶς ἡ λέξις μὲ τὸ β καὶ τὸ ρ καὶ τὸ γ καὶ τὸν ἐπὶ τῆς ληγούσης τόνον εἶναι πολὺ πιὸ ἐκφραστικὴ καὶ παρουσιάζει καλύτερα τὴν ἔννοιαν πού παριστάνει, παρὰ ἡ ἄψυχος καὶ πλαδαρὰ λόγφ τῆς χασμωδίας λ. ἄερας.

Ἀπεφασίσθη λοιπὸν οἱ στίχοι νὰ ἀλλαχθοῦν ὡς ἑξῆς :

Ὁ 1ος : Ὁ Βοριάς ἐθύμωσε

Ὁ 3ος : Ὁ Βοριάς ἐφώναζε (κάποιος ἐπρότεινε καυχώτανε ἢ καυχίστηκε, ἀλλ' ὑπερίσχυσε τὸ ἐφώναζε ὡς ζωηρότερον καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀγριότητος τοῦ Βοριά).

Ὁ 10ος : Ὁ Βοριάς ἐλάλησε.

Εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ἄλλων δύο στίχων, τοῦ 5ου καὶ 20οῦ, ἡ τάξις ἠγωνίσθη ἀρχετὴν ὥραν, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἐζήτησαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν ἰδίαν μέθοδον τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς λ. ἥλιος, ἀλλ' ἀντικαταστάτης ἐδῶ ἐστάθη ἀδύνατον νὰ εὗρεθῇ. Τέλος, ἀφοῦ τοὺς ἐπέστησα ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν προσοχὴν πόσον εἶναι δύσκολος πολλὰς φορὰς ἡ ἀποφυγὴ τῆς χασμωδίας, τοὺς ὑπέβαλα τὴν πρότασιν νὰ διαβασθῇ ἡ λ. ὁ ἥλιος κατὰ συνίτησιν καὶ νὰ προστεθῇ μία μικρὴ λέξις γιὰ νὰ γεμίσῃ ὁ στίχος. Ἔτσι ὁ μὲν 5ος στίχος νὰ γίνηι : Ὁ ἥλιος πάλιν ἔλεγε, καὶ ὁ 20ός : Ὁ ἥλιος τότε λάλησε.

Εἰς τὸ τέλος ἐκάλεσα ἓνα μαθητὴν νὰ διαβάσῃ ὅλον τὸν μῦθον μὲ τοὺς ἀλλαγμένους στίχους. Καὶ ἡ ἐπιγραφή του μετεβλήθη τὼρα εἰς Ὁ Ἥλιος καὶ ὁ Βοριάς, εἰς τροχαϊκὸν ρυθμὸν καὶ αὐτὴ, ὅπως καὶ τὸ ὅλον ποίημα.

Ἐὰν ἡ τάξις εἶναι καλὴ καὶ δείξῃ διάθεσιν, ἀφιερώνομεν ἓνα μάθημα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ζήτημα : Πῶς ἐπραγματεύθη τὸ θέμα τοῦ ὁ ἀρχαῖος μυθογράφος καὶ πῶς ὁ Δροσίνης, καὶ ποῖος διέτύπωσε αὐτὸ ζωηρότερον.¹

Οἱ μαθηταὶ μὲ καταλλήλους παρορμήσεις καὶ ὑποδείξεις τοῦ διδασκάλου εὐρίσκουν ὅτι ὁ ἀρχαῖος μυθογράφος παρουσιάζει ὅτι καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι βαθμιαίως ἐπαυξάνουν τὴν ἐνεργειάν των, ἕως ὅτου ἐπιτύχουν τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα, ἐνῶ εἰς τὸν Δροσίνην ἐνεργοῦν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μὲ μεγάλην ἔντασιν. Ὁ ἀρχαῖος μυθογράφος ἔχει καὶ κάτι παράλογον : ὁ ὁδοιπóρος, λέγει, ἐφόρεσε καὶ ἄλλα ἐνδύματα, ἐφ' ὅσον ἠῦξανε τὸ ψῦχος. Ποῦ τὰ βρήκε ; Εἰς τὸ τέλος ὁμοῦς ἔχει μίαν ἐπιτυχῆ ὑπερβολήν, ἡ ὁποία ἐξαιρεῖ τὴν νίκην τοῦ Ἥλιου : ὁ ὁδοιπóρος ἐξεστάθη τόσον, ὥστε ἐγδύθηκε ὅλως διόλου καὶ ἐμβῆκε στὸ ποτάμι ποῦ ἔτρεχε κοντὰ γιὰ νὰ δροσισθῇ. Ἀπίθανον δὲ φαίνεται εἰς τὴν ἀρχαίαν παραλλαγὴν καὶ τοῦτο, πῶς ὁ Βοριάς ἐδέχθη ὡς στοίχημα νὰ «ἀποδύσῃ» τὸν ὁδοιπóρον, πράγμα πολὺ δύσκολον, ἐὰν αὐτὸς ἐφοροῦσε πολλὰ ἐνδύματα. Ὁ Δροσίνης ἐφάνη εἰς αὐτὸ λογικώτερος : περιώρισε τὸ στοίχημα εἰς μίαν ὥρισμένην πρᾶξιν, ποῖος θὰ βγάλῃ τὴν κάπα μόνον τοῦ ὁδοιπóρου. Αὐτὴ εὐκόλα ἀφαιρεῖται, καὶ λογικὸν ἦτο νὰ τὸ προτείνῃ ἢ νὰ τὸ δεχθῇ προτεινόμενον ὁ Βοριάς, παρὰ τὴν ἀφαίρεσιν πολλῶν ἐνδυμάτων.

Ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ μῦθου οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν ὅτι ὁ ἀρχαῖος μυθογράφος εἶναι ψυχρὸς. Ἐν ἀντιθέσει ὁ Δροσίνης ἐφάνη ἐπιεικεσιώτατος. Ἐδωκε μὲ τὴν τέχνην του πολλὴν ζωὴν εἰς τὴν διήγησιν. Πρῶτον ἐβαλε τὰ ἴδια τὰ λόγια τῶν φιλονεικούντων προσώπων, αὐτούσιον δηλ. τὸν διάλογον, τὰς ἀντεγκλήσεις των, καὶ ἔτσι μᾶς ἔκαμε θεατὰς καὶ ἀκροατὰς τῶν διαμαχομένων. Ἐπειτα διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν βίαν, τὸ πείσμα,

1) Αὐτὴ ἡ ἔρευνα ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ στὸ σπίτι καὶ νὰ φέρουν οἱ μαθηταὶ γραπτῶς τὰ πορίσματά των. Ἄλλ' ἐννοεῖται πρὸς τότε νὰ ὑπαγορεύσωμεν τὴν μετάφρασιν τοῦ ἀρχαίου ὥστε νὰ τὴν ἔχουν ἐμπρὸς των.

τὸ ὁποῖον ἐγέννησεν ἡ ἄμιλλα (ιδίως εἰς τὸν Βοριᾶν) ἐχορησιμοποίησε μικρὰς-μικρὰς προτάσεις, ἀσυνδέτους πρὸς ἀλλήλας. Ὡραία παρέστησε τὴν εἰρωνικὴν διάθεσιν, μὲ τὴν ὁποίαν κατέχεται ὁ ἥλιος, ὅταν ἔρχεται ἡ σειρὰ του, βάζοντάς τον νὰ ἐπαναλάβῃ αὐτολεξεῖ εἰς τοὺς στ. 21—23 τοὺς στ. 11—13, τοὺς ὁποίους εἶχεν εἰπεῖ μὲ τόσον κομπασμὸν καὶ ὑπερηφάνειαν καὶ αὐτοπεποιθήσιν ὁ ἀντίπαλός του, λίγο πρὶν. Μὲ συντόμους ἐπίσης ἀσυνδέτους προτάσεις ἔδειξε τὴν μετὰ μεγίστης ἐντάσεως εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δρᾶσιν καὶ ραγδαίαν ἀποτυχίαν τοῦ Βοριᾶ (6 λέξεις, 4 προτάσεις), καθὼς καὶ τὴν ταχεῖαν ἔπειτα, ταχυστάτην νίκην τοῦ ἥλιου. Φυσικώτατα δὲ εἰς τὸ τέλος ἔβαλε τὸ συμπέρασμα, δηλ. τὸ ἐπιμύθιον, εἰς τὸ στόμα τοῦ ἰδίου τοῦ νικητοῦ, ὁ ὁποῖος τὸ ἀπευθύνει ἐν εἴδει συμβουλῆς πρὸς τὸν νικηθέντα. Ἀρχεται προσέτι ἀντιθέσεις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ δίδουν περισσοτέραν δύναμιν εἰς τὰ λεγόμενα.

Καὶ τὸ εἶδος τῶν στίχων, τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθη ὁ ποιητής, αὐξάνει τὴν ζωηρότητα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γοργότητα τοῦ ρυθμοῦ (περὶ αὐτοῦ ἴδε κατωτέρω), οἱ στίχοι του εἶναι μικροί, ὀλιγοσύλλαβοι, καταλλήλοτατοι διὰ νὰ δείξουν τὴν ἔριν καὶ τὸ ἀναπτυχθὲν πῆγμα. Μεγάλη του δὲ ἐπιτυχία εἶναι ὅτι εἰς τὸ τέλος κάθε στίχου στεκόμεθα, διότι ὁ καθένας ἢ ἀποτελεῖ αὐτοτελὴ φράσιν (τέτοιοι εἶναι οἱ περισσότεροι), ἢ εἶναι ξεχωριστὸ πάλιν μέρος γενικωτέρου νοήματος.

Συμφώνως πρὸς ταῦτα, οἱ μαθηταὶ συμπεραίνουν ὅτι ὁ νεώτερος μυθογράφος παρουσίασε μὲ πολλὴν ζωὴν καὶ χάριν τὸν μῦθον, πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει καθόλου ἡ ἀρχαία διατύπωσις.

Ἐπειτα ἤρχισεν ἡ ἐργασία διὰ τὴν καλὴν ἀνάγνωσιν τοῦ μύθου. Ἰκανοὶ μαθηταὶ ἐδιάβαζαν κατὰ τμήματα καὶ ἐδικαιολογουν κατόπιν τὴν ἀνάγνωσίν των. Ἔτσι ὑπεγραμμίσθησαν αἱ λέξεις πού πρέπει νὰ τονισθοῦν περισσότερο, ὅπως π. χ. τὸ *θύμωσε* καὶ *μάλωσε* τοῦ 1ου καὶ 2ου στίχου, τὸ *παῖρναι* τοῦ 12ου, τὸ ἐπίρρημα *διπλᾶ* τοῦ 18ου, κτλ. Εὐρέθη ὅτι ὁ τόνος τοῦ συνόλου εἶναι εἰς τοὺς στ. 29—32, (ιδίως τοὺς δύο τελευταίους), διότι αὐτοὶ περιέχουν τὸ ἡθικὸν δίδαγμα τοῦ μύθου· πρέπει αὐτοὶ νὰ τονισθοῦν δυνατὰ καὶ νὰ διαβασθοῦν ἀργά—ἀργά, ὥστε νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἀντίθεσις καὶ νὰ ἐντυπωθοῦν εἰς τὸν ἀκροατήν.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον, εὐρέθη ὅτι ὅλος ὁ μῦθος, ἐκτὸς ὀλίγων στίχων (τῶν τριῶν 7—9, ὅπου διακόπτεται ἐπ' ὀλίγον ἡ ἔρις με διήγησιν, τῶν δύο 24—25, ὅπου ὁ ἥλιος λάμπει γλυκύς, καὶ τοῦ τέλους, στ. 29—32), πρέπει νὰ διαβάζεται γρήγορα, σύμφωνα με τὸ γενικὸν περιεχόμενον του (ἀγῶν) καὶ τὰ μερικὰ διαδοχικὰ νοήματά του (μάλωμα καὶ διαξιφισμοί, στοίχημα, κάθοδος εἰς τὸν ἀγῶνα, ἔντασις δυνάμεων, κτλ.). Εἰς τοῦτο, εἶπα στὰ παιδιά, βοηθεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ μέτρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔγραψε ὁ Δροσίνης τὸ ποίημά του. Διότι τὸ τροχαϊκὸν μέτρον εἶναι γοργόν, τρέχει, ὅπως ἄλλως τε λέγει καὶ τὸ ὄνομά του. Οἱ μαθηταὶ τὸ ἀντιλαμβάνονται εὐκόλα ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν, ἰδίως ἐὰν τὸ συγκρίνουν με στίχους ἱαμβικοῦ ρυθμοῦ. Δι' αὐτό, εἶπα, καὶ οἱ ποιηταὶ τὸ χρησιμοποιοῦν συνήθως εἰς ποιήματα γοργοῦ, ἐνθουσιαστικοῦ περιεχομένου, ἐμβατήρια, π.χ. κτλ. Ὁ ἐθνικός μας ὕμνος σὲ τέτοιο μέτρον εἶναι γραμμένος.

Ὡς πρὸς τὸ χροῦμα τῆς ἀναγνώσεως εὐρέθη ὅτι τὸ πρῶτον τμήμα (στ. 1—6) πρέπει νὰ διαβασθῇ με θυμόν (ἐσημειώσαμεν εἰς τὸ περιθώριον τὰ γράμματα Θυ)· οἱ στίχοι 7—9 εἶναι διήγησις χωρὶς χροῦμα· οἱ ἐπόμενοι 10—13 πρέπει νὰ δείξουν τὸν κομπασμὸν καὶ τὴν αὐτοπεποίθησιν τοῦ Βοριᾶ (ἐσημειώσαμεν Πεπ.)· οἱ 14—15 τὴν ὀγκώδη προσπάθειαν καὶ ἀγωνίαν του (ἐσημειώσαμεν Ἀγω)· οἱ ἐπόμενοι 16—19 τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν χαρὰν τοῦ ποιητοῦ διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κακοῦ ἀγωνιστοῦ (ἐσημειώσαμεν Χ). Ὁ ἥλιος ὁμιλεῖ κατόπιν (στ. 20—23) με ἀρετὴν δόσιν εἰρωνείας, ἀλλὰ καὶ με βεβαιότητα διὰ τὴν νίκην του καὶ ἥρεμον τόνον. Οἱ τελευταῖοι δὲ 4 στίχοι, παρ' ὅλον τὸ ὕψωμα τῆς φωνῆς, πρέπει νὰ λεχθῶν χωρὶς κακεντρέχειαν καὶ ἔπαρσιν, ἀλλὰ με ἥρεμον μεγαλοπρέπειαν.

Ἐφ' ὅσον ἐπροχωροῦσεν ἡ συζήτησις καὶ ἐφθάναμεν εἰς συμπεράσματα, ἐσημειώνοντο εἰς τὸ βιβλίον τὰ καθωρισμένα συνθηματικὰ σημεῖα, ὅπως ἔχουν σημειωθῇ καὶ ἐδῶ, εἰς τὸ τέλος δὲ ἐκάλεσα ἕνα καλὸν μαθητὴν νὰ ἀναγνώσῃ ἐν τῷ συνόλῳ τὸν μῦθον, ἐφαρμόζων ὅσα εἶχον λεχθῇ καὶ σημειωθῇ. Ἀνέθεσα δὲ ὡς ἄσκησιν εἰς τὸ σπῖτι εἰς ὅλα τὰ παιδιά νὰ μάθουν νὰ διαβάζουν ὅπως πρέπει τὸν μῦθον, εἰς ὅσα δὲ εἶχαν τὴν σχετικὴν δεξιότητα, νὰ ζωντανεύσουν τὸν μῦθον με εἰκόνας.

Ὁ μῦθος ἐσώθη μέχρι σήμερον εἰς τὸ στόμα τοῦ ἑλληνικοῦ

λαοῦ. Χάριν περιεργείας, καὶ διὰ τὴν γίνῃ σύγκρισις ὡς πρὸς τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεως, παραθέτω πῶς τὸν ἔλεγον εἰς τὸ Λειβήσιον, πόλιν 6000, ὅλων Ἑλλήνων, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὸν νομὸν Ἀιδινίου, 10 χμ. πρὸς Ν. τῆς Μάκρης.

Παραμύθιον τοῦ Νήλιου καὶ τοῦ Βουριά.

Μίαν βουλὰν ἡ Βουριάς ποὺ φυσᾷ δυνατὸς καὶ κουτουρισμένους ¹ καὶ χινιστὸς, ποὺ μαργώνει ² τοὺν κόσμουν, ἔχαιεν κουτουράδαν ³ καὶ εἶπιν εἰς τοὺν Νήλιον: «Ἰσὺ ἔν εἰσι δυνατὸς χάν καὶ ἰμέναν. Χάν φυσοῦ ἰβῶ ταράσσου τοὺν κόσμουν καὶ συντρουμάσσιτι ⁴ ἂμ ἰσὺ εἰσι μαλάκους καὶ ἔν ἀμπουρᾷς νὰ ταράξης τοὺν κόσμουν».

Ἡ Νήλιος, ποῦνιν λαμπρουφουτηρὸς ⁵ καὶ γλυκύς, ἰγέλασιν εἰς τὴν ἀρσιζλίκιν ⁶ τοῦ Βουριά, καὶ εἶπιν τὸν: «Ἐλὰ νὰ δικιαιάσουμουν τὴν δύναμίν μας εἰς τουννᾶν τοὺν γιολτζήν ⁷, ποὺ πιονᾷ καὶ πᾶει, ἂν ἡμπουρέσης καὶ πάρης τὸν τὴν κκεππενέκαν ⁸ του». Ἐτυχιν καὶ ἰπέραννιν ἕνας ἄθρωπους ἰκείνην τὴν ἰστιγνήν ἀπὸ μπουστά τουν.

Ἡ Βουριάς ἰδέχτην τοὺν κουντρέστουν ⁹ μιτὰ χαρᾶς, γιατί ἰστιμάριννιν ¹⁰ πὼς θ' ἡμπουρέση νὰ πάρη γιὰ μίᾶς τοῦ πιράτη τὴν κκεππενέκαν, καὶ χαμέτα ¹¹ ἀρχίνισιν νὰ φυσᾷ μὴ βούλν του τὴν δύναμιν, μὴ βούλν του τὴν φόρσαν ¹², καὶ μὴ βούλν του τὴν κυργιάδαν. Ἀμ ἔν ἡμπούρεσιν νὰ κάμη τίπουτα, γιατί ἡ ἄθρωπους ὡς ποὺ ἰφύσηννιν οὐ Βουριάς ἰμάργωννιν, καὶ ἔσφιγγιν τὴν κκεππενέκαν του. Τέλους πάντων θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας οὐ Βουριάς ἀναγκάσθην νὰ πῇ τοὺν ὀλόρτιμούν ¹³ του τοὺν λόουν καὶ εἶπιν τοὺν Νήλιον, «κάμι καὶ σὺ τοῦ γάαμαν σου».

Τότι χαμέν ¹⁴ ἡ Νήλιος ἰκόπασιν ¹⁵ τὶς ἀχένις του, καὶ βούλους ἡ κόσμους ἀρχίνισιν νὰ γιλᾷ, καὶ ν' ἀνοίῃ ἡ καρδιά του. Ἡ πιράτις ἔν ἰπέρασιν πουλλὺς κιρὸς, καὶ ἔβρασιν ἡ ράχη του, καὶ

1. ποὺ χαλάει, ἀναστατώνει τὸν κόσμον.—2. παγώνει.—3. ἀπερισκεψίαν, πράξιν ἀμελέτητον, βλακείαν.—4. συνταράσσεται, φρίττει.—5. λαμπρός, ἀκτινοβόλος. Τὸ ρῆμα λαμπρουφουτοῦ = ἀκτινοβολῶ.—6. τόλμην, ὀρμητικότητα.—7. τὸν διαβάτην.—8. κάτα ἀπὸ μαλλὶ ἄσπρο κτυπημένο καλά, τὴν ὁποίαν δὲν περνᾷ οὔτε βροχὴ, οὔτε κρύο· τὴν φοροῦν οἱ τσοπάνηδες, οἱ καμηλιάρηδες, κτλ.—9. τὸν ἀγῶνα.—10. ἐπελόγισεν, εἶχε πεποίθησιν.—11. ἀμέσως, παρευθύς.—12. ὀρμὴν, ἔντασιν.—13. τὸν τελευταῖον, τελειωτικόν.—14. ἀμέσως.—15. διέχυσεν θερμοτέρας.

ἰγύρευγιν νήσκιουν νὰ κάτση γιὰ νὰ φυλαχτῇ ἀπ' τοῦ Νήλιου τὴν ἰβράστην, κι' ἔβγαλιν κι' ἔρριξιν ἀουπάνου του βόχι μόνουν τὴν κκεππενέκαν, ἀλλὰ κὶ τοῦ γελέκιν του, κι' ἀπόμεινιν μόνουν μὴ τοῦ πονκάμισουν.

Ἡ Βουριᾶς τότε θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας ἔκαμιν ἰκράριν¹ κι' ἰμουλόισιν τὴν ἀδυναμίαν του κι' εἶπιν: «πᾶστ ὁλοσὺν² στοῦ Νήλιου τὴν ἰβράστην».

Τοῦ νόημαν τοῦ παραμυθιοῦ εἶνιν, ὅτι πὼς ἡ ἄθροπους μὴ τὴν ἀπουμουνην κὶ μὴ τὴν ἰγλυκειᾶν τὴν ἰγλῶσσαν ἀμπουρᾷ κὶ κάμνει ἱκεῖνου πού ἔν ἀμπουρᾷ νὰ κάμει μὴ τὴν φόρσαν κὶ μὴ τοῦ ζόριν.

(*Βατταρισμοί*, ἥτοι Λεξιλόγιον τῆς λειβησιανῆς διαλέκτου, ὑπὸ *Μ. Μουσαίου*, Ἀθῆναι, 1885, σελ. 18).

2. Τὰ λαϊκὰ αἰνίγματα.

Ἡ ὁμοιοκαταληξία.

—Γνωρίζετε, παιδιὰ, αἰνίγματα; Ἄς περάσωμεν σήμερα τὴν ὥραν μας με αὐτὰ.

Μερικοὶ μαθηταὶ εἶπαν δύο τρία, τὰ ὅποια, εὐκόλα ὥπως ἦσαν, ἔλυσαν ἀμέσως οἱ συμμαθηταὶ των.

—Τώρα θὰ σᾶς γράψω ἐγὼ μερικά στὸν πίνακα, νὰ ἰδοῦμε ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὰ λύσῃ.

Ἐγραψα:

- 1) Ἐγὼ εἶμαι γυμνή, μὰ ντύνω ὄλον τὸν κόσμον.
- 2) Ἀνοιγοκλῶν οἱ κάμαρες καὶ κρότος δὲν γρικιέται,
- 3) Ὅλη μέρα εἶναι γεμᾶτα
καὶ τὸ βράδυ μένουν ἄδεια.
- 4) Ἀψυχο ψυχὴ δὲν ἔχει,
καὶ στὸν οὐρανὸ πηγαίνει.
- 5) Ἐκκλησίτσα θολωτὴ
ἕνας στῆλος τὴν κρατεῖ.

1. ὁμολογίαν, δήλωσιν.—2. ὑποχώρησις ἃς γίνῃ, ὑποχωρῶ.

- 6) Γαϊδουρίτσα φορτωμένη
στή σπηλίτσα μέσα μπαίνει.
- 7) Ἄψυχος ψυχὴ δὲν ἔχει,
καὶ ψυχὲς παίρνει καὶ τρέχει.
- 8) Ἀπὸ μητέρα κόκκινη γεννιέμαι παιδί μαυρὸ
φτερά δὲν ἔχω, μὰ πετῶ, τὰ σύννεφα γιὰ ναῦρω.

Οἱ μαθηταί, ἔπειτα ἀπὸ μερικὰς ἀναζητήσεις εὗρηκαν τὴν λύ-
σιν ὅλων, τὴν ὁποίαν καὶ ἐσημείωσα ἀντίκρου στὸ καθένα. 1=ἡ
βελόνη.—2=τὰ μάτια.—3=τὰ παπούτσια.—4=ὁ καπνός.—5=
ἡ ὀμπρέλλα.—6=τὸ κουτάλι.—7=τὸ πλοῖον.—8=ὁ καπνός.

—Πῶς τὰ λέμε τὰ αἰνίγματα αὐτά;

—Δαϊκά.

—Γιατί τὰ λέμε ἔτσι; Πῶς ἔγιναν;

Οἱ μαθηταί εὗρηκαν ὅτι σὲ συγκεντρώσεις οἰκογενειακὰς,
βεγγέρες ἢ νυχτέρια, ἔξυπνοι ἄνθρωποι, γιὰ νὰ περάσῃ ἡ ὥρα
εὐχάριστα, τὰ ἐπρόβαλλον (=προβλήματα) εἰς τοὺς ἄλλους πρὸς
λύσιν¹. Τὰ προβλήματα αὐτὰ εὐχαριστοῦσαν τοὺς ἀκροατάς, καὶ
ἔτσι ποὺ εἶναι ζωνρὰ διατυπωμένα τοὺς ἔκαμναν μεγάλην ἐντύ-
πωσιν, τὰ διατηροῦσαν εὐκόλα εἰς τὴν μνήμην των καὶ τὰ ἐπρό-
βαλλον καὶ αὐτοὶ ἄλλοτε εἰς ἄλλας συναναστροφάς, χωρὶς νὰ λέ-
γουν βέβαια ὅτι αὐτὸ τὸ πρόβλημα τὸ ἐσκέφθη καὶ τὸ εἶπε ὁ
τάδε. Ἔτσι σιγὰ—σιγὰ διεδόθησαν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο χωρὶς
ν' ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ δημιουργοῦ, ἀνωνύμως, καὶ εἶπαν
ὅτι ὁ λαὸς τὰ ἔπλασε.

—Οἱ ἐγγράμματοι καὶ οἱ ἀνεπυγμένοι ἔκαμναν αἰνίγματα;

—Βεβαίως καὶ αὐτοί. ὅπως καὶ σήμερον ὅλοι μας, ἰδίως
κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, προσπαθοῦμεν νὰ συνθέσωμεν τοι-
αῦτα.

—Εἴπαμεν ὅτι εἶναι ἔξυπνα καὶ ζωνρὰ. Εἶναι; Ἄς τὰ ἐξετά-
σωμεν ἕνα—ἕνα.

Διὰ τὸ πρῶτον μὲ συζήτησιν τῆς τάξεως εὗρέθη ὅτι ὁ ἄγνω-

1. Καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα χρόνια ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν
Ἀγριωνίων εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ τῶν Ἀδωνίων εἰς τὴν Σάμον αἱ γυναί-
κες μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπρότειναν πρὸς λύσιν ἀναμετάξυ των αἰνίγματα. Εἰς
τὰ ἀθηναῖκά δὲ συμπόσια ἕνα ἀπὸ τὰ μέσα ποῦ μετεχειρίζοντο διὰ νὰ
διασκεδάσουν ἦσαν καὶ τὰ αἰνίγματα. Ὁ λύων ἐκέρδιζε στέφανον ἢ με-
ρίδα κρεάτων, ὁ δὲ ἀποτυχάνων ὑπεχρεώοντο νὰ πῇ ἀπνευστί ἕνα μεγά-
λο ποτήρι ἀνέρωτο κρασί, ἢ ἄλλες φορές ἀναμειγμένον μὲ ἄλμην.

στος δημιουργός του παρουσίασε τὸ πρόβλημά του μὲ μεγάλην πράγματι ζωηρότητα. Πρῶτα - πρῶτα ἐφαντάσθη τὴν ἄψυχον βελόνην σὰν κάτι ζωντανόν, ἄνθρωπον, ράπτην (=ἐχρησιμοποίησε προσωποποιάν)· ἔπειτα δὲ ἔφερε μίαν πολὺ δυνατὴν ἀντίθεσιν : ἐνῷ ντύνει ὅλον τὸν κόσμον, αὐτὴ μένει γυμνή. Πονηρὸς ὅμως, δὲν μᾶς παρουσίασε κανένα ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῆς βελόνης : οὔτε τὴν ὕλην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖται, οὔτε τὸ μέγεθος, οὔτε τὸ σχῆμα, οὔτε τὸ μάτι της, οὔτε τὴ μύτη της. Περιωρίσθη εἰς ἓνα μόνον χαρακτηριστικόν, τὸ ὁποῖον ἐμεγάλωσε πολὺ μὲ τὴν ἀντίθεσιν, παρέλειπε δὲ ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ θὰ μᾶς ἐβοηθοῦσαν εἰς τὴν λύσιν. Αὐτὸ τὸ ἔκαμεν ἐπίτηδες, διὰ νὰ καταστήσῃ σκοτεινότερον, ἀσαφέστερον, ἀληθινὸ αἰνίγμα (αἰνίσσομαι = ὁμιλῶ σκοτεινὰ) τὸ πρόβλημά του.

Εἰς τὸ δεῦτερον παρετηρήθη ὅτι ὁ λαϊκὸς ποιητὴς κάμνει μίαν παρομοίωσιν. Τί εἶναι παρομοιώσεις; Τὰ παιδιὰ ἔφεραν πα-
ραδείγματα παρομοιώσεων ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν (αὐτὸ τὸ σπῖτι μοιάζει σὰν παλάτι, αὐτὸς εἶναι ψηλὸς σὰν κυπαρίσσι, φοβιτσιάρης σὰν τὸ λαγὸ, κτλ.) διευκρίνισαν τὸ σχῆμα τοῦ λόγου καὶ εὗρηκαν ὅτι δίδει καὶ αὐτὸ πολλὴν ζωηρότητα (ἐνθου-
γιασμένη) εἰς τὴν ὁμιλίαν. Ἐδῶ ὑπάρχουν σημεία ὅμοια ἀνάμεσα εἰς τὸν θάλαμον τοῦ ματιοῦ καὶ στὴν κάμαρα; Ὑπάρχουν βέβαια, (τὸ κοῖλον καὶ εἰς τὰ δύο, τὰ βλέφαρα ὁμοιάζουν μὲ πόρτες), ἀλλὰ δὲν τὰ βάζει ἀμέσως ὁ νοῦς μας. Γι' αὐτὸ λέμε ὅτι ἡ παρομοίω-
σις εἶναι τολμηρά. Εἶναι ὅμως πολὺ ἐπιτυχημένη, διότι μὲ τὴν μακρινὴν αὐτὴν ὁμοιότητα καθιστᾷ τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος δυσ-
κολωτέραν. Κινεῖ δὲ ἐπίσης εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν περιεργειάν μας καὶ τὴν ὀρεξιν πρὸς ἔρευναν καὶ λύσιν ἢ δυνατὴ ἀντίθεσις, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη ὁ συνθέτης τοῦ αἰνίγματος : τί λογῆς πόρτες εἶναι αὐτές, ποὺ ἀνοικοκλείουν χωρὶς κανένα θόρυβον;

Εἰς τὸ τρίτον αἰνίγμα ἔχομεν τὴν ἰδίαν τεχνικὴν μὲ τὸ πρῶτον· δίδεται μία χαρακτηριστικὴ ιδιότης, συνυφασμένη μὲ ἰσχυ-
ρὰν ἀντίθεσιν. Τίποτε ἄλλο. Ἡ μόνη εὐκολία ποὺ μᾶς κάμνει ὁ συνθέτης εἶναι ὅτι μᾶς λέγει ὅτι τὰ ζητούμενα ἀντικείμενα εἶναι περισσότερα ἀπὸ ἓνα.

Εἰς τὸ τέταρτον ἔχομεν δύο χαρακτηριστικὰ μὲ προσωπο-
ποιάν καὶ ἀντίθεσιν.

Εἰς τὸ πέμπτον ὑπάρχει παρομοίωσις (τολμηρὰ καὶ ἐδῶ) μὲ
μίαν παράξενον λεπτομέρειαν : ἐνῷ τοὺς θόλους τῶν ἐκκλησιῶν

υποβαστάζουν συνήθως τέσσαρες στύλοι, ἐδῶ εἶναι ἕνας. Ἡ λεπτομέρεια αὐτὴ ξρεθίζει, κεντρίζει, ἐξάπτει τὴν διάθεσίν μας πρὸς ἔρευναν.

Εἰς τὸ ἔκτον ἔχομεν πάλιν τολμηράν, παράδοξον, ἀπροσδόκητον, ἀλλ' ἐξυπνοτάτην παρομοίωσιν. Τὸ λαϊκὸν πνεῦμα εἶναι θαυμαστὸν εἰς τὸ νὰ βρίσκῃ ὅμοια στοιχεῖα εἰς πράγματα ἀπαρομοίωστα, νὰ σχετίζῃ τὰ ἐντελῶς ἀσχετίστα.

Εἰς τὸ ἕβδομον τὸ πλοῖον παρουσιάζεται προσωποποιημένον μὲ δύο γνωρίσματά του, τὰ ὁποῖα παραθέτονται μὲ ἰσχυράν, παράλογον ἀντιθέσιν.

Ὅμοίως εἰς τὸ ὄγδοον ἡ φωτιά καὶ ὁ καπνὸς προσωποποιοῦνται, ὑποδηλώνεται δὲ ὁ καπνὸς μὲ δύο γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα ἐκφράζονται καὶ αὐτὰ μὲ ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις.

Ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν αὐτὴν ἐβγάλαμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι πράγματι αὐτοὶ ποὺ ἔκαμαν τὰ αἰνίγματα αὐτὰ ἦσαν ἐξυπνότατοι ἄνθρωποι καὶ τεχνῖται πρώτης τάξεως· εὗρηκαν παραδόξους, ἀπροσδόκητους, ἀλλ' ἐπιτυχημένας παρομοιώσεις, ἐντυπωτικὰς προσωποποιίας, ζωηρὰς ἀντιθέσεις, καὶ σὲ κάθε αἶνιγμα περιορίσθησαν νὰ δώσουν ἓνα ἢ δύο μόνον χαρακτηριστικὰ (σημαντικὰ ὅμως καὶ οὐσιώδη), ὥστε νὰ παιδευθοῦν ἀρετὰ οἱ ἀχροαταὶ τῶν ὧς ποὺ νὰ εὗρουν τὴν λύσιν. Τὸ ὥραϊον δὲ εἶναι ὅτι, μολονότι τὰ ζητούμενα ἀντικείμενα ὑπεδηλώθησαν μὲ τόσῃν ἀσάφειαν εἰς τὰ αἰνίγματα, μία καὶ μόνη ἐξήγησις ταιριάζει εἰς αὐτά, δὲν ἐπιδέχονται, ὅπως λέμε, ἄλλην λύσιν. Ὡς πρὸς αὐτὸ μερικοὶ μαθηταὶ διεφώνησαν, καὶ εἶπαν ὅτι τὸ ἕβδομον αἶνιγμα δέχεται καὶ ἄλλας λύσεις· ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ σιδηρόδρομος, καὶ τὸ ἀεροπλάνον. Ἀλλ' εὗρέθη καὶ ἓνας ἐγκυκλοπαιδικὰ μορφωμένος συμμαθητὴς τῶν, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζεν ὅτι ὁ πρῶτος σιδηρόδρομος (ὁ ἀμμοκίνητος) ἐτέθη εἰς χρῆσιν πρώτην φορὰν τὸ 1829 μετὰξὺ Λίβερπουλ καὶ Μάντσεστερ (τὸ ἀεροπλάνον ἐφευρέθη πολὺ ἀργότερα), τὰ αἰνίγματα δὲ αὐτὰ εἶναι παλαιότερα, ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Εἶπα ἔπειτα στὰ παιδιά νὰ προσέξουν εἰς τὴν γλωσσικὴν διατύπωσιν τῶν αἰνιγμάτων.

Εὗρέθη πρῶτον ὅτι εἰς τὸ 1ον καὶ τὸ 8ον αἶνιγμα ὁμιλεῖ τὸ ἴδιον τὸ ἀντικείμενον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ζωηρότερον τὸν λόγον· (ἐξάιρει τὴν προσωποποιίαν· δὲν εἶναι μόνον ἄνθρωποι

ζωντανοί ἢ βελόνῃ καὶ ὁ καπνός, ἀλλὰ καὶ ὁμιλοῦν καὶ ἀκούομεν τὴν ὁμιλίαν των).

Ἐπειτα παρετηρήθη ὅτι τὸ μὲν 1ον αἰνίγμα εἶναι διατυπωμένον εἰς πεζὸν λόγον. Ἀλλὰ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι εἰς λόγον ρυθμικόν, ποιητικόν. Τὸ 2ον ἀποτελεῖ στίχον δεκαπεντασύλλαβον ἱαμβικόν, ὅπως τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Τὸ 3ον, τὸ 4ον, τὸ 6ον καὶ τὸ 7ον δύο τροχαϊκοὺς ὀκτασύλλαβους. Τὸ 5ον δύο τροχαϊκοὺς ἐπτασύλλαβους. Τὸ 8ον τέλος δύο δεκαπεντασύλλαβους ἱαμβικοὺς.

Ταυτοχρόνως οἱ μαθηταὶ παρετήρησαν ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ρυθμόν, τὰ τέσσαρα τελευταῖα αἰνίγματα παρουσιάζουν καὶ κάτι ἄλλο : αἱ τελευταῖαι λέξεις τῶν στίχων των τελειώθουν (λήγουν) εἰς ὁμοίας κατὰ τὸν ἦχον συλλαβᾶς, οἱ στίχοι ὁμοιοκαταληκτοὶν : *θολωτῇ—κρατεῖ, ἔχει—τρέχει*, κτλ. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἦχει ὁμοίως μία συλλαβή, ἡ τελευταία, (*θολωτῇ—κρατεῖ*), ἄλλοτε δὲ καὶ δύο (*ἔχει—τρέχει*, καὶ τὰ ἄλλα).

Αὐτὸ τὸ φαινόμενον, τὸ νὰ ἦχούν δηλ. ὁμοίως αἱ τελευταῖαι συλλαβαὶ δύο στίχων, ὀνομάζεται ὁμοιοκαταληξία, ἢ, μὲ ξένην λέξιν, ρίμα.

Ποίαν ἐντύπωσιν μᾶς κάμνει ἡ ὁμοιοκαταληξία ;

Οἱ μαθηταὶ εὗρηκαν ὅτι αὕτη προσθέτει ἓνα νέον στολίδι (ἐκτὸς τοῦ ρυθμοῦ) εἰς τὸν στίχον, καὶ μᾶς εὐχαριστεῖ πολὺ στὸ αὐτί. Ἀλλὰ διατὶ τότε, παρετήρησαν μερικοί, ἀφοῦ ἡ ὁμοιοκαταληξία εἶναι ὥραϊον πρᾶγμα, δὲν ἔκαμαν καὶ τὰ πρῶτα τέσσαρα αἰνίγματα μὲ ὁμοιοκαταληξίαν οἱ συνθέται αὐτῶν ; Ἐνας δὲ μαθητὴς ὑπέδειξε ὅτι εἰς τὸ πρῶτον λείπει καὶ τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ στίχου, ὁ ρυθμός.

Ἴσως, εἶπα, δὲν τὸ ἐπρόσεξαν. Ἄς προσπαθήσωμεν νὰ τὰ διορθώσωμεν.

Πρῶτον ἐγινεν ἀπόπειρα νὰ γίνῃ ρυθμικὸν τὸ πρῶτον αἰνίγμα. Ἐνας μαθητὴς εὗρηκεν ὅτι εὐκόλα γίνεται δεκαπεντασύλλαβος ὁ στίχος, ἂν προσθέσωμεν δύο συλλαβὰς εἰς τὸ πρῶτον ἡμιστίχον, καὶ προέτεινε

Ἐγὼ γεννήθηκα γυμνή,

ἀλλ' ἡ πρότασις ἀπερρίφθη, καὶ ὀρθῶς.

Ἄλλος εἶπε :

Γυμνὴ γυρίζω ἐδῶ κι' ἐκεῖ,

ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀπερρίφθη, ἀφοῦ δὲν γυρίζει ἡ βελόνῃ.

Τέλος, ἔπειτα ἀπὸ μερικὰς ἀκόμη ἀναζητήσεις, ἕνας ἐπρότεινε :

Ἐγὼ εἶμαι ὁλόγουμη,

τὸ ὁποῖον καὶ ἔγινε δεκτόν, μολονότι ἔχει δύο χασμωδίας.

Ἀπὸ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν τὰ παιδιὰ ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ μετατροπὴ τοῦ πεζοῦ ἀρρῦθμου λόγου εἰς ρυθμικὸν ἔχει κάποιαν δυσκολίαν καὶ χρειάζεται προσπάθειαν καὶ κόπον.

— Ἀς προσπαθήσωμεν τώρα νὰ βάλωμεν ὁμοιοκαταληξίαν εἰς τὰ τέσσαρα πρῶτα αἰνίγματα.

Οἱ μαθηταὶ ἐσκέφθησαν, ἐδοκίμασαν ἀρκετὰ λεπτὰ, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε καὶ εἶδαν ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου εὐκόλον.

— Τί συμπεραίνομεν λοιπόν, ὅταν διαβάζωμεν τοὺς στίχους τῶν ἄλλων αἰνιγμάτων, ποὺ ἔχουν τὸ στόλισμα τῆς ὁμοιοκαταληξίας :

Οἱ μαθηταὶ εὐρῆκαν ὅτι, ἔκτος ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν μᾶς προξενεῖ τὸ ἄκουσμα τῶν ὁμοιοκαταληκτούντων στίχων, αἰσθανόμεθα καὶ πολλὴν χαρὰν καὶ συγχρόνως ἐκτίμησιν καὶ πολλὰς φορὰς θαυμασμὸν πρὸς τοὺς συνθέτας αὐτῶν διὰ τὴν στιχουργικὴν δεξιότητά των καὶ τὴν ἐπιτυχίαν των. Γιὰ νὰ κάμῃ κανεὶς στίχους νὰ ὁμοιοκαταληκτοῦν χρειάζεται νὰ ἔχῃ ἐμπειρίαν, μνήμην ὥστε νὰ ἐνθυμεῖται λέξεις ποὺ νὰ τελειώνουν εἰς ὁμοίαν συλλαβάν, πνεῦμα εὐρετικόν, ἀλλὰ καὶ νὰ καταβάλῃ κόπον πολλὸν καὶ ἐπιμονήν. Ἐὰν λοιπὸν ὁ ποιητὴς τὰ καταφέρῃ ὥστε νὰ ὁμοιοκαταληκτοῦν οἱ στίχοι του φυσικά, ἀβίαστα, χωρὶς νὰ φαίνεται ὁ κόπος του, αὐτό, ἔκτος ὅπου μᾶς ἀρέσει, μᾶς κάμνει καὶ νὰ τὸν ἐκτιμῶμεν.

Ὅτι δὲ εὐκολώτερον ἀπομνημονεύονται τὰ αἰνίγματα καὶ τὰ ποιήματα ἐν γένει ποὺ ἔχουν ὁμοιοκαταληξίαν, αὐτὸ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀποδείξεως.

Ἐνας μαθητὴς ὑπενθύμισε ὅτι καὶ σὲ παροιμίας εὐρίσκειται ἡ ὁμοιοκαταληξία καὶ γι' αὐτὸ μᾶς ἀρέσουν πολὺ. Ἀνέφερε δὲ δύο — τρεῖς :

Φασούλι τὸ φασούλι

γεμίζει τὸ σακκούλι.

Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ

ν' ἀνεβοῦμε στὸ βουνό, κτλ.

Ἐλωφελήθην ἀπὸ τὴν παρατήρησιν καὶ εἶπα στὰ παιδιὰ νὰ κοιτάξουν νὰ βροῦν ἀπὸ βιβλία ἢ ἐρωτῶντες τοὺς δικούς των 4—5 ὥραϊες παροιμίες ὁ καθένας, ἄλλας εἰς πεζὸν λόγον καὶ ἄλλας εἰς στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦντας ἢ ὄχι καὶ νὰ μοῦ τὰς φέ-

ρουν γραμμένες με την εξήγησίν των σὲ ἓνα κομμάτι χαρτί, νὰ κάμωμεν καὶ ἓνα μάθημα διὰ τὰς παροιμίας.

Πρὶν τελειώσωμεν, ἠρώτησα :

—Τί ἐμάθαμεν λοιπὸν σήμερα, παιδιά ; —

Οἱ μαθηταὶ ἀπήντησαν α) τί εἶναι ὁμοιοκαταληξία καὶ β) τί εἶναι τὸ αἰνίγμα.

Καὶ τὸν μὲν ὁρισμὸν τῆς ὁμοιοκαταληξίας εὐκόλῃ διετύπωσαν, ἀλλὰ διὰ τὸ δευτέρον ἐχρειάσθη ἀρκετὴ προσπάθεια. Τέλος ὅμως ἀλληλοβοηθούμενοι, ἀλληλοδιορθωνόμενοι καὶ ἀλληλοσυμπληρωνόμενοι συνηρμολογήσαμεν τὸν ἐξῆς ὁρισμὸν : Αἰνίγμα εἶναι ἓνας λόγος σκοτεινός, ἓνα πρόβλημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζομεν ἓνα πρᾶγμα μὲ ἓνα ἢ δύο μόνον χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ἀλλὰ μὲ μεγάλην ζωηρότητα, ἢ τὸ ὑποδηλώνομεν μὲ μίαν κτυπητὴν, παράξενην παρομοίωσιν, καὶ προσκαλοῦμεν τὸν ἄλλον νὰ τὸ εὔρῃ. Τὰ αἰνίγματα τοῦ λαοῦ μας εἶναι διατυπωμένα ἄλλα μὲν εἰς πεζὸν λόγον, ἄλλα δὲ εἰς ποιητικὸν (ρουθμικὸν) καὶ μὲ ὁμοιοκαταληξίαν.

Ἐσημείωσαμεν αὐτὰ ποῦ ἐμάθαμεν εἰς τὰ σχετικὰ μέρη τοῦ τετραδίου.

Αἰνίγματα λαϊκὰ καὶ παροιμίας εἶχα περιλάβει εἰς τὰ Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα τῆς Γ' τάξεως τοῦ Ἑλλ. Σχολείου, τὰ ὁποῖα μοῦ ἐνεκρίθησαν κατὰ τὸ 1923, εἰσηγουμένου τοῦ ἐκπαιδ. συμβούλου Γερασίου Καψάλη. Τοιαῦτα, ὥς καὶ λαϊκοὺς μύθους περιέλαβον κατὰ τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1928 καὶ εἰς τοὺς τόμους τῆς Α' καὶ Β' τοῦ Ἑλλ. Σχολείου, ἀλλ' ἀφῆρέθησαν, εἰσηγουμένου τοῦ τότε ἐν τῷ Μαρμαρίῳ Διδασκαλείῳ καθηγητοῦ καὶ σήμερον διευθυντοῦ Παιδαγ. Ἀκαδημίας Βασιλείου Ζέρβα. Οὗτος ἀπεφάνθη ἐν τῇ ἐκθέσει του ὅτι ταῦτα ἀπετέλουν περιττὸν τὼν Συλλογῶν βάρος. Τοιαῦτα, ὥς καὶ λαϊκὰς παραδόσεις καὶ μύθους εἶχον πάλιν περιλάβει εἰς τοὺς τόμους τῆς Α' καὶ Β' τάξεως τοῦ Ἐξαταξίου Γυμνασίου, τοὺς ὑποβληθέντας πρὸς κρίσιν κατὰ τὸ 1932, ἀλλὰ διὰ συνοπτικῆς ὀλιγοστίχου κρίσεως ἀπερριφθήσαν συνολικῶς τὰ βιβλία μου, εἰσηγουμένου τοῦ ἐκπαιδ. συμβούλου Μιλτ. Κουντουρά. Ὡς πρὸς τὰ αἰνίγματα καὶ οὗτος εὐρέθη σύμφωνος μὲ τὸν Β. Ζέρβαν καὶ ἐσημείωσεν ἐν τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ : «Τί χρειάζονται εἰς τὰς συλλογὰς τῶν Νεοελλ. Ἀναγνωσμάτων τὰ αἰνίγματα ;»

Ἄλλ' ὅτι τὰ αἰνίγματα καὶ αἱ παροιμιαί καὶ οἱ λαϊκοὶ μῦθοι καὶ αἱ παραδόσεις εἶναι πρώτης τάξεως πνευματικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ καὶ λογοτεχνικὰ προϊόντα, ἅξια νὰ σπουδάζωνται καὶ νὰ ἐξαίρωνται ὄχι μόνον διὰ τὸ περιεχόμενον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μορφήν αὐτῶν, διότι εἶναι πολυάριθμα θαυμασιώτατα διὰ τὴν ἐναργεστάτην διατύπωσιν αὐτῶν, ἀποδεικνύεται σαφῶς ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω παραδείγματα. Ἀπὸ

συλλογὴν Νεοελληνικῶν Λογοτεχνημάτων τῶν Γυμνασίων ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ λείπουν, ἀλλὰ πρέπει νὰ παραθετοῦνται παραλλήλως πρὸς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἀφοῦ δεικνύουν καὶ αὐτὰ τὴν ἀγχίνοιαν καὶ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ μας.

Ὅτι δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους τὸ αἰνίγμα ἀνεπτύχθη εἰς εἶδος λογοτεχνικόν, τὸ ὁποῖον ἀπασχόλησεν ἔνωρῖς καὶ τοὺς γραμματικούς (καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραψε περὶ αὐτοῦ καὶ ἔδωκε μάλιστα καὶ ὀρισμὸν του) καὶ ὅτι καὶ εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐξηκολούθησεν ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ ὡς λογοτεχνικοῦ εἶδους, καὶ συλλογαὶ αἰνιγμάτων κατηρτίζοντο ἀπὸ τοὺς λογίους. ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀρκεταὶ διεσώθησαν, δύναται τις προχειρῶς νὰ ἴδῃ εἰς τὸ ἄρθρον *Αἰνίγμα* τοῦ *Στίλπωνος Κυριακίδου* εἰς τὸ Ἑγκυκλοπ. Λεξικὸν τοῦ Ἑλευθερουδάκη καὶ τὴν Μεγάλην Ἑγκυκλοπαιδεῖαν, καθὼς καὶ εἰς τὸ βιβλίον *Ἑλληνικὴ Λογογραφία* τοῦ ἰδίου, σελ. 344 κέ. Πρὸβλ. ἐπίσης καὶ *Π. Βαλάκη*, *Ἡ διδασκαλία τῶν Νέων Ἑλληνικῶν*, σελ. 269—272 καὶ 393—5.

Ἀς προστεθῇ εἰς ταῦτα ὅτι αἰνίγματα δὲν ἀπηξίωσαν νὰ γράψουν εἰς τοὺς Γάλλους μὲν ὁ *Μπουαλὼ* καὶ ὁ *Βολταῖρος*, εἰς τοὺς Γερμανοὺς δὲ ποιηταί, ὅπως ὁ *Ἄρντ*, ὁ *Μπρεντάνο*, ὁ *Σίλλερ*, εἰς ἡμᾶς δὲ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Βασιλικοῦ *Μάτεως* καὶ ὁ *Σολωμός*. Τοῦτου τὸν ἐξῆς λεξίγραφον εἶχα περιλάβει εἰς τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα τῆς Α' Ἑλλ. Σχολείου.

Τὸ πρῶτο μου εἶν' ἀναίσθητο, τὸ δεύτερο δὲν εἶναι.

Δίχως τὸ πᾶν ἂν λειτουργῇς, καλὲ πατᾶ μου, κρίνε.

(πέτρα—χῆλι).

Τὰ παιδιὰ, ὅπως εἶναι φυσικόν, εὐχαριστοῦνται πολὺ μὲ τὸ μάθημα τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς πόλεις ἡ διασκέδασις μὲ αἰνίγματα δὲν εἶναι σήμερον τῆς μόδας, οἱ μαθηταὶ δὲν γνωρίζουν ἀρκετὰ λαϊκὰ αἰνίγματα. Διὰ τοῦτο παραθέτω ἔδῳ μερικά, τὰ ὁποῖα συγκεντρώνουν ὅλα τὰ προσόντα τῆς ἀγχινοίας πὺν προανεφέρθησαν, καὶ τὰ ὁποῖα ἡμπορεῖ νὰ δίδωνται εἰς τὰ παιδιὰ ὡς ἄσκησις στὸ σπῖτι διὰ νὰ γράψουν τί παρατηροῦν εἰς τὸ καθεῖνα, καὶ πῶς τὸ εὗρῃσκουν ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς διατυπώσεως¹.

Ἔχω ἔδῳ ἓνα κουτὶ
ποῦ ἔχει μέσα κάτι τί.

Σὰν ἐβγῇ τὸ κάτι τί,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί;

(Τὸ κεφάλι).

1. Τὰ αἰνίγματα αὐτὰ τὰ ἐπῆρα ἀπὸ τὴν Συλλογὴν τοῦ Σπυριδωνοῦ Στάθης *Κυθηραϊκὰ αἰνίγματα*, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη [εἰς τὸ περιοδικὸν *Λογογραφία* τοῦ 1910, καὶ ἀπὸ τὰ *Ἑπειρωτικὰ αἰνίγματα* τοῦ *Χρίστου Γ. Σούλη*, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ *Ἑπειρωτικὰ Χρονικά* τοῦ 1926.

Κολυκύθι ἐφτάτρυπο,
κάθε τρύπα κι' ὄνομα.

(Τὸ κεφάλι).

Ἀπὸ τὰ παραθύρια σου ὅλον τὸν κόσμον βλέπω.

(Τὰ μάτια).

Τριγύρω—γύρω κάγκελλα καὶ μέσα παίζει ὁ Φράγκος.

(Ἡ γλῶσσα).

Μέσ' σὲ φράχτη κοκκαλένια
κόκκινο σκυλὶ ἀλυχτάει.

(Ὅμοιος).

Ἕνας εἶμαι
κι' ὅλοι μ' ἔχουν.

(Τὸ ὄνομα).

Ἔχω το,
ἔχεις το,
κι' ἂν δὲν τὸ πῶ,
δὲν βρίσκεις το.

(Ὅμ.).

Ἄσπρος κάμπος, μαῦρα βῶδια,
χαρὰ στὸ νιὸ ποῦ τὰ λαλεῖ.

(Τὰ γράμματα στὸ χαρτί).

Ὅλη μέρα μὲ τὸ στόμα κλειστὸ
καὶ τὸ βράδυ μὲ τὸ στόμ' ἀνοιχτό.

(Τὰ παπούτσια).

Ὅταν μὲ λύνεις στέκουμαι,
κι' ὅταν μὲ δένεις, τρέχω.

(Ὅμ.).

Νέος στραβὸς
γέροντας μὲ μάτια.

(Ὅμ.).

Ἀπὸ κοντά σου ὁλοένα ἔρχομαι
καὶ ψωμί—φαῖ δὲν σοῦ ζητῶ.

(Ὁ ἥσιος).

Ἔχω ἓνα βαρελάκι
κι' ἔχει δυὸ λογιῶν κρασάκι.

(Τὸ αὐτό).

Τῆς βάβως μας τὸ πουκάμισο
πουθενὰ ραφὴ δὲν ἔχει.

(Ὅμ.).

Μακρὺς μακρὺς καλόγερος καὶ κόκκαλα δὲν ἔχει.

(Ὁ καπνός).

Νά το! καί ποῦ ἔναι το ;
(Ἡ σπίθα).

Ἕνας κόκοτας στήν τζέπη
ποῦ λαλάει ὅποτε θέλεις.
(Τὸ ρολόγι).

Γυρίζει τριγυρίζει
καί στή γωνιά καθίζει.
(Ἡ σκούπα).

Τὴ μέρα δούλα καί τὴ νύχτα κυρά.
(Ὁμ.).

Ἴσιος ἴσιος σὰν κερὶ
κι' ἡ φωνή του βροντερή.
(Τὸ τουφέκι).

Μακρὺς μακρὺς καλόγερος καί πέρα ἡ φωνή του.
(Ὁμ.).

Ἔχω ἕναπραματάκι,
στὸν κήπο δὲν πάει,
τὰ λάχανα τρώει.
(Ὁ τέντζερης).

Καρακάξα μακρονοῦρα
γρηγορομαγειρευτοῦρα.
(Τὸ τηγάνι).

Ἄετὸς νυχᾶτος
κουτσοποδαράτος
περπατεῖ καί κρίνει
τὴ δικαιοσύνη.
(Τὸ παλαιὸ καντάρι).

Μ' ἕνα ταψάκι βούτυρο ὅλον τὸν κόσμον ἀλείβω.
(Ὁ ἥλιος).

Τρέχει τρέχει, πάει πάει,
καί στὰ πίσω δὲν κοιτάει.
(Τὸ ποτάμι).

Μακρὺς μακρὺς καλόγερος καί πίσω δὲν γυρίζει.
(Ὁμ.).

Χιλιотρύπητο λαγήνι,
καί σταλιά νερό δὲν χύνει.
(Ὁ σπόγγος).

Πράσινος πύργος, κόκκινα μεντέρια,
μαῦροι ἀράπηδες κάθονται μέσα.
(Τὸ καρπούζι).

Πράσινη μάντρα, μαῦρες κότες ἔχει μέσα.
(Ὁμ.).

Ἀσπρα μαῦρα πρόβατα, κι' ὁ πιστικὸς ξυλένιος.
(Τὸ σταφύλι).

Βον. Αἱ παροιμίαι τοῦ λαοῦ μας.

Α' Τί φανερώνουν.

Τὰ παιδιά μοῦ ἔφεραν 4—5 παροιμίας τὸ καθένα, πεζὰς καὶ ἑμμέτρους, μὲ σύντομον τὴν ἐξηγήσιν των, ὅπως εἴχομεν ὀρίσει. Τὰς ἐπῆρα στὸ σπῖτι, ἐδιάλεξα ὅσας μοῦ ἦσαν χρήσιμοι, τὰς ἐταξινόμησα, ἐπρόσθεσα μερικὰς ἄλλας, καὶ τὸ μάθημα ἐγένεν ὡς ἑξῆς :

Ἔγραψα εἰς τὸν πίνακα εἰς δύο στήλας ἀντιστοίχους τὰς ἑξῆς παροιμίας¹.

Α'

- 1 Ἄν θέλῃ ὁ Θεὸς
πάει ἡ δουλειὰ ἔμπρός.
- 2 Ποῦ τοῦ γονιοῦ του δὲ γρικᾷ, κακὸς κακοῦ θὰ πάη.
- 3 Ἀνθρώπος ἀγράμματος,
ξύλον ἀπελέκητον.
- 4 Τὸν καιρὸ δὲν τὸν ἔχεις στὸ σακκούλι.
- 5 Ἀκαμάτης νιός,
γέρος διακονιάρης.
- 6 Ὅποιος δὲν θέλει νὰ ζυμώσῃ,
πέντε μέρες κοσκινίζει.
- 7 Φασούλι τὸ φασούλι
γεμίζει τὸ σακκούλι.
- 8 Δεμένος ὁ γαῖδαρος,
ἀναπαμένος ὁ νοικοκύρης.

Β'

- 1 Ἄμα ἔχῃς τὸ Θεὸ βοήθη, μὴ φοβᾷται κανένας.
- 2 Εὐχὴ γονιοῦ σου ἔπαρε καὶ στὸ βουνὸν ἀνέβα.
- 3 Μάθαινε νέος γράμματα
νάχῃς καλὰ γεράματα.
- 4 Ὅπ' ἔχει τὸν καιρὸ, ἄς μὴν τὸν χάνῃ.
- 5 Δούλευε τὸν καλὸ σου καιρὸ
νάχῃς νὰ τρῶς τὸν κακὸ.

1. Ἐδῶ διὰ λόγους τυπογραφικοὺς ἡ β' ὁμὰς τυπώνεται κάτω ἀπὸ τὴν ἄλλην.

6	Βάλ' ἀλεύρι εἰς τὴ σκάφη
καὶ πολλοὺς σταυροὺς μὴν κάνης.
7	Μάζευσε κι' ἄς εἶν' καὶ ρόγες.
8	Κάλλιο γαῖδουρόδενε,
παρὰ γαῖδουρογύρευε.

Ἐπροκάλεσα ἔπειτα τοὺς μαθητὰς νὰ εὗρωμεν τὴν ἔννοιαν τῶν παροιμιῶν αὐτῶν ὅπως τὰς εἶχα γράφει τὴν μίαν ἀπέναντι τῆς ἄλλης (1 καὶ 1 κ.ο.κ.) καὶ τὰς ἐτονίσσαμεν ἔπειτα ὅπως πρέπει, ὑπογραμμίζοντες τὰς σπουδαίας λέξεις.

Εὐκολώτατα εὗρέθη ὅτι τὸ 1ον ζεύγος ὑμνεῖ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, τὸ 2ον ζητεῖ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς γονεῖς, τὸ 3ον κηρύσσει εἰς τοὺς νέους : Μάθετε γράμματα· τὸ 4ον τὸ ἀρχαῖον Χρόνου φείδου, τὸ 5ον Ἐργάζου νέος, τὸ 6ον Ἀφῆσε, ὀκνηρὸν, τὰς προφάσεις, τὸ 7ον Ἀποταμίευε, τὸ 8ον Προνοεῖ εἰς τὰς ὑποθέσεις σου.

Κατόπιν εἶπα : Ἐὰν συγκρίνωμεν ἀναμεταξύ των τὰς παροιμίας ἐκάστου ζεύγους, τί βλέπομεν ; Οἱ μαθηταὶ εὗρηκαν ὅτι ὅσαι εἶναι γραμμέναι εἰς τὴν α' στήλην, ἐκφράζουν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον παρατηροῦμεν ὅτι συμβαίνει συνήθως εἰς τὴν ζωὴν, αἱ δὲ εὗρισκόμεναι εἰς τὴν β' στήλην λέγουν τί πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἢ νὰ μὴ βλάπτεται ἀπὸ ὅσα παρατηροῦνται εἰς τὴν α' στήλην· αἱ παροιμίαι δηλ. τῆς β' στήλης διατυπώνονται ὡς παραγγελίαι, ὡς συμβουλαί. Ὅλοι σχεδὸν αἱ παροιμίαι παρουσιάζονται κατὰ τοὺς δύο αὐτοὺς τύπους : ἢ λέγουν ἀπλῶς τί γίνεται εἰς τὴν ζωὴν (καὶ ἀφήνουν σὺ μόνος νὰ βγάλῃς τὸ συμπέρασμα, νὰ ἐπωφεληθῇς ἀπὸ τὴν παρατήρησιν αὐτὴν), ἢ διατυπώνονται εὐθύς ἀμέσως καθαρὰ ὡς παραγγέλματα.

Β'. Πῶς ἐδημιουργήθησαν καὶ διεδόθησαν.

Ἄς ἰδοῦμε τώρα. Ποῖος ἔδωκε τὰς παροιμίας (καὶ ἔχομεν μέγα πλῆθος ἀπὸ αὐτὰς) εἰς τὸν λαόν μας ; Ἄνδρες σοφοὶ ἢ ἐπιτήδειοι ποιηταί ;

Εὐρήκαμεν ὅτι μερικὰς ἴσως νὰ τὰς ἔδωσαν σοφοὶ καὶ ποιηταί, ἀλλὰ τὰς περισσότερας ἀσφαλῶς τὰς ἐδημιούργησε ἀπὸ παλαιὰ χρόνια αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ λαός. Πῶς ; Ἐνας γέρος, ἀγράμματος τίς πιὸ πολλές φορές, ὁ ὁποῖος πολλὰ εἶδε καὶ ἤκουσε καὶ ἔπαθε κατὰ τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς ζωῆς του (ἔγινε πολύπειρος,

λόγω τῆς πολλῆς, τῆς μακροῦς του πείρας, ἔγραψα τὰς λ. εἰς τὸν πίνακα), ἐκεῖ ποὺ ἐργάζεται κατὰ τὴν ἡμέραν εἰς τὸ χωράφι του ἢ, συνηθέστερον, ὅταν κάθεται τὸ βράδυ εἰς τὸ πεζούλι τοῦ σπιτιοῦ του γιὰ νὰ ξεκουρασθῇ ἀπὸ τὸν κάματον τῆς ἡμέρας, συλλογίζεται ὅσα σχετικὰ μὲ ἓνα ζήτημα εἶδε ἢ ἤκουσε κατὰ τὸν βίον του, καὶ μὲ λίγα λόγια διατυπώνει τὸ καταστάλαγμα, τὸ συμπέρασμα τῆς πείρας του αὐτῆς. Σκέπτεται ὅτι εἶχε ἀρχίσει μία δουλειά, ὅτι ἐπρονόησε δι' αὐτὴν ὅσον ἠμποροῦσε γιὰ νὰ τὴ βγάλῃ πέρα, ὅτι κατέβαλε πρὸς τοῦτο ὅλας του τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε: ἡ δουλειὰ δὲν ἦταν τιμία. Ὁ γείτονάς του ἔπαθε τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἡ δουλειὰ ἦταν τιμία, ἀλλ' αὐτὸς ἦτον ἄπιστος, ἀσεβής· εἰς κάθε μικρὸν ἐμπόδιον παρεφέρετο, ὕβριζε τὰ θεῖα, ἐβλασφημοῦσε. Ἀπέτυχε καὶ αὐτός. Τὸ ἴδιον καὶ ὁ ἐξαδελφός του ὁ παπουτοῦς, κτλ. Συμπέρασμα: *Μόνον ἐὰν θέλῃ ὁ Θεός, πάει ἡ δουλειὰ ἐμπρός.* Καὶ ἐὰν ἔχῃ παιδιὰ, ἢ βλέπῃ κανένα γνωστόν του νέον (ὁ ὁποῖος εἶναι ἄπειρος τῆς ζωῆς, ἔγραψα πάλιν τὴν λ.) ἐτοιμον νὰ καταπιασθῇ μίαν ἐπιχείρησιν, τοῦ ἀνακοινώνει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς του (πικρὰς πολλὰς φορές; ἔτσι λέγομεν, διατί;) πείρας, ἢ τὸ διατυπώνει ὡς συμβουλὴν τῶν πολυέτρων γηρατειῶν πρὸς τὴν ἄπειρον νεότητα: *Ἄμα ἔχῃς τὸ Θεὸ βοηθό, μὴ φοβᾶσαι κανένα!* Τραῦα ἐμπρός, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὸν ὄρον αὐτόν. Ἡ συμβουλὴ, ἔτσι ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἓνα σεβάσμιον γέροντα καὶ περιέχει μίαν ἀλήθειαν, ἢ ὁποία συχνὰ ἐπαληθεύεται, εἶναι δὲ προσέτι διατυπωμένη σύντομα καὶ χυπητὰ, ἐντυπώθη στὸ μυαλὸ ἐκείνου ποὺ τὴν ἤκουσε, ἀνεκοινώθη ἀπὸ αὐτὸν εἰς ἄλλους καὶ ἔτσι διεδόθη εἰς κύκλον εὐρύτερον καὶ ἔγινε κτῆμα πολλῶν ἀνθρώπων.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λαὸς μας ἐξ ἐμφύτου ἀγαπᾷ τὰς ὥραιας, ζωηροῦς, χυπητὰς ἐκφράσεις, ἐὰν ὁ πρῶτος ποὺ διευτύπωσε τὴν παροιμίαν ἐπέτυχε νὰ παρουσιάσῃ τὸ νόημά της μὲ ὥραιον, ἐντυπωτικὸν ἔνδυμα, αὐτὴ κάμνει μεγαλυτέραν αἴσθησιν, ἀπομνημονεύεται στερεώτερον καὶ ἔτσι ἀμετάβλητος διαδίδεται καὶ εἰς ἄλλα χωρία καὶ εἰς διαρκῶς εὐρύτερας περιοχάς· γίνεται πολλάκις πανελλήνιος, καὶ μεταδίδεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ὡς σοφία αἰώνων. Ἐὰν ὅμως ὁ πρῶτος ποὺ εἶπε τὴν παροιμίαν δὲν ἐπέτυχε καὶ πολὺ εἰς τὴν διατύπωσίν της, ὁ ἄλλος ποὺ τὴν ἐπαναλαμβάνει, τὴν ἀλλάσσει: μεταβάλλει τὴν θέσιν τῶν λέξεων, ἢ καὶ ὁλοκλήρους λέξεις, προσπαθεῖ, ἂν ἠμπορῇ, νὰ τὴν κάμῃ ἔμμε-

τρον, ἢ καὶ νὰ τῆς δώσῃ καὶ ὁμοιοκαταληξίαν. Τότε μᾶς ἀρέσει καλύτερα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ φύσις καὶ αἱ ἀσχολίαι τῶν ἀνθρώπων καὶ αἱ συνήθειαι τῶν ζώων καὶ ἡ πεῖρα προσέτι τῆς ζωῆς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον παντοῦ αἱ ἴδιαι, πολλὰ παροιμίαι τοῦ ἰδίου περιεχομένου διευπλώθησαν ἐξ ὁρχῆς κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν διάδοσίν των δὲ εἰς κύκλον εὐρύτερον πολλὰς φορὰς ὑπερισχύουν ἐκεῖναι, ποὺ εἶναι ζωηρότερον εἰπωμένοι, διότι μᾶς εὐχαριστοῦν φυσικὰ περισσότερον.

Ἄς συγκρίνωμεν μερικὰς παροιμίας τοῦ ἰδίου περιεχομένου, νὰ ἴδωμεν ποῖα φαίνονται λαμπερότερα διατυπωμένοι, καὶ ἐπομένως ὠραιότερα :

Ἐγραψα εἰς τὸν πίνακα (τὴν ἐπιγραφὴν τὴν ἔγραψα εἰς τὸ τέλος, ἀφοῦ ἐπροκάλεσα καὶ τὴν εὐρῆκαν οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταί).

Ἡ καθημερινὴ ἀποταμίευσις ἡμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ περιουσίαν.

- 1 Μάζεψε κι' ἄς εἶν' καὶ ρόγες.
- 2 Ὅποιος δὲν ξέρει νὰ φυλάῃ, πολὺ φτωχὸς πεθαίνει.
- 3 Σταλαματιά σταλαματιά γεμίζει τὸ ποτήρι.
- 4 Σταλαματιά σταλαματιά
γεμίζ' ἢ στάμνα ἢ πλατεῖα.
- 5 Φασούλι τὸ φασούλι
γεμίζει τὸ σακκούλι.

Οἱ μαθηταὶ εὐρῆκαν ὅτι ἀπὸ τὰς πέντε ὁμοίας παροιμίας ἡ πρώτη διευπλώθη εἰς μέτρον τροχαϊκὸν (ὀκτασύλλαβον στίχον), ἡ δευτέρα εἰς ἱαμβικὸν (δεκαπεντασύλλαβον στίχον), ἡ τρίτη ὁμοίως, ἡ τετάρτη εἰς δύο στίχους (δίστιχον) ὀκτασύλλαβους ἱαμβικοῦ ρυθμοῦ μὲ ὁμοιοκαταληξίαν, ἡ πέμπτη εἰς δύο στίχους ὁμοίου ρυθμοῦ ἀλλ' ἑπτασύλλαβους, ἐπίσης ὁμοιοκαταληκτοῦντας. — Ποία ἀρέσει περισσότερον ; Εἰς ποῖαν φαίνεται ὅτι ἐπέτυχε περισσότερον ὁ παροιμιολόγος ; Οἱ μαθηταὶ ὁμοφώνως ἀπεφάνθησαν ὅτι μᾶς ἀρέσει περισσότερον ἡ τετάρτη καὶ ἡ πέμπτη διατύψεις. Διότι ὅ,τι εἶχε νὰ εἰπῇ τὸ εἶπε εἰς αὐτὰς ὁ δημιουργὸς των σύντομα, ρυθμικὰ καὶ μὲ ὁμοιοκαταληξίαν. Τοὺς ἐπροκάλεσα ἔπειτα νὰ κρίνουν καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ποία ἀρέσει περισσότερον ; πολλοὶ εἶπαν ἡ τετάρτη, ἀλλὰ δὲν ἡμπόρεσαν νὰ ἐξηγήσουν τὸ

Οἱ μαθηταὶ εὗρηκαν εὐκόλα ὅτι ἡ πρώτη, ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη ἐλέγχθησαν προχειρῶς καὶ εἰς πεζὸν λόγον, ἡ τετάρτη εἰς ἔρρυθμον λόγον (τροχαϊκὸν ὀκτασύλλαβον), ἡ πέμπτη ὁμοίως εἰς τροχαϊκὸν δεκαεξασύλλαβον ἢ δύο τροχαϊκοὺς ὀκτασύλλαβους ἀνομοιοκαταλήκτους, ἡ τελευταία δὲ εἶναι ζωηροτάτη εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς καὶ πράγματι τελεία. Προσθῆτει τὸν κόπον, ποὺ παρалаίπει ἡ πέμπτη, καὶ μαζὶ μὲ τὸν ρυθμὸν οἱ στίχοι (ὀκτασύλλαβοι καὶ αὐτοὶ τροχαϊκοὶ) ἔχουν καὶ ὁμοιοκαταληξίαν¹.

¹ Ἄλλο παράδειγμα :

Τὰ παθήματα μαθήματα.

- 1 Ἄν δὲν πάθῃ ὁ ἄνθρωπος, γνώσῃ δὲ βάξει.
- 2 Τὸ πρῶτο λάθος μάθημα καὶ δάσκαλος γὰρ τάλλα.
- 3 Τῶν πρώτων τὰ παθήματα, τῶν δευτέρων γεφύρια.
- 4 Εἰς τὸ δόκανο δὲν μπαίνει δυὸ φορὲς ἡ ἄλεπού.
- 5 Ἄλλι στὸν ποὺ θὰ γελασθῇ καὶ δὲ θὰ βάλλῃ γνώσῃ.
- 6 Δυστυχία του σ' ὅποιον πάθῃ,
κι' ἀπ' τὸ πάθημα δὲν μάθῃ.

Οἱ μαθηταὶ εὗρηκαν ὅτι ἡ διατύπωσις εἰς τὴν 6ην εἶναι τελεία : Δίστιχον μὲ ὀκτασύλλαβους τροχαϊκοῦ ρυθμοῦ καὶ μὲ ὁμοιοκαταληξίαν. Εἰς πολλοὺς ἤρρεσε πολὺ καὶ ἡ 4η, καὶ δικαίως. Διότι παρουσιάζει ὡς δρῶν πρόσωπον τὴν σοφὴν ἄλεπού τῶν μύθων καὶ τῶν ἄλλων παιδικῶν διηγημάτων, καὶ ἔνα ὥρισμένον ἐπεισόδιον τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Ἡ 6η ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑστερεῖ, διότι εἶναι γενική. (Περὶ τούτου ἴδε κατωτέρω.)

Οἱ μαθηταὶ εὐχαριστοῦνται πολὺ μὲ αὐτὰς τὰς συγκρίσεις καὶ ζητοῦν κι' ἄλλα ! κι' ἄλλα ! Παραθέτω διὰ τοῦτο μερικὰ ἀκόμη παραδείγματα :

Οἱ ἀλαζόνες ταπεινώνονται.

- 1 Τὸ περήφανο πουλὶ πιάνεται ἀπὸ τῆ μύτης.
- 2 Ὅποιος περηφανεύεται,
γρήγορα ταπεινώνεται.

1. Μὲ τὴν μορφήν αὐτὴν ἀναφέρει ὁ *N. Πολίτης* ὅτι λέγεται ἡ παροιμία εἰς τὴν Κεφαλληνίαν· τὴν παραλαμβάνει εἰς τὴν Συλλογὴν τοῦ ἀπὸ δύο συλλέκτας Κεφαλλήνας. Ἄλλ' αὕτη ὑπάρχει καὶ ὡς στοχασμὸς τοῦ *Ἀνδρέου Λασκαράτου* ἀπὸ τὰ 1884. (*Α. Λασκαράτου, Στοχασμοί*, σελ. 50). Πιθανότατα λοιπὸν ἀπὸ τὸ χεῖρ τοῦ Λασκαράτου ἐπέρασε στὸ στόμα τοῦ λαοῦ.

- 3 Μὴ μοῦ πολυτεντώνεσαι, γιατί ψηλὸς δὲν εἶσαι
καὶ τὸ χωριό σου εἶναι κοντὰ καὶ ξέρω τίνος εἶσαι.
4 Ὅποιος ψηλά—ψηλά πετᾷ, τὸν οὐρανὸ νὰ φτάξη,
στὸ χαμηλότερο δεντρὶ τοῦ γράφ' ὁ Θεὸς νὰ κάτση.
5 Ὅπου ψηλά κοιτᾷ
συχνὰ στραβοπατᾷ.

Μὴν ἀνακατεύεσαι σὲ ξένας ὑποθέσεις.

- 1 Ἐκεῖ ποῦ δὲ σὲ σπέρνουν νὰ μὴ ξεφυτρώνης.
2 Ἡ ὄρνιθα σκαλίζοντας ἐβγαλε τὰ μάτια της.
3 Τὰ μὴ σε μέλει μὴ ρωτᾷς, ποτὲ κακὸ μὴν πάθης.
4 Ὅποιος ἔχει τὰ γένεια
ἔχει καὶ τὰ χτένια.
5 Κάτσε, κόττα μου, στ' αὐγά σου,
νὰ κλωσσήσης τὰ πουλιά σου.

Σπεῦδε βραδέως.

- 1 Ὅποιος βιάζεται, σκοντάφτει.
2 Ὅπου βιάζεται πολλά, πίσω ἀπομένει.
3 Ὅποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορ' ἀποσταίνεται.
4 Ὅσο βιάζετ' ἡ γριά, τόσο κόβετ' ἡ κλωστή.
5 Ἡ βίαση ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει.
6 Τὸ γλήγορο καὶ τὸ καλὸ
δὲν πᾶν μαζὶ τὰ δύο.

Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀξία τοῦ σπιτιοῦ μας.

- 1 Ὁ ἄνθρωπος στὸ σπίτι τοῦ εἶναι βασιλιάς.
2 Ὁ ποντικός στὴν τρύπα τοῦ μεγάλος ἄρχος εἶναι.
3 Ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ τὸ σπίτι τοῦ, πέφτει καὶ τὸν πλα-
[κώνει.
4 Σπίτι μου ὁ καημένος
εἴμ' ἀναπαμένος.
5 Σπίτι μου σπιτάκι μου
καὶ παλιοκαλυβάκι μου!

Μὴ δουλεῖς ὁ καθέννας.

- 1 Ὅποιος ἀνακατώνεται σὲ πολλά, λίγα βγάζει πέρα.
2 Ὅποιος κυνηγᾷ δυὸ λαγούς, δὲν πιάνει κανένα.
3 Θέλει τέχνη τὸ ὄργανο.
4 Ἡ παπᾶς παπᾶς
ἢ ζευγᾶς ζευγᾶς.

- 5 Πολυτεχνίτης
κι' ἔρημοσπίτης.

Ἡ δονηρία φέρει στερήσεις.

- 1 Ὅποιος βαριέται, πολλὰ στερεύεται.
2 Ὅποιος κοιμάται, ψάρια δὲν πιάνει.
3 Ἡ ἄλεπού ποῦ κοιμάται, ὄρνιθες δὲν πιάνει.
4 Γάτα ποῦ κοιμάται, ποντικούς δὲν πιάνει.
5 Θέλεις πλοῦτο καὶ τιμὴ;
Μὴν κοιμᾶσαι ὡς τὴν αὐγή.
6 Γλυκὸς ὁ ὕπνος τὸ ταχύ,
παλιὰ τὰ ροῦχα τῇ Λαμπρῇ.
7 Γλυκὸς ὁ ὕπνος τὸ πρωί,
γυμνὸς ὁ Νίκος τῇ Λαμπρῇ.

Εἰς τὴν τελευταίαν παροιμίαν, ἔκτος τοῦ ὅτι εἶναι γραμμένη με ρυθμὸν καὶ ὁμοιοκαταληξίαν, οἱ στίχοι τῆς εἶναι διηρημένοι εἰς τρία μέρη ὁ καθένας, αἱ δὲ λέξεις τῶν εἶναι ἰσοσύλλαβοι καὶ ὁμοιοκαταληκτοῦν καὶ αὐταὶ (γλυκὺς, γυμνὸς κτλ.) Σχῆμα π ἄ ρ ι σ ο ν, τὸ ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Ἐνθυμήσου τὸ τοῦ Ἰσοκράτους: Ἐὰν ᾗς φιλομαθής, ἔσει καὶ πολυμαθής).

Γ' Εἶδη τῆς ὁμοιοκαταληξίας.

Εὐρῆκαμεν ὅτι ἐὰν μία παροιμία ἔχη γίνεαι εἰς στίχους με ὁμοιοκαταληξίαν, μᾶς ἀρέσει περισσότερο ἀπὸ τὰς ἄλλας. Σήμερον θὰ συγκρίνωμεν μερικὰς ἐμμέτρους παροιμίας ὡς πρὸς τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, διὰ νὰ ἴδωμεν ἐὰν αὕτη εἶναι πάντοτε ἡ ἰδίᾳ.

Ἐγραψα εἰς τὸν πίνακα :

- 1 Ὁ Θεὸς ἀργεῖ,
ἀλλὰ δὲν λησμονεῖ.
2 Βάστα με νὰ σὲ βαστώ,
ν' ἀνεβοῦμε τὸ γκρεμνόν.
3 Ὅποιος ψηλὰ κοιτᾷ,
συχνὰ στραβοπατᾷ.
4 Ἀλλάξεν ὁ Μανωλῖός,
κι' ἔβαλε τὰ ροῦχ' ἄλλιως.
5 Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλὰ,
ὅμως βλέπει χαμηλά.
6 Κάμε τὸ καλόν,
καὶ ρίξ' το στὸ γιαλό.

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν διατύπωσιν τῶν παροιμιῶν αὐτῶν, βλέπομεν ὅτι ὅλαι ἐκφράζουν τὸ νόημά των μὲ δύο στίχους (δίστιχα), τελειώνουν δὲ οἱ στίχοι εἰς λέξεις αἱ ὁποῖαι τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν, ὀξύτονους, καὶ ἡχεῖ ὁμοίως ἡ τελευταία των συλλαβή : γεῖ—νεῖ, τᾶ—τᾶ, κτλ. Τὴν ὁμοιοκαταληξίαν αὐτὴν τὴν λέγομεν ὀ ξ ύ τ ο ν ο ν.

Ἐὰν προσέξωμεν ὁμως περισσότερον, βλέπομεν ὅτι εἰς μὲν τὰς ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 παροιμίας ἡχεῖ ὁμοίως μόνον τὸ τονιζόμενον φωνῆεν τῆς ληγούσης καὶ ἀκούομεν εἰ—εἰ, καὶ ὦ—ό.

Εἰς τὰς ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 4 ἡχεῖ ὁμοίως καὶ τὸ προηγούμενον σύμφωνον, δηλαδὴ ὁλόκληρος ἡ λήγουσα συλλαβή : τᾶ—τᾶ, λιός—λιῶς.

Εἰς δὲ τὰς ὑπ' ἀριθ. 5 καὶ 6 ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ προηγούμενον ἄτονον φωνῆεν τῆς παραληγούσης : ηλὰ—ηλά, αλὸ—αλό.

Τὴν πρώτην ὀξύτονον ὁμοιοκαταληξίαν τὴν λέγομεν ἁ π λ ἦ ν, τὴν δευτέραν, π λ ο υ σ ί α ν, τὴν τρίτην, π λ ο υ σ ι ω τ ᾶ τ ῆ ν. Μεγαλύτεραν ἐντύπωσιν καὶ εὐχαρίστησιν μᾶς προσενεῖ βέβαια τὸ τρίτον εἶδος, ἡ πλουσιωτάτη, ποὺ εἶναι καὶ δυσκολωτέρα. Εὐκόλως ἐπιτυγχάνεται ἡ πρώτη, ἡ ἀπλῇ· οἱ στιχουργοὶ τὴν λέγουν καὶ π τ ω χ ῆ ν.

Ἄς ἴδωμεν τώρα καὶ τὰς ἐξῆς παροιμίας :

- 1 "Όταν λέγῃς τὴν ἀλήθεια,
 ἔχεις τὸ Θεὸ βοηθία.
- 2 Φασούλι τὸ φασούλι
 γεμίζει τὸ σακκούλι.
- 3 Ἄδικομαζωμένα
 διαβολοσκορπισμένα.
- 4 "Όλον τὸν κόσμον ρῶτα
 καὶ τὸ μυαλό σου πρῶτα.
- 5 "Ό λύκος κ' ἂν ἐγήρασε κ' ἄλλαξε τὸ μαλλί του,
 οὐδὲ τὴν γνώμην ἄλλαξε, οὐδὲ τὴν κεφαλὴ του.
- 6 Τ' ἀμπέλι θέλει ἀμπελουργό, τὸ σπίτι νοικοκύρη,
 καὶ τὸ καράβι στὸ γιαλὸ θέλει караβοκύρη.

Οἱ μ. εὗρηκαν ὅτι οἱ δύο στίχοι καὶ τῶν ἐξ τελειώνουν εἰς λέξεις παροξυτόνους, αἱ ὁποῖαι ἡχοῦν ὁμοίως. Ἡ ὁμοιοκαταληξία αὕτη πρέπει νὰ ὀνομασθῇ πα ρ ο ξ ύ τ ο ν ο ς. Ἄλλ' εἰς μὲν τὰς ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2, ὁμοίως ἡχεῖ τὸ τονιζόμενον φωνῆεν τῆς παραληγούσης καὶ ἡ λήγουσα : ἡθεια—ἡθεια, οὔλι--οὔλι· εἰς δὲ

τὰς ὑπ' ἀριθμὸν 3 καὶ 4 παροιμίας ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ προηγούμενον σύμφωνον, ἐπομένως ὁμοίως ἤχουν δλόκληροι αἱ δύο τελευταῖαι συλλαβαί, ἀκούομεν μένα—μένα, ρῶτα—πρῶτα. Εἰς δὲ τὰς ὑπ' ἀρ. 5 καὶ 6 ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ προηγούμενον ἄτονον φωνῆν τῆς προπαραληγούσης : ἀλλί του—αλή του, οκύρη—οκύρη. Τὴν πρώτην παροξύτονον ὁμοιοκαταληξίαν τὴν λέγομεν πάλιν ἁ π λ ῆ ν, τὴν δευτέραν, π λ ο υ σ ί α ν, τὴν τρίτην, π λ ο υ σ ι ω τ ἄ τ η ν. Εὐνόητον εἶναι ὅτι κί' ἐδῶ μᾶς ἀρέσει περισσότερον ἢ πλουσιωτάτη.

Ἦμπορεῖ ἄρα γε ὁ στιχουργὸς νὰ ταιριαῖξῃ στίχους ποὺ νὰ τελειώνουν καὶ σὲ λέξεις προπαροξύτονους, αἱ ὁποῖαι νὰ ὁμοιοκαταληκτοῦν, ἔχομεν δηλ. ὁμοιοκαταληξίαν π ρ ο π α ρ ο ξ ύ τ ο ν ο ν ; Ἐχομεν. Ἰδοὺ δύο παραδείγματα παροιμιῶν μὲ τοιαύτην ὁμοιοκαταληξίαν :

1	Ξένα ροῦχα ντύνεσαι ;
Γρήγορα τὰ γδύνεσάι.
2	Μάθε τέχνη κι' ἄς τηνε'
κί' ἄν πεινάσης, πιάσ' τηνε'.

Ἐδῶ ἤχουν ὁμοίως τὸ τονιζόμενον φωνῆν τῆς προπαραληγούσης, καὶ αἱ δύο ἐπόμεναι συλλαβαί : ὕνεσαι—ὕνεσαι, ἄς τηνε—πιάσ' τηνε.

Νὰ χωρίσωμεν καὶ τὴν προπαροξύτονον ὁμοιοκαταληξίαν εἰς ἁ π λ ῆ ν, π λ ο υ σ ί α ν, καὶ π λ ο υ σ ι ω τ ἄ τ η ν ; Ἦμποροῦμεν νὰ τὸ κάμωμεν, μολονότι αὐτὸ πάει πολύ. Διότι ἡ προπαροξύτονος ὁμοιοκαταληξία εἶναι ἤδη καθ' ἑαυτὴν δυσκολωτάτη καὶ πλουσιωτάτη, καὶ μᾶς προξενεῖ μεγίστην εὐχαρίστησιν καὶ μέγιστον θαυμασμόν διὰ τὴν ἐπιδειξιότητα τοῦ στιχουργοῦ, ὁ ὁποῖος κατορθώνει νὰ εὐρίσκη καὶ νὰ ταιριαῖξῃ λέξεις προπαροξύτονους ποὺ νὰ ὁμοιοκαταληκτοῦν. Ὅπωςδὴποτε, ἰδοὺ δύο παροιμίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ὅμοιον καὶ τὸ σύμφωνον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πρὶν ἀπὸ τὸ τονιζόμενον φωνῆν τῆς προπαραληγούσης :

1	Μάθαινε νέος γράμματα
νάχης καλὰ γεράματα.
2	Αὐτὸς ποὺ πονηρεύεται
στὸ τέλος ξολοθρεύεται.

Τέλος, ἰδοὺ καὶ μία παροιμία, εἰς τοὺς στίχους τῆς ὁποίας εἶναι ὅμοιον καὶ τὸ φωνῆν ποὺ εὐρίσκεται πρὶν ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσαν :

Σάν δὲν ἔταιριάζανε
δὲν συμπεθεριάζανε.

Ἐσημειώσαμεν εἰς τὸ τμήμα *Στιχουργική* τοῦ τετραδίου ὅσα εὐρήκαμεν διὰ τὰ εἶδη τῆς ὁμοιοκαταληξίας.

Δ' Ἡ ἐνάργεια εἰς τὰς παροιμίας.

Ἐὰν ἡ τάξις εἶναι καλή, καὶ δεῖξῃ ἐνδιαφέρον, καλὸν εἶναι νὰ γίνῃ καὶ ἓνα ἀκόμη μάθημα διὰ τὰς παροιμίας, διὰ νὰ καταλάβουν καὶ νὰ πειθοῦν τὰ παιδιὰ πόσῃ φυσικὴν ἀγγίνοιαν ἄφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ πόσῃ ἄφ' ἑτέρου κλίσιν πρὸς τὴν ζωηρὰν διατύπωσιν τῶν ἰδεῶν του ἔχει ὁ λαὸς μας, καὶ πόσον πολλές φορὲς ἐπέτυχε νὰ δώσῃ εἰς τὰς παροιμίας του τὴν δυνατὴν ἔκφρασιν, ἢ ὅποια μᾶς κάμνει τόσῃ ἐντύπωσιν ¹.

Ἄς ἐξετάσωμεν μερικὰς ἀκόμη παροιμίας. Ἐγραψα εἰς τὸν πίνακα :

Γλυκὸ τὸ γάλα, τὸ τυρὶ, πικρὸ τὸ χάι χούι.

Τί θέλει νὰ εἰπῇ ; Αὐτὸ εἶναι αἰνίγμα ! Τί εἶναι αὐτὰ τὰ χάι καὶ χούι ποὺ λέγει !

Τέλος εὐρέθῃ ἓνας ἀπὸ ὀρεῖνὸν μέρος καταγόμενος, καὶ γνωρίζων τὴν ποιμενικὴν ζωὴν, ὁ ὁποῖος ἐξήγησεν ὅτι χάι καὶ χούι εἶναι οἱ φωνῆς τοῦ τσομπάνου, τοῦ βοσκοῦ, ὁ ὁποῖος βόσκει ἰδίως γίδια ἐπάνω στὰ βουνά. Τὰ γίδια δὲν εἶναι σὰν τὰ πρόβατα, ἡμερὰ καὶ ἥσυχᾳ καὶ δειλὰ καὶ πειθαρχικά, ἀλλὰ περιεργὰ καὶ δύστροπα, ἀπειθάρχητα καὶ δυσυπότακτα ζῶα, τὰ ὅποια σκορπίζονται συχνά, ἀνεβρίνουν στὰ βράχια, καὶ εἶναι πολὺ κοπιῶδες τὸ ἔργον τοῦ γιδάρη, ὁ ὁποῖος εἶναι ἠναγκασμένος κάθε τόσο νὰ τὰ χουγιάξῃ, νὰ φωνάξῃ δηλ. χάι καὶ χούι γιὰ νὰ τὰ συμμαζεύσῃ. Ἡ ἔννοια τῆς παροιμίας τώρα εὐρέθῃ εὐκόλα. Δύσκολον καὶ κοπιῶδες τὸ ἔργον τῆς βοσκῆς, ἀλλὰ ὠραῖοι καὶ γλυκεῖς οἱ καρποὶ αὐτῆς. Ἐνας μαθητὴς ἐφώναξε : *Τὰ καλὰ κόποις κτῶνται !* Μάλιστα, αὐτὸ εἶναι.

Ἐγραψα καὶ τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν εἰς τὸν πίνακα καὶ ἐκάλεσα τὰ παιδιὰ νὰ συγκρίνουν καὶ νὰ εὕρουν ποῖα ἀπὸ τὰς δύο εἶναι ζωηροτέρα κατὰ τὴν ἔκφρασιν. Καὶ οἱ μαθηταὶ εὐρῆκαν ὅτι ἡ νεωτέρα εἶναι ἀσυγκρίτως ὠραιότερα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν.

1. Τὸ μάθημα ἐπιτυχάνει πολὺ περισσότερον, ἐὰν γίνῃ σὲ μεγαλύτερα παιδιὰ, ὅτε καὶ δύναται νὰ ἐκταθῇ ἀναλόγως.

Ἡ ἀρχαία εἶναι κρύα, χωρὶς καμμίαν ζώην. Ἡ νεωτέρα

α) δὲν μᾶς διατιπώνει τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἔτσι γενικὴν, ὅπως κάμνει ἡ ἀρχαία, ἀλλὰ παρουσιάζει ἔμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας μίαν ὠρισμένην, συγκεκριμένην περιπτώσιν ἐργασίας καὶ μάλιστα δυσκολωτάτης καὶ κοπιωδεστάτης: τὸν αἰγοβοσκόν, ὁ ὁποῖος μὲ διαρκῆ κίνησιν καὶ ψυχικὸν ἐκνευρισμὸν παρακολουθεῖ τὸ ἀτίθασον ποίμνιόν του, φωνάζει διαρκῶς ἀπὸ μακριὰ διὰ νὰ τὸ ἐκφοβίσῃ καὶ νὰ τὸ ἐπαναφέρῃ πλησίον του, ἀνεβαίνει τρεχάτος εἰς ἀποτόμους βράχους καὶ κατεβαίνει εἰς ἐπικινδύνους κορυφὰς διὰ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ περιμαζεύσῃ τὰ κωφὰ ζῶα, καί, ὅταν ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἀνεκδιηγήτους κόπους ὀλοκλήρῃ ἡμέρας γυρίσῃ τὸ βράδυ, καί, ἀφοῦ κλείσῃ τὸ κοπάδι του στὸ μανδρὶ, καθίσῃ κατατσακισμένος νὰ ξεκουρασθῇ καὶ νὰ φάγῃ, ἀρχίσῃ δὲ νὰ ἐκφράζῃ τὴν δυσφορίαν του καὶ τὰ παράπονά του διὰ τὸ πολύμοχθον καὶ ἐξαντλητικὸν ἔργον του, ἀκούει τὸν γέροντα πάππον του νὰ τοῦ λέγῃ: «Ἐ, πικρὸ εἶναι βέβαια τὸ χάι χοῦι, ἀλλὰ δὲν εἶναι τρόπος νὰ γίνῃ ἄλλιῶς τὸ γλυκὸ γάλα καὶ τὸ τυρὶ πὺν τῶς τώρα. Ἐὰν δὲν βοσκῇσουν τὰ ζῶα, πῶς θὰ μᾶς δώσουν τὸ γάλα των καὶ θὰ φτειάσωμεν ἀπ' αὐτὸ τὸ τυρὶ μας; Ἐἴσι τὰ ἔχει ὀρίσει ὁ Θεός, ὅλα μὲ κόπους νὰ κερδίζωνται σ' αὐτὸν τὸν κόσμον». Μὲ τὰς ὀλίγας λέξεις τῆς παροιμίας βλέπομεν ἔμπρὸς μας ὅλην τὴν ὥραιαν αὐτὴν σκηνήν, εἰς τὰς δύο της φάσεις, τὸν ἡμερινὸν ἀκατάπαυστον μόχθον καὶ τὴν νυκτερινὴν ἀπόλαυσιν καὶ ἀνάπαυσιν, ἐνῷ ἡ ἀρχαία ἔκφρασις μὲ τὴν γενικότητά της δὲν μᾶς παρουσιάζει τίποτε ¹.

Ἐκτὸς τοῦ βασικοῦ τούτου, ἄλλα πλεονεκτήματα τῆς νεωτέρας παροιμίας εἶναι:

β) ἡ ἰσχυροτάτη ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο τμημάτων της, ἡ ὁποία τὰ καθιστᾷ ἔτσι πρὸς χτυπητά.

γ) ὁ εὐχάριστος ρυθμὸς της (στίχος δεκαπεντασύλλαβος ἰαμβικός).

καὶ δ) ἀλλ' ὅχι καὶ ὕστατον κατὰ τὴν σημασίαν, τὸ αἰνιγματώδες δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τῶν πόλεων ἔνδυμα, μὲ τὸ ὁποῖον

1. Πολὺ ὥραιον ἐν ἀντιθέσει εἶναι τὸ ὁμοίον περιεχομένου γνωμικὸν τοῦ Ἐπιγράμμου: *Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγάθ' οἱ θεοί.* Ἄν τὸ μάθημα γίνεταί εἰς ἀνωτέραν τάξιν, καλὸν εἶναι νὰ γίνῃ ἀνάλυσις καὶ ἐκτίμησις τοῦ ρητοῦ.

παρουσιάζεται, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου κινεῖ εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν περιέργειαν, καὶ τὴν ὄρεξιν νὰ εὑρωμεν τὸ νόημά της, καὶ τέλος, ἀφοῦ τὴν ἐννοήσωμεν, προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν μας διὰ τὴν λαμπρὰν διατύπωσίν της.

Ἄλλο παράδειγμα ἐκφραστικωτάτης νεωτέρας παροιμίας ἐν συγκρίσει μὲ ψυχρὰν ἀρχαίαν, τὴν *Χρόνου φείδου*, εἶναι τὸ ἐξῆς :

Ὅταν σκορπίζης τὸν καιρὸ, δὲν τὸν ξαναμαζώνεις.

Ὁ ἀφηρημένος χρόνος γίνεται εἰς τὴν νέαν παροιμίαν πρᾶγμα χειροπιαστό, χρῆμα, δραχμές, λίρες, τὰς ὁποίας ὁ ἀνόητος, ἀπερίσκεπτος σπάταλος σκορπίζει δεξιά καὶ ἀριστερά. Ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ ἡ παροιμία αὕτη διατυπώνεται μὲ ἰσχυρὰν ἀντίθεσιν καὶ εἰς δεκαπεντασύλλαβον ἱαμβικὸν στίχον.

Πλείσται εἶναι αἱ νεώτεραι παροιμιαί, αἱ ὁποῖαι, ἂντὶ νὰ μᾶς δώσουν μὲ μίαν γενικὴν φράσιν τὸ νόημά των, φέρουν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας ἕνα ὀρισμένον περιστατικόν, μίαν σκηνὴν ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν ζώων, καὶ ἀφήνουν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐργασίαν τῆς γενικεύσεως.

Ἀντὶ π.χ. νὰ μᾶς εἰπῇ ὁ σημερινὸς παροιμιολόγος ὅτι αἱ καὶ συναναστροφαὶ προξενοῦν πάντοτε βλάβην (*ὀμιλῖαι κακαὶ φθίρουσιν ἤδη χρηστά*), μᾶς λέγει κατὰ διαφόρους τρόπους :

1 Ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα, τὸν τρῶν οἱ κόττες.

2 Ὅποιος πάει στὸ βάλτο νὰ κυνηγήσῃ, θὰ λερωθῇ.

3 Ὅποιος κοιμᾶται μὲ σκύλους, σηκώνεται μὲ ψύλλους.

4 Ὅποιος εἰς τὸ μῦλο μπαίνει, λερωμένος πάντα βγαίνει.

Καὶ αἱ τέσσαρες ὅμοιαι κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐταὶ παροιμιαὶ μᾶς παρουσιάζουν ἕνα συγκεκριμένον, καθαρὰ συλλαμβανόμενον μὲ τὴν φαντασίαν μας γεγονὸς τῆς καθημερινῆς (ἀγροτικῆς) ζωῆς, καὶ ἀπὸ αὐτὸ, ἔτσι ζωηρῶς διατυπωμένον, φθάνομεν μὲ τὴν ἰδικήν μας πνευματικὴν ἐργασίαν εἰς τὸ γενικὸν δίδαγμα καὶ παράγγελμα, ποῦ θέλει νὰ δώσῃ ἡ παροιμία. Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἐκφράσεως, ἡ παρουσίασις δηλαδὴ τοῦ συγκεκριμένου, τοῦ μερικοῦ, ἀντὶ τοῦ ἀφηρημένου, τοῦ γενικοῦ, δίδει μεγάλην λάμψιν εἰς τὴν παροιμίαν.

Ἄς προστεθῇ ὅτι, ἐκτὸς τούτου, τὴν ζωηρότητα καὶ τῶν τεσσάρων αὐτῶν παροιμιῶν μεγαλύνουν πολὺ καὶ αἱ ἀστεῖαι εἰκό-

νες, τὰς ὁποίας μᾶς παρουσιάζουν. Καὶ πράγματι, ἐὰν ἐξετάσῃ κανεῖς, ἀνάμεσα εἰς τὰ τόσα προσόντα τῶν παροιμιῶν τοῦ λαοῦ μας θὰ εὔρῃ εἰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν αὐτὴν τὴν εὐθυμοῦν διὰ θεσιν τῶν παροιμιολόγων καὶ τὸ κοροϊδευτικὸν πνεῦμα, πρᾶγμα ποῦ προκαλεῖ τὸ μειδίαμα καὶ τὴν ἱλαρότητα, καὶ μᾶς κάμνει νὰ τὰς προσέξωμεν περισσότερον.

Ἀντὶ νὰ εἰπῇ ἡ νεωτέρα παροιμία τὸ ἀνούσιον: *Νὰ εἶσαι προνοητικός, (οὐ χρὴ μετανοεῖν, ἀλλὰ προνοεῖν τὸν ἄνδρα τὸν σοφόν, ἔχουν εἰπεῖ οἱ ἀρχαῖοι),* λέγει παραστατικώτατα:

1 Τῶν φρονίμων τὰ παιδιὰ, πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν.

2 Ἄναφτε τὸ λυχνάρι σου, προτοῦ νὰ σ' εὔρῃ ἡ νύχτα.

Ἀντὶ νὰ εἰπῇ τὸ γενικόν: *Φύσιν πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ράδιον,* φέρνει πάλιν ὠρισμένα ζωντανὰ παραδείγματα:

1 Ὁ λύκος κι' ἂν ἐγήρασε, κι' ἄλλαξε τὸ μαλλί του, οὐδὲ τὴν γνώμην ἄλλαξε, οὐδὲ τὴν κεφαλὴ του.

2 Ὁ γάϊδαρος εἶν' γάϊδαρος, κι' ἂν βάλῃ καὶ τὴ σέλλα.

Ἀντὶ νὰ εἰπῇ: *Βοηθεῖτε ἀλλήλους,* λέγει:

1 Τὸνα χέρι νίβει τᾶλλο, καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.

2 Τὸν ξένο κῆπο πότιζε, ν' ἀνθῇ ὁ δικός σου πάντα.

Ἀντί: *Ἡ ἱκανότης δεικνύεται εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις,* λέγει:

1 Ὁ καλὸς карабоκύρης στὴ φουρτοῦνα φαίνεται.

2 Σ' ἔχω χάρη, κάβουρα,
νὰ πηδᾷς στὰ κάρβουνα.
Σὰν πηδᾷς μέσ' στοῖ γιολό,
εἶντα χάρη σ' ἔχω γώ;

Ἀντί: *Πρέπει νὰ συμμορφωνώμεθα μὲ τὰς περιστάσεις,*

Καθὼς τὸν εὔρω τὸν καιρό, ἔτσι τὸν ἀρμενίζω.

Ἀντὶ τοῦ ἀορίστου ἀρχαίου: *Τὸ γοργὸν καὶ χάριν ἔχει,*

Στὴ βράση ἐπάνω κολλάει τὸ σίδερο.

Ἀντί: *Νὰ πιστεύῃς εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ εἶσαι εὐσεβής,* λέγει:

Ἀρνὶ ποῦ βλέπει ὁ θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει.

Β'. Συχνὰ ἡ παροιμία ζητεῖ τὰς ἀντιθέσεις:

Στοὺς ἄσπρους χρόνους μάζευε νᾶχης νὰ τρῶς στοὺς μαύρους.

Ἀναπάψου, γριά, στὸ θέρο, κι' ἀγριοπεῖνα τὸ χειμῶνα.

Ὅποιος δὲν ἔχει μυαλό, ἔχει ποδάρια.

Στάλα μὲ στάλα τὸ νερὸ τρυπάει καὶ λιθάρι.

Ὅπου ἀκοῦς πολλὰ κεράσια, βάστα καὶ μικρὸ καλάθι.

Μερικὲς φορὲς διὰ τὰ μᾶς καταστήσῃ ζωηροτέραν τὴν ἐντύ-
πωσιν, ἢ ἀντίθεσις φθάνει εἰς μεγίστην ὑπερβολήν, ὥστε τὰ μᾶς
καταπλήσῃ (σχῆμα ἀπρὸς ὁ κ η τ ο ν).

Ἡ γλῶσσα κόκκαλα δὲν ἔχει καὶ κόκκαλα τσακίζει.

Σὲ δίδαξα νὰ κολυμπᾷς καὶ θέλεις νὰ μὲ πνίξης.

Ἐβάλανε τὴν ἄλεπού τις ὄρνιθες νὰ βλέπῃ (=νὰ φυλάττῃ).

Τῆς πολυλογοῦς ἡ γλῶσσα καὶ κομμένη βαρδαρίζει.

Ἀπὸ τὸν γάμον ἔρχομαι καὶ τρέμω ἀπὸ τὴν πείνα.

Πέντε νομάτοι φόρτωναν ἓνα γάιδαρο κι' ἔλεγαν: «Ἀνά-
θεμα τῇ μοναξιά!»

Τ' ἄρμενα στὴ Χιὸ καὶ τὰ κουπιὰ στὴ Ρόδο.

Θαυμασία ἢ παροιμία αὐτή. Ὁ ἀκατάστατος πλοίαρχος εὐ-
ρέθη, ἐνῶ ἦταν στὴ Χιὸ, ὅτι εἶχε λησμονήσει τὰ κουπιὰ τοῦ
πλοίου του εἰς ἄλλο μακρινὸ νησί, τὴ Ρόδο, ὅπου θὰ τὰ εἶχε
βγάλει γιὰ νὰ τὰ ἐπιδιορθώσῃ ἢ νὰ τὰ βάψῃ. Ἡ παροιμία, ἐκτὸς
τοῦ συγκεκριμένου, τῆς ὀγκώδους ἀντιθέσεως, τῆς μεγίστης συν-
τομίας (ἴδε κατωτέρω), παρουσιάζει καὶ τοῦτο τὸ ὥραϊον εἰς τὸ
ἄκουσμα: Ὁ στίχος εἶναι δωδεκασύλλαβος τροχαϊκός, ἀλλὰ τὸ
νόημα κόπτει (τέμνει) τὸν στίχον σὲ δύο ἡμιστίχια, καί, ἐπειδὴ
στεκόμεθα εἰς τὴν τομὴν, μετὰ τὴν 5ην συλλαβὴν, νομίζεις ὅτι
ἀλλάσσει ὁ ρυθμὸς τοῦ στίχου· ὁ τροχαϊκὸς στὴν ἀρχή, εἰς τὸ 1ον
ἡμιστίχιον, γίνεται εἰς τὸ 2ον ἱαμβικός. Ἐὰν προσέξωμεν, θὰ
ἴδωμεν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀνταποκρίνεται θαυμάσια εἰς τὸ νόημα:
ὁ ἀκατάστατος πλοίαρχος εὗρηκε ναῦλο γιὰ τὸ πλοῖο του ἐδῶ πού
βοῖσκειται τώρα, εἰς τὴν Χιὸν. Ἐπιθεωρεῖ γογγύοντα - γογγύοντα
(μὲ τροχαϊκὸν ρυθμὸν) τὸ πλεούμενό του: τὰ πανιὰ καὶ τὰ ἔξαρ-
τήματά των, ἐν τάξει· κι' ἔξαφνα, βλέπει ὅτι λείπουν τὰ κουπιὰ!
Καί, περίλυπος, λέγει, ἄργά - ἄργά, μὲ ἱαμβικὸν ρυθμὸν αὐτὴν τὴν
φορὰν: καὶ τὰ κουπιὰ, στὴ Ρόδο! Τρέχα γύρευε τώρα, νὰ πα-
ραγγείλῃς ἄλλα, μὲ τὸν κίνδυνον, ὥς πού νὰ ἐτοιμασθοῦν, νὰ μα-
ταιωθῇ τὸ ταξίδι, καὶ νὰ χάσῃς τὸν ναῦλο¹.

1. Τίς ἐμορφίαι αὐτῆς τῆς παροιμίας αὐτῆς, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων,
ἃς μὴ βιασθῇ ὁ διδάσκαλος νὰ τὰς εἰπῇ. Τὰς εὗρισκουν μόνον τῶν οἱ
μαθηταί, (μεγαλυτέρων, ἐννοεῖται, τάξεων), καταλλήλως ἐρωτώμενοι καὶ
προκαλούμενοι καὶ κεντριζόμενοι, [πρὸς] μεγίστην τὴν εὐχαρίστησιν καὶ
ἱκανοποίησιν καὶ θαυμασμόν ἐν τέλει διὰ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῶν
ἀγνώστων δημιουργῶν.

Γ'. Πολλές φορές ἡ παροιμία περιέχει πρ ο σ ω π ο π ο ι ῖ α ς :

‘Ο τοῖχος ἔχει αὐτιά καὶ ὁ λόγγος μάτια-

‘Η Πεῖνα περνᾷ ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ δουλευτῆ καὶ μέσα
δὲν μπαίνει

‘Εκαστὸ ἡ Δουλειὰ στὴν πόρτα,
κι’ ἐκυνήγαγε τὴ Φτώχεια.

Τὸ Ψέμα ὡς τὴν πόρτα φτάνει.

‘Η ‘Ομόνοια χτίζει σπίτια
κι’ ἡ Διχόνοια τὰ γκρεμίζει.

‘Αλλὶ τὸν δέρνουν δεκοχτῶ καὶ δὲν τὸν δέρνει ὁ Νοῦς του.
‘Ο πρῶτος ἐχθρὸς σου
εἶν’ ὁ ἑαυτός σου.

Δ'. Ἄλλοτε πάλιν εἰς τὴν παροιμίαν παρουσιάζεται ὅτι ὁμι-
λεῖ εἰς ἀ’ πρόσωπον μ ε μ ο ν ὁ λ ο γ ο ν ὁ ἴδιος ὁ δημιουργὸς
αὐτῆς :

Στερνή μου γνώση,
νὰ σ’ εἶχα πρῶτα!

Πέσε, σῦκο, νὰ σὲ φάγω!

Πέντε μῆνες, ἔξ ἀδράχτια! Πότε τάγγεσα ἡ καμμένη!
λέγει θαυμάζουσα καὶ ἀποροῦσα διὰ τὰ σπουδαῖα ἀποτελέσματα
τῆς φιλεργίας της ἡ ἀκαμάτρα.

Δὲν ἀλλάζω τὸ χορὸ ἴμου,
τὸ σκοπὸ τῶν ποδαριῶ μου.

λέγει ἡ πεισματάρα.

Καὶ ὁ ὄρπαξ, σύντομα καὶ παραστατικώτατα α) μὲ ὑποκρι-
σίαν, β) μὲ ἀναίδειαν :

Νὰ ἐμένα,
νὰ ἐσένα,
νὰ κι’ ἐμένα τοῦ κακόμοιρου!

Καὶ τοῦτο νὰ μοῦ τὸ δίνης,
κι’ ἐκεῖνο νὰ σοῦ τὸ παίρνω,
κι’ αὐτὸ νὰ μοῦ τὸ χαρίζης.

Ἄλλοτε ἡ παροιμία παρουσιάζεται μὲ δύο πρόσωπα, τὰ ὁποῖα
συνάπτουν μεταξύ των δ ι α λ ο γ ο ν :

‘Αγιε μου Γιώργη, βόηθα με, νὰ φάνω τὸ πανάκι μου!

— Κούνα καὶ σὺ τὸ χέρι σου!

— ‘Αγιε Νικόλα, βόηθα με!

— Βόηθα καὶ σὺ, Νικόλα μου!

- Νά κουμπήρε, πάπλωμα.
- Δός μου καί κρεββάτι.
- Δέ σοῦ δίνω, γριά, ψωμί.
- Βρέξε μού το στό ζουμί.
- Ἀκαμάτρα, βράσ' κουκιά!
- Ἀς τὰ φάγωμε κι' ὠμά!

Ε'. Μερικὲς φορὲς καὶ ἡ ἐρῶ τ η σ ι ς δίδει ζωήν:

- Ἄν κάμης τὰ καλὰ παιδιὰ, τὰ γρόσια τί τὰ θέλεις;
- Κι' ἂν κάμης τὰ κακὰ παιδιὰ, τί θησαυροὺς μαζεύεις;
- Ἄν τοὺς γονιούς σου δὲν τιμᾷς,
- ποιός θὰ τιμήσῃ ἐσένα;
- Ποῦθε νὰ πιάσῃς ἄχινδ (=δύστροπον ἄνθρωπον)
- καὶ νὰ μὴ σ' ἀγκυλώσῃ;

Μὴν τὰ πετᾷς τὰ λόγια σου σὰν τᾶχυρο στ' ἄλῳνι,
γιατὶ τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος καὶ ποιός τὰ συμμαζώνει;

Ἐνίοτε δίδεται εἰς τὴν ἐρώτησιν ἁ π ἄ ν τ η σ ι ς :

- Ἔκαμες τὸ λύκο φίλο;
- Βάστα ἓνα κομμάτι ξύλο.
- Περισσότερο δουλεύεις;
- Περισσότερο ὠφελειέσαι.
- Ἡδρες φαί; — Κάτσε, φάε.
- Ἡδρες ξύλο; — Σήκω, φεύγα.

ς'. Καὶ εἰς π α ρ ο μ ο ι ὡ σ ε ι ς εἶναι εὐρετικὸς ὁ λαός μας :

- Ἄπ' ὅλα τὰ μυρωδικά, κάλλιο μυρίζει ἡ μάννα.
- Ὅταν χωρίζῃ ἀντρόγυνο, καὶ τὰ βουνὰ ραγίζουν.
- Τ' ἀδέρφια ὅταν σμίγουνε, τριαντάφυλλα ἀνοιγμένα.

- Ὅπῳχει φίλον ἀκριβό,
- ἔχει μεγάλο θησαυρό.
- Ὅποιος κάνει τὸ σταυρό του,
- ἄρμα ἔχει στὸ πλευρό του.
- Ὅποιος περπατεῖ (= ἐργάζεται) μυρίζει,
- κι' ὅποιος κάθεται, βρωμᾷ.
- Ξένος πόνος ξέγδαρμα.

Τὰ δόντια τᾶδωσε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ κρατοῦν τὴ γλῶσσα.
Ἡ ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.

Ἄς ἐξετάσωμεν καὶ τὴν ἐξῆς παρουμίαν :

Βασιλικός, κι' ἂν μαραθῇ, τὴ μυρωδιὰ τὴν ἔχει.

Τί θὰ εἴπῃ; Εἰς τοὺς περισσοτέρους παρουσιάσθη ὡς αἰ-
νιγμα. Μερικοὶ ὅμως τὴν ἐγνώριζαν καὶ εἶπαν τὴν σημασίαν τῆς.

‘Ο εὐγενής, καὶ ἂν δυστυχήσῃ, δὲν χάνει τὴν εὐγένειαν, τοὺς εὐγενικούς του τρόπους.

Τί παρατηροῦμεν λοιπὸν εἰς αὐτήν ;

‘Ο δημιουργὸς τῆς ἄλλα λέγει, καὶ ἄλλα ὑπονοεῖ, ἀφήνει δὲ εἰς τὸν ἔξυπνον νὰ εὗρῃ τὴν βαθυτέραν, τὴν ἀληθινὴν ἔννοιαν τῶν λόγων του. Τὸ σχῆμα αὐτὸ τοῦ λόγου οἱ ἀρχαῖοι τὸ ἔλεγον ἁ λ λ η γ ο ρ ί α ν (ἄλλα ἀγορεύει = λέγει). Λέγει λοιπὸν ἐδῶ βασιλικὸς καὶ ἔννοεῖ εὐγενής, μαραθῇ καὶ ἔννοεῖ δυστυχήσῃ, μυρωδιὰ καὶ ἔννοεῖ εὐγένειαν. Ταιριάζουν τὰ λεγόμενα μὲ τὰ ὑπονοούμενα ; Βεβαίως, καὶ πολὺ. Ἐδῶ ἔχομεν πολὺ ἐπιτυχημένας παρομοιώσεις. ‘Ο εὐγενής ἄνθρωπος σὲ ἐλκύει, σὲ σκλαβώνει μὲ τὴν εὐγένειάν του· θέλεις νὰ τὸν πλησιάσῃς, νὰ τὸν γνωρίσῃς, νὰ τὸν συναναστραφῇς, νὰ συνδεθῇς, ἔὰν εἶναι δυνατόν, μαζί του, εἶναι σὰν ἓνα εὐῶδες ἄνθος, τὸ ὁποῖον διαχέει τριγύρω του τὴν εὐωδίαν του καὶ ὅλοι θέλουν νὰ τὸ πλησιάσουν, καὶ νὰ τὸ ὁσφρανθοῦν. Μὲ τί ἄλλο ὠραιότερα θὰ ἡμποροῦσε νὰ παρομοιωθῇ ὁ εὐγενής, παρὰ μὲ ἄνθος, ἢ εὐῶδες φυτὸν, καὶ μάλιστα μὲ τὸν βασιλικόν, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ τὸ ὄνομά του μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι ἀξίζει νὰ στολίξῃ βασιλικά παλάτια (βασιλικὸν φυτὸν) καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν παράδοσιν μὲ τὴν εὐωδίαν του ὠδήγησε τὴν Ἀγίαν Ἐλένην εἰς τὴν ἀνέυρεσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, καὶ ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τὸ θεωροῦν ὡς φυτὸν προικισμένον μὲ τῇ Θείᾳ Χάριν καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς μας κατὰ τοὺς ἁγιασμοὺς ὡς περιρραντήριον ; — Καὶ ἡ δυστυχία τοῦ ἀνθρώπου ὥραϊα παρομοιάζεται μὲ τὸν μαρασμὸν τῶν λουλουδιῶν καὶ τῶν φυτῶν. ‘Ο ποιητὴς λοιπὸν τῆς παροιμίας εἶναι ὥσάν νὰ λέγῃ : Ὅπως ὁ βασιλικὸς καὶ ἂν μαραθῇ διατηρεῖ τὴν εὐωδίαν του, ἔτσι καὶ ὁ εὐγενικὸς ἄνθρωπος, ἔὰν δυστυχήσῃ, διατηρεῖ τὴν εὐγένειάν του. Μεταχειρίζεται δηλ. τρεῖς ἀλλεπαλλήλους παρομοιώσεις ἢ ἀκριβέστερον, μεταφορὰς (ἢ μεταφορά, ὅπως εἴπομεν ἄλλοτε, εἶναι μία σύντομος παρομοίωσις) διὰ νὰ παρουσιάσῃ κάπως σκοτεινόν, ἀλλὰ καὶ ζωηρότατα αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ εἰπῇ¹.

1. Ὁμοία εἶναι καὶ ἡ παροιμία : Τὸ διαμάντι, καὶ στὴν κοπριά νὰ τὸ ρίξῃς, πάλι διαμάντι εἶναι. Πόσῃν δύναμιν δίδει ἡ ἀλληγορικὴ ἔκφρασις, φαίνεται καθαρώτατα, ἔὰν δώσωμεν εἰς τὰ παιδιὰ νὰ συγκρίνουν τὰς δύο αὐτὰς παροιμίας μὲ τὴν ἐξῆς, ἡ ὁποία ἔχει τὸ ἴδιον νόημα : Ἐὰν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει.

Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἀλληγορικῆς ἐκφράσεως εἶναι ἀγαπητὸς εἰς τοὺς ποιητὰς καὶ παλαιότατος. Ὁ Ὅμηρος ἤδη τὸν μεταχειρίζεται (Ἴδε Ἰλ. Ι, 502 κέ.). Ὑπενθύμισα εἰς τὰ παιδιὰ καὶ τὴν ὥραϊαν ἀλληγορίαν τῆς ἀμπέλου τοῦ Οἴθ' ψαλμοῦ, τῆς ὁποίας τὸ τελευταῖον μέρος ἐπαναλαμβάνεται τὴν Κυριακὴν κατὰ τὴν λειτουργίαν, ὁσάκις ἱερουργεῖ Δεσπότης. Καὶ οἱ μῦθοι καὶ τὰ αἰνίγματα εἶναι ἀλληγορίαι.

Ἄς φέρωμεν καὶ ἓνα ἄλλο παράδειγμα :

Καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὴ δὲ φοβάται.

Καὶ ἐδῶ οἱ μαθηταὶ εὗρηκαν ὅτι ἔχομεν τρεῖς παρομοιώσεις — μεταφοράς : Καθαρὸς = ἀθῶος. Οὐρανὸς = ἄνθρωπος. Ἀστραπὴ = κατηγορία. Ὅπως εἰς τὸν καθαρὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ παρουσιασθῇ ἀστραπή, ἔτσι καὶ ὁ ἀθῶος δὲν φοβέται, μένει ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὰς κατηγορίας. Ἐπίσης ἀλληγορικῶς ἐκφράζουν τὸ ἴδιο νόημα αἱ παροιμίαι :

Στὸ ἀτσάλι τρίχα δὲν κολνᾷει.

Στὸ χειμωνικὸ (=τὸ καρπούζι) χερούλι δὲν κολνᾷει.

Οἱ μαθηταὶ εὐχαρίστούνται καὶ ζητοῦν καὶ ἄλλα παραδείγματα ἀλληγορίων. Εὐτυχῶς ἔχομεν ὅχι ὀλίγα. Καὶ μεταξὺ τῶν παροιμιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεφέρθησαν ἤδη, ὑπάρχουν μερικά, π.χ.

Ἡ ὄρνιθα σκαλίζοντας ἔβγαλε τὰ μάτια της.

Ποῦθε νὰ πιάσης ἄχινὸ καὶ νὰ μὴ σ' ἀγκυλώσῃ ;

Παραθέτω ὅμως καὶ μερικάς ἄλλας :

Πέτρα ποὺ κυλάει, μοῦχλα δὲν πιάνει.

Τὸ στεκούμενο νερὸ βρωμάει.

Τὸ ἀγκάθι ἀπὸ μικρὸ ἀγκυλώνει.

(Ὁ κακὸς καὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν κλίνει πρὸς τὸ κακόν).

Τὸ βαθὺ ποτάμι δὲν κάνει κρότο.

(Οἱ σοβαροί, σοφοὶ ἄνθρωποι, δὲν προσπαθοῦν νὰ ἐπιβληθοῦν μετὸν θόρυβον).

Τὰ μεγάλα δάση μένουν βουβά. (Ὅμ.)

Παπούτσι ἀπὸ τὸν τόπο σου, κι' ὅς εἶν' καὶ μπαλωμένο.

Δυὸ χειμωνικὰ σὲ μιὰ μασχάλη δὲν βαστιοῦνται.

(Ἀδύνατον νὰ γίνουν καλὰ δύο ἐργασίαι ταυτοχρόνως).

Ὅνταν ἀστράφτει καὶ βροντᾷ, σύγκλυσιν = (κατακλυσμὸν) μὴ φοβάσαι.

(Ὅταν οἱ φωνακλάδες φοβερίζουν φωνάζοντας καὶ κτυπῶντες τοὺς γρόνθους των στὸ τραπέζι, μὴ ταράττεσαι. Αὐτοὶ δὲν τολμοῦν νὰ προχωρήσουν καὶ εἰς ἔργα).

Ἄνεμος ποῦ δὲν σὲ βλάπτει, ἄφῃσέ τον νὰ φυσᾷ.
(Μὴ φοβεῖσαι τὰς ἀπειλὰς ἐχθροῦ ἀνισχύρου).

Κοῦτσουρα δὲν κατεβάζει κάθε μέρα τὸ ποτάμι.
(Εὐκαιρίας δὲν παρουσιάζει καθ' ἐκάστην ἢ πάροδος τοῦ χρόνου).

Μὲ τὸ βελόνι αὐτὸς ζητᾷ ν' ἀνοίξῃ ἕνα πηγάδι.
(Μὲ ἐλάχιστα κεφάλαια μεγίστην ἐπιχείρησιν).

Ἐμαζεύτηκαν οἱ κάργες κι' ἔκαμαν τὸν κοῦκκο ἀφέντη.
(Οἱ κακοὶ τιμοῦν τοὺς ὁμοίους των).

Οἱ γάτες ἐξετίεψαν κι' οἱ ποντικοὶ χορεύουν.
(Ἀκοσμία, διότι ἀπουσιάζει ὁ ζολαστής).

Γοργοκίνητο καράβι, κάθε χρόνο καὶ ταξίδι
(Ἐπὶ τῶν κωθρῶν καὶ δυσκινήτων).

Ἀπὸ δυὸ λιθάρια βγαίνει τ' ἀλεύρι.
(Ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ σύμπραξις παράγουν τὰ ἔργα).

Δυὸ κεφάλια σ' ἕνα φέσι δὲ χωροῦνε.

Δυὸ ποδάρια δὲ χωροῦν σ' ἕνα παπούτσι.

Πολλοὶ караβοκύρηδες βουλιάζουν τὸ καράβι.

Ἀπ' ἀγκάθι βγαίνει ρόδο κι' ἀπὸ ρόδο βγαίνει ἀγκάθι.

Ἄλλα λογιάζει ὁ γαϊδαρος, κι' ἄλλα ὁ γαϊδουριάρης.

Ἄλλα μελετοῦν τὰ βώδια, κι' ἄλλα λέει ὁ ζευγᾶς.

Ἀξίζει νὰ προσέξουν τὴν τελευταίαν παροιμίαν τὰ παιδιὰ.
Τὸ νόημά της εἶναι εὐκόλον : Ὅποιος ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλους, δὲν ἡμπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι βέβαιος διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων του. Ὁ υἱὸς ὀνειρεύεται νὰ πάῃ τὸ καλοκαίρι εἰς τὴν ἐξοχὴν, εἰς κανένα νησί, νὰ κάμῃ λουτρό, κτλ. Ὁ πατέρας ὅμως, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτᾶται, δὲν ἔχει ἐφέτος χρήματα, ἢ δὲν θέλει. Ὁ υἱὸς ἀπογοητεύεται, ἔκαμε τὸν λογαριασμὸν χωρὶς τὸν ξενοδόχον, κατ' ἄλλην παροιμιακὴν ἐκφρασιν.

Ἡ παροιμία εἶναι ὠραιότατή μετὰ τὴν διατύπωσίν της. Φέρει ἔμπροσς εἰς τὰ μάτια μας μίαν συγκεκριμένην, ζωντανὴν εἰκόνα : ἕνα ζευγάρι καματερά, τὰ ὁποῖα ἐτελείωσαν τὸ ὄργωμα ἐνὸς τμήματος τοῦ χωραφιοῦ, καὶ τώρα, ὕστερ' ἀπὸ τὸν πολὺν μόχθον, στέκουν ἐξηντημένα, ἀκίνητα πρὸς στιγμὴν· σὰν λογικὰ ζῶα, ἀνθρωποι, καὶ αὐτὰ, (θαυμάσιον τὸ εὔρημα τοῦ ῥήματος μελετοῦν, τὸ ὁποῖον ἀνθρωποποιεῖ τὰ βώδια) σκέπτονται τὰ μάτια των, ἀπλανῇ, ζωγραφίζουσιν τὴ συλλογὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι βυθισμένα. Συλλογίζονται λοιπόν : ἔ, ἀρκετὰ ἐκοπιάσαμεν σήμερ' ἢ δουλειὰ μας ἐτελείωσε· εἶναι καιρὸς νὰ μᾶς ξεζέψουν, νὰ γυρίσωμε στὸ σταῦλο, ν' ἀναπανθοῦμε. Ἄλλ' ὁ ζευγᾶς δὲν ἀντιλαμ-

βάνεται τὰς σκέψεις, τὸν πόθον τῶν ζώων του· ἢ, καὶ ἐὰν τὰς ἀντιλαμβάνεται, δὲν τὰς λαμβάνει ὑπ' ὄψιν. Αὐτὸς βλέπει ὅτι ὁ ἥλιος θέλει ἀκόμη μία δύο ὥρες νὰ βασιλεύσῃ· καὶ μετὰ τὴν μικρὰν αὐτὴν ἀνάπαυλαν ἀποφασίζει νὰ συνεχίσῃ, νὰ ὁργώσῃ ἄλλο τμήμα τοῦ ἀγροῦ. Καὶ λέει (ἐπιτυχημένη καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος αὐτοῦ γιὰ τὸν ζευγᾶ : λέγει σύντομα, ὀρθὰ καὶ κοφτὰ, διατάσσει, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μελετοῦν τῶν βωδιῶν· μία παραλαγὴ τῆς παροιμίας λέγει ὅχι λέει, ἀλλὰ ἄλλα κάνει ὁ ζευγᾶς) καὶ κεντρίζει τὰ ζῶα του γιὰ τὴ νέα δουλειά. Καὶ τὸ ἀπότομον κόψιμο τοῦ τέλους (λείπει μία συλλαβὴ εἰς τὸ β' ἡμιστίχιον) μετὰ τὸν τονισμόν στὴ λήγουσα δεικνύει ὅτι σκληρὰ καὶ τελεσίδικος, χωρίς δικαίωμα ἐφέσεως, εἶναι ἡ ἐξενεχθεῖσα ἀπόφασις τοῦ κυρίου.

Ἄς ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν ὅτι καὶ εἰς τὰς παρατεθείσας ἀλληγορικὰς αὐτὰς παροιμίας ἐκδηλον εἶναι τὸ φαιδρὸν καὶ σκωπτικὸν πνεῦμα τοῦ λαοῦ μας· αἱ μισαὶ σχεδὸν ἀπὸ αὐτὰς διαπνέονται ἀπὸ διάθεσιν πρὸς ἀστειότητα καὶ κοροϊδίαν.

Ζ' Ἄλλα προσόντα πολλῶν παροιμιῶν εἶναι ἡ λακωνικὴ συντομία, χάριν τῆς ὁποίας ὁ λαὸς δημιουργεῖ ἐνίοτε καὶ νέας συνθέτους λέξεις· ἡ προσπάθεια νὰ ἔχουν τὰ τμήματα τῆς φράσεως ἴσας συλλαβὰς (νὰ εἶναι ἴσα τὰ κῶλα, ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, οἱ ὁποῖοι τὸ σχῆμα αὐτὸ τὸ ἔλεγον ἰσόκωλον· ἐνθυμήσου π.χ. τὸ τοῦ Ἰσοκράτους : τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, τοῖς δὲ νόμοις πείθου), νὰ εἶναι ταῦτα ὁμοίου ρυθμοῦ, νὰ ἔχουν δέ, ἐὰν εἶναι δυνατόν, καὶ ὁμοιοκαταληξίαν (σχῆμα, ὅπως εἴπομεν, πάρισον).

Παραδείγματα τοιούτων παροιμιῶν ὑπάρχουν ἀρκετὰ εἰς τὰς ἀναγραφείσας προηγουμένως, παραθέτω δὲ καὶ μερικὰ ἄλλα.

Δέκα ν' ἀκοῦς	Ἄν θές καλὰ ν' ἀκοῦς,
ἓνα νὰ λές.	μάθε καλὰ νὰ λές.

Κάλλιο ἓνα καὶ στὸ χέρι
πάρᾳ δέκα καὶ καρτέρει.

Γλῶσσα παπούτσι	Πότε μῆλα
μουαλὸ κουκούτσι.	πότε φύλλα.

Τὸ γινάτι
βγάζει μάτι
καὶ τὸ πείσμα
κάνει πρῆσμα.

Περισσότερο δουλεύεις ;
περισσότερο κερδίζεις.
Κάλλιο λάχανα μὲ γέλοια
πάρᾳ ζάχαρη μὲ γρίνια.

Κάλλιο ὅποιος ξέρει
πάρα ὅποιος ἔχει.
Περασμένα,
ξεχασμένα

Ὁ Μανόλης με τὰ λόγια
χτίζει ἀνώγια καὶ κατώγια.

Ἄπιαστα πουλιά,
χίλια στὸν παρᾶ.

Τὸ μετᾶξι

θέλει τάξι

κι' ἄνθρωπο νὰ τὸ κοιτάξῃ.

Ὁκνὸς νέος

φτωχὸς γέρος.

Κάλλιο γνώση δίχως γρόσι
πάρα γρόσι δίχως γνώση.
Κάμης,
λάβρης.

Ὅ,τι μικρομάθει

δὲν γερονταφῆνει.

Ἄν δὲν ἔχῃς σπίτι λάδι,

στὸ σκοτάδι

μένεις βράδυ.

Δούλεψε νέος

νὰ ἔχῃς γέρος, κ.τ.λ.

Εἰς τὸ τέλος συνεκεφαλαιώσαμεν ὡς ἐξῆς : *Παροιμία* εἶναι μία γνώμη τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποῖαν οὗτος ἐκφέρει ὡς μίαν ἀλήθειαν, τὴν ὁποῖαν ἠντλησεν ἀπὸ τὴν πείραν του, ἢ ὡς ἓνα παράγγελμα, χρήσιμον διὰ τὴν ζωὴν.

Αἱ παροιμίαι μᾶς δεικνύουν :

Α) τὴν μεγάλην ἐξυπνάδα τοῦ λαοῦ μας. Οὗτος παρατηρεῖ μὲ προσοχὴν ὅσα συμβαίνουν τριγύρω του, συγκρίνει τὰ ὅμοια γεγονότα, ἀναζητεῖ τὰ ἀποτελέσματα τῶν αἰτιῶν καὶ τὰς αἰτίας τῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ τέλος ἐκφέρει τὸ συμπέρασμα τῶν συλλογισμῶν του μὲ μίαν φράσιν, τὴν παροιμίαν.

Β) Τὴν ἔμφυτον κλίσιν καὶ ἱκανότητα τοῦ λαοῦ μας διὰ τὴν ζωὴν ἐκφρασιν. Αὕτη ἐπιτυγχάνεται :

α) μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ συγκεκριμένου ἀντὶ τοῦ ἀφρημένου·

β) μὲ ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις·

γ) μὲ προσωποποιίας·

δ) μὲ μονολόγους καὶ διαλόγους·

ε) μὲ ἐρωτήσεις·

ς) μὲ ὥραϊας παρομοιώσεις, μεταφορὰς καὶ ἀλληγορικὰς ἐκφράσεις·

ζ) μὲ τὴν διατύπωσιν των πολλάκις εἰς στίχους (ἱαμβικοῦ ἢ τροχαϊκοῦ ρυθμοῦ)·

η) μὲ τὸν σχηματισμὸν των εἰς στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦντας.

Πολλοὶ εἶναι εὐθυμοὶ καὶ σκωπτικοί, πλεῖστοι δὲ σύντομοι, συμπυκνώνουσαι (πυκνὸς λόγος) τὴν σκέψιν εἰς ὀλίγας λέξεις.

Διὰ τὰς ἀρετὰς των αὐτὰς (τὴν σοφίαν δηλ., ἢ ὁποῖα περιέχεται εἰς αὐτὰς καὶ τὴν φραστικὴν των ἐνάργειαν) ἐντυπώνονται βαθύτατα εἰς τὸν νοῦν μας καὶ χρησιμοποιοῦνται συχνὰ εἰς τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν μας.

βιβλίου των, ὅπου ὑπῆρχε ἡ ἐξῆς ἐξηγήσις, παρμένη ἀπὸ βιβλίον τοῦ Ἑμμ. Λυκούδη.

Πίννα : τὸ γνωστὸν μέγα ὠοειδοῦς σχήματος ὄστρακον, τὸ μεγαλύτερον τῆς Μεσογείου. Αὕτη ζῇ ἐμπεπηγμένη εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης μετὰ τὸ μυτερόν της ἄκρον, καὶ ἀκίνητος περὶ ἐκεῖ ὄλην τὴν ζωὴν της. Ἄλλ' οὔτε πῶς νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς της, (ἰδίως τὰ χλιαπόδια) γνωρίζει μόνη της, οὔτε πῶς νὰ τραφῇ. Δι' αὐτὸ μέσα εἰς κάθε πίνναν (ἀναλόγως τοῦ εἶδους της) ζῇ ἓνα καβουράκι, ἢ μία γαρίδα, ἢ ὅποια εἶναι ὁ φύλαξ αὐτῆς καὶ συγχρόνως ὁ προμηθευτὴς τῆς τροφῆς της. Αὕτη στέκει εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ ἀνοίγματος τῆς πίννας καὶ φρουρεῖ. Ἐὰν πλησιάζῃ ὁ ἐχθρός, καταβαίνει ἀμέσως καὶ ἡ πίννα κλείει ἐρμητικῶς τὰ φύλλα της. Ἐὰν ὅμως πρόκειται περὶ ἀκινδύνου ἰχθύος, τὴν εἰδοποιεῖ κατ' ἄλλον τρόπον ἡ πίννα τότε ἀνοίγεται περισσότερον, καὶ, ἂν μὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἰχθύς, εἰσέρχεται ἀνύποπτος, καὶ τότε ἀμέσως τὸν φυλακίζει, ἂν δὲ μεγαλύτερος, τοῦ μαγκώνει τὸ κεφάλι καὶ τὸν κατατρώγει, αὕτη καὶ ὁ φρουρός της, ὁ *πιννοτήρης* ἢ *πιννοφύλαξ*, ὅπως τὸν ὠνόμαζον οἱ ἄρχαῖοι.

Ἔ, παιδιά, αὐτὴν τὴν συμβίωσιν, αὐτὴν τὴν σύμπραξιν τῶν δύο ζώων γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς δυσκολίας τῆς ζωῆς, μᾶς διηγεῖται εἰς τοὺς στίχους τοῦ καὶ ὁ ποιητής. Ἄς διαβάσωμεν νὰ ἰδοῦμε πῶς τὰ λέγει.

Ἐκάλεσα ἓνα ἱκανὸν μαθητὴν νὰ ἀναγνώσῃ, ἓνα ἄλλον ἔπειτα νὰ ἐκθέσῃ τί ἀντελήφθη. Τὸ ποίημα εἶναι εὐνόητον, καὶ ὁ μαθητὴς ἀπέδωσε ὀρθότατα τὸ περιεχόμενον, ἐγγράφῃ δὲ αὐτὸ συντόμως εἰς τὸν πίνακα :

1) Ἡ πίννα παραπονεῖται ἀπηλπισμένη.

2) Ἡ γαρίδα τῆς προτείνει συνεργασίαν.

3) Ἡ πίννα δέχεται, καὶ ἀπὸ τότε . . .

Εἶναι ἀληθινές, παιδιά, αὐτὲς οἱ κουβέντες μεταξὺ τῆς πίννας καὶ τῆς γαρίδας :

— Ὅχι, αὐτὲς τίς ἐφαντάσθη ὁ ποιητής, γιὰ νὰ παραστήσῃ ζωηρότερον τὰ πράγματα, ἔπλασε ἓνα μῦθον, ὅπως ὁ ἄρχαῖος Αἰσώπος. — Καὶ γιὰ ποῖον σκοπὸν; Ποῖον εἶναι τὸ ἐπιμύθιον τοῦ μύθου; — Εἶναι ὁ ὕμνος τῆς συμπράξεως, τῆς ἀλληλοβοηθείας. Οἱ μαθηταὶ ἐνθυμήθησαν τὰς σχετικὰς παροιμίας :

Τὸνα χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.
Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ,
ν' ἀνεβούμε τὸ βουνό, κτλ.

“Ἐπέτυχεν ὁ ποιητὴς εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ μύθου του ;” Ἐχομεν νὰ τοῦ παρατηρήσωμεν τίποτε ; “Ἄς διαβάσῃ ἄλλος ἕνας.

“Ἐνας μαθητὴς ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς τάξεως εἰς τοὺς στ. 13-14. Πῶς ὁ κάβουρας καὶ ὁ κοβιδὸς χαρακτηρίζονται ὡς θηρία τῆς θαλάσσης ; Ὡς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον εἶπα ἐγὼ ὅτι ὁ μῦθος γράφει (ἢ) *καβοῦρα*, καβοῦρες δὲ εἰς τὸ *θηλυκὸν* ὁ λαὸς ὀνομάζει τοὺς ἀστακοὺς. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, μερικοὶ μαθηταὶ ἀπεδέχθησαν πρᾶγματι ὅτι ὁ κοβιδὸς εἶναι μικρὸ ψάρι—κουτὸ μᾶλλον, τὸ ἐξακρίτησε κάποιος, ἀφοῦ πιάνεται τόσον εὐκόλα, καὶ ἀπὸ τὰ μικρὰ παιδιὰ,—καὶ δὲν ταιριάζει καθόλου νὰ ὀνομάζεται θηρίον τῆς θαλάσσης. Ἄλλ’ ἕνας «ψαράς» τῆς τάξεως διευκρίνισεν ὅτι ἡ γαρίδα, περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται ἔδῳ, δὲν εἶναι ἡ συνήθης ὀρεκτὰ μεγάλη γαρίδα ποῦ πωλεῖται εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ μικρὴ γαριδοῦλα, ὡς μία μεγάλη μυῖγα, τὴν ὁποίαν ζωντανὴν συλλαμβάνουν οἱ μικροὶ ψαράδες ἀνάμεσα στὰ φύκια ποῦ περιβάλλουν τὶς πέτρες τῆς ἀκρογιαλίας, καὶ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν συνήθως ὡς τὸ καταλληλότατον δόλωμα τοῦ ἀγκιστριοῦ διὰ τὰ ψάρια ἐπομένως εἰς τὰ μάτια τῆς μικροσκοπικῆς αὐτῆς γαριδοῦλας εὐλογον εἶναι καὶ ὁ ἀστακὸς μὲ τὸν βαρὺν ὀπλισμὸν του καὶ ὁ κοβιδὸς μὲ τὸ μεγάλο του ἀνοιχτὸ συνήθως στόμα νὰ θεωροῦνται ὡς θηρία.

“Ἄλλος προσεκτικὸς παρατηρητὴς παρετήρησεν ὅτι ἀνακριβῶς περιέγραψε ὁ ποιητὴς εἰς τοὺς στ. 11—12 τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον προμηθεύονται τὴν τροφὴν τῶν οἱ δύο σύμμαχοι. Εἰς αὐτὸ δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἀπαντήσωμεν τίποτε.

Τέλος ἕνας τρίτος εἶπε ὅτι δὲν τοῦ ἀρέσει πολὺ καὶ τὸ τέλος. Ζοῦν βέβαια οἱ σύμμαχοι πάντα μ’ ἀγάπῃ καὶ χαρὰ, ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ χαρὰ αὕτη καὶ ἡ ἀγάπη ; Διότι ζοῦν πρῶτον χορτάτες, καὶ δεύτερον ἀπληλαγμέναι ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ θανάτου. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέγα ἀποτέλεσμα τῆς συμπτῶξεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχεται ἡ χαρὰ. Ὁ ποιητὴς ἔπρεπε νὰ τὸ φωνάξῃ μὲ ἕνα—δυὸ στίχους, γὰρ νὰ βγῇ καθαρώτερα καὶ τὸ συμπέρασμά του. Ἐνας τότε ἀντίτεινεν ὅτι τὸ *ξέννοιαχτες*, ποῦ ἔχει εἰς τὸν στ. 19 ὁ ποιητής, αὐτὸ λέγει : δὲν νοιάζονται πιά οὔτε ἀπὸ τὴν πείνα,

οὔτε ἀπὸ τὸν φόβον. Ἄλλ' ἀρκετοὶ μαθηταὶ δὲν ἐφάνησαν νὰ πείθωνται καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν δικαιολογίαν αὐτὴν.

Ἔ, παιδιὰ, ἃς δεχθοῦμε ὅτι ἔχει αὐτὰ τὰ δύο ἐλαττώματα ὁ μῦθος. Προτερήματα δὲν ἔχει; Ἄς τὸν διαβάσωμεν ἀκόμη μίαν φοράν, νὰ ἰδοῦμε, ἀρέσει ἢ δὲν ἀρέσει;

Ἔτσι ἤρχισε μετὰ νέαν ἀνάγνωσιν ὑπὸ καλοῦ μαθητοῦ ἡ συζήτησις διὰ τὸ θέμα αὐτό. Οἱ μαθηταὶ εὗρηκαν ὅτι ὁ μῦθος ἀρέσει, καὶ πολὺ. Ὁ ποιητὴς ἐπέτυχεν ὥραϊα εὗρήματα: μὲ δύο στίχους περιέγραψε πολλὰ ἐπιτυχημένα τὴν φυσικὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ὥς ἐκ τούτου δύσκολον θέσιν τῆς πίννας: εἶναι τυφλή, ἀκίνητη, διπλὸ καυκί· ποὺ ἀνοίγοκλεῖ· κανένα ὄπλο διὰ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ προστατεύῃ τὴν ζωὴν τῆς. Θανμάσιον εἶναι τὸ παιγνιδιστὸ ταίριασμα (ἡ π α ρ ἡ χ η σ ι ς, ὅπως λέγουν εἰς τὴν ρητορικὴν) τῶν ὁμοίων λέξεων: πίννα μὲ λένε καὶ ἀπὸ πείνα θὰ χαθῶ! Αὐτὸ τὸ γρουσουζικο ὄνομά μου θὰ μὲ φάῃ! Ἀπλὰ καὶ ὥραϊα διατυπωμένη σὲ μικρὲς—μικρὲς προτάσεις εἶναι ἡ παράκλησις τῆς γαρίδας. Ἡ παράκλησις αὐτὴ γίνεται ἀμέσως δεκτὴ σὰν σάνιδά σωτηρίας (ὁ ποιητὴς ὥραϊα παραλείπει τὴν ἀποδοχὴν αὐτὴν ὡς αὐτονόητον), καὶ ὥραϊα βγαίνει εἰς τὸ τέλος τὸ συμπέρασμα, χαρούμενο καὶ εὐτυχημένο, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπελπισίαν τῆς ἀρχῆς. Νὰ τὰ θαυμαστὰ ἀποτελέσματα τῆς συμπράξεως, τῆς ἀλληλοβοηθείας, λέγει ὁ ποιητὴς (χωρὶς νὰ τὸ λέγῃ, χωρὶς σχολαστικὰ ἠθικὰ παραγγέλματα). Μὴν τὸ ξεχνᾶτε ποτὲ στὴ ζωὴ σας!

Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὅλα, ὁ μῦθος, ὅταν διαβάζεται, χτυπᾷ πολὺ ὥραϊα εἰς τὸ αὐτί μας, προξενεῖ ὥραιότατὴν ἀκουστικὴν ἐντύπωσιν. Διὰ τί; α) Διότι οἱ στίχοι του εἶναι κανονικώτατοι, ἱαμβικοῦ ρυθμοῦ, ὀκτασύλλαβοι ὅλοι, χωρὶς καμμίαν χασμωδίαν· β) ὅμως καὶ σπουδαιότατον, διότι, ὅπως εἶδομεν εἰς πολλὰ αἰνίγματα καὶ παροιμίας, οἱ στίχοι του ὁμοιοκαταληκτοῦν δύο—δύο ἐν συνεχείᾳ ἕως τὸ τέλος. Ὁ ποιητὴς κατῴρθωσε νὰ παρουσιάσῃ τεχνικώτατα τὸν μῦθον του μὲ δίστιχα, τὰ ὅποια ὁμοιοκαταληκτοῦν μὲ πλουσίαν ὀξύτονον ὁμοιοκαταληξίαν ὅλα, εἰς δὲ τοὺς στ. 9—10 μὲ πλουσιωτάτην (μαζί—νὰ ζῇ). Οἱ στίχοι προχωροῦν ἔτσι ρυθμικοὶ καὶ ὁμοιοκαταληκτοῦντες δύο—δύο, καλοβαλμένοι καὶ καλοδεμένοι. Ἄλλ' εἶναι ἀρὰ γε πιστευτὸν ὅτι ἔτσι στρωτοὶ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐβγῆκαν οἱ στίχοι ἀπὸ τὸν νοῦν τοῦ ποιητοῦ, βιαζόμενος ὁ ἕνας νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ δεθῇ μὲ τὸν

ἄλλον, μὲ τόσον ὥραϊαν προσαρμογὴν; Ὅχι βέβαια. Ὁ ποιητής, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ αὐτί μας μὲ τὸν ἀδιάκοπον ἱαμβικὸν ρυθμὸν καὶ τὸ ζευγαρωτὸ αὐτὸ ταίριασμα τῶν στίχων του θὰ ἐκοπί-
 ασε ἀρκετά, θὰ ἐσβησε λέξεις, θὰ μετέθεσε, θὰ ἔγραψε ἄλλες εἰς
 τὴν σειρὰν τῶν φράσεων, ὥπως τοῦ ἤλθαν στὴν ἀρχή, καὶ ὕστερα
 ἀπὸ πολὺν κόπον¹ κατώρθωσεν εἰς τὸ τέλος νὰ μᾶς παρουσιάσῃ
 τὸν μῦθον του εἰς τὴν μορφήν πού τὸν ἔχομεν. Δοκιμάσατε π.χ.
 νὰ ἀναπτύξετε, ὥπως ἐξήγησε ὁ συμμαθητής σας, ἐκεῖνο τὸ *ξέν-
 ροιαχτες*, καὶ θὰ ἰδῇτε. Ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὐτή, αὐτὸς ὁ κό-
 πος του δὲν φαίνεται. Οἱ στίχοι του περπατοῦν τώρα ρυθμικοί,
 ζευγαρωμένοι, τέλειοι, εὐχάριστοι εἰς τὸ αὐτί μας, καὶ νομίζει
 κανεὶς ὅτι ἔτσι εὐθὺς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐβγήκαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ
 ποιητοῦ, ὥπως φυσικά, χωρὶς μαθήματα, χωρὶς ἀσκήσιν καὶ κα-
 ταβολὴν κόπου κεληδοῦν τὰ πουλιά. Εἶναι, ὥπως λέγομεν, οἱ
 στίχοι του φυσικοὶ καὶ ἀβίαστοι. Αὐτὸ μεγαλώνει πολὺ τὴν ἐμορ-
 φιά τοῦ ποιήματος.

Συνωφίσσαμεν : Ὁ μῦθος αὐτὸς εἶναι ἀρκετὰ ὥραϊος.

Τὸ θέμα του εἶναι ἐνδιαφέρον.

Ἡ διατύπωσίς του, παρὰ μίαν ἢ δύο μικρὰς ἐλλείψεις, πολὺ
 καλή. Ὁ διάλογος, αἱ μικραὶ προτάσεις, τὰ ὥραϊα εὐρήματα λέ-
 ξεων, ὁ φυσικὸς τρόπος πού βγαίνει τὸ ἐπιμύθιον χωρὶς περιττὰς
 ἠθικὰς παραινήσεις, ὅλα αὐτὰ δημιουργοῦν μίαν διήγησιν ζωη-
 ροτάτην. Ἐκεῖνο δὲ πού ἐπαυξάνει τὴν εὐχαρίστησίν μας, εἶναι
 ἡ ὥραϊα ἐντύπωσις πού προξενοῦν εἰς τὸ αὐτί μας οἱ στίχοι του,
 ὅταν τοὺς ἀκούωμεν.

Ἄς προστεθῇ εἰς αὐτὰ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ μῦθος εἶναι πρωτό-
 τυπος. Δὲν τὸν ἔχουν οἱ παλαιοί, οὔτε οἱ νεώτεροι μυθογράφοι.
 Ὁ Περγιαλίτης ἔχει συγγράψῃ 100 περίπου πρωτοτύπους μύθους,
 ἀλλὰ δὲν εἶναι δυστυχῶς ὅλοι ἔτσι καλοί, ὥπως αὐτοῦς.

1. Ὁ στιχογράφος *Μανόλης Σκλάβος* περιγράφων τὸ 1508 εἰς τὸ ποί-
 ημά του *Ἡ συμφορὰ τῆς Κρήτης*, φοβερὸν σεισμόν πού ἔγινε τότε, λέ-
 γει κατὰ τὸ τέλος (στ. 279—280):

Μανόλης Σκλάβος μὲ σπουδὴν καὶ μὲ μεγάλον κόπον
 τοῦτα τὰ δίστιχα ἔβγαλε διὰ θρήνον τῶν ἀνθρώπων.

Πρβλ. καὶ τὸ τελευταῖον δίστιχον τοῦ *Ἐρωτοκρίτου* :

Οἱ στίχοι θέλου διόρθωσιν καὶ σάσμα ὅσο μποροῦσι
 γι' αὐτοὺς πού τοὺς διαβάζουσι, καλὰ νὰ τοὺς γρικοῦσι.

Διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ μύθου κατόπιν συζητήσεως ἐσημειώσαμεν ὅσα σημεῖα ὑπάρχουν εἰς τὸ κείμενον. Τὰ σχετικὰ μὲ τὸ $\chi \rho \omega \mu \alpha$ γράμματα σημαίνουν: Θλ.=θλίψις. Ἀγω.=ἀγωνία.— Παρ.=Παράκλησις.— Φ.=φόβος καὶ Χ.=Χαρά.

Ὡς ἄσκησις εἰς τὸ σπῖτι ἐδόθη ἡ καλὴ ἀνάγνωσις καὶ ἡ λεπτομεροστέρα ἐξέτασις τῆς τεχνικῆς τῶν στίχων. Ποῖ γίνονται π. χ. συνιζήσεις; Ποῦ ὑπάρχουν χορίαμβοι, δηλαδὴ διποδία μὲ τροχαίους ἀντὶ ἰάμβων εἰς τὸν πρῶτον πόδα, τάτα-τατά, ἀντὶ τατά-τατά; (Εἰς τὸν 3ον, 4ον, 6ον, 11ον, 13ον, 17ον, 19ον καὶ 20ὸν στίχον).

Ξον. Διδασκαλία ποιήματος.

Τὸ ἄρνάκι καὶ ὁ λύκος.

Ἀχιλλέως Παράσχου.

Σήμερα, παιδιὰ, θὰ ἰδοῦμε πῶς ἀνέπτυξε σὲ ποίημα ἓνα ἄλλον μῦθον τοῦ Αἰσώπου ὁ ποιητὴς Ἀχιλλεὺς Παράσχος. Γράψετε νὰ σᾶς ὑπαγορεύσω πρῶτον πῶς τὸν διηγείται ὁ Αἴσωπος. Ὁ μῦθος του ἐπιγράφεται *Λύκος καὶ ἄρην*, δηλ. λύκος καὶ ἀρνάκι.

Ὑπηγόρευσα εἰς μετάφρασιν τὸ ἀρχαῖον κείμενον (ἀριθ. 221 τῆς μικρᾶς ἐκδόσεως τοῦ Chambry), χωρὶς νὰ παραλείψω αὐτὴν τὴν φορὰν τὸ ἐπιμύθιον.

Λύκος καὶ ἄρην.

Λύκος, θεασάμενος ἄρνα ἀπὸ τινος ποταμοῦ πίνοντα, τοῦτον ἐβουλήθη μετὰ τινος εὐλόγου αἰτίας καταθροῖνέσθαι.

Διόπερ, στὰς ἀνωτέρω, ἡτιᾶτο αὐτὸν ὡς θολοῦντα τὸ ὕδωρ καὶ πειεῖν αὐτὸν μὴ ἐδόντα. Τοῦ δὲ λέγοντος ὡς ἄρκους τοῖς χεῖλεσι πίνει, καὶ ἄλλως οὐ δυνατόν, κατωτέρω ἐσιτώτα, ἐπάνω τὰράσσειν τὸ ὕδωρ, ὁ λύκος, ἀποτυχὼν ταύτης τῆς αἰτίας, ἔφη: «Ἀλλὰ πέρουσι τὸν πατέρα μου ἐλοιδόρησας». Εἰπόντος δὲ ἐκείνου μηδὲ τότε γεγενῆσθαι, ὁ λύκος ἔφη πρὸς αὐτόν: «Ἐὰν σὺ ἀπολογιῶν εὐπορῇς, ἐγὼ σε οὐχ ἥτιον κατέδομαι».

Ὁ λόγος δηλοῖ δι οἷς ἡ πρόθεσις ἐστὶν ἀδικεῖν, παρ' αὐτοῖς οὐδὲ δικαία ἀπολογία ἰσχύει¹.

Ἄς διαβάσωμε τώρα πῶς ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν ὁ Παράσχος.

1. Ὁμοίως μῦθος ὑπάρχει εἰς τὴν ἀρχαίαν συλλογὴν καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 12, *Αἴλουρος καὶ Ἀλεκτρυνών*, ἀλλ' εἶναι ἀκατάλληλος γιὰ τὰ παιδιὰ.

	α	Μιά φορά κι' έναν καιρό σὲ ποτάμι δροσερό ἔν' ἄρνάκι τὸ καημένο εἶχε πάει <u>ξεννοιασμένο</u> .	
Φ.		Ὅμως, τύχη του κακή, ἕνας λύκος φθάνει ἐκεῖ..	5
Θυ.	γγ	«Σ' ἔπιασα», τοῦ εἶπ' εὐθύς. «Κλέφτη, θά τιμωρηθῇς ! Ἦλθες εἰς τὸν ποταμό μου καὶ μοῦ πίνεις τὸ νερό μου !»	10
Φ.	γ	Καὶ τ' ἄρνάκι τὸ καημένο, ἀπεκρίθη τρομασμένο : «Μὰ τῆς μάννας μου τὸ γάλα, οὔτε μιὰ δὲν ἦπια στάλα ! —Τίς ψευτιές νὰ τίς ἀφήσης, μήπως καὶ μετανοήσης. Κι' ἂν δὲν τῶπιες, τὸ ποθοῦσες, μὲ τὸ μάτι τὸ ρουφοῦσες. —Ὅχι», εἶπε τὸ ἄρνάκι· «ἔβλεπα τὸ λιβαδάκι.	15
Φ.	γ	—Ὅμως πέρσι, ἕνα βράδυ, μ' ἔβριζες μέσ' στὸ σκοτάδι. —Πέρσι», εἶπε τὸ καημένο, «μὰ δὲν ἤμουν γεννημένο ! —Καλὰ λέγεις· ἐγὼ σφάλω· τὸ ἀδελφάκι σου τὸ ἄλλο. —Ἀδελφάκι, σοῦ ὁμώνω, πὼς δὲν ἔχω, εἰμαι μόνο. —Σ' ὅλα δίνεις ἀποκρίσεις· τρέχα νὰ δικηγορήσης... Καὶ τὸ στόμα του ἀνοίγει καὶ τὸ δύστυχο τὸ πνίγει !	20
Θυ.	γγ		
Φ.	γ		
Θυ.	γγ		25
Φ.	γ		
Εἰρ.	γγ		30
Ἀγρ. Χ	3γ		
	α	Καὶ τοῦ ἄρπαγος ἀκόμα <u>προφασίζεται</u> τὸ στόμα, καὶ τὸν λάκκον σου πρὶν σκάψη, λέγει πὼς τὸν εἶχες βλάψει.	35 1860

Ἡ κατανόησις τοῦ κειμένου δὲν παρουσιάζει καμμίαν δυσκολίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσα ἀμέσως τὰ παιδιὰ νὰ συγκρίνουν τοὺς δύο μύθους.

Οἱ μαθηταὶ εὐρῆκαν ἀμέσως ὅτι ὁ Παράσχος παρουσίασε τὸν μῦθον πολὺ ζωηρότερα ἀπὸ τὸν Αἴσωπον. Ἐπενόησε πρῶτον νέας κατηγορίας τοῦ λύκου, τὰς ὁποίας δὲν ἔχει ὁ Αἴσωπος¹, μερικὰς δὲ τοῦ Αἰσώπου τὰς μετέβαλε ἢ τὰς παρέλειψε.

Ἐκάλεσα ἓνα μαθητὴν νὰ ἀναπτύξῃ λεπτομερῶς τὸ ζήτημα, καὶ ἐγράψαμεν εἰς τὸν πίνακα :

Ὁ Αἴσωπος λέγει :

Ὁ λ. Θολώνει τὸ νερὸ.

Τὸ ἀρν. Ὁχι· διότι α) πίνω μὲ τὰ ἄκρα τῶν χειλέων· β) ἐγὼ εἶμαι παρακάτω.

Ὁ λ. Ὑβρισες πέρουσι τὸν πατέρα μου.

Τὸ ἀρν. Πέρουσι δὲν ἤμουν γεννημένο.

Ὁ Παράσχος λέγει :

Ὁ λ. Τὸ ποτάμι καὶ τὸ νερὸ ποὺ πίνεις, εἶναι δικό μου.

Τὸ ἀρν. Δὲν ἤπια οὔτε μιὰ στάλα.

Ὁ λ. Δὲν ἔχει νὰ κάμῃ : Τὸ ποθοῦσες, τὸ ρουφοῦσες μὲ τὸ μάτι.

Τὸ ἀρν. Ὁχι, ἐβλεπα τὸ λιβαδάκι.

Ὁ λ. Πέρουσι μὲ ὕβριζες.

Τὸ ἀρν. Πέρουσι δὲν ἤμουν γεννημένο.

Ὁ λ. Ναί, ἔκαμα λάθος. Ὁ ἀδελφός σου ἦταν ποὺ μὲ ὕβριζε.

Τὸ ἀρν. Δὲν ἔχω ἀδελφόν.

Εἶπα στὰ παιδιὰ νὰ ἐκτιμήσουν τὰς νέας αὐτὰς κατηγορίας, καὶ εὐρῆκαν ὅτι εἶναι πολὺ ἐπιτυχημένοι· διότι, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καμμίαν βάσιν, (ὁ ποταμός, τὸ νερὸ εἶναι δικό μου ! καὶ μὲ τὸ νὰ τὸ βλέπῃς μόνο, ἐγκληματεῖς ἐναντίον μου !—Τὸ θόλωμα τοῦ νεροῦ καὶ αἱ ὕβρεις ἐναντίον τοῦ πατέρα τοῦ Αἰσώπου εἶναι μὲν ψευδεῖς, ἀλλ' ἔχουν κάποια βάσιν) ζωγραφίζουν ἐναργέστερον τὴν ψυχὴν τῶν ἰσχυρῶν ἀδίκων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἢ νὰ ἡμπορῇ νὰ στηριχθῇ καμμία αἰτία, δημιουργοῦν

1. Τὴν κατηγορίαν διὰ τὸν ἀδελφόν, τὴν ἐπῆρε, φαίνεται, ὁ Παράσχος ἀπὸ τὸν Λαφονταῖνον.

ἀναιδέστατα κατηγορίας διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὰς ἀρπαγὰς καὶ τὸν σατραπισμὸν τῶν ἀπέναντι τῶν ἀδυνάτων.

Δεύτερον ὑπερέχει ὁ Παράσχος διότι ἀπέφυγε νὰ μᾶς δηλώσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τί πρόκειται νὰ συμβῇ, ὅπως κάμνει ὁ Αἴσωπος. (Καὶ ὁ Λαφονταῖνος κάμνει τὸ ἴδιον, διότι προτάσσει τὸ ἐπιμύθιον καὶ ἔτσι ἐλαττώνει τὸ ἐνδιαφέρον μας).

Ὑστερεῖ ὅμως ὁ Παράσχος εἰς τὴν εὕρεσιν καὶ τὴν διατύπωσιν τοῦ ἐπιμυθίου. Τοῦ Αἰσώπου εἶναι πολὺ πιὸ ἐπιτυχημένο¹. Ἀλλὰ σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἓνας δύο μαθηταὶ εἶπαν ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ἐπιμυθίου εἰς τοὺς μύθους δὲν προσθέτει μεγάλα πράγματα. Καλύτερον εἶναι ὁ μυθογράφος νὰ ἀφήνῃ τοὺς ἀναγνώστας του νὰ τὸ βροῖσκουν μόνοι των. Ἐτσι θὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ σκέπτονται καὶ λίγο, νὰ θέτουν εἰς κίνησιν τὸ μυαλό των, καὶ ἂν, ἀφοῦ τὸ εὕρουν, κατορθώσουν καὶ νὰ τὸ διατυπώσουν σύντομα καὶ ὠραῖα, θὰ αἰσθάνωνται ἀρετὴν εὐχαρίστησιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των.

Ἀξιοθαύμαστος ὅμως εἶναι ὁ Παράσχος εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν νοημάτων του. Ὅλη του ἡ διήγησις εἶναι γεμάτη ζωὴν. Οἱ μαθηταὶ εὗρηκαν ὅτι ἐχρησιμοποίησε

α) εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν διάλογον (ὁ Αἴσωπος ἔχει διάλογον εἰς τὸ β' μόνον μέρος)· αἱ προτάσεις του εἶναι μικρές, γρηγόρες, ἡ δὲ γρηγοράδα τοῦ διαλόγου αὐξάνει καὶ ἀπὸ τὴν παραλείψιν τῶν ρημάτων εἶπε ἡ ἀπάντησις, ὅταν ὁμιλεῖ ὁ λύκος.

β) Τὸν ἱστορικὸν ἐνεστῶτα εἰς τὰ κρίσιμώτερα σημεῖα τῆς διηγήσεως : 1) εἰς τὸν 6ον στίχον, ὅταν ἐμφανίζεται ἀπροσδοκῆτως ὁ λύκος, καὶ 2) εἰς τὸ τέλος, εἰς τοὺς στ. 31—2, ὅταν ὁρμᾷ ἐναντίον τοῦ ἀρνίου καὶ τὸ πνίγει.

γ) Ἡ διήγησις εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀντιθέσεις. Τὸ ἀρνάκι ἦταν ξεννοιασμένο, ὅτε ἔξαφνα παρουσιάσθη ὁ ἀπαίσσιος ἐχθρός. Αἱ ἄλλεπάλληλοι, ἀτελείωτοι κατηγορίαι τοῦ λύκου ἀποκρούονται ἐν συνεχείᾳ μία μία καὶ καταρρίπτονται ἀπὸ τὰς εὐστόχους ἀπαντήσεις τοῦ ἀρνίου. Καὶ εἰς τὸ τέλος κλείει τὴν δραματικὴν σκηνὴν ἡ τελευταία ἀντίθεσις : Σ' ὅλα δίνεις ἀποκρίσεις· ἀλλ' ὅμως σ' ἐμένα δὲν περνοῦν. Θὰ σὲ φάγω.

1. Ἐπίσης ἐπιτυχημένο εἶναι καὶ τὸ ἐπιμύθιον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 ὁμοίου μύθου : « Ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι ἡ πονηρὰ φύσις, πλημμελεῖν αἰρουμένη, εἰ μὴ μετ' εὐλόγου δυνηθείη προσχήματος, ἀπαρακαλύπτως γε μὴν πονηρεύεται ».

Ὠραία εἶναι καὶ ἡ ἀκουστικὴ ἐντύπωσις. Οἱ μαθηταὶ εὐρῆ-
καν ὅτι οἱ στίχοι εἶναι ὀκτασύλλαβοι τροχαϊκοί. Ὁ ρυθμὸς εἶναι
ταιριαστὸς μὲ τὸ περιεχόμενον. (Ὁ λύκος βιάζεται· σὺν πονηρὸς
ποῦ εἶναι δὲν τὰ χάνει ὅταν αἱ κατηγορίαι του βγαίνουν ἀνυπό-
στατοι, βρίσκει ἀμέσως ἄλλες, καὶ δὲν ἀφήνει τὸ ἀρνάκι νὰ ἀνα-
πνεύσῃ. Τὸ ἀρνάκι πάλι, ἔτσι ποῦ ἔχει βοηθὸ τὴν ἀλήθεια,
γοργὰ κι' ἐκεῖνο ἀπαντᾷ, ἀφοῦ αἰσθάνεται κι' ὅλα ὅτι κινδυνεύει
τῇ ζωῇ του. Τὸ τέλος πάλιν τῆς δίκης, ἡ ἐξαγγελία τῆς ἀποφά-
σεως, καὶ ἡ ἐκτέλεσις γίνονται ἀστραπιαίως). Ὁ ποιητὴς ἤνωσε
καὶ αὐτὸς τοὺς στίχους του, ὅπως ὁ Περιγαλιτῆς, δύο—δύο, μὲ
ὁμοιοκαταληξίαν ζευγαρωτὴν. Ἄξιον παρατηρήσεως καὶ ἐπαίνου
εἶναι ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πρόλογον, ὅπου τέσσαρες στίχοι συγκρο-
τοῦν τὴν πρότασιν, εἰς ὅλον τὸ ἄλλο ποίημα δύο—δύο οἱ στίχοι
ἀποτελοῦν μίαν πρότασιν, εἶναι, ὅπως λέγομεν καὶ πρέπει, τὰ
δίστιχα σφικτὰ δεμένα ἀναμεταξύ των μὲ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν
καὶ ἀποτελοῦν δύο—δύο οἱ στίχοι ἓνα νόημα, τὸ ὁποῖον ξεχωρί-
ζει ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ ἀπὸ τὸ ἐπόμενον (αὐτό, ἐὰν προ-
σέξωμεν, δὲν τὸ ἐπέτυχε παντοῦ ὁ Περιγαλιτῆς στὴν Πίννα καὶ
Γαρίδα). Ἡ ὁμοιοκαταληξία εἶναι παροξύτονος ἀπλῆ, καὶ εἰς με-
ρικὰ δίστιχα πλουσία (στ. 3—4, 11—12, 23—24, 27—28,
29—30, καὶ 31—32). Εἰς τρία δίστιχα ὁ ποιητὴς κόβει τὴν τε-
λευταίαν συλλαβὴν καὶ κάμνει τὸν στίχον του ἐπτασύλλαβον (μὲ
πλουσίαν καὶ πλουσιωτάτην ὁμοιοκαταληξίαν): α) εἰς τὴν ἀρχήν,
ὅπου ἀρχίζει μὲ τὴν φράσιν τῶν παραμυθιῶν: Μὴ φορὰ κι' ἕναν
καιρό, καὶ β) κατὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν ἀγρίαν ἀπειλὴν τοῦ
λύκου (στ. 5—8), ὅπου τὸ κόψιμο τῆς τελευταίας συλλαβῆς καὶ ὁ
τονισμὸς στὴ λήγουσα παρουσιάζει γοργότερον τὸν ρυθμὸν καὶ
τὸν κάμνει ν' ἀνταποκρίνεται περισσότερον πρὸς τὸ περιεχόμενον:
τὴν ἐξαφνικὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰ φοβερὰ καταδικαστικὰ λόγια
τοῦ ἐχθροῦ.

Μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐπαίνων ἓνας μαθητὴς εἶχεν ἀντίρ-
ρῃσιν. Ὅλα ὦραϊα, εἶπε ἀλλ' ὁ 30ὸς στίχος δὲν εἶναι καλὸς·
τί θὰ εἶπῃ αὐτὸ τὸ τρέχα νὰ δικηγορήσῃς, ἀφοῦ εἶναι ἔτοιμος
νὰ τὸ φάγῃ τὸ ἀρνάκι. Ἡ τάξις ἀνεγνώρισε πράγματι ὅτι ὁ στί-
χος εἶναι ἀποτυχημένος καὶ ἀσχημίζει τὸ σύνολον. Εἶπα νὰ προσ-
παθῇσωμεν νὰ τὸν διορθώσωμεν. Ἄς δοκιμάσωμεν. Ποίαν
ἐννοιαν θέλομεν ἐδῶ ;—Εἶσαι καλὸς δικηγόρος.—Ταιριάζει μὲ

τοὺς ἄλλους στίχους αὐτὴ ἢ φράσις ; — "Ὁχι, πρέπει νὰ εἶναι ὀκτασύλλαβος ὁ στίχος καὶ κατὰ τροχαϊκὸν ρυθμόν. "Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰς δοκιμὰς εὗρέθη ὁ στίχος : *Εἶσαι δικηγόρος πρώτης ἢ εἶσαι δικηγόρος φίνος.* Ἀλλὰ τώρα ἄλλοι μαθηταὶ παρετήρησαν ὅτι δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὁ στίχος ὀκτασύλλαβος τροχαϊκός, πρέπει νὰ τελειώνῃ καὶ εἰς ἥσῃς, διὰ νὰ ὁμοιοκαταληκτῇ μὲ τὸν προηγούμενον καὶ νὰ δεθῇ μὲ αὐτόν.

Οἱ μαθηταὶ ἀρκετὴν ὥραν προσεπάθησαν νὰ σχηματίσουν τέτοιον στίχον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε. (Ἡ προσπάθεια πάντως δὲν ἀπέβη ματαία, διότι ἀντελήφθησαν ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλουν πρᾶγμα ἡ κατασκευὴ στίχων ὁμοιοκαταληκτούντων, ὅταν μάλιστα οὗτοι πρέπει καὶ νὰ ἔχουν ὀλίγας συλλαβάς, ὅπως ἐδῶ.) Τέλος ἓνας εὐφυέστερος εἶπεν ὅτι, ἀφοῦ δὲν μπορούμε νὰ βροῦμε στίχον καλὸν εἰς ἥσῃς, δὲν μένει ἄλλο, παρὰ νὰ ἀλλάξωμεν καὶ τὸν προηγούμενον, γιὰ νὰ ἀλλάξῃ καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία, καὶ ἴσως τότε τὰ καταφέρωμεν. Ἐγινε δεκτὴ ἡ πρότασις καὶ ἔπειτα ἀπὸ μερικὰς ἀναζητήσεως εὗρέθησαν οἱ ἐξῆς στίχοι, οἱ ὁποῖοι ἐκρίθησαν ἀπὸ τὴν τάξιν ὡς καλύτερα ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὸ νόημα :

"Ἐξυπνα ἀπολογεῖσαι

Δικηγόρος φίνος εἶσαι.

Ἐδιαβάσαμεν τὸν μῦθον μὲ αὐτὴν τὴν μεταβολήν, ἀλλὰ τώρα εὗρέθη ὅτι δὲν «κολλοῦν» ὥραϊα οἱ ἐπόμενοι στίχοι 31-32 μὲ αὐτοὺς ποὺ εὗρήκαμεν. Χρειάζεται νὰ προστεθῇ κάτι, τὸ ὁποῖον νὰ συνδέσῃ λογικώτερον τὰ νοήματα, π. χ. κάποια τέτοια φράσις : παρ' ὅλην ὅμως τὴν δικηγορικὴν σου ἱκανότητα, ἐγὼ θὰ σὲ φάγω. Καὶ τὸ στόμα του ἀνοίγει, κτλ.

"Ἐγινε δεκτὴ ἡ ὑπόδειξις καὶ ἐκάλεσα τὰ παιδιὰ νὰ προσπαθήσουν νὰ προσθέσουν τὴν κατάλληλον φράσιν. Ἐνας τότε ἐπρότεινε :

Μ' ὄλα ταῦτα θὰ σὲ φάγω.

(Καὶ τὸ στόμα του ἀνοίγει, κτλ.)

Ἀλλ' ἀμέσως τοῦ ὑπεδείχθη ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν πάλιν νὰ τεθῇ ἓνας μόνος στίχος· ἀφοῦ ὅλον τὸ ποίημα εἶναι γραμμένον κατὰ δίστιχα, δύο πρέπει νὰ προστεθοῦν στίχοι, οἱ ὁποῖοι καὶ νὰ ὁμοιοκαταληκτοῦν ἀναμεταξύ των.

Ἐξητήθη τότε νὰ εὗρεθῇ τὸ ταίρι τοῦ στίχου *Μ' ὄλα ταῦτα θὰ σὲ φάγω*, ἀλλὰ ἐστάθη ἀδύνατον νὰ εὗρεθῇ στίχος συμπλη-

ρώνων τὸ νόημα καὶ λήγων εἰς *άγω*. Ἀπεφασίσθη τότε νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὁ στίχος καὶ νὰ τὸν ἀντικαταστήσωμεν μὲ ἄλλον, ὁ ὁποῖος νὰ ἔχη «πιὸ βολικὴν» ὁμοιοκαταληξίαν. Τότε ἓνας ἐπρότεινε τοὺς ἑξῆς δύο στίχους ὡς συνέχειαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ 29-30 :

*Πλὴν αὐτὰ δὲν σ' ὠφελοῦνε,
εἰς ἑμένα δὲν περοῦνε.*

Οἱ στίχοι ἐκρίθησαν ἱκανοποιητικοί· ἀλλ' ἓνας ἄλλος ἐφώνησε :
*"Ὅμως λὲς ὅλα ἀδίκως
γιατὶ ἐγὼ καλοῦμαι λύκος.*

Ἡ τάξις ἐδέχθη μὲ ἐνθουσιασμὸν τὸ τελευταῖον τοῦτο, διότι ὁ μαθητὴς εὐφυστάτα εὗρε καὶ ἐποποθέτησε τελευταίαν τὴν λέξιν *λύκος*, ἡ ὁποία τεματίζει μὲ τὸ ὀγκωδέστατον καὶ ἀληθῶς ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα ὅλην τὴν τόσον μακρὰν καὶ ἄσκοπον συζήτησιν, ἐπιχείρημα, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ δυστυχισμένο ἄρσάκι δὲν ἤμποροῦσε τίποτε ν' ἀντιτάξῃ. Τὸ δίστιχον πράγματι ὠραῖοτατα προΐδαζει καὶ συνδέει τὰ ἐπόμενα καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν προᾶξιν.

Ἐνας μαθητὴς μόνον παρετήρησεν ὅτι τὸ ρῆμα καλοῦμαι δὲν ταιριάζει εἰς τὴν ὅλην δημοτικὴν γλῶσσαν τοῦ ποιήματος, καὶ ἐπρότεινε ν' ἀντικατασταθῇ μὲ τὸ λέγομαι :

Γιατὶ λέγομ' ἐγὼ λύκος.

Ἀνεγνώσαμεν τώρα τὸν μῦθον ὅπως τὸν συνεπληρώσαμεν, καὶ εὐρέθη ὅτι εἶναι καθ' ὅλα ἄριστος.

Ἦρχισεν ἔπειτα ἡ μελέτη πῶς πρέπει νὰ διαβάζωμεν τὸ ποίημα, ὥστε ὁ ἀκροατὴς νὰ εὐχαριστεῖται.

Ποῖται λέξεις εὐρέθη ὅτι πρέπει νὰ τονισθοῦν βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰ σημειωθέντα σημεῖα. Εἰς τοὺς τέσσαρας στίχους ποὺ ἐπροσθέσαμεν ὑπεγραμμίσθησαν αἱ *λ. ἔξυπνα, δικηγόρος, τὸ φίνος* μὲ δύο γραμμάς, τὸ *ὅλα*, τὸ *ἀδίκως* μὲ δύο, τὸ *ἐγὼ*, καὶ τέλος τὸ *λύκος* μὲ τέσσαρας. Τοῦτο ἐδικαιολόγησε πειστικὰ ἐκεῖνος ποὺ εἶχε προτείνει τὸ δίστιχον, καὶ ὑπεστήριξε προσέτι ὅτι πρέπει νὰ σταθῶμεν ὀλίγον ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν λέξιν, γιὰ νὰ καταλάβῃ ὁ ἀκροατὴς ὅτι θ' ἀκολουθήσῃ βαρὺ ἐπιχείρημα καὶ νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς δύναμιν νὰ τὸ φωνάξωμεν, καὶ καὶ μάλιστα συλλαβιστά: *λύ—κος*. Εἰς αὐτὴν τὴν λέξιν, καθὼς καὶ τοὺς δύο στίχους ποὺ ἀκολουθοῦν εἶναι καὶ τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς συγκινησεως.

Ὡς πρὸς τὸν *χρόνον* ἀνεγνωρίσθη ὅτι, ἐκτὸς τοῦ προλόγου καὶ τοῦ ἐπιλόγου (τοῦ ἐπιμυθίου), οἱ ὅποιοι θὰ διαβασθοῦν ἀργά, ἡ κυρία διήγησις πρέπει νὰ διαβασθῇ γρήγορα. Τὰς κατηγορίας του ὁ λύκος διατυπώνει μὲ μεγάλην βιασύνην, ἔτσι ποὺ σπρώχνεται ἀπὸ τὸν προσποιητὸν θυμὸν του, τὸ δὲ ἀρνάκι, μολονότι ἀπαντᾷ κάπως ἀργότερα, διότι πνίγεται ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγωνίαν διὰ τὴν ζωὴν του, βιάζεται καὶ αὐτὸ νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡμπορεῖ μὲ τὰς ἀποστομωτικὰς του ἀπαντήσεις νὰ κάμῃ κάπως νὰ ἐντραπῇ ὁ ἀνηλεὴς ἐχθρὸς καὶ νὰ σωθῇ. Οἱ στίχοι 31—32 λέγονται τάχιστα. Παύσεις μεταξὺ τῶν διαξιφισμῶν δὲν ὑπάρχουν.

Ὡς πρὸς τὸ *χρῶμα*, ὁ μὲν λύκος κάμνει τὸν ἄγριον καὶ κατέχεται ἀπὸ θυμὸν, τὸ δὲ ἀρνάκι εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ φόβον καὶ τρόμον. Οἱ στίχοι 31—32 λέγονται ἄγρια, ὥστε νὰ ἐμπνεύσουν εἰς τὸν ἀκροατὴν τὴν φρίκην.

Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν τελείαν ἀνάγνωσιν χρειάζεται ἀρκετὴ ἄσκησις, ἥς φαίνεται εὐκόλος ὁ μῦθος. Οἱ μαθηταὶ ὅμως εὐχαριστοῦνται, εἰς δὲ τὸ ἐπόμενον μάθημα μοῦ ἐξήτησαν τρεῖς νὰ ὑποδυθῶσι τὰ παρουσιαζόμενα εἰς τὸν μῦθον πρόσωπα, ἕνας ἄγριος συμμαθητὴς των νὰ λέγῃ καὶ νὰ κάμνῃ τὸν λύκον, ἕνας ἡμέτερος καὶ ἄκακος τὸ ἀρνάκι, καὶ ἕνας τρίτος τὸν ποιητὴν. Ἡ δραματοποιήσις αὕτη εἶχεν ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν.

Ὡς ἄσκησις ἐπίσης διὰ τὸ σπίτι ἐδόθη εἰς τοὺς μαθητὰς ἡ λεπτομερεστέρα ἐξέτασις τοῦ ποιήματος ὡς πρὸς τὴν στιχογραφίαν· π. χ. εἰς ποίους στίχους ἔχομεν ἀντισπάστους (διποδίας μὲ ἰάμβους καὶ τροχαίους). Τοιοῦτοι ὑπάρχουν εἰς τοὺς στ. 24—25 (καὶ εἰς τὰς δύο διποδίας), 28, καὶ εἰς τὰς δύο διποδίας τοῦ τελευταίου ποὺ ἐπροσθέσαμεν). Ποῦ ὑπάρχουν χασμωδία. (Αὗται εἶναι ὀλίγαι, μερικαὶ δὲ δὲν παρατηροῦνται, διότι μεσολαβεῖ κόμμα, ὅπως π. χ. εἰς τὸν στ. 19, 21, 23 καὶ 28), κτλ.

Εἰς τὸ τετράδιον, εἰς τὸ κεφάλαιον *Στιχογραφική*, ἐγράψαμεν:
Σύνθεσις τῶν ποιημάτων:

1) *Ποιήματα κατὰ σίχον* (π. χ. τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὁ Ἥλιος καὶ ὁ Ἀέρας). Αὐτὰ δὲν ἔχουν ὁμοιοκαταληξίαν, ὁ ποιητὴς προσθέτει ἢ ἀφαιρεῖ ὅσους στίχους θέλει, διὰ νὰ συμπληρωθῇ τὸ νόημα. Ἔτσι τὸ ποίημα ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ 7, 10, 15, 33, 40 στίχους, ὅσους θέλομεν.

2) *Ποιήματα κατὰ δίστιχον*. Εἰς αὐτὰ οἱ στίχοι ὁμοιοκαταληκτοῦν δύο—δύο, κατὰ ζεύγη. Ἡ ὁμοιοκαταληξία τῶν λέγεται ξευγαρωτή. Κατ' ἀνάγκην εἰς αὐτὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων εἶναι ζυγός. Τοιαῦτα ποιήματα εἶδομεν μερικά λαϊκὰ αἰνίγματα, μερικάς παροιμίας, καὶ τεχνικὰ ποιήματα, ὅπως Ἡ πίννα καὶ ἡ γαρίδα, Ὁ λύκος καὶ τὸ ἀρνάκι).

Χάριν συγκρίσεως παραθέτω πῶς διετύπωσε τὸν μῦθον ὁ Λαφονταῖνος καὶ ὁ ἰδιὸς μας Παναγιώτης Σοῦτσος.

Le loup et l'agneau.

La Fontaine.

La raison du plus fort est toujours la meilleure :
Nous l'allons montrer tout à l'heure.

Un agneau se désaltérait
dans le courant d'une onde pure
Un loup survient à jeun, qui cherchait aventure
et que la faim en ces lieux attirait.
« Qui te rend si hardi de troubler mon breuvage ? »
dit cet animé plein de rage.
« Tu seras châtié de ta témérité »
— Sire, répond l'agneau, que Votre Majesté
ne se mette pas en colère ;
mais plutôt qu'elle considère
que je me vas désaltérant
dans le courant,
plus de vingt pas au-dessous d'Elle ;
et que par conséquent, en aucune façon,
je ne puis troubler sa boisson.
— Tu la troubles », reprit cette bête cruelle ;
« et je sais que de moi tu médis l'an passé.
— Comment l'aurais-je fait si je n'étais pas né ? »
reprit l'agneau ; « je tette encor ma mère.
— Si ce n'est toi, c'est donc ton frère.
— Je n'en ai point. — C'est donc quelqu'un des tiens,
car vous ne m'épargnez guère.
Vous, vos bergers, et vos chiens
On me l'a dit ; il faut que je me venge ».
Là-dessus, au fond des forêts
le loup l'emporte, et puis le mange,
sans autre forme de procès.

Λύκος καὶ ἄρνιον.

Παναγιώτου Σούτσου.

Εἰς πηγῆς μικρὸ κλωνί
ἐξεδίψα ἐν ἄρνι.

Ἦλθε λύκος ἐκεῖ νῆστις καὶ ζητῶν νὰ εὕρῃ τι,
ἤρρε τὸ ἄρνι ὁ κλέπτης καὶ τὸ εἶπε: «διατί
τὸ νερ' ὅπου ἐγὼ πίνω,
τὸ ἐθόλωσες κι' ἐκεῖνο;»

Τὸ ἄρνι τὸν ἀπεκρίθη, χῦνον νεκρικὴν φωνήν,
«Ἐσχώτατε! Ὅλίγην λάβετε ὑπομονήν,
καὶ ἰδέτε, ἡμπορῶ
νὰ θολώσω τὸ νερὸ,

ἀφοῦ εἶμαι ὑποκάτω ἀπὸ τὴν πηγὴν τρεῖς πῆχες;
— Πλὴν τὸν περασμένον χρόνον εἰς τὸ στόμα σου μὲ εἶχες.
— Ἐκλαμπρότατε! Δὲν εἶχα τότε γεννηθὴ ἀκόμα;
πῶς λοιπὸν ἐγὼ ἡμπόρουν διὰ σᾶς ν' ἀνοίξω στόμα;
— Τ' ἀνοῖξεν ὁ ἀδελφός σου.— Ὑψηλότατε, δὲν ἔχω
ἀδελφὸν ἐγὼ καὶ μόνο κι' ἐρημο καὶ μαῦρο τρέχω.
— Ἄν δὲν τᾶνοιξεν ἐκεῖνος, τᾶνοιξαν ἄλλοι σου φίλοι,
τ' ἀνοιξαν οἱ φύλακές σου βοσκοὶ τόσοι, τόσοι σκύλοι.
Ἐσχώτατον μὲ κράξεις' ἐκλαμπρότατον μὲ λέγεις'
ὕψηλότατον μὲ θέλεις' πλὴν πεινῶ κι' εἰς τοῦτο παίγεις».
Αὐτὰ εἶπε' κι' ἐν τῷ ἅμα ὁ κακούργος τὸ ἀρπάζει
καὶ χωρὶς δικονομίας ἄλλο ἄρθρον τὸ σπαράζει.

Ἐπιμύθιον.

Τὸ τρανότερον ὑπάρχει δίκαιον τοῦ τρανότερου'
δίκαιον δὲν εἶναι ἄλλο, ἢ τὸ τοῦ δυνατωτέρου.
Δι' αὐτὸ τοὺς νόμους μόνον καθιστᾶτε δυνατούς,
ἄνω καὶ τῶν βασιλέων ἀνεγείροντες αὐτούς.

1865.

**Θον. Ἐφαρμογὴ τῶν διδαχθέντων διὰ
τὴν ζωηρότητα τοῦ λόγου εἰς ἔκθεσιν.**

Τὸ παρήκοον ἄρνάκι.

Εἰς τὰ παιδιὰ ἐδόθη νὰ γράφουν σιτὸ σπῖτι τὸν γνωστὸν αὐ-
τὸν μῦθον, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσουν νὰ καταστήσουν τὴν διήγησιν
ὅσον τὸ δυνατόν ζωηράν, χρησιμοποιοῦντες ὅσα μέσα ἐναργείας
τοῦ λόγου εἴχομεν εὖρει ἕως τῶρα.

Ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ μύθου εἶναι προφανής, τὰ δὲ κύρια σημεῖα αὐτοῦ, γύρω εἰς τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ πλεχθῇ ἡ ἱστορία, εὐρέθῃ ὅτι ἦσαν τὰ ἑξῆς, τὰ ὁποῖα καὶ χωρίζονται ἀναμεταξύ των κατὰ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον :

1. Ἡ προβατίνα συμβουλεύει τὸ ἀρνάκι.
2. Τὸ ἀρνάκι πηγαίνει στὸ δάσος.
3. Ὁ λύκος τὸ τρώγει.

Ἐπῆρα καὶ ἐδιάβασα τὰς ἐκθέσεις, ἐσημείωσα, ὅπως συνήθως, σὲ ἓνα μεγάλο φύλλο χαρτιοῦ τὰς ἐπιτυχίας καὶ τὰς ἀποτυχίας ἐκάστου μαθητοῦ καὶ τὰς γενικὰς παρατηρήσεις μου, καὶ τὸ μᾶθημα ἔγινεν ὡς ἑξῆς :

Εἶπα : Μερικοὶ ἔγραψαν χωρὶς προσοχὴν καὶ χωρὶς ὁρεξίν. Ἄλλοι πάλιν μὲ ἀρκετὴν διάθεσιν, καὶ ἐπέτυχαν ἀρκετά. Ὀλίγοι δέ, οἱ ὁποῖοι φαίνεται ὅτι ἐπρόσεξαν πολὺ εἰς τὰ μαθήματά μας, ἔγραψαν πολὺ ὠραῖα. Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοὺς πρώτους.

Καὶ ἐκόλεσα τὸν μαθητὴν Β. Π. νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἐκθεσὶν του.

Τί παθαίνει ὁποῖος εἶναι παρήκοος.

Εἰς ἓνα δάσος, μέσα εἰς μίαν σπηλιάν, κατοικοῦσε μία προβατίνα μὲ τὸ μικρὸ της. Καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἡ μητέρα τοῦ μικροῦ συνεβούλευεν αὐτὸ νὰ μὴ ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτήν, καὶ προπάντων νὰ μὴ πηγαίῃ εἰς τὸ δάσος, διότι ὑπῆρχαν ἐκεῖ λύκοι, οἱ ὁποῖοι βεβαίως θὰ ἔτρωγον αὐτό.

Μίαν ἡμέραν ἔλειπεν ἡ μητέρα τοῦ προβάτου, καὶ τοῦτο ἐπωφελήθη ἀπὸ τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν κατοικίαν του καὶ ἐπῆγεν εἰς ἓν μέρος τοῦ δάσους, ὅπου ὑπῆρχε μικρὸ ποταμάκι καὶ ἄφθονος χλόη. Τὸ ἀρνάκι δὲν ἐσκέφθη τοὺς λόγους τῆς μητέρας του καὶ ἐκάθισε ἐκεῖ τρώγον καὶ πίνον ἕως ὅτου ἐνύκτωσε, ὅπου ἦλθον οἱ λύκοι, καί, ἀφοῦ κατεσπάραξαν αὐτό, τὸ ἔφαγον.

Συμπέρασμα : Ἐκ τούτου διδασκόμεθα ὅτι πρέπει νὰ ὑπακούωμεν τοὺς μεγαλυτέρους μας καὶ μάλιστα τοὺς γονεῖς μας.

Ἦρchiσε κριτικὴ τῆς ἐκθέσεως. Αὕτη ἐξακριβώσθη ἀπὸ ὅσους ἔλαβον τὸν λόγον, μετρία, μετριωτάτη.

Ἐν πρώτοις εἶχε ἀπίθανα καὶ παρὰλογα πράγματα εἰς τὴν ἀρχήν. Ἡ προβατίνα, γράφει, κατοικοῦσε σὲ μιὰ σπηλιά τοῦ δά-

σους' και ενῳ γράφει αὐτά, προσθέτει εὐθύς ἀμέσως ὅτι ἡ προβατίνα συνεβούλευε τὸ ἀρνάκι νὰ μὴ πηγαίνει εἰς τὸ δάσος." Ἔτσι πού γράφει, δεικνύει ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν παραλογισμόν του, δὲν ἔχει καμμίαν ἰδέαν τῆς ποιμενικῆς ζωῆς. Ἐνας εἰδήμων αὐτῆς διεφώτισε μὲ λίγα λόγια τὴν τάξιν.

"Ἐπειτα, ἤνωσε τὸ β' καὶ τὸ γ' μέρος τῆς ἱστορίας, καὶ ἔτσι τὸ γ' μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ πιὸ σημαντικόν, ὅπως τὸ ἐκθέτει σύντομα καὶ κολλημένο μὲ τὸ β', ἔχασε κάθε δύναμιν καὶ δὲν μᾶς κἀνει καμμίαν ἐντύπωσιν.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, τὸ θεμελιῶδες ἐλάττωμα τῆς ἐκθέσεως εἶναι ὅτι πουθενὰ δὲν εἶναι ζωηρὸς ὁ λόγος. Καὶ ὅμως ὑπῆρχαν πολλὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἤμποροῦσε μὲ τὰ τεχνικὰ μέσα πού ἐγνωρίσαμεν, νὰ δώσῃ πολλὴν κίνησιν εἰς τὴν ἱστορίαν του.

Πρῶτα-πρῶτα δὲν μετεχειρίσθη διάλογον. Καὶ ὅμως τὸ α' μέρος τὸν ζητοῦσε, τὸν ἀπαιτοῦσε. Ἡ μητέρα ἔπρεπε νὰ ὁμιλήσῃ κατ' εὐθείαν, εἰς λόγον εὐθύν, καὶ τὸ ἀρνάκι ἤμποροῦσε ν' ἀπαντήσῃ. Εἶπα εἰς τοὺς μαθητάς, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν αὐτὴν τὴν παρατήρησιν καὶ οἱ ὁποῖοι εἶχαν γράφει διαλογικῶς τὸ μέρος αὐτό, νὰ μᾶς τὸ διαβάσων.

"Ἄλλοι προσέθεσαν ὅτι καὶ εἰς τὸ β' μέρος πολλὴν ζωὴν ἤμποροῦμεν νὰ δώσωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν, ἐὰν περιγράψωμεν λεπτομερῶς τί ἔκαμνεν, ἀλλὰ καὶ τί ἡσθάνετο καὶ τί ἐσκέπτετο εἰς τὸ δάσος τὸ ἀρνάκι, νὰ περιγράψωμεν δηλαδὴ καὶ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν του, νὰ ἀποδώσωμεν δὲ τὰς σκέψεις του μὲ μονόλογον. Εἶπα εἰς ἕνα δύο πού εἶχαν γράφει ἔτσι, νὰ ἀναγνώσουν αὐτὸ τὸ μέρος : «τὸ ἀρνάκι στὴν ἀρχὴ ἦταν φοβισμένο διὰ τὴν τὸλμην του. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως ἐπῆρε θάρρος, ἐπροχώρησε βαθιά, εὗρε, κτλ." Ἐπαίξε, ἐπηδοῦσε, ἐχόρευε καὶ ἔλεγε : «Ἡ κακομοῖρα ἡ μητέρα μου ! Τί κουτὴ πού εἶναι ! Δὲν ξέρει πόσον ὥρατα εἶναι ἔδω, καὶ δὲν ἔρχεται καὶ ἐκείνη νὰ χορτάσῃ καὶ νὰ χαρῇ !»

Ἐνας μαθητὴς τότε ὑπέδειξεν ὅτι ἡ προσθήκη τῶν φράσεων αὐτῶν δημιουργεῖ καὶ μίαν ἰσχυροτάτην ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ β' καὶ τοῦ γ' μέρους, ἡ ὁποία φωτίζει δυνατὰ καὶ τὰ δύο. Ἐνῳ τὸ ἀρνάκι εἰς τὸ β' μέρος, ἥσυχον καὶ ξέννοιαστο καὶ καταχαρούμενον μέσα στὸ φῶς, ἐλεεινολογοῦσε τὴν μητέρα του διὰ τὴν ἄγνοιάν της καὶ τὰς ἀνοήτους προφυλάξεις της ἀπὸ ἀνυπάρχοντους κινδύνους, εἰς τὸ γ' ἔρχεται τὸ σκοτάδι καὶ τότε ἀποδεικνύεται ὅτι

αὐτὴ ἦτο πολὺξερη καὶ σοφὴ καὶ εἶχε δίκαιον καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν. Αὐτὴν τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀληθείας καὶ τὸν μετανιωμὸν τοῦ ἀρνίου λίγο πρὶν πεθάνῃ, πρέπει νὰ τὰ βάλωμεν εἰς τὸ γ' μέρος, διότι κάμνει μεγάλην ἐντύπωσιν ὅταν ὁ ἴδιος ὁ πταίστης ἀναγνωρίζεῖ τὸ σφάλμα του. Ἐγὼ τὴν γράφω ἔτσι: «Ἀχ, τί ἀνόητο ποὺ ἤμουν! Ἡ μητέρα μου εἶχε μεγάλο δίκιο!»

Ἄλλη ἀντίθεσις ποὺ πρέπει νὰ ἐξαρθῇ εἶναι ἐπίσης εἰς τὸ γ' μέρος. Τὸ ἀρνάκι ἐφώναζε μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὸ ἀκούσῃ ἡ μητέρα του καὶ νὰ ἔλθῃ νὰ τὸ βοηθήσῃ. Ἀλλὰ τὰς φωνὰς του ἀκούει ὄχι ἡ μητέρα του, ἀλλὰ ἕνας λύκος, ὁ ὁποῖος κτλ.

Τὸ γ' αὐτὸ μέρος, τὸ ὁποῖον τόσον σύντομα καὶ κοῦα εἶχε διατυλῶσαι ὁ Β. Π., ὑπεστηρίχθη ἀπὸ πολλοὺς ὅτι πρέπει, ἴσα-ἴσα ποὺ εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερον, νὰ τὸ ἀναπτύξωμεν ὅσον ἡμποροῦμεν. Πρέπει νὰ περιγράψωμεν λεπτομερῶς ἀπὸ ποίας σκέψεις καὶ ποῖα συναισθήματα κατὰ σειρὰν κατελήφθη τὸ ἀρνάκι ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἄρχισε νὰ πέφτῃ τὸ σκοτάδι, πῶς ὁ ἀόριστος φόβος ποὺ ἠσθάνθη στὴν ἀρχὴ ἤρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ μεγαλώνῃ, πῶς τέλος κατατρομαγμένον ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ δάσους ἔτρεχε σὰν τρελλὸ ἐδῶ κι' ἐκεῖ, πῶς τὸ ἄπειρον τοῦ κόσμου καὶ ἀνόητον, ἀντὶ νὰ καθίσῃ κάπου ἥσυχα ὡς ποὺ νὰ περᾶσῃ ἡ νύχτα, ἐβέβαζε, κτλ. Τὸ δὲ τέλος, ἐκεῖ ποὺ ὁρμῇ καὶ τὸ τρώγει ὁ λύκος (τὸ ὕψιστον σημεῖον συγκινήσεως) πρέπει νὰ γραφῇ με μικρὰς προτάσεις ἀσυνδέτους καὶ μὲ ἱστορικὸν ἐνεστώτα, ὥστε νὰ ἴδωμεν τὸ φοβερὸν θέαμα ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας καὶ νὰ μᾶς κάμῃ δυνατὴν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τόσον γογγῶσα καὶ τόσον τραγικὰ ἐπῆλθεν ἡ τιμωρία τῆς παρακοῆς. Εἶπα εἰς ἕνα δύο ποὺ εἶχαν γράψῃ ἔτσι, νὰ ἀναγνώσουν τὸ γ' αὐτὸ μέρος τῆς ἐκθέσεώς των.

Ἀρχετὴν ζωὴν καὶ εὐμορφίαν ἡμποροῦν νὰ δώσουν εἰς τὴν διήγησιν καὶ μερικὰ ἐπίθετα ἢ ἐπιρρήματα, ἐὰν εἶναι ἐπιτυχημένα. Ἐκάλεσα ὅσους εἶχαν εὔρει τοιαῦτα, νὰ τὰ ἀναφέρουν. Ἐνας εἶχε γράψῃ ὅτι τὸ ἀρνάκι ἦτο *δύσπιστον* (εἰς τὰ λόγια τῆς μητέρας του) ἄλλος *ζωηρό*, *τρελλό*, ἄλλος *περίεργον* καὶ *ἤθελε νὰ γνωρίσῃ τὸν κόσμον*. Ὅλα ἀνεγνωρίσθησαν ὡς πολὺ ἐπιτυχημένα, διότι ἀποδίδομεν μὲ αὐτὰ εἰς τὸ ἀρνάκι ἰδιότητας μικροῦ παιδιοῦ (τὸ ὁποῖον καὶ ἀντιπροσωπεύει εἰς τὸν μῦθον), τὸ προσωποποιούμεν δηλαδή, αὐτὸ δὲ δὲν μᾶς παραξενεύει, διότι καὶ τὰ ἀρνάκια ἔχουν πράγματι αὐτὰς τὰς ἰδιότητας, τὰς ἐξωτερικάς.

τοῦλάχιστον: εἶναι ζωηρά, δὲν ἀκοῦνε, τρέχουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ, κτλ. Μὲ αὐτὰ δὲ δικαιολογοῦμεν συγχρόνως τὴν παρακοήν του.—Εἰς τὸ β' μέρος ἄλλος εἶχε γράψει ὅτι ἡ χλόη ἦταν ἀφθονος, καταπράσινη, τρυφερή, τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ δροσερόν, δλοκάθαρο.—Εἰς τὸ γ' μέρος ὁ ἄνεμος (ὅταν ἐνύκτωσε) ἐσφύριζε ἄγρια μέσα στὰ κλαδιὰ τῶν δένδρων, τὸ σκοτάδι ἀπλώθηκε σιγὰ—σιγὰ βαθὺν καὶ πηχτό, τὸ ἀρνάκι ἐβέλαξε λυπητερά, εἶδε ἔξαφνα δυὸ φεγγαβόλα μάτια σὰν ἀναμμένα κάρβουνα ποὺ ἐπροχωροῦσαν ἐναντίον του, ὁ λύκος πειρασμένος, ἄγριος ὥρμησε καὶ τὸ ἐπνίξε μὲ τὰ σουβλερά του δόντια. Ὁ τελευταῖος ἐγνώριζε καλὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος καὶ τὰς συνηθείας τοῦ λύκου, καί, ἐπειδὴ μερικοὶ εἶχον γράψει ὅτι ὁ λύκος ἐξέθεσε εἰς τὴν τάξιν ὅτι ὁ λύκος νύχια μὲν ἔχει κοντὰ καὶ χονδρά, ὅταν δὲ ἐπιτίθεται, ὀρθῶ καὶ δαγνάνει εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ θύματος (ἐνίοτε καὶ ἄλογο καὶ βῶδι), οἱ δὲ μακροὶ κυνόδοντες ποὺ ἔχει ἀνοίγουν φοβερὰ τραύματα εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ζώου, τὸ ὁποῖον ἔτσι σιγὰ—σιγὰ ἐκινεῖ, ἐν ᾧ αὐτὸς ἀκόρεστα ροφᾷ τὸ αἷμα του. Ἐτονίσθη ὅτι ὅταν γράφωμεν κάτι, πρέπει νὰ εἴμεθα ἀκριβεῖς εἰς τὰς περιγραφάς μας (Σχετικὰ μὲ αὐτὸ ἀνέφερα ὅτι ἓνας εἶχε γράψει ὅτι ὁ λύκος ὥρμησε καὶ κατέπιε τὸ ἀρνάκι).

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ τὴν προσθήκην τῶν νοημάτων ποὺ εἴπαμεν, μὲ τὸν διάλογον, τὰς ἀντιθέσεις, τὰ ὥραια ἐπίθετα, καὶ ἐπιρροΐα, τὴν χοῆσιν ἀσυνδέτων καὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἐνεσιῶτος εἰς τὸ κρισιμώτερον σημεῖον τῆς διηγήσεως ἡμποροῦμεν νὰ κάμωμεν τὴν ἱστορίαν μας ζωηράν, ὁ ἀκροατὴς ἢ ἀναγνώστης νὰ τὴν διαβάσῃ ἢ νὰ τὴν ἀκούσῃ μὲ εὐχαρίστησιν καὶ νὰ βγάλῃ τὸ συμπέρασμα στερεὸν καὶ ἀκλόνητον.

Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο, τὸ συμπέρασμα τοῦ Β. Π. ἀνεγνωρίσθη ὡς σωστό, καὶ καλὰ γραμμένο. Ἐπροσκάλεσα καὶ τρεῖς τέσσαρας ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἀνέγνωσαν τὰ ἰδικά των. «Ἐκ τούτου συμπεραίνομεν ὅτι ὀφείλομεν νὰ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς γονεῖς μας καὶ ἐν γένει εἰς τοὺς μεγαλυτέρους μας καὶ νὰ μὴ βασιζώμεθα εἰς τὰς μωρὰς ἰδικὰς μας ιδέας (καὶ νὰ μὴ κάμνωμεν τὸν ἐξυπνον, εἶχε ἓνας ἄλλος) καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι ἡμεῖς τὰ ξέρουμεν ὅλα, ἓνας τρίτος).—Ἄλλος: Ἀπὸ τὸν μῦθον αὐτὸν διδασκόμεθα πόσα ἀνεπανόρθωτα κακὰ παθαίνει κανεὶς, ὅταν δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰς συμβουλὰς τῶν μεγαλυτέρων.—Ἄλλος: Ὁ μῦθος δεικνύει ὅτι

ἡ παρακοὴ ἡμπορεῖ πολλάκις νὰ μᾶς στοιχίσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ζω-
ήν μας.—Τρεῖς δὲ εἶχαν κλείσει τὴν διήγησιν μὲ τὴν ὥραιαν
παροιμίαν:

Ποὺ τοῦ γονιοῦ του δὲν γροικᾷ, κακὸς κακοῦ θὰ πάγῃ.

Τὸ τελευταῖον ἐπιμύθιον ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους ὡς τὸ ὥραιό-
τερον: σύντομον, αἱ συνέπειαι τῆς ἀπειθείας ἐκφέρονται ἰσχυρό-
τατα μὲ τὴν ἰδίαν λέξιν, ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται δύο φορὰς καὶ
ἔτσι μὲ τὴν παρήχησιν παρουσιάζει στὸ αὐτὶ μας πολλαπλασιαζό-
μενον τὸ νόημα = κάκιστα· εἶναι δὲ καὶ εἰς ποιητικὸν λόγον (δε-
καπεντασύλλαβον στίχον).

Μερικοὶ μαθηταὶ ὅμως ὑπενθύμισαν ὅτι εἴχομεν εἶπει καὶ
προηγουμένως, ὅτι δηλ. τὸ ἐπιμύθιον εἰς τοὺς μύθους δὲν προσ-
θέτει τίποτε σπουδαῖον, μᾶλλον ἐξαδυνατίζει τὴν γενικὴν ἐντύ-
πωσιν. Ἐπειδὴ μάλιστα εἰς αὐτὸν τὸν μῦθον βγαίνει καὶ τόσον
εὐκόλα, ὅταν τὸ προσθέσωμεν, εἶπε κάποιος, εἶναι σὰν νὰ ὑποβι-
βάζωμεν τὴν νοημοσύνην τοῦ ἀναγνώστου: εἶναι σὰν νὰ τοῦ λέ-
με: «ἐπειδὴ εἶσαι χονδροκέφαλος, σοῦ λέγω ὅτι ὁ μῦθος διδά-
σκει ὅτι, κτλ.» Ἡ τάξις συνεφώνησε εἰς ταῦτα καὶ ἀπεφάνθη ὅτι
τὸ ἐπιμύθιον πρέπει νὰ παραλειφθῇ.

Ὡς πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ μύθου ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Β. Π.
ἐθεωρήθη μετρία (γενικὴ, δὲν κινεῖ τὴν περιέργειαν· μᾶλλον
σὰν ἐπιμύθιον εἶναι). Χειρότεραι ἐκρίθησαν αἱ ἑξῆς: Ὁ ἀπειθὴς
τιμωρεῖται, Ἡ παρακοὴ τιμωρεῖται, Ἡ παρακοὴ φέρει κακὰ ἀπο-
τελέσματα, Ἀποτέλεσμα ἀνυπακοῆς πρὸς τοὺς γονεῖς, Πρέπει νὰ
ὑπακούωμεν εἰς τοὺς μεγαλυτέρους μας, κτλ.—Ἀόριστοι ἐκρίθη-
σαν αἱ ἑξῆς: Ἱστορία ἐνὸς ἀρνίου, Τὸ ἀρνάκι καὶ ὁ λύκος, κ. ἄ.
—Καλαὶ αἱ ἑξῆς: Τί ἔπαθε ἓνα ἀρνάκι ποὺ δὲν ἄκουγε τὴ μητέ-
ρα του, Τὸ ἀνυπάκουον ἀρνάκι, καὶ ἄλλαι ὅμοιαι.—Ὁραιότεραι
δὲ ἀπὸ ὅλας αἱ ἐπόμεναι: Πάει τὸ ἀρνάκι.—Ἐπειδὴ παρήκουσε...
—Ἐφυγε, ἀλλὰ δὲν ἐγύρισε. (Αἱ δύο τελευταῖαι εἶναι σκοτειναί,
αἰνιγματώδεις· ἐρωτοῦμε ποῖος; Ἡ δευτέρα ἐπανεξάνει τὴν σκο-
τεινότητα, διότι δὲν τελειώνει τὸ νόημά της. Ἡ τρίτη πάλιν ἔχει
καὶ ἰσχυρὰν ἀντίθεσιν. Ὅλα αὐτὰ μᾶς κινοῦν εἰς μεγάλον βα-
θμὸν τὸ ἐνδιαφέρον μας νὰ ἰδοῦμε περὶ τίνος πρόκειται, καὶ δια-
βάζομεν μὲ περιέργειαν τὴν ἱστορίαν).

Τέλος, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστήσω ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τῆς
τάξεως καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, ὅτι πολλοὶ εἶχαν παραγεμίσει τὴν ἐκθε-

σίν των μὲ λεπτομερείας ἀσκόπους. Ἐκάλεσα μερικούς, οἱ ὅποιοι τὸ εἶχαν παραξήλωσει, νὰ ἀναγνώσουν τὰ σχετικά μέρη:

Ἐνας ἤρχιζεν ὡς ἐξῆς: «Μίαν ἡμέραν εἰς ἓνα ποῖμνιον τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ μία προβατίνα ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ἕνα ὠραῖο ἄσπρο ἀρνάκι. Ἡ εὐτυχὴς μητέρα ἐφαίνετο ἀρκετὰ χαρούμενη καὶ ἐπεδόθη εὐθὺς εἰς τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ. Δυστυχῶς ὅμως παρ' ὅλας τὰς παρακλήσεις τῆς μητέρας του τὸ ἀρνάκι δὲν ὑπήκουεν εἰς αὐτήν, κλπ.»

Ἄλλος: «Εἰς μίαν κοιλάδα ἕνας ποιμὴν εἶχε ἓνα ποῖμνιον προβάτων, τὰ ὅποια ὅλην τὴν ἡμέραν ἔβοσκον καὶ τὸ βράδυ ὠδηγοῦντο ἀπὸ τὸν ποιμένα εἰς τὴν στάνην, ὅπου τὰ ἄρμεγεν. Ἐπειτα ἀπὸ μίαν ὥραν περίπου ἐπέστρεφαν πάλιν εἰς τὴν κοιλάδα. Πέραν μακρὰν ἕως ἓνα χιλιόμετρον εἰς ἓνα λόφον ἐφαίνετο τὸ δάσος, εἰς τὸ ὅποιον πολλὰκις ἐπεθύμησε νὰ ὑπάγῃ ἓνα ἀρνίον διὰ νὰ εὕρῃ διάφορα χόρτα τοῦ βουνοῦ κτλ.»

Ἄλλος: «Ἦταν ἓνα μικρὸ ἄσπρο σπιτάκι πλησίον ἑνὸς δάσους, μέσα εἰς τὸ ὅποιον κατοικοῦσε μία πολὺ καλὴ οἰκογένεια. Ὅπως γνωρίζετε ὅλοι, εἰς τὰ χωριά τῆς Ἑλλάδος τρέφουν οἱ κάτοικοι πολλὰ κατοικίδια ζῶα. Εἰς τὸ σπιτάκι λοιπὸν αὐτό, ὅπου περιέζωναν τοὺς τοίχους του αἱ περικοκλάδες, ἡ οἰκογένειά αὐτῇ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα κατοικίδια ζῶα εἶχε καὶ μίαν προβατίνα, μὲ ἓνα ὠραῖον ἄσπρο ἀρνάκι. Τὸ ἀρνάκι, μόλις ἐβλέπε τὸν ἥλιον τῆς ἡμέρας, ἦτο τρελλὸ ἀπὸ χαρὰν ἐπήδα, ἐβέλαζε, κτλ.»

Ἄλλος εἶχε γράψῃ τὸ β' μέρος ἔτσι: Μίαν καλοκαιρινὴν ἡμέραν, ἐνῶ ὁ ἥλιος ἐχρυσίζε τὴν γύρω φύσιν, ... τὸ ἀρνάκι... ἔφθασεν εἰς τὸ δάσος.... Ἐκεῖ ἤρχισε νὰ τρώγῃ τὸ δροσερὸν χορτάρι καὶ νὰ πίνη κρυσταλλένιο νερὸ ἀπὸ τὸ καθαρὸ ποταμάκι. Τὰ πουλιὰ τραγουδοῦσαν, τὸ νερὸ ἐφλοίσβιζε, αἱ κορυφαί τῶν δένδρων ἐκινουῦντο ἀπαλὰ ἀπὸ τὴν δροσερὴ αὔρα. Τὸ ἀρνάκι ἐθαύμαζε καὶ ἐγύριζε καταμαγεμένον, κτλ.»

Ἐνας ἄλλος, μετὰ τὸ τέλος, προσέθετε: «Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ βοσκός, ὅταν ἐμέτρησε τὰ πρόβατά του, εἶδεν ὅτι ἔλειπεν ἓνα. Ἀμέσως ὑπώπτευσε καὶ ἔτρεξε πρὸς τὸ δάσος. Ἀλλ' ἦτον πλέον ἀργά. Δὲν ἠμπόρεσε τίποτε νὰ εὕρῃ».

Τέλος, ἄλλος, ἐπίσης μετὰ τὸ τέλος, ἔγραφε: «Ἡ μητέρα του, ὅταν ἀντελήφθη ὅτι λείπει τὸ ἀρνάκι της, ἔτρεξε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ νὰ τὸ ζητήσῃ. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ ἀνεύρῃ. Τότε

κατάλαβε ὅτι θὰ τὸ εἶχε φάγει κανένας λύκος καὶ ἐγύρισε λυπημένη εἰς τὸ μανδρί.»

Ἀνεγνωρίσθη ὅτι ὅλαι αὐταὶ αἱ λεπτομέρειαι δὲν προσθέτουν τίποτε ἀπολύτως εἰς τὴν διήγησιν. Εἶναι δὲ ἄχρηστον καὶ ἀνόητον συγχρόνως νὰ θελήσωμεν νὰ παραστήσωμεν τὸ ἀρνάκι σὰν κανένα ρομαντικὸν νέον, ὁ ὁποῖος ἀπολαύει τὴν ἐμορφιὰ τοῦ δάσους, ὅπως ἔκαμε ὁ 4ος. Ἐγραψα εἰς τὸν πίνακα μὲ μεγάλα γράμματα : Ἀποφύγετε τὰ περὶ τὰ.

Ἀνεγνώσαμεν ἔπειτα δύο ἀπὸ τὰς καλυτέρας ἐν τῷ συνόλῳ ἐκθέσεις, ὑπεχρεώθησαν δὲ ὅλοι, ὅσοι δὲν εἶχον ἐπιτύχει, νὰ ξαναγράψουν τὸν μῦθον ζωηρά, σύμφωνα μὲ ὅσα εἶχομεν ἀναπτύξει.

Ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις πού μοῦ ἔφεραν, παραθέτω μερικὰς :

Ποὺ τοῦ γονιοῦ του δὲ γρικᾶ, κακὸς κακοῦ θὰ πάη.

Μία προβατίνα ἔλεγε στὸ ἀρνάκι τῆς « παιδί μου, πρόσεχε καλὰ, τὰ μάτια σου τέσσερα νὰ μὴν πᾶς στὸ δάσος, διότι ἐκεῖ ἔῃ ὁ μεγαλῦτερος ἐχθρὸς μας, ὁ λύκος, καὶ θὰ σὲ φάη ».

Ἀλλὰ μιὰ μέρα τὸ ἀρνάκι ἐπήδηξε κρυφὰ ἀπὸ τὸ μανδρί καὶ ἔτρεξε πρὸς τὸ δάσος. Ἐκεῖ εὗρηκε κρῦο νεράκι καὶ ἄφθονο χοιράρι καὶ ἔλεγε μέσα του : « Τί ὠραία πού εἶναι ἐδῶ ! Τί κοῦτι πού εἶναι ἡ μητέρα μου καὶ δὲν ἔρχεται καὶ αὐτὴ ἐδῶ νὰ βοσκήσῃ. Ἐδῶ εἶναι ἀληθινὸς παραδεισος ! ». Ἐτοί δὲν τοῦ ἔκαμε καθόλου καρδιά νὰ φύγῃ, καὶ ἔτρεξε, ἐπὶ δα καὶ ἐχώρουν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν.

Ἀλλὰ σὲ λίγο ἤρχισε νὰ βραδιάξῃ. Σκότος βαθὺ ἐκάλυψε τὸ δάσος· ἄνεμος ἄγριος ἤρχισε νὰ φυσᾷ καὶ τὰ φύλλα ἐβούιζαν δυνατὰ· μακριὰ ἠκούοντο οὐρλιάσματα. Τὸ ἀρνάκι ἤρχισε νὰ τρέμῃ ἀπὸ τὸν φόβον του καὶ ἐνθυμηθὲν τοὺς λόγους τῆς μητέρας του εἶπε : « Ἀχ, μητερούλα μου, καλὰ μοῦ ἔλεγες νὰ μὴν ἔλθω στὸ δάσος, ἀλλὰ ἐγὼ τὸ ἄμυαλο δὲν σὲ ἤκουσα ». Ἐζήτησε τότε νὰ ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ δὲν εὗρισκε τὸν δρόμον. Ἀπλητισμένον ἤρχισε νὰ προσκαλῇ τὴν μητέρα του μὲ γοερά βελάσματα : « μπεέε ! . . μπεέε ! ». Τὰς φωνὰς του ὅμως, ἀντὶ τῆς μητέρας του, ἤκουσε ἕνας λύκος, ὁ ὁποῖος πετάγεται, τὸ ἀρπάζει ἀπὸ τὸ λαϊμό, τὸ πνίγει καὶ τὸ κατασπαράσσει.

Πάει τὸ ἀρνάκι !

Μιὰ προβατίνα συνεβούλευε συχνὰ τὸ ἀρνάκι τῆς : « Παιδί μου, μὴν πηγαίνῃς πρὸς τὸ δάσος, διότι ἐκεῖ ὑπάρχουν πολλὰ ἄγρια θηρία πού λέγονται λύκοι καὶ θὰ σὲ φάγουν. — Ἐννοια σου, μητέρα, δὲν πηγαίνω ἐγὼ εἰς τὸ δάσος », ἔλεγε τὸ ἀρνάκι.

Ἀλλὰ μιὰν ἡμέραν πού ἔλειπε ἡ μητέρα του ἀπὸ τὴν μάνδραν, τὸ ἀρνάκι, δύσπιστον ὅπως ἦτο καὶ περιέργον, ἔφυγε καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ δάσος. Ἐφθάσεν εἰς ἕνα μέρος καταπράσινον, ὅπου ἔρρεεν ἄφθονον δρο-

σερόν νερόν. «'Α, 'Εδῶ θὰ μείνω», εἶπε, καὶ ἤρχισε νὰ τρώγῃ τὸ τρυφερό χορτάρι καὶ νὰ παίξῃ ἐδῶ κι' ἐκεῖ χαροπὸν. Ἐλεγε δέ: «Τί ἀνόητη πού εἶναι ἡ μητέρα μου! Ποῦ εἶναι τὰ ἄγρια θηρία; 'Εγὼ τόσῃν ὥρᾳ κἀνομαι ἐδῶ καὶ τίποτα δὲν φαίνεται.»

Σὲ λίγο ὅμως ἤρχισε νὰ νυκτώνῃ. Τότε τὸ ἀρνάκι ἠθέλησε νὰ γυρίσῃ· ἀλλὰ εἶχε παραπλανηθῇ. Διὰ τοῦτο ἤρχισε νὰ βελάξῃ λυπητερὰ μήπως τὸ ἀκούσῃ ἡ μητέρα του καὶ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν του.

Ἐξαφνὰ ἠκούσθη ἓνα οὐρλιασμα ἀπὸ μακρὰν. Τὸ ἀρνάκι ἐξάρωσε ἀπὸ τὸν φόβον του καὶ ἐκοίταξε μὲ προσοχήν. Σὲ λίγο ἠκούσθη νέον οὐρλιασμα, καὶ τὸ ἀρνάκι διέκρινε τώρα ἐμπρὸς του ἓνα μαῦρον ὄγκον. Σὰν ἀστραπὴ ἐπέρασαν τότε ἀπὸ τὸ μυαλό του αἱ συμβουλαι τῆς μητέρας του. Ἀλλ' ἦταν ἀργά. Τὸ ἄγριον ἐκεῖνο ζῶον ὥρμησε κατεπάνω του καὶ τὸ κατεσπάραξε. Ἦταν λύκος.

Τραγικὴ συνέπεια μιᾶς παρακοῆς.

Κάποτε ἔξῃ μία προβατῖνα μὲ τὸ ἀρνάκι τῆς μέσα σὲ μιὰ μάντρα, ἀσφαλισμένη ἀπὸ κάθε ἐπιδρομὴ.

Ἡ προβατῖνα, σὰν πεπειραμένη πού ἦταν, ἤξευρε πὼς δὲν εἶχαν φόβο ἀπὸ τὸν αἰώνιον ἐχθρό τους, τὸ λύκο, ὅταν δὲν ἀπεμακρύνοντο πολὺ ἀπὸ τὴν κατοικίαν τους, ὅπου καὶ ἄνθρωποι καὶ σκύλοι ἐπηγαίνοιορχοντο.

Γι' αὐτὸ συνεβούλευε τὸ ἀρνάκι τῆς νὰ μὴ φεύγῃ ἀπὸ κοντὰ τῆς καὶ ποτὲ νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ πάῃ εἰς τὸ ἐκεῖ κοντὰ τους δάσος.

Ἀλλὰ τὸ ἀρνάκι, ζωηρὸ καὶ ἀνήμερο καὶ περιεργο καθὼς ἦταν, μίαν ἡμέραν τῶσας ἀπὸ τὴν μάνδραν καὶ τρέχοντας ἔφθασε καὶ ἐπροχώρησε μέσα στὸ δάσος.

Ἐκεῖ τοῦ φάνηκε παράδεισος. Δροσιά, χορτάρι μπόλικον καὶ ἀπάτητο, νεράκι κρυστάλλο.

Ἄρχισε τότε νὰ τρώγῃ, νὰ παίξῃ, νὰ χοροπηδᾷ καταχαρούμενον. Κι' ἔλεγε μέσα του: «Ἡ κουτὴ ἡ κακιὰ εἶναι ἡ μητέρα μου—πού δὲν μὲ ἄφηνε νὰ ἔλθω ἐδῶ! Ἀλλ' ὡς δὲν ἐξηγεῖται ἡ ἀπαγόρευσις τῆς». Καὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε στὸ νοῦ του, παρὰ τὴ διασκέδαση.

Κάποτε πιά ἐχώρτασε ἀπὸ τὸ παίχνιδι, θυμήθηκε τὸ μαντρί του, καὶ ἐξήγησε νὰ γυρίσῃ. Ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσε νὰ βρῇ τὸν δρόμον κι' ὅλο ἐβυθίζόταν σὲ πυκνότερα δένδρα. Σιγὰ—σιγὰ ἔπεφτε καὶ τὸ σκοτάδι καὶ ἡ καρδούλα του ἄρχισε νὰ γεμίζῃ ἀπὸ φόβο. Τόβαλε λοιπὸν στὰ πόδια καὶ ἔτρεχε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ ἐβέλαζε φωνάζοντας τὴ μητέρα του. Ἀλλὰ πάει πιά, εἶχε χαθῇ γιὰ καλὰ. Τότε κατάλαβε πόσο δίκιο εἶχε ἡ μητέρα του. Ἦταν ὅμως πλέον ἄργά.

Μέσ' στὸ σκοτάδι, καθὼς ἔτρεχε κι' ἐφώναζε, τὸ ἄκουσε ὁ λύκος, καὶ δὲν ἄργησε νὰ βρεθῇ μπροστά του.

Στῆς νύχτας τὴ σιωπὴ ἀκούονται τώρα μόνο τὸ τριξίμι καὶ τὸ τσάκισμα τῶν κοκκάλων τοῦ δυστυχημένου ἀρνιοῦ καὶ τὸ πνιχτὸ μούγγρισμα τοῦ λύκου, ὁ ὁποῖος τρώγει μὲ πολλὴν ὀρεξιν... Πάει τὸ ἀρνάκι!

Ἐπειδὴ παρήκουσε τὴν μητέρα του.

Μία προβατίνα ἔλεγε συχνὰ στὸ ἀρνάκι της :

— Παιδί μου, νὰ μὴ φεύγῃς ἀπὸ κοντά μου, διότι μᾶς τριγυρίζουν πολλοὶ ἐχθροί.

— Καὶ τί ἐχθροὶ μᾶς τριγυρίζουν, μητέρα ;

— Εἰς τὸ δάσος πού βλέπεις ἀντικρὺ μας, παιδί μου, ζῇ ὁ λύκος, ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς μας.

— Καὶ τί εἶναι αὐτὸς ὁ λύκος, μητέρα ;

— Ὁ λύκος εἶναι ἓνα ἄγριο ζῷον πού τρώγει τὰ ἀρνία.

— Μὰ καλὰ, ἐὰν ὑπῆρχε στὸ δάσος λύκος, θὰ ἐρχόταν καὶ ἐδῶ.

— Ἐδῶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἔλθῃ, διότι φοβάται τὸν τσομπάνο καὶ τὰ σκυλιὰ πού μᾶς φυλάνε.

— Καλὰ, μητέρα, δὲν θὰ φύγω ποτὲ ἀπὸ κοντά σου.

Αὐτὰς τὰς συμβουλὰς ἔδιδε ἡ προβατίνα στὸ παιδί της.

Τὸ ἀρνάκι ὅμως δὲν ἐπίστευε τὰ λόγια τῆς μητέρας του. Καὶ ἓνα πρωί, πού αὐτὴ ἦταν μακριὰ του, ἐπροχώρησε ἕως τὴν θύραν τῆς μάνδρας τῶν. Κατὰ τύχην ἦταν ἀνοικτὴ. Ἐβγήκε τότε ἔξω, καὶ ἀφοῦ εἶδε ὅτι ἰδὲν τὸ ἔβλεπε κανεὶς, ἔτρεξε μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις πρὸς τὸ δάσος.

Ὅταν ἔφθασε καὶ ἐμπῆκε μέσα εἰς αὐτό, καὶ εἶδε τὴν ἄφθονον χλόην, καὶ ἓνα ποταμάκι πού ἤσυχα—ἤσυχα ἐκυλοῦσε ὀλοκάθαρο νερό, καὶ ὅλην ἐν γένει τὴν ἑμορφίαν τοῦ δάσους, ἔμεινε μαγευμένον καὶ ἤρχισε νὰ λέγῃ :

— Τί ἀνόητη πού εἶναι ἡ μητέρα μου ! Δὲν ἔρχεται ἐδῶ νὰ χαρῇ καὶ νὰ φάῃ ἄφθονο χορτάρι, παρὰ φοβάται τοὺς λύκους ! Ποῦ εἶναι οἱ λύκοι πού μοῦ ἔλεγε ; Ἐγὼ δὲν βλέπω κανέναν.»

Ἔτσι ὅλην τὴν ἡμέραν ἦτο κατενθουσιασμένον. Ἐπῆδησε, ἔπαιξε, ἐχόρευε, ἔφαγε τρυφερὸ χορτάρι καὶ δροσερὸ νερό, καὶ ἐν γένει κατενχαριστήθη.

Δυστυχῶς ὅμως ἡ εὐτυχία του δὲν διήρκεσε πολὺ. Σὲ λίγο ἤρχισε νὰ σκοτεινάζῃ. Ἄνεμος ἤρχισε νὰ φυσᾷ στὰ κλαδιὰ τῶν δένδρων. Οἱ κουκουβάγιες καὶ τὰ ἄλλα νυκτόβια πουλιὰ ἤρχισαν νὰ τριγυροῦν βγάζοντας στριγγγὲς φωνές. Τὸ ἀρνάκι ἐκυριεύθη ἀπὸ φόβον καὶ ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐτρεξε ἀπ' ἐδῶ, ἔτρεξε ἀπ' ἐκεῖ, ἀλλ' εἶδε ὅτι εἶχε χάσει τὸν δρόμον. Τότε τὸ ἀνόητον, ἀντὶ νὰ καθίσῃ ἤσυχον καὶ σιωπηλόν, ἤρχισε νὰ φωνάζῃ λυπητερά, προσκαλῶντας τὴν μητέρα του εἰς βοήθειαν. Τὰ βελάσματά του ὅμως ἤκουσεν ἓνας ἄγριος λύκος, ὁ ὁποῖος ἔτρεξε πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος· καὶ πρὶν προφθάσῃ τὸ δυστυχισμένον ἀρνάκι νὰ εἰπῇ λέξι, ὤρμησε, τὸ ἤρπασεν ἀπὸ τὸν λαιμόν, τὸ ἔπνιξε καὶ τὸ ἔφαγε.

Γον. Οἱ μῦθοι.

Α' Τί εἶναι.

Ῥωτίσθησά τὰ παιδιὰ ποίους μύθους γνωρίζουν ἀπὸ τὰ Ἑρκαῖα καὶ τὰ Νέα Ἑλληνικά. Εἶπαν.—Τί γίνεται εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς μύθους ; — Κάποια ἱστορία ἐκτίθεται, κάποια διήγησις.— Καὶ ποῖα εἶναι συνήθως τὰ πρόσωπα τῶν ἱστοριῶν αὐτῶν ; — Τὰ ζῶα. — Γνωρίζετε μύθους, εἰς τοὺς ὁποίους ἥρωες εἶναι ἄλλα ὄντα καὶ ὄχι ζῶα ; — Γνωρίζομεν ὀλίγους : π.χ. τὸν μῦθον Ὁ Ἥλιος καὶ ὁ Βοριᾶς, Κολοῖδς καὶ γλαῦξ, Ὁδοιπόροι καὶ πλάτανος, Κάλαμοι καὶ δοῦς, κτλ. Εἰς αὐτοὺς παρουσιάζονται ὡς δρῶντα πρόσωπα αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως, δένδρα καὶ πουλιά.— Εἰς τοὺς μύθους λοιπὸν ἐμφανίζονται ὡς ἥρωες διάφορα ζῶα, πτηνά, φυτά, κλπ. Αὐτὰ τὰ ὄντα δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν τοῦ λογικοῦ, οὔτε τὸ χάρισμα τῆς ὁμιλίας· εἶναι, ὅπως λέγομεν, ἄλογα καὶ ἀμίλητα. Εἰς τοὺς μύθους ὅμως παριστάνεται ὅτι ἔχουν καὶ τὰ δύο αὐτὰ χαρίσματα, τὸ λογικὸν καὶ τὴν ὁμιλίαν, ἀφοῦ σκέπτονται, ἐνεργοῦν καὶ ὁμιλοῦν ὅπως τὰ λογικά ζῶα, οἱ ἄνθρωποι. Εἰς τὴν πραγματικότητα βέβαια αὐτὸ δὲν συμβαίνει, ἐπομένως ὅλα αὐτὰ ποὺ διηγοῦνται οἱ μῦθοι δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ἀλήθειαν· εἶναι ἐπινόησις τοῦ μυθολόγου, εἶναι πλαστά, φανταστικά. Ὡστε ὁ μῦθος, λέγομεν, εἶναι μία φανταστικὴ ἱστορία, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλογα ὄντα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ζῶα, ἐμφανίζονται ὡς λογικά, καὶ σκέπτονται, ἐνεργοῦν καὶ ὁμιλοῦν ὡς ἄνθρωποι.

Τί μᾶς διηγεῖται ὁ μῦθος Κόραξ καὶ ἀλώπηξ ; — Ὁ κόραξ, κολακευθεὶς ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους τῆς ἀλεποῦς, ἠθέλησε νὰ δείξῃ ὅτι ἔχει καὶ φωνήν, ἥνοιξε τὸ στόμα τοῦ καὶ ἀφῆκε τὸ κρέας, τὸ ὁποῖον ἔσπευσε ν' ἀρπάσῃ ἐκεῖνη. — Τί ἠθέλει νὰ εἰπῇ μὲ τὸν μῦθον τοῦ ὁ μυθολόγος ; — Ὅτι αὐτὸ ποὺ συνέβη εἰς τὴν φανταστικὴν ἱστορίαν του, μεταξὺ τῶν δύο ζώων, συμβαίνει συχνὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ πονηροὶ (=οἱ ἀλεποῦδες τῆς κοινωνίας) κολακεύουν συνήθως τοὺς ἀνοήτους καὶ ζοῦν εἰς βάρος των. —Τί λέγει ὁ μῦθος Τὸ ἀπειθὲς ἀρνάκι ; — Ὅτι τὸ ἀπερίσκεπτον ἀρνάκι δὲν ὑπήκουσε εἰς τὰ λόγια τῆς μητέρας του καὶ ἔχασε τὴν ζωὴν του. Ἔτσι καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅποιος νομίζει ὅτι τὰ ἔρει ὅλα καὶ δὲν ὑπακούει εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν γονέων του καὶ τῶν μεγαλυτέρων του, τὴν παθαίνει. — Ὁ μῦθος Τὸ ἀρνάκι

καὶ ὁ λύκος ; — Οἱ ἄδικοι καὶ οἱ ἄρπαγες (ἄνθρωποι καὶ κράτη) προσπαθοῦν πολλὰς φορὰς μὲ ψεύτικες προφάσεις νὰ δικαιολογήσουν εἰς τὸν κόσμον τὰς ἀρπακτικὰς διαθέσεις τῶν ἀπέναντι τῶν ἀδυνάτων. — Τί λέγει ἐπίσης ὁ μῦθος *Λέων καὶ μῦς* ; ὁ μῦθος *Πῖνα καὶ γαρίδα* ;

Ἀπὸ αὐτὰ ὅλα συμπεραίνομεν ὅτι οἱ μῦθοι, ἐν ᾧ διηγούνται ἱστορίας ζῶν, ἀπεικονίζουν καὶ περιγράφουν κυρίως ὅσα συμβαίνουν εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἀκούομεν νὰ ἐνεργοῦν καὶ νὰ παθαίνονται καὶ νὰ ὁμιλοῦν ζῶα, ἀλλὰ σὰν νὰ ἔχωμεν ἓνα μαγικὸν καθρέπτην ἔμπρὸς μας βλέπομεν μέσα εἰς αὐτὸν νὰ κινούνται καὶ νὰ ὁμιλοῦν ἀντὶ τῶν ἀλόγων ζῶν, ζῶα λογικά, ἄνθρωποι. Οἱ μῦθοι εἶναι καθρέπτης καὶ εἰκὼν τῶν συμβαινόντων εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων. — Τώρα εἰπῆτε μου, ἀφοῦ ὅσα διηγούνται οἱ μῦθοι δὲν συνέβησαν πραγματικῶς, πρὸς ποῖον σκοπὸν συνέθεσαν αὐτοὺς οἱ μυθογράφοι ; Γιὰ νὰ μᾶς διασκεδάσουν ; — Ὅχι βέβαια· ὁ σκοπὸς τῶν ἦτο ἄλλος, σπουδαιότερος : κατὰ νὰ μᾶς διδάξουν. — Εἰπῆτε τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ κάθε ἓνας μῦθος ἀπὸ ὅσους ἀνεφέραμεν. — Ὁ πρῶτος : Μὴν παρασύρεσαι ἀπὸ τοὺς κόλακας. Πάντα κατὰ κακὸ σοῦ μαγειρεύουν. Ὁ δεῦτερος : Μὴν παρακούης εἰς τὰ λόγια τῶν γονέων σου. Ὁ τρίτος : Ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάγῃ ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς ἄρπαγας. Δὲν ἔχουν ἐπάνω τους ἐντροπή. Ὁ τέταρτος : Μὴ περὶ φρονεῖς κανένα. Ὁ πέμπτος : Ἀλληλοβοηθεῖσθε ! κλπ.

Κάθε μῦθος λοιπὸν περιέχει μέσα του ἓνα ἐπιμύθιον, δηλ. ἓνα δίδαγμα ἠθικὸν ἢ κοινωνικόν· μᾶς ὑποδεικνύει τί πρέπει νὰ πράττωμεν καὶ τί νὰ ἀποφεύγωμεν, ποίας ἀρετὰς πρέπει νὰ ἐνστερνιζώμεθα καὶ ποίας κακίας πρέπει νὰ ἀποβάλλωμεν, ἀπὸ ποῖα λάθη καὶ σφάλματα πρέπει νὰ προφυλασσώμεθα.

Ἄς συμπληρώσωμεν λοιπὸν : Ὁ μῦθος εἶναι μία φανταστικὴ ἱστορία, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλογα ὄντα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ζῶα, ἐμφανίζονται ὡς λογικά, καὶ σκέπτονται, ἐνεργοῦν καὶ ὁμιλοῦν ὥσαν ἄνθρωποι, διὰ νὰ μᾶς δώσουν κάποιον ἠθικὸν ἢ κοινωνικὸν δίδαγμα διὰ τὴν ζωὴν μας.

Β' Ἡ δύναμις τῶν μύθων.

Ἡθικὰ ὅμως διδάγματα καὶ βιοτικὰ παραγγέλματα μᾶς δίδουν ἐπίσης ἱστορίαι ἀληθινὰ ἢ καὶ φανταστικὰ μὲ ἥρωας τοὺς ἀνθρώπους, Διὰ τοῦτο λοιπὸν χρησιμοποιοῦμεν εὐχαρίστως καὶ κατὰ

προτίμησιν τοὺς μύθους, δηλαδή ἱστορίας ζῶν, ὅταν θέλωμεν νὰ παρουσιάσωμεν εἰς κανένα καμμίαν ἀλήθειαν ἢ θέλωμεν νὰ τοῦ δώσωμεν καμμίαν ὁδηγίαν διὰ τὴν ζωὴν.

Αὐτὸ γίνεται διότι αἱ ἱστορίαι ὅπου ὁμιλοῦν ζῶα μᾶς κάμνουν μεγάλην, βαθεῖαν ἐντύπωσιν, πολὺ μεγαλυτέραν καὶ βαθυτέραν ἀπὸ τὰς συνήθεις ἱστορίας τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτον μᾶς κινοῦν πολὺ τὴν προσοχήν, ἐπειδὴ εἶναι παράξενοι καὶ παράλογοι· τὰ ζῶα ἢ τὰ δένδρα φέρονται ἢ ἐνεργοῦν ἢ ὁμιλοῦν πολλάκις σὰν πολύξεροι γέροι. Ἐπειτα τὰ ζῶα αὐτὰ ποὺ ὁμιλοῦν μέσα εἰς αὐτοὺς μᾶς λέγουν κάποτε ἀληθείας πικρὰς καὶ σκληρὰς, τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἐτολμοῦσαν συνήθως ἄνθρωποι νὰ εἰποῦν. Ὁ ἄρπαξ π.χ. ὅσον ἀναιδὴς καὶ ἄν εἶναι, ἐντρέπεται νὰ εἰπῇ καθαρὰ τί καὶ διατί τὸ θέλει, καὶ προσπαθεῖ μέχρι τέλους νὰ καλύψῃ τὴν ἀδικίαν του μὲ χιλίας δύο στρεψοδικίας καὶ ἀνυποστάτους μὲν κατὰ βάθος, ἀλλ' ἐντυπωσιακὰς κατηγορίας. Ἀλλ' ὁ λύκος θρασυτάτα καὶ ἀναιδέστατα βροντοφωνεῖ στὸ τέλος (κατὰ τὸν αἰσώπειον μῦθον) : «Καλὰ τὰ λές, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ σὲ φάγω· δὲν ἠμπορῶ νὰ μείνω νηστικός». Τὸ Βοηθεῖτε ἀλλήλους, ὅταν βγαίῃ ἀπὸ ἱστορίαν ἀνθρώπων, εἶναι βέβαια πειστικὸν καὶ μᾶς κινεῖ εἰς μίμησιν καὶ ἐφαρμογὴν. Ὅταν ὅμως τὸ βλέπωμεν, ὕστερα ἀπὸ συλλογισμοὺς ἀπογνώσεως, νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ ἄλογα ζῶα καὶ νὰ σώζῃ τοὺς ἀλληλοβοηθούμενους, τότε μᾶς κάμνει πολὺ μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν, παρὰ ὅταν προέρχεται ἀπὸ ἱστορίαν μὲ ἀνθρώπους. Διότι ὁ μῦθος εἶναι σὰν νὰ φωνάζῃ : «Τὰ ἄμυαλα καὶ ἄσοφα ζῶα εὐρηκὰν καὶ ἐφαρμόζουν τὴν ἀλληλοβοήθειαν. Ἐσύ, σοφὲ καὶ μυαλωμένε ἄνθρωπε, δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὴν βάλῃς εἰς ἐνέργειαν ;» Ὅμοίως τὸ νὰ παρουσιάζωμεν εἰς μίαν ἱστορίαν ἓνα ἄνθρωπον ἀδύνατον καὶ περιφρονημένον, νὰ σώζῃ μὲ τὴν παρέμβασίν του ἓνα πανίσχυρον ἄλλοτε ἄρχοντα, ὁ ὁποῖος κάποτε τὸν εἶχε εὐεργετήσῃ καὶ τώρα κινδυνεύει, μᾶς κάμνει βέβαια ἐντύπωσιν. Ἀλλ' ὅταν ὁ ἀκροατὴς ἀκούει ὅτι ἓνας ποντικός, τὸ μικρότερον καὶ εὐτελέστερον ἀπὸ τὰ ζῶα, κατώρθωσε, ἐνθυμούμενον τὴν παλαιὰν εὐεργεσίαν, νὰ σώσῃ ἓνα κοτζάμ λέοντα, τὸν πανίσχυρον καὶ μεγαλοπρεπέστατον βασιλέα τῶν ζῶων, τὸ δίδαγμα βγαίνει πολὺ φωτεινότερον καὶ ἐντυπωτικώτερον.

Τὴν μεγάλην αὐτὴν δύναμιν τοῦ μύθου ἀνεγνώρισαν σοφοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χρόνια ἕως τὰ σημερινά. Ὁ Σωκράτης, ὀλίγον πρὶν ἀποθάνῃ, ἡσχολεῖτο εἰς τὴν φυλακὴν νὰ μετατρέψῃ

εις στίχους μύθους τοῦ Αἰσώπου. Ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, τοὺς ἐταινοῦν. Εἰς τὴν Ἱστορίαν θὰ μάθετε ὅτι κάποτε ἓνας Ρωμαῖος, ὁ Μενήνιος Ἀγρίππας, κατώρθωσε νὰ καταπαύσῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκραγῇ μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων, εἰς τὴν Ρώμην. διηγηθεῖς εἰς τοὺς πληβείους ἓνα μῦθον: πῶς τὰ μέλη τοῦ σώματος χέρια, πόδια, κεφάλι κτλ. ἐπανεστάτησαν κάποτε ἐναντίον τῆς κοιλίας καὶ ἐκήρυξαν ἀπεργίαν, διότι, ὅπως ἔλεγαν, αὐτὴ δὲν εἰργάζετο, καὶ ἔχαίρετο μόνον τοὺς κόπους καὶ τοὺς μόχθους τῶν ἄλλων· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπεργίαν αὐτὴν ἐκινδύνευσαν σὲ λίγο νὰ πεθάνουν ὅλοι, ἦρθαν σὰ σύγκαλά των καὶ ὁμονοημένοι ἤρχισαν ὅλοι πάλιν νὰ ἐργάζωνται διὰ τὸ κοινὸν καλόν.

Πόσῃν δὲ εὐχαρίστησιν προξενεῖ καὶ ἐπροξένει ἀνέκαθεν ὁ μῦθος εἰς τοὺς ἀκροατὰς του μᾶς δεικνύει ἓνα ἀνέκδοτον δι' ἓνα ἀρχαῖον Ἀθηναῖον ρήτορα, τὸν Δημάδην. Οὗτος ὁμίλει κάποτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου διὰ μίαν σοβαρὰν ὑπόθεσιν· ἀλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐπρόσεχαν εἰς τοὺς λόγους του. «Καλὰ», εἶπε τότε, «δὲν ἔχετε, βλέπω, διάθεσιν νὰ προσέξετε εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα. Θὰ σὰς διηγηθῶ ὅμως ἓνα μῦθον: Μία φορὰ, ἡ Δήμητρα, ἓνα χελιδόνι καὶ ἓνα χέλι ἐπῆγαιναν τὸν ἴδιο δρόμο. Ἐμπρὸς των εὗρέθηκε ἕξαφνα ἓνα ποτάμι. Πῶς νὰ τὸ περάσουν; Τὸ χελιδόνι ἐπέταξεν ἀπ' ἐπάνω, τὸ χέλι βυθίστηκε μέσα στὸ νερό...» Ἐδῶ ὁ Δημάδης ἐσταμάτησε. «Ἐ, ἡ Δήμητρα; Τί ἔκαμε ἡ Δήμητρα;» ἠρώτησε περίεργον καὶ ἀνυπόμονον ὅλον τὸ ἀκροατήριον, τὸ ὁποῖον εἶχε ἐν τῷ μεταξὺ κρεμασθῇ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ρήτορος. «Ἡ Δήμητρα», εἶπεν ὁ Δημάδης, «ὠργίσθη ἐναντίον σας, διότι ἀφήσατε τὰ σοβαρὰ ζητήματα τῆς πόλεως καὶ ἀθήσατε καὶ ἀκούετε μύθους».

Τέλος ὁ μέγας Γερμανὸς Λούθηρος, ὁ ὁποῖος μετέφρασεν ἀρκετοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου καὶ συνέθεσε καὶ ἰδικούς του, ἔγραψε διὰ τοὺς μύθους τὰ ἑξῆς: «Σοφοὶ ἀνθρώποι ἐπενώησαν τοὺς μύθους καὶ παρουσιάζουν εἰς αὐτοὺς τὸ ἓνα ζῶον νὰ ὁμιλῇ πρὸς τὸ ἄλλο, ὥσάν νὰ ἤθελαν νὰ εἰποῦν: «Ὅρίστε, κανένας δὲν θέλει νὰ ἀκούσῃ καὶ νὰ ἀνεχθῇ τὴν Ἀλήθειαν, καὶ ὅμως ὁ κόσμος δὲν ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ χωρὶς αὐτήν. Γι' αὐτὸ θὰ τὴν στολίσωμεν καὶ θὰ τὴν ἐνδύσωμεν μὲ χαρούμενα ρούχα καὶ μὲ χαριτωμένους μύθους, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀνθρώποι δὲν θέλουν νὰ τὴν ἀκούσουν νὰ λέγεται ἀπὸ ἀνθρώπινον στόμα, ἅς τὴν ἀκούσουν νὰ

λέγεται ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ζώων. Ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει ὥστε ἓνα ζῶον νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν εἰς ἓνα ἄλλο ζῶον, ἓνας λύκος εἰς ἓνα ἄλλον λύκον, μερικὲς δὲ φορὲς μάλιστα αὐτοὺς ὁ φανταστικὸς λύκος ἢ ἡ ἀρκτοῦδα ἢ ὁ λέων, ψάλλει, χωρὶς ὁ ἀκροατὴς του νὰ τὸ καταλαβαίνει καθαρά, ἓνα καλὸν ἐξάψαλμον εἰς τὸν πραγματικὸν δῖποδα λύκον ἢ λέοντα, τὸν ὁποῖον ἐξάψαλμον ἀλλέως κανεὶς ἄλλος, οὔτε ἱεροκῆρυξ, οὔτε φίλος, οὔτε ἐχθρὸς δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ψάλλῃ εἰς αὐτόν».

Γ' Πῶς ἐδημιουργήθησαν.

Πῶς τώρα ὁ ἄνθρωπος ἐσοφίσθη νὰ δημιουργήσῃ τοὺς μύθους;

Τὸ πράγμα ἔγινε, φαίνεται, ὡς ἑξῆς:

Οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον οἱ χωρικοί, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἔξω ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ διαρκῶς μέσα εἰς τὴν φύσιν παρατηροῦν μὲ προσοχὴν αὐτὴν καὶ ἰδίως τὰς συνηθείας τῶν ζώων, τὰ ὅποια εἴτε ἔχουν γιὰ συντροφίαν καὶ διασκέδασιν καὶ βοήθειάν των μέσα στὴν καλύβη των (κατοικίδια ζῶα), εἴτε τὰ κυνηγοῦν γιὰ νὰ προμηθευθοῦν ἀπὸ αὐτὰ τὴν τροφήν των (ἄγρια ζῶα, ἢ θηράματα· σήμερον ἀγρίμια). Ὁ χωρικὸς παρακολουθεῖ μὲ περιέργειαν καὶ σιγὰ—σιγὰ γνωρίζει ἀκριβῶς τὰς συνηθείας καὶ τὰς ἱκανότητας καὶ ἐν γένει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σκύλου του, τῆς γάτας του, τοῦ ἀλόγου του, τοῦ πετεινοῦ του, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰς χαρακτηριστικὰς συνηθείας καὶ ἱκανότητας τοῦ προβάτου, τῆς ἀλεπούς, τοῦ λύκου, κτλ. Εὐχαρίστως δὲ διηγεῖται ἢ ἀκούει διάφορα πραγματικὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τὸν βίον τῶν ἰδικῶν του ἢ τῶν ξένων ζώων, τετραπόδων καὶ πτηνῶν. Τὰ ζῶα αὐτὰ τὰ λέγομεν συνήθως ἄλογα, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι στεροῦνται ὅλως διόλου λογικοῦ. Δὲν ἠμποροῦν βέβαια νὰ κάμουν λογαριασμοὺς καὶ συλλογισμοὺς τελείους ὅπως ἡμεῖς, ἀλλὰ ἔχουν μερικὰ στοιχεῖα νοημοσύνης καὶ μνήμης, ἀρκετά, ὥστε νὰ συνεννοούμεθα μαζί των ἕως εἰς ἓνα σημεῖον. Ἰδίως δὲ ὑπερέχουν εἰς ταῦτα ἀπὸ τὰ ἄλλα ὁ σκύλος καὶ τὸ ἄλογον. Δικαιολογημένον λοιπὸν ἦτο ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος νὰ δεχθῇ ὅτι τὰ ζῶα του αὐτὰ ἔχουν λογικὸν καὶ ὁμιλοῦν καὶ γλῶσσαν, ἀδιάφορον ἐὰν αὐτοὺς δὲν τὴν ἐννοεῖ. Πολλὲς φορὲς ὁ σκύλος, ὅταν σὲ κοιτάξῃ, εἶναι τόσον ἐκφραστικὸς, ὥστε τὰ μάτια του νομίζεις ὅτι σοῦ ὁμιλοῦν. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ἄλογο, τοῦ ὁποῖου γνωστὴ εἶναι ἡ ἀγάπη

πρὸς τὸν κύριόν του, ἡ χαρὰ του ὅταν τὸν ἐπαναβλέπει, ὁ ἐνθουσιασμός του κατὰ τὸν πόλεμον, κτλ. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν εἶναι παράξενον ὅτι εἰς τὸν πρωτόγονον ἄνθρωπον ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς χωρικοὺς ἐγεννήθη καὶ ἐρριζώθη ἡ ἰδέα ὅτι τὰ ζῶα εἶναι πρόσωπα, ὅχι διάφορα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, προικισμένα μὲ τὸς ἰδίας, καμμιά φορά δὲ καὶ ἀνωτέρας, νοητικὰς δυνάμεις. Ὁ χωρικός ὁμιλεῖ μὲ τὰ ζῶα του, διότι τὰ θεωρεῖ ἴσα καὶ ὅμοιά του λογικὰ ὄντα, εἶναι βέβαιος ὅτι τὸν ἐννοοῦν, καὶ ἀποδίδει ἐν γένει εἰς αὐτὰ τὰ ἰδικὰ του συναισθήματα καὶ τὸς ἰδίας του ὀρέξεις καὶ τὴν ἰδικήν του διανοητικὴν δύναμιν. Εἶναι καὶ αὐτὰ ἄνθρωποι, μὲ ἐπιθυμίας καὶ σκέψεις ἀνθρώπων.

Μὲ αὐτὰς τὰς ἀντιλήψεις οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐξοῦσαν μέσα εἰς τὴν φύσιν ἐδημιούργησαν διαφόρους ἱστορίας διὰ τὰ ζῶα. εἰς τὰς ὁποίας ταῦτα σκέπτονται καὶ ἐνεργοῦν καὶ ὁμιλοῦν ὥσάν λογικὰ ὄντα, συμφώνως ὅμως πάντοτε πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας, τὰς ὁποίας ἔχουν, ἢ τὰς ὁποίας ἀποδίδει εἰς αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος.

Αἱ ἱστορίαι αὐταὶ ἤρesan εἰς τοὺς ἀκροατὰς καὶ διεδόθησαν εἰς εὐρύτερον κύκλον. Λαμβάνοντες δὲ αὐτὰς ὡς πρότυπα ἄλλοι ἀργότερον, παρατηρητικοὶ καὶ ἔξυπνοι ἄνθρωποι, ἰδίως ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπλασαν πλῆθος ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἱστορίας, ζητοῦντες νὰ παρουσιάσουν, διὰ καθὲ σχεδὸν περίστασιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἓνα δίδαγμα χυπητὸ καὶ εὐπρόσδεκτον ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς των. Διασημότερος ἀπὸ αὐτοὺς φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Αἰσώπος. Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἐπιτῆδευοι πεζογράφοι καὶ ποιηταὶ δημιουργοῦν νέους μύθους. Ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας ὁ Κοραῖς παλαιότερα συνέγραψε εἰς πεζὸν λόγον 36 πρωτοτύπους μύθους.

Δ' Εἰς τί προσέχει ὁ μυθογράφος.

Εἰς ποῖα πράγματα προσέχει συνήθως ὁ μυθογράφος;

Πρῶτον καὶ σπουδαιότατον, ἡ ἐμφάνισις τῶν ζώων νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των, τὰς ἰδιότητάς των, τὰς συνηθείας των, τὸν χαρακτῆρα των, ὅπως τὸν ἀντιλαμβανόμεθα οἱ ἄνθρωποι. Ποίας π. χ. ἰδιότητος γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πείραν ὅτι ἔχει ἡ ἄλεπού, ὁ λύκος, ὁ ὄνος, ὁ λέων, καὶ τὰ ἄλλα ζῶα;

Ἡ ἄλεπού εἶναι παμπόνηρη καὶ δολία.—Ὁ λύκος ρωμαλέος, ἄγριος, δόλιος, ἄρπαξ (ζῇ διαρκῶς ἀπὸ φόνον καὶ κλοπὴν) αἰμο-

βόρος (ὅταν εἰσβάλλῃ εἰς ποῖμνιον, πνίγει ὅσα πρόβατα προλάβῃ, ἐνῷ δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰ παραλάβῃ), τολμηρότατος (καὶ ἀνθρώπους κατασπαρίσσει, ὅταν πεινᾷ), ἀδηφάγος (ὁ λαὸς τὸ ξέρει πολὺ καλὰ καὶ λέγει: αὐτὸς τρώγει σὰν λύκος) κτλ.—Ὁ λέων ἀνδρειότατος, σύμβολον τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἡγεμονικῆς μεγαλοπρεπείας, ὁ ἀναντίρρητος βασιλεὺς τῶν ζώων, μεγαλόψυχος (ἐὰν δὲν πεινᾷ, δὲν ἐπιτίθεται. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον περνᾷ ὑπεροπτικός, ἐκτὸς ἐὰν ὑποστῇ ἐπίθεσιν· γενομένην εὐεργεσίαν δὲν λησμονεῖ).—Ὁ ὄνος δειλός, ὑπομονητικός (πάντοτε φορτωμένος καὶ πάντοτε δερόμενος), βραδυκίνητος καὶ βραδύνους, ἐπομένως καὶ ὀλιγόμυαλος, περιφρονούμενος γενικῶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀδίκως καὶ περιέργως, διότι τόσας καὶ τόσας ὑπηρεσίας τοὺς προσφέρει, κέντρον τῶν πειραγμάτων τῶν, ἴσως διὰ τὴν ἀκομφον ἐμφάνισίν του, τὰ μεγάλα του αὐτιά καὶ τοὺς φοβεροὺς ὀγκανισμούς του, ἴσως διότι τὸν συγκρίνουν μὲ τὸν μεγαλοπρεπέστατον ἀδελφόν του, τὸν ἵππον, κτλ.

Παρουσιάζονται πράγματι τέτοια τὰ ζῷα εἰς τοὺς μύθους ποὺ ἐδιδάχθητε;

Μάλιστα. Εἰς τοὺς μύθους *Κόραξ καὶ ἀλώπηξ, Λέων* (γῆρας) καὶ ἀλώπηξ, *Ἀλώπηξ καὶ τράγος, Λέων, ὄνος καὶ ἀλώπηξ*, ἡ ἀλεποὺ εἶναι ὅπως πράγματι τὴν γνωρίζει ὁ λαός, πονηρὴ καὶ ἀληθινὰ σοφὴ. Ὁ λέων εἰς τοὺς μύθους *Λέων, ὄνος καὶ ἀλώπηξ, Λέων καὶ μῦς*, ἡγεμονικὸς καὶ μεγαλόψυχος. Ὁ λύκος εἰς τοὺς μύθους *Τὸ ἀπειθὲς ἀρνάκι, Ἀρνάκι καὶ λύκος*, ἄγριος, ἀρπαξ καὶ ἀδικός. Ὁ ὄνος εἰς τοὺς μύθους *Λέων, ὄνος καὶ ἀλώπηξ, ὄνος καὶ λεοντῇ, ὄνος βαστάζων ἄγαλμα, ὄνος, ἀλεκτρονίων καὶ λέων*, ἀνόητος. Τὰ πρόβατα εἰς τοὺς μύθους *Λύκος καὶ πρόβατα, Τὸ ἀπειθὲς ἀρνάκι, ἄκακα*, ἀπόνήρευτα, ἀφελῇ, εὐπιστα, ἀνόητα. Εἰς τὸν μῦθον *Ὁ ἥλιος καὶ ὁ Βοριᾶς*, ὁ Βοριᾶς παρουσιάζεται ὅπως καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι, ἄγριος, ὀρμητικὸς, βίαιος, κουερός, ξεροζωτής, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος γλυκύς, ποῦρος, καλοκάγαθος, φωτίζων καὶ θερμαίνων καὶ θεραπεύων μὲ τὰς ἀκτῖνάς του τοὺς ἀνθρώπους.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἱστορία ἐξελίσσεται φυσικὴ καὶ πειστική. Θὰ ἦτο παράλογον καὶ ἀκατανόητον ἐὰν ἔξαφνα ὁ λέων παρουσιάζετο εἰς ἓνα μῦθον ὡς δειλός, ἡ ἀλεποὺ ὡς κουτὴ, ὁ λύκος ἡμέτερος καὶ φίλος τῆς δικαιοσύνης. Τὸ πρᾶγμα θὰ μᾶς ἐξέπλησσε καὶ τὸ συμπέρασμα (τὸ ἐπιμύθιον) δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ

βγῆ, ἐφ' ὅσον τὰ ζῶα μὲ τοὺς χαρακτηῖρας τῶν εἰς τοὺς μύθους ἀντιπροσωπεύουν ἀνθρώπους ὁμοίου χαρακτηῖρος.

Ἔπειτα, ὡς βάσις εἰς κάθε μῦθον ὑπάρχει μία παρομοίωσις. Πράγματι, ἀπὸ ποῦ λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ μυθολόγος νὰ εἴπῃ τὸν μῦθον του; Κάτι παρὰ ξένα παρατηρεῖ ὅτι συμβαίνει γύρω του εἰς τὰς πράξεις καὶ τὴν διαγωγὴν τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ τοῦ θυμίζει ὁμοία πράγματα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν (ὑποτίθεται ὅτι συνέβησαν) κάποτε καὶ εἰς τὰ ζῶα. Ἡ, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ μίαν παράλειψιν ποὺ βλέπει ἢ μίαν κακὴν μεταχείρισιν τῶν παγμάτων, θέλει νὰ δώσῃ μίαν γνώμην ἢ μίαν συμβουλὴν εἰς τοὺς ἀπειροτέρους, οἱ ὅποιοι τὸν περιστοιχίζουν. Καὶ διὰ νὰ κάμῃ νὰ τὸν προσέξουν, δὲν λέγει τὴν συμβουλὴν τοῦ καθαρά καὶ ξεροῦ, ἀλλὰ πλάττει μίαν ἱστορίαν μὲ ζῶα, ἢ ὁποῖα ὁμοιάζει μὲ τὰς παρούσας περιστάσεις. Δι' αὐτὸ οἱ ἀγράμματοι πολλάκις γέροι, οἱ ὅποιοι συνηθέστερον μεταχειρίζονται τοὺς μύθους καὶ εὐχαριστοῦνται νὰ στολίζουν μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους τῶν, διότι οἱ μῦθοι εἶναι σὰν νὰ εἰποῦμε τὸ ἀλάτι τῆς ὁμιλίας τῶν, εἰσάγουν αὐτοὺς μὲ τὰς ἑξῆς φράσεις: «*Αὐτὸ ποὺ κάνετε μοιάζει μὲ τοῦτο*», ἢ «*Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ μοῦ θυμίζει ἓνα ὅμοιο ποὺ συνέβη στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ὅταν μιλοῦσαν τὰ ζῶα*», κτλ. Διὰ νὰ εἶναι λοιπὸν πειστικὸς καὶ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ διηγούμενος τὸν σκοπὸν του, πρέπει ἀπαραιτήτως ὁ χαρακτηῖρ τῶν ζώων—ἡρώων του καὶ αἱ πράξεις τῶν νὰ μὴν ξαφνιάσῃ, νὰ εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν ἀντίληψιν ποὺ ἔχουν ἥδη ἀπὸ πολλοῦ σχηματισμένην διὰ τὰ ζῶα αὐτὰ οἱ ἀκροαταὶ του καὶ ὁ λαὸς ἐν γένει, ἀπὸ τὴν προσωπικὴν τῶν πείραν ἢ ἀπὸ διηγήσεις καὶ ἀναγνώσεις. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ οἱ περισσότεροι καὶ καλύτεροι καὶ πειστικώτεροι μῦθοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ὡς ἡρώας τῶν ζῶα, καὶ μάλιστα γνωστὰ. Πουλιά, ψάρια καὶ φυτὰ σπανίως ἐμφανίζονται εἰς τοὺς μύθους, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει ἀκριβῶς τὰς ιδιότητας καὶ τὸν χαρακτηῖρα τῶν.

Δεύτερον, ὁ μυθολόγος προσπαθεῖ νὰ κάμῃ τὸν λόγον του ζωηρόν. Χρησιμοποιεῖ μικρὰς φράσεις, ἄφθονον διάλογον, ἀντιθέσεις, λόγον σύντομον καὶ πυκνόν, κτλ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς αἰσωπεῖους μύθους ποὺ ἐδιδάχθητε δὲν παρουσιάζουν αὐτὰς τὰς ἀρετάς. Ἀλλά, ὅπως εἴχομεν εἶπεῖ, ἡμεῖς δὲν τοὺς γνωρίζομεν μὲ τὴν ἀρχικὴν τῶν μορφήν, ἀλλὰ ὅπως τοὺς διεσκεύασαν διάφοροι ἀκαλαίσθητοι πολλάκις λόγοι τῶν βυζαντινῶν χρόνων διὰ τοῦτο δὲ ἔχομεν πολλάκις τοῦ ἰδίου μύθου δύο ἢ τρεῖς ἢ καὶ

πήντε παραλλαγάς. Τὴν ζωηρότητα τοῦ μύθου ἐλαττώνει, ὅπως εἶδομεν, ἡ παράθεσις τοῦ ἐπιμυθίου. Εἰς τὰς συλλογὰς τῶν αἰσωπειῶν μύθων ποὺ ἔχομεν, ὅλοι σχεδὸν ἔχουν τὰ ἐπιμυθία των, (εἰς τὰ σχολικὰ βιβλία τώρα τελευταῖα, καὶ πολὺ σωστά, ἤρχισαν νὰ τὰ παραλείπουν), μερικὲς φορὲς μάλιστα ἐντελῶς ἀκατάλληλα καὶ ἀταίριαστα. Οἱ γέροι ποὺ διηγοῦνται μύθους κατὰ κανόνα σχεδὸν ποτὲ δὲν προσθέτουν ἐπιμύθιον· ἀφήνουν τὸν ἀκροατὴν των νὰ τὸ βρῇ. Ἄλλως τε αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐκόλον, ἐὰν ὁ μῦθος εἶναι ἐπιτυχημένος.

Διὰ νὰ καταστήσουν τὸν μῦθον πιὸ εὐχάριστον καὶ ἐλκυστικόν, σήμερον τὸν γράφουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς λόγον ποιητικόν. Ἀρχὴν αὐτοῦ εἶχε κάμει, ὅπως εἶδομεν, ὁ Σωκράτης. Ἀργότερον (περὶ τὸ 100 μ. Χ.) ἕνας ἀπὸ τὴν Συρίαν, ὁ Βάβριος, μετέγραψε εἰς στίχους πολλοὺς αἰσωτεῖους μύθους. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐσωθήσαν ἀρκετοί. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ποιηταὶ πρώτης τάξεως εἰς τὰ διάφορα ἔθνη (ὁ Λέσιγγ καὶ ὁ Γκαίτε εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁ Λαφονταίνος εἰς τὴν Γαλλίαν) ἔγραψαν πολλοὺς ἑμμέτρους μύθους.

ΣΟΝ. Ἑκθεςις.

Ὁ κρυμμένος θησαυρός.

Εἶπα εἰς τὰ παιδιά νὰ μοῦ γράψουν σιὸ σπίτι τὴν γνωστὴν αὐτὴν διήγησιν τοῦ Αἰσώπου.

Καὶ αὐτὴ εὗρέθη ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία κύρια μέρη, τὰ ὁποῖα διακρίνονται ἀναμεταξύ των κατὰ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον.

1. Ὁ γεωργὸς λέγει εἰς τὰ τέκνα του ὅτι...
2. Τὰ τέκνα του σκάπτουν, ἀλλὰ δὲν εὗρισκουν τίποτε.
3. Ὅταν ὁμως ἦλθεν ὁ καιρὸς τοῦ τρυγητοῦ,...

Τὸ μάθημα κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐκθέσεων ἔγινε ὅπως καὶ τὸ ἄλλο. Ἦρχισα μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκθέσεως ἐνὸς μετρίου μαθητοῦ, διὰ νὰ δοθῇ ἀκριβῶς ἀφορμὴ εἰς παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις.

Πρέπει νὰ εὔμεθα ἐργατικοί.

Μίαν φορὰν ἔξη ἕνας γεωργός, ὁ ὁποῖος εἶχε τέσσαρα παιδιά, τὰ ὁποῖα ἦσαν πολὺ ὀκνηρά, παρ' ὅλας τὰς συμβουλὰς τοῦ πατέ-

ρα των, ἐνῶ ἐκεῖνος ἦτο τὸ ἐναντίον ἐργατικώτατος. Εἶχε καὶ ἕνα ἀμπέλι. Αὐτὸ τὸ ἀμπέλι τὸ ἐκαλλιεργοῦσε ὁ γεωργός, ἐκέρδιζε χρήματα καὶ μὲ αὐτὰ τὰ χρήματα ἔξων. Ὁ γεωργός, ὅταν προησθάνθη τὸ τέλος του, ἠθέλησε νὰ προτρέψῃ τοὺς υἱοὺς του εἰς τὴν ἐργασίαν. Τοὺς ἐκάλεσε λοιπὸν πλησίον του καὶ τοὺς εἶπε: «Παιδιά μου, σὰς εὐχομαι νὰ ἀλλάξετε διαγωγὴν καὶ νὰ γίνετε ἐργατικώτεροι. Νὰ πᾶτε δὲ εἰς τὸ ἀμπέλι νὰ σκάψετε καὶ ἐκεῖ θὰ εὔρετε τὸν θησαυρόν μου.» Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ γέρον ἀπέθανε.

Τὰ παιδιά του, ἀφοῦ ἐπέρασαν μερικαὶ ἡμέραι, ἐπῆραν τὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα καὶ ἤρχισαν νὰ σκάπτουν τὸ ἀμπέλι πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ θησαυροῦ. Τοῦ κάκου ὅμως. Τίποτε δὲν ἤρταν, ἀφοῦ ἔσκαψαν ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας. Τέλος ἀπληκίσθησαν καὶ ἐπέστρεψαν.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ μερικὸν μῆνα, ὅτε ἦλθεν ἡ ἐποχὴ τοῦ τρυγητοῦ, εἶδον ὅτι τὸ ἀμπέλι ἦτο κατάφορτον ἀπὸ σταφύλια. Τὰ ἐπώλησαν καὶ ἐπῆραν πολλὰ χρήματα. Τότε ἐνόησαν ποῖος ἦτο ὁ θησαυρὸς τοῦ πατρὸς των καὶ ὅτι χωρὶς ἐργασίαν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ κανεὶς καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ ἐργάζονται καὶ ἔζησαν εὐτυχεῖς.

Πολλὰ χεῖρια ἢ ἀκριβέστερον ὅλα ἐσηκώθησαν ἀμέσως. Ὁ ἕνας ἔλεγεν ὅτι ἡ ἔκθεσις δὲν εἶναι καθόλου ζωηρά, ὁ ἄλλος ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ δὲν τοῦ ἀρέσει, ὁ ἄλλος ὅτι περιέχει πολλὰ ἀπίθανα πράγματα, ἄλλος περιττά, κτλ. Εἶπα τότε ὅτι πρέπει νὰ προχωρήσωμεν μὲ κάποιαν τάξιν εἰς τὴν κριτικὴν: α) νὰ εὐρωμεν ποῖα εἶναι τὰ ἀπίθανα, β) τὰ περιττά γ) ποῦ ὁ λόγος ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ζωηρότερος καὶ πῶς, δ) νὰ συζητήσωμεν διὰ τὸν τίτλον. Ἀνοίξετε τὰ πρόχειρα τετράδιά σας καὶ εἰς τὰ δύο φύλλα, σημειώσατε εἰς ἕνα μέρος τὴν ἐπιγραφὴν *Ἀπίθανα*, εἰς ἄλλο τὴν ἐπιγραφὴν *Περιττά*, εἰς ἄλλο: *Ποῦ ὁ λόγος ἄτονος* (ὅχι ζωηρός), κτλ. Ὁ συμμαθητὴς σας θὰ διαβάσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν ἀργὰ—ἀργὰ τὴν ἐκθεσίν του, ἐσεῖς σημειώνετε μὲ συγκεκριμένas λέξεις τὰς παρατηρήσεις σας, καὶ ἔτσι νὰ διεξαχθῇ ἔπειτα μὲ τάξιν ἡ συζήτησις.

Αὐτὸ καὶ ἔγινε.

Ὡς ἀπίθανα καὶ παράλογα εὐρέθησαν ἀπὸ τοὺς μ. τὰ ἑξῆς:

1) Εἰς τὸ α' μέρος ἡ φράσις: *σὰς εὐχομαι νὰ ἀλλάξετε διαγωγὴν καὶ νὰ γίνετε ἐργατικώτεροι*. Ἀφοῦ ὁ γεωργὸς ἤθελε νὰ τοὺς γελᾷ, «νὰ τοὺς παίξῃ παιγνίδι», εἶπεν ἀκριβέστερον ἕνας

ἄλλος, δὲν εἶναι λογικὸν νὰ τοὺς ὠμίλησεν ἔτσι, διότι θὰ τοὺς ἔβα-
ζεν εἰς ὑποψίαν.

2) Ἐκεῖ θὰ εὗρετε τὸν *θησαυρόν μου*. Ἐνῶ πρὶν λέγει ὅτι ὁ
γέρον ἦτο πτωχός, καὶ ἔξοῦσε ἀπὸ τὰς προσόδους τοῦ ἀμπελιοῦ
του, πῶς ἔξαφνα εὐρίσκεται μεθ' ἱεροῦ; Τὰ παιδιὰ του θὰ τὸν
ρωτοῦσαν ἀμέσως: «ὥστε ἔχεις θησαυρόν; Καὶ ποῦ τὸν βρῆκες;
Καὶ πῶς δὲν τὸν ἐχρησιμοποίησες τόσα χρόνια, ἀλλὰ ἐκουτσοζού-
σαμε;

3) Ἐπίσης παράλογον εἶναι τὸ *Ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας*.
Διότι ἐν τῇ μεταξὺ τὰ παιδιὰ του θὰ τὸν ἐβασάνιζαν μετὰ ἄλλοι-
παλλήλους ἐρωτήσεις διὰ νὰ μάθουν εἰς ποῖον ἀκριβῶς μέρος
τοῦ ἀμπελιοῦ ὑπῆρχεν ὁ θησαυρός.

Πῶς λοιπὸν θὰ παρουσιάσωμεν ἐδῶ τὰ πράγματα λογικώ-
τερα καὶ πιθανά; Τρεῖς μαθηταὶ τὸ εἶχαν εὑρεῖ: Τοὺς ἐκάλεσα
καὶ ἐδιάβασαν τὰ σχετικὰ μέρη ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις των. Ὁ πατέ-
ρας ὠμίλησε κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του, ὀλίγον
πρὶν ξεψυχήσῃ. Τοὺς εἶπε ὅτι πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸς, ἐνῶ ἔσκαβε
βαθίᾳ εἰς ἓνα μέρος τοῦ ἀμπελιοῦ, ὅπως συνήθως, εὐρῆκε ἓνα
πιθάρι· τὸ ἐξεσκέπασε, ἦταν γεμᾶτο λίρες (ἓνα κιούπι φλωριά,
ἔγραφεν ὁ ἄλλος). Ἐπειδὴ ἦταν μέρα, καὶ θὰ τὸν ἔβλεπαν οἱ
γειτόνοι, τὸ ἐσκέπασε πάλιν ἀμέσως, καὶ εἶχε σκοπὸν τὴ νύχτα
νὰ μεταβῇ καὶ σιγὰ—σιγὰ νὰ τὸ ἀδειάσῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ στὸ
σπίτι τὸν θησαυρόν. Ἀλλὰ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔπεσε στὸ κρεβ-
βάτι καὶ τώρα ὁ Χάρος δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρόθε-
σίν του. Νὰ πᾶτε σεῖς νὰ σκάψετε καὶ νὰ τὸν φέρετε. Μόλις
εἶπε αὐτά, ἐξεψύχησε. Ἔτσι τὰ παιδιὰ του δὲν ἐπρόφθασαν νὰ
τοῦ ἀπευθύνουν τὴν τόσον σπουδαίαν ἐρώτησιν ποῦ; σὲ ποῖο
μέρος; ἢ, ἂν τὴν ἀπηύθυναν, δὲν ἔλαβαν ἀπάντησιν.

Ἐνας μαθητὴς προσέθετεν ὅτι διὰ νὰ καταστήσωμεν φυσι-
κώτερα τὰ πράγματα, καλὸν εἶναι νὰ μὴ βάλωμεν τόσον πολλὰ
καὶ μετ' ἐλπίαν σύνταξιν λόγια στὸ στόμα τοῦ γέροντος, ἀλλὰ ἀσύν-
τακτα καὶ συγκεκομμένα, ὅπως εἶναι φυσικὸν νὰ βγαίνουν τὰ
λόγια ἐνὸς ἐτοιμοθανάτου: «...Φλωριά... λίρες... ἓνα πιθάρι...
στὸ ἀμπέλι... ἐκεῖ ποῦ ἔσκαβα... κτλ».

Ἄλλος δὲ μαθητὴς ἐπρότεινεν ὅτι γιὰ νὰ τοὺς ξεγελάσῃ ὁ
πατέρας ἀσφαλέστερον, καλὸν εἶναι νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ λό-
για του καὶ τὰ ἑξῆς: Νὰ τὰ... μοιρασθῇτε... σὰν ἀδελφία...
νὰ μὴ μαλώσετε... τὴν εὐχή μου....»

Ἡ τάξις ἐπεδοκίμασεν ὅλη.

4) Παράλογον φαίνεται ἐπίσης εἰς τὸ β' μέρος ὅτι τὰ παι-
διὰ ἐπῆγαν νὰ σκάψουν τὸ ἀμπέλι ἀφοῦ ἐπέρασαν μερικαὶ ἡμέ-
ραι ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ πατέρα των. Ἀφοῦ ἦσαν τεμπέληδες,
συνηθισμένοι νὰ τρώγουν ἔτοιμα καὶ τοὺς κόπους ἄλλων, ἔμαθαν
δὲ ὅτι ὑπῆρχε θησαυρὸς εἰς τὸ ἀμπέλι των, φυσικὸν εἶναι νὰ
σπεύσουν νὰ πάνε εὐθὺς τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῆς κηδείας τοῦ
πατέρα των. Ἄν ἤμποροῦσαν, θὰ ἐπῆγαιναν καὶ πρὶν ἀκόμη τὸν
κηδεύσουν.

5) Ἐπίσης παράλογον εἶναι εἰς τὸ γ' μέρος ὅτι εἶδαν ὅτι τὸ
ἀμπέλι των ἦταν γεμᾶτο σταφύλια διὰ τὴν ἡλθεν ἡ ἐποχὴ τοῦ τρυ-
γητοῦ. Ἡ ἀφθονία τῶν σταφυλιῶν φαίνεται ἀπὸ πολλὸν καιρὸν
πρὶν καὶ ἂν αὐτοὶ ὡς τεμπέληδες δὲν ἐπῆγαιναν νὰ ἴδουν τὸ
ἀμπέλι των, θὰ τοὺς τὸ ἔλεγαν οἱ γείτονες.

Ὡς περὶ τὰ εἰς τὴν ἀναγνωσθεῖσαν ἔκθεσιν εἶχαν σημειωθῇ:

1) ὅτι τὰ παιδιὰ ἦσαν τέσσαρα. Καὶ τρία νὰ ἦταν, καὶ δύο,
καὶ πέντε, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ ἴδιο.

2) ὅτι ἦσαν ὀκνηρὰ τὰ παιδιὰ του, ἐνῶ ἐκεῖνος ἐργατικώτα-
τος. Αὐτὸ ἐννοεῖται μόνον του ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας.

3) ὅτι εἶχεν ἀμπέλι, τὸ ἐκαλλιεργοῦσε, ἐκέρδιζε χρήματα καὶ
ἔτσι ἐξοῦσε. Καὶ αὐτὰ πολὺ εὐνόητα ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα.

4) Ὅμοίως τὸ ὅτι ἐσοφίσθη τὸ τέχνασμα αὐτὸ διὰ νὰ τοὺς
προτρέψῃ εἰς τὴν ἐργασίαν.

5) Εἰς τὸ γ' μέρος τὸ ἐπώλησαν τὰ σταφύλια καὶ ἐπῆραν
πολλὰ χρήματα.

6) Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ ἐργάζωνται καὶ ἔζησαν εὐτυχεῖς.
Αὐτὰ ὅλα ἐξαδυνατίζουν τὴν διήγησιν. Πολὺ ὥραϊα ἐτελείωναν
πολλοὶ τὴν ἱστορίαν σύντομα καὶ κοφτὰ, ἔτσι: «Τὸ ἀμπέλι,
ἐπειδὴ εἶχε σκαφθῇ καλὰ, ἔκαμε πολλὰ, πάρα πολλὰ σταφύλια.
Τότε τὰ παιδιὰ ἐκατάλαβαν ποῖος ἦτο ὁ θησαυρὸς τοῦ πατέρα
των.—Ἡ ἄλλος, καλύτερα: «Τότε τὰ παιδιὰ ἀνεγνώρισαν ὅτι
ὁ πατέρας των δὲν τοὺς εἶχε γελάσει». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον
ἀφήνομεν καὶ εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ σκεφθῇ λίγο καὶ νὰ νομίσῃ
ὅτι καὶ αὐτὸς εὐρῆκε.

Ἐπεὶ συνεζητήσαμεν διὰ τὴν ζωηρότητα τοῦ λόγου. Γενικῶς
ἀνεγνώρισθη ὅτι ἡ ὑπὸ κρίσιν διήγησις ὀλίγην ζωηρότητα εἶχε. Ἀν-
τίθεις φυσικὴ ὑπῆρχε μεταξὺ τοῦ β' καὶ τοῦ γ' μέρους, τὴν ὁποίαν
ὁμως δὲν ἐτόνισεν ἄρκετὰ ὁ γράψας. Δυνατωτέρα θὰ ἐφαίνετο,

ἐὼν ἐτελείωνε τὸ β' μέρος μὲ μίαν φράσιν τοιαύτην : καὶ ἐνόμισαν ὅτι τοὺς εἶχε γελᾶσει ὁ πατέρας των.—Ἐπίσης ἄλλη ἀντίθεσις ὑπάρχει εἰς τὸ β' μέρος, μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους του. Αὐτὴν κάπως καλύπτεται τὴν ἀπέδωσε : ἔσκαψαν τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας (καλὸ εὖρημα αὐτό), τοῦ κακοῦ ὅμως· τίποτε δὲν εὗρηκαν. Μήπως ὅμως ἠμποροῦμεν νὰ τονίσωμεν περισσότερον τὴν ἀντίθεσιν αὐτὴν ; Νομίζω ναί. Γιὰ σκεφθῆτε ποῖα ἦσαν τὰ συναισθήματα τῶν τεμπέληδων ὅταν ἐπήγαιναν, καὶ ποῖα ὅταν ἐγύριζαν ;— Τὸ πρῶτ' ἐπήγαιναν μὲ ἐλπίδα, μὲ χαρὰν ἀπέραντον, καὶ τὸ βράδυ ἐγύριζαν μὲ λύπην βαθεῖαν καὶ ἀπογοητευσιν. Καλά. Καὶ πρὸς τὸν πατέρα των τί ἠσθάνοντο, ἰδίως τὸ βράδυ τῆς τρίτης ἡμέρας, ὅταν πιά τελειωτικὰ εἶχαν πεισθῇ ὅτι στὸ ἀμπέλι δὲν ὑπῆρχε τίποτε ;—Ὁργήν, ἀγανάκτησιν, μῖσος.—Ἐμμεν ἀρὰ γε βουβοί, ἢ ἐξωτερίκευαν τὰ συναισθήματά των αὐτιά καὶ πῶς ; Τί νὰ ἔλεγαν ; Ἕνας εἶπε :—Ὁὐ, ὁ παλιόγερος ! Δὲν ἐντράπηκε καὶ τὴν τελευταία του στιγμὴ νὰ μᾶς κοροϊδέψῃ ; Τί ψυχὴ θὰ παραδώσῃ στὸ Θεό ;» Ἕνας ἄλλος μαθητὴς παρετήρησεν ὅτι τέτοια λόγια δὲν ταιριάζουν εἰς τὸ στόμα τέκνων διὰ τὸν πατέρα των. Ἄλλ' ὁ πρῶτος ἀντέτεινε ὅτι τέτοιοι τεμπέληδες ποὺ ἦσαν αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἠνείχοντο νὰ καλλιεργῇ τὸ ἀμπέλι των γέρος ἄνθρωπος «τοῦ θανάτῳ», ὁ πατέρας των, ἀντὶ νὰ τὸ δουλεύουν αὐτοί, τέτοια καὶ χειρότερα ἀκόμη λόγια θὰ ἔλεγαν, ἔτσι ἀγανακτιμένοι ποὺ ἦσαν ἀπὸ τὴν πολυήμερον κουραστικὴν ἐργασίαν καὶ ἀπὸ τὴν τελειωτικὴν διάψευσιν τῶν ὀνείρων των. Ἴσως αἱ ἐκφράσεις των νὰ ἦσαν καὶ πολὺ βαρύνεσαι. Ἴσως καὶ νὰ παρακαλοῦσαν τὸν Θεὸν νὰ τὸν τιμωρήσῃ, διότι τοὺς εἶχε ἐμπαίξει, ἴσως καὶ νὰ τὸν κατηρώντο, νὰ τὸν ἐβλάσφημοῦσαν, νὰ τὸν ἀνεθεμάτιζαν. Ἡ τάξις ἀπεδέχθη ὅτι, ἐὰν βάλωμεν αὐτὰ τὰ λόγια τῶν ὀκνηρῶν παιδιῶν, θὰ δώσωμεν πολλὴν ζωὴν εἰς τὸν λόγον. Ὑστερα δέ, εἰς τὸ γ' μέρος, ὅταν ἦλθε ἡ ἐποχὴ τοῦ τρυγητοῦ καὶ ἀνεγνώρισαν ὅτι κτλ. φησικὸν εἶναι νὰ βάλωμεν ὅτι ἐνηνυμήθησαν τὰ πικρὰ λόγια καὶ τὰς κατάρτας, τὰς ὁποίας εἶχαν ἐκστομίσει, μετενόησαν, καὶ τώρα ἐζήτησαν συγχώρεσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὸν πατέρα των δι' αὐτάς.

Καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον δυναμώνομεν τὰς ἀντιθέσεις καὶ προσθέτομεν διάλογον (μονόλογον) εἰς τὸ γ' μέρος, ὅπως ἐπροσθέσαμεν καὶ εἰς τὸ β'.

Ἕνας μ. παρετήρησε τότε ὅτι ἠμποροῦμεν καὶ ἄλλον διάλο-

γον νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ β' μέρος. Νὰ φαντασθῶμεν τὰ συναισθήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπλημμύριζεν ἡ καρδιά τῶν νέων τὸ πρῶτὸν ὅταν ἐπήγαιναν, μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἀποκτίσεως τοῦ θησαυροῦ καὶ μάλιστα τόσον μεγάλου θησαυροῦ (ἓνα πιθάρι φλωριά), καθὼς καὶ τὰ ὄνειρα, τὰ ὁποῖα ἐπλαθάν διὰ τὴν χρῆσίν του, καὶ νὰ τὰ διατυπώσωμεν μὲ λέξεις. Ἡ τάξις μὲ εὐχαρίστησιν ἐπεδόθη εἰς τὸ νὰ εὗρῃ τὰς φράσεις αὐτάς: «Ὁ ἓνας ἔλεγε: «Αὐτὴ εἶναι τύχη μιὰ φορά! Τώρα θὰ μπορούμε νὰ ζοῦμε σὰν μπέηδες! Ὅλο φαῖ καὶ καλοπέραση!—Ἀλήθεια, ἐπρόσθετε ὁ ἄλλος. Τοῦτο μᾶς ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ! Ἐσώθηκαν πιά τὰ βάσανά μας.—Καὶ ὁ τρίτος ἐφώναζε χαρούμενος: Πάει πιά! Ὁξω ἡ φτώχεια καὶ ἡ κακομοιρία! Ξάπλα καὶ ἅγιος ὁ Θεός!» κτλ.

Ἀλλὴν ἀντίθειςιν εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ἡμπορούμεν νὰ τονίσωμεν, ἐὰν περιγράψωμεν πῶς ἐφαίνοντο ὅταν ἐπήγαιναν, καὶ πῶς ἦσαν ὅταν ἐγύριζαν. Τὸ πρῶτ', ἀψηλὰ τὸ κεφάλι, χαρούμενοι, ἔτρεχαν, ἐπιδούσαν, ἐτραγουδοῦσαν, ἐχόρευαν (τὰ ρήματα νὰ τεθοῦν ἀσυνδέτως καὶ κατὰ βαθμιαίαν αὐξησιν). Τὸ βράδν ἀργὰ-ἀργὰ, ἰδρωμένοι, μὲ σκυμμένον τὸ κεφάλι, ἀμίλητοι ἀπὸ τὸν κόπον καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, μὲ τὴν ἀνηλεῆ περικολπὴν τῶν περσιτῶν, μὲ τὴν εὖρεσιν δὲ τοῦναντίον καὶ τὴν προσθήκην διαφόρων ἄλλων λεπτομερειῶν, αἱ ὁποῖαι κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον, διότι μᾶς ζωγραφίζουν ὥραϊα τὰ πρόσωπα καὶ τὰς ἐκάστοτε ψυχικὰς καταστάσεις των, μὲ τὴν προσθήκην μονολόγων καὶ διαλόγων, μὲ τὴν ὁμολογίαν τοῦ πταίσματος ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς πταίστας, μὲ τὴν ἔξαρσιν τῶν ἀντιθέσεων, τὴν χρῆσιν ἀσυνδέτων, κτλ., δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν τὴν διήγησιν ζωηροτάτην, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ τὴν διαβάσῃ μὲ προσοχὴν καὶ νὰ εὐχαριστηθῇ.

Διὰ νὰ προσελκυσθῇ ὁμῶς καὶ νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἀνάγνωσιν, ἀπαρτίτης εἶναι καὶ μία καλὴ ἐπιγραφὴ.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ἀναγνωθείσης ἐκθέσεως εὐρέθη ὅτι δὲν εἶναι καλὴ, διότι προλέγει τὸν σκοπὸν τῆς διηγήσεως καὶ ἐξατμίζει τὸ ἐνδιαφέρον. Ὡς τοιαῦτα ἔχαρακτηρίσθησαν καὶ αἱ ἑξῆς: *Ἡ ἐργασία εἶναι θησαυρός.*—*Ἡ ἐργασία φέρει τὸν πλοῦτον.*—*Ἡ δουλειὰ εἶναι χρυσάφι.*—*Τὰ καλὰ κόποις κτῶνται.*—*Κατὰ ποῖον τρόπον ἓνας πατέρας ἔκαμε τοὺς ὀνηροὺς υἱούς του ἐργατικὸν* (αὕτῃ εἶναι καὶ μακρὰ), κτλ.—Ἀκατάλληλος, μὴ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὸ περιεχόμενον, ἡ ἑξῆς: *Ἡ δουλειὰ*

ντροπή δὲν ἔχει.—^αΑόριστοι αἱ ἐξῆς: *‘Ο γεωργὸς καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ του.*—*Τὰ δκηνηρὰ τέκνα.*—*‘Ο γεωργὸς καὶ τὸ ἀμπέλι.*—^βΕπιτυχημένοι αἱ ἐξῆς: *Τὸ μάθημα τοῦ γεωργοῦ.*—*‘Ο μυστικὸς θησαυρὸς ἐνὸς γεωργοῦ.*—*‘Ο θησαυρὸς τῆς ἀμπέλου.*—*‘Ο κεκρυμμένος θησαυρὸς.*—*Νὰ ὁ θησαυρὸς ποὺ γύρευαν.*—*Ποῖος ἦτο ὁ θησαυρὸς;*—*Ποῦ εἶναι λοιπὸν ὁ θησαυρὸς;* (*Ἡ λέξις θησαυρὸς κινεῖ πάντοτε τὴν περιέργειαν, διότι ὅλοι μᾶς, ποιοὺς λίγο, ποιοὺς πολὺ, ζητοῦμε τὰ εὐκόλα κέρδη, καὶ ἅμα ἀκούσωμεν τὴν λέξιν, στήνομεν ἀμέσως τὸ αὐτί μας, ἐδῶ περιεργοὶ ἀρχίζομεν νὰ διαβάζωμεν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς ζητεῖ νὰ ἐπιτύχη μία καλὴ ἐπιγραφὴ*).—*‘Ωραιότεραι δὲ ὅλων ἐκρίθησαν αἱ ἐξῆς: Καλὰ μᾶς ἔλεγε (σύντομος, ἀόριστος, αἰνιγματική).*—*Δὲν ὑπῆρχε θησαυρὸς!* (*Σύντομος, περιεργὸς διὰ τὴν λ. θησαυρὸς καὶ τὰ δύο σημεῖα τῆς στίξεως*) καὶ τρίτη, ὁμοία μὲ τὴν προηγουμένην διὰ τὰ σημεῖα τῆς στίξεως καὶ ἀόριστος συγχρόνως: *Μᾶς ἐγέλασε!* Καὶ αἱ τρεῖς ἀνταποκρίνονται τελείως πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ κινοῦν εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν περιέργειαν.

^γΕκάλετα ἔπειτα δύο τρεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιτύχει περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, νὰ διαβάσουν τὰς ἐκθέσεις των, καὶ ἐπηκολούθει εἰς κάθε μίαν ἀπὸ αὐτὰς μικρὰ κριτικὴ ἐκ μέρους τῆς τάξεως.

Παρήγγειλα δὲ εἰς ὅσους δὲν εἶχαν ἐπιτύχει, νὰ γράψουν ἐκ νέου τὴν ἐκθεσιν, ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν γενομένην συζήτησιν.

^δΑπὸ τὰς ἐκθέσεις αὐτὰς παραθέτω δύο.

Τὸ πιθάρι μὲ τὶς λίρες.

^αΕνας γέρον γεωργὸς, ὅταν ἐκατάλαβε ὅτι πλησιάζουν αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τῆς ζωῆς του, ἐκάλεσε τὰ παιδιὰ του καὶ μὲ κομμένην φωνὴν τοὺς εἶπε: «Θη... θησαυρὸς... τὸ ἀμπέλι... ἐκεῖ ποὺ ἔσκαβα... τὴν τελευταία μέρα... ἔνα πιθάρι... λίρες... λίρες χρυσές... χρυσάφι... χρυσάφι πολὺ... οἱ γείτονι κοινά... τὸ σκέπασα... βαθιὰ... τὴ νύχτα... εἶχα σκοπὸ... μὲ τὸ γαϊδουράκι... βαρὺ... πολὺ βαρὺ... ἀρρώστησα... νὰ σκάψετε... νὰ μὴ μαλώσετε... στὴ μοιρασιά...» Δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ τὰ λόγια του καὶ ἐξεπύχθη.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν τῆς κηδείας, πρὶν ἀκόμη ἐξημερώσῃ, τὰ παιδιὰ ἐπῆραν τὰς ἀξίνας καὶ τὰ δικάλλια των καὶ ἐκίνησαν γιὰ τὸ ἀμπέλι των. Στὸ δρόμῳ ἔτρεχαν, ἐπηδοῦσαν, ἐχόρευαν ἀπὸ τῆ χαρὰ τους καὶ ἔλεγαν: «Μωρὲ τί λαχείο ἦταν τοῦτο! Ὅλος ὁ κόσμος θὰ μᾶς ζηλεύῃ! Θὰ χτίσωμε καινούριον σπίτι, θὰ πάρωμε ὑπηρέτες! Θὰ ντυθοῦμε ὥραϊα, θὰ

τρῶμε καὶ θά πίνουμε καὶ θά κοιμώμαστε. Ἄς εἶναι καλὰ τὰ εἰσοδήματά μας. Πάει πᾶ ἡ φτώχεια καὶ ἡ γουρσουζιά!» Ὅταν ἔφθασαν, ἄρχισαν νὰ σκάβουν προσεκτικὰ τὸ ἀμπέλι ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρην ἕως τὴν ἄλλην. Τὸ μεσημέρι ἔφαγαν βιαστικά-βιαστικά καὶ ἄρχισαν πάλιν νὰ σκάβουν. Ἄλλ' ἐβράδιασε καὶ δὲν εἶχαν βοῇ τίποτε, καὶ ἐγύρισαν κατακουρασμένοι στὸ σπίτι των. Τὴν ἄλλη μέρα ἔρχονται πάλιν πρῶτ' πρῶτ' στὸ ἀμπέλι καὶ τὸ σκάβουν βαθύτερα. καὶ μὲ περισσότερον ἔηλόν. Ἀλλὰ πάλιν τίποτε. Τὴν τρίτην ἡμέραν σκάβουν πάλιν, μὲ μεγαλυτέραν ἐπιμονὴν καὶ προσοχήν, ἀλλὰ τίποτε, τίποτε. Πουθενὰ ὁ θησαυρὸς. Τότε, τελείως ἐξητλημένοι καὶ ἀπηλπισμένοι ὅπως ἦσαν, τοὺς ἐπνίξεν ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἐξέσπασαν— σὲ ὕβρεις καὶ κατάρας ἐναντίον τοῦ πατέρα των: «Εἶδες ἐκεῖ ὁ παλιόγερος!» ἔλεγε ὁ ἕνας. «Νὰ μᾶς γεμίση φέματα ὥς καὶ τὴν τελευταίαν ὥραν τῆς ζωῆς του!— Ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τὸβρῃ, ὁ καταραμένος!» ἔλεγε ὁ ἄλλος. «Μᾶς παιδεύει καὶ μᾶς κατατασάεισε τρεῖς μέρες τώρα ἄδικα. Ἔτσι νὰ τὸν παιδέψῃ καὶ νὰ τὸν βασανίσῃ ὁ δίκαιος ὁ Θεός!» Καὶ κατάκοποι, ἐνῶ ὁ ἰδρὼς ἔσταζε διαρκῶς ἀπ' ἐπάνω των, ἐπῆραν ἀργὰ—ἀργὰ καὶ μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι τὸ δρόμο πρὸς τὸ καλύβι των.

Ὅταν ὅμως σὲ λίγους μῆνες ἦλθε ὁ καιρὸς τοῦ τρυγητοῦ, τὸ ἀμπέλι, ἔπειδὴ εἶχε σκαφθῇ καλὰ, ἔφερε ἄφθονα καὶ ζουμερὰ σταφύλια. Τότε ἄνοιξαν τὰ μάτια τους, ἐδάκρυσαν καὶ εἶπαν: «Θεὲ μας, συχώρεσέ μας γιὰ ὅσα βλάσφημα λόγια εἶπαμε ἐναντίον τοῦ πατέρα μας. Καλὸ μάθημα μᾶς ἔδωσε στὰ τέλη του. Θὰ τὸ θυμόμαστε σ' ὅλη μας ζωή.

Ὁ μέγας θησαυρὸς.

Ἐνας γέρον γεωργὸς ἐτοιμοθάνατος, ἐφώναξε τὰ παιδιὰ του γύρω ἀπὸ τὴν κλίνην του καὶ τοὺς εἶπε: «Παιδιὰ μου.... λίρες.... λίρες πολλές.... ἕνα πιθάρι.... βαρὺ.... στὸ ἀμπέλι μας.... ἐκεῖ πού ἔσκαβα.... οἱ γειτόνοι.... φοβήθηκα.... τὸ σκέπασα πάλιν... τὴ νύχτα.... μὲ τὸ γαϊδούρι μας... νὰ τὸ φέρω.... σπίτι... Ἐπεσα στὸ κρεβάτι.... πάει! Πεθαίνω.... Σκάψετε.... Νὰ μὴ μολώσετε... —Καὶ πού εἶναι;» ἠρώτησε ὁ ἕνας υἱός. «Σὲ ποῖο μέρος;» εἶπε ὁ ἄλλος. Ἀλλ' ὁ πατέρας δὲν ἠμποροῦσε πλέον ν' ἀρθρῶσθαι λέξιν. Ἐνυχομαχοῦσε, ἔσβηνε, καὶ σὲ λίγο ἐξεψύχισε.

Τὰ παιδιὰ του τὸν ἔθαψαν καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἄλλη μέρα πρῶτ' πρῶτ' νὰ πάνε στὸ ἀμπέλι. Τὴν νύκτα δὲν ἠμπόρουν νὰ κοιμηθοῦν ἀπὸ τὴν χαρὰν των καὶ τὴν ἀνυπομονησίαν των. Μόλις ἄρχισαν νὰ λαλοῦν τὰ κοκκόρια, νύχτα ἀκόμη, ἐπῆραν στὸν ὅμο τὰ τσαπιά των καὶ τὰ φτυάρια των καὶ ἐξεκίνησαν γιὰ νὰ βροῦν τὸν θησαυρόν. «Δόξα σοι ὁ Μεγαλοδύναμος!» ἔλεγε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον. «Καλὰ μᾶς ἦρθε αὐτὸ τὸ λουκούμι! Ἐχουμε γιὰ νὰ τρῶμε τώρα σὲ ὅλη μας τὴ ζωή, χωρὶς νὰ δουλεύουμε. Γλέντι, φαί, καὶ καθισιό, καὶ ὕπνο!» Κι' ἐξεφώνιζαν καὶ χοροπηδοῦσαν ἀπὸ τὴ μεγάλη τους χαρὰ.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ ἀμπέλι, ἤρχισαν νὰ σκάπτουν μὲ ἐπιμονὴν διὰ νὰ εὑρουν τὸν θησαυρόν. Ἐσκαψαν ὅλο τὸ ἀμπέλι, ἀλλὰ δὲν εὑρή-

καν τίποτε. Λυπημένοι και στενοχωρημένοι ἐγύρισαν τὸ βράδυ στὸ σπίτι των. Διατηροῦσαν ὁμως ἀκόμη τὴν ἐλπίδα: «Ίσως νὰ μὴν ἐψάξαιε ὅπως ἔπρεπε», εἶπαν. Καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν, πρὶν γλυκοχαράξῃ, ἦσαν πάλι στὸ ἀμπέλι. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἔσκαψαν μὲ μεγαλυτέραν προσοχὴν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν, ἀλλὰ καὶ πάλιν τίποτε δὲν εὗρηξαν, οὔτε ἀλλοιὰ πεντάρη. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν. Τότε ἔχασαν πλεόν κάθε ἐλπίδα καὶ κατάκοποι ἀπὸ τὴν τρίμερον κοῦρασιν, ἤρχισαν νὰ ὑβρίζουν τὸν πατέρα των, διότι τοὺς εἶχε κοροϊδέψει. «Μωρὸς δὲν ἐντράπηκε ὁ κακὸς γερὸς», ἔλεγαν, «ἐνῷ εἶχε καὶ τὰ δυὸ του ποδάρια μέσα στὸ λάζκο, νὰ μᾶς λέγῃ ψέματα! Κι' ἐμεῖς οἱ βλάκες τὸν ἐπιστέψαμε! Ὁ θεὸς νὰ τὸν τιμωρήσῃ!»

Ὑστερα ὁμως ἀπὸ καιρὸ, ὅταν ἄρχισαν νὰ δένουν τὰ σταφύλια, τὰ παιδιὰ τοῦ γεωργοῦ μὲ χαρὰν ἔβλεπαν ὅτι ἡ καρποφορία ἐπρομηνύετο πλουσία. Καὶ πράγματι, τὸν Αὐγουστο, τὰ κλήματα τοῦ ἀμπελιοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶχε σαφθῇ καλὰ, ἦσαν φορτωμένα ἀπὸ σταφύλια. Τότε τὰ παιδιὰ τοῦ γεωργοῦ ἐκατάλαβαν ποῖος ἦτο ὁ θησαυρὸς τοῦ πατέρα των.

Τὴν διήγησιν ἔχουν ἐκθέσει εἰς στίχους ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ποιητὰς μας. Πρῶτος ὁ *Ἰωάννης Βηλαράς* κατὰ τὸ 1820. Τοῦτου τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον φέρει τίτλον *Ὁ χωριάτης καὶ τὰ παιδιὰ του*, τὸ παραλείπω, διότι εἶναι μακρὸν μὲ πολλὰς περιττὰς λεπτομερείας (76 ὀκτασύλλαβοι καὶ ἑπτασύλλαβοι τροχαϊκοὶ στίχοι μὲ ὁμοιοκαταληξίαν καὶ ἄλλοι 16 πεντασύλλαβοι ἰαμβικοί, οἱ ὁποῖοι περιέχουν τὸ ἐπιμύθιον). Παραθέτω δὲ τριῶν τεσσάρων ἄλλων. Τὰ ποιήματα αὐτὰ καλὸν εἶναι νὰ δίδωνται εἰς τὰ παιδιὰ πρὸς κριτικὴν, ὥστερα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν πού ἔγινε. Ἡ τάξις διαιρεῖται εἰς τρεῖς τέσσαρας ὁμάδας, κάθε μία ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀναλαμβάνει νὰ κρίνῃ γραπτῶς ἀπὸ ἓνα ποίημα. Εἰς ἐπόμενον μάθημα ἀναγινώσκειται τὸ ποίημα καλὰ ἀπὸ ἓνα μαθητὴν τῆς ὁμάδος, ἄλλος πάλιν διαβάζει τὴν κριτικὴν πού ἔχει κάμει ἡ ὁμάς, καὶ ἐπακολουθεῖ συζήτησις. Οἱ μαθηταὶ εὐχαριστοῦνται πολὺ μὲ αὐτὰς τὰς ἐργασίας.—Χάριν περιοργείας παραθέτω καὶ πῶς ἀνέπτυξε τὴν ἱστορίαν ὁ Λαφονταίνος. Μετάφρασις αὐτῆς ἀπὸ κάποιον Ἑλληνα ποιητὴν δὲν εἶναι ἐπιτυχημένη.—Χάριν τῶν περιέργων ἐπίσης παραθέτω καὶ πῶς παρεδόθη εἰς ἡμᾶς ἡ διήγησις κατὰ τὴν καλυτέραν παραλλαγὴν τῆς (Chambry, ἀρ. 83).

Γεωργὸς καὶ παῖδες αὐτοῦ.

Γεωργὸς τις, μέλλον καταλύειν τὸν βίον καὶ βουλόμενος τοὺς ζαντοῦ παῖδας πείραν λαβεῖν τῆς γεωργίας, προσκαλεσάμενος αὐτούς, ἔφη: «Παῖδες ἐμοί, ἐγὼ μὲν ἤδη τοῦ βίου ὑπέξειμι, ὑμεῖς δέ, ἅπερ ἐν τῇ ἀμπέλῳ μοι κέκρυπται ζητήσαντες, εὐρήσετε πάντα».

Οἱ μὲν οὖν οἰηθέντες θησαυρὸν ἐκεῖ που κατορωρύχθαι, πᾶσαν τὴν τῆς ἀμπέλου γῆν μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ πατρὸς κατέσκαψαν. Καὶ θησαυρῷ μὲν οὐ περιέτυχον, ἡ δὲ ἀμπέλος, καλῶς σκαφεῖσα, πολλαπλασίονα τὸν καρπὸν ἀνέδωκεν.

Ὁ μῦθος δηλοῖ δι' ὃ κάματος θησαυρὸς ἔστι τοῖς ἀνθρώποις.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀμπελουργοῦ.

Ἰωάννου Πολέμη.

Ἀμπελουργὸς βαριαρρωστῆ καὶ πέφτει τοῦ θανάτου·
καὶ γύρω του συνάζονται τὰ πέντε τὰ παιδιά του
καὶ δέρονται καὶ κλαῖνε,
κι' ἀπελπισμένα λένε :

«Πατέρα, πῶς θὰ ζήσωμε ἐμεῖς χωρὶς ἐσένα,
ἔρημα κι' ἀπροστάτευτα, φτωχὰ κι' ὀρφανεμένα ;»
Κι' ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε : «Κάπου βαθιὰ στ' ἀμπέλι
σᾶς ἔχω κρύψει θησαυρό. Κι' ἐκεῖνος ποῦ τὸν θέλει
ἄς πάη νὰ ψάξη νὰ τὸν βρῇ·
γιατὶ ἔτσι εἶν' ὅλοι οἱ θησαυροί».

Πέθανε καὶ τὸν ἔθαψαν, κι' ἀρχίνισαν νὰ σκάβουν
χωρὶς νὰ ξεκουράζωνται, χωρὶς στιγμή νὰ χάνουν.
Κι' ἀφοῦ δὲ βρῆκαν τίποτα, εἶπαν : «Οἱ κόποι πᾶνε !
Μᾶς γέλασ' ὁ πατέρας μας, συχωρεμένος νᾶναι !»
Μὰ ὅταν ὁ τρύγος ἔφτασε, τ' ἀμπέλι ἐπάνω ὡς κάτω
ἀπ' τὸ πολὺ τὸ σκάψιμο σταφύλια ἦταν γεμάτα.

Τὸ ἐπῆρα ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸν τῆς Γ' Δημ. Σχολείου τοῦ Πα-
μιχαγῆ καὶ Βουτυρᾶ Τὰ δικά μας καὶ τὰ παλιὰ χρόνια, 1929.
Δυστυχῶς δὲν ἔγινε ἔως τώρα μία πλήρης ἐκδοσις τῶν ποιημάτων τοῦ
Ἰω. Πολέμη, πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων μένουν χαμένα εἰς ἐφημερίδας καὶ
περιοδικὰ.

Ὁ γεωργὸς καὶ τὰ παιδιά του.

Γιάννη Περγιαλίτη.

Ἐτοιμοθάνατος γεωργός, τὰ δυὸ παιδιά του
ποθώντας νὰ τὰ μάθῃ νὰ δουλεύουν,
τὰ κάλεσε στὴν κλίνη τοῦ θανάτου,
κι' ἔτσι τὰ χεῖλη του χλωμά τοὺς ὀρμηνεύουν :
«Φτωχοί μου γιοί· τὰ μάτια μου τὰ κλείνω·
Μὰ θησαυρό.... τ' ἀμπέλι σᾶς ἀφήνω,
πού, ἂν σκάψετε, καλὰ κι' ἀγαπημένα
θάν τόνε βρῆτε....» Καὶ μετὰ τὴν εὐχή του,
τὸ λόγο πρὶν νὰ σώσῃ, πέταξ' ἡ ψυχὴ του !

Καὶ τὰ παιδιὰ, θαρρόντας πὼς θὰ βροῦνε
 ποιὸς ἔξει πόσο χρῆμα μεσ' στ' ἀμπέλι,
 σκάβουνε ἡμέρα νύχτα, ὅσο μποροῦνε,
 χωρὶς γιὰ κόπους κι' ὕπνο νὰν τοὺς μέλῃ....
 Καὶ χρῆματα δὲν ἦσαν, μὰ σταφύλια
 τόσα ἔκαμε τ' ἀμπέλι τὸ σκαμμένο,
 ποὺ ἐπούλησαν, θαρρῶ, κοφίνια χίλια,
 τοῦ κόπου θησαυρὸ τοὺς τιμημένο !

(Οἱ 150 παιδαγωγικοὶ μῦθοι, 1916.)

Ὁ γεωργὸς καὶ τὰ παιδιὰ του.

N. Παπαγεωργίου.

Ἕνας γεωργὸς ἐκάλεσε τὰ τέκνα του σιμά του :
 « Παιδιὰ μου, ἡ ὥρα σήμανε, παιδιὰ μου, θὰ πεθάνω !
 Σκάφτε καλὰ τ' ἀμπέλι μου, καὶ κάτι ἔχει κρυμμένα
 γιὰ σᾶς, ἀγαπημένα μου ». Καὶ τὰ παιδιὰ πιστέψαν
 πὼς εἶχε κρύψει θησαυρὸν ὁ γέρος μεσ' στ' ἀμπέλι.
 Σὰν πέθανε ὁ πατέρας τους, κι' ἀπ' τὴν ταφὴ γυρίσαν,
 ἐρρίχτηκαν στὸ σκάψιμο· χτυποῦν μὲ τίς ἀξίνες,
 ποτάμι τρέχει ὁ ἵδρος τους, τὰ χώματ' ἀναδεύουν·
 μὰ, ὅσο βαθιὰ κι' ἂν σκάψανε, τὸ θησαυρὸ δὲ βρῆκαν.
 Ὅμως τ' ἀμπέλι, ἔτσι γερὰ σκαμμένο κι' ὠργωμένο
 ἐκάρπισε, πολλὰς φορὲς περισσότερὸ ἀπὸ πρῶτα
 κι' ἀπόδωσε τὸ θησαυρὸ στ' ἀσήκωτα τσαμπιά του.

(*Διωπτικοὶ μῦθοι καμωμένοι σὲ στίχους*, 1931).

Le laboureur et ses enfants

La Fontaine.

Travaillez, prenez de la peine :
 c'est le fonds qui manque le moins.

Un riche laboureur, sentant sa mort prochaine
 fit venir ses enfants, leur parla sans témoins.

« Gardez-vous, leur dit-il, de vendre l'héritage
 que nous ont laissé nos parents.

Un trésor est caché dedans.

Je ne sais pas l'endroit ; mais un peu de courage
 vous le fera trouver : vous en viendrez à bout.

Remuez votre champ dès qu'on aura fait l'ouï :

Creusez, fouillez, bêchez ; ne laissez nulle place
 où la main ne passe et repasse ».

Le père mort, les fils vous retournent le champ,
deçà, delà, partout : si bien qu'au bout de l'an
il en rapporta davantage.

D'argent, point de caché. Mais le père fut sage
de leur montrer, avant sa mort,
que le travail est un trésor.

Θον. Διδασκαλία ποιήματος.

Ἡ Κυριακή.

Ἡλία Τανταλίδου.

- X. 77 { Μόλις ἔλαμπαν τὰ κάλλη τῆς Αὐγῆς τερπνύ,
τὰ παιδάκια ἢ μητέρα τρέχει καὶ ξυπνᾷ.
«Ε, παιδιά, καιρός! Ξυπνάτε, κι' εἶναι Κυριακή!
Ἡ καμπάνα μᾶς φωνάζει, τὴν ἀκοῦτ' ἐκεῖ;
—Τὼρ ἀμέσως, μητερίτσα, λέγουν, κι' ἐν ταυτῷ, 5
πῶς εὐρέθησαν στὸ πόδι ἔλα στὸ λεπτό! |
- X. 7 { Ἡ μητέρα μὲ δροσᾶτο τᾶπλυνε νερό,
τὰ μαλλάκια τοὺς | μὲ χτένι χώρισε ἀργυρό,
τάλλαξε σιδερωμένα ροῦχα γιορτερά,
κι' ἔλαμπαν σάν ἀγγελοῦδια | κι' ἦσαν μιὰ χαρά! | 10
- Τρ. 7 { Τώρα νὰ στὸ πεζοδρόμι τὰ παιδιά, κι' αὐτῇ
τὸ μικρό τῆς ἀπ' τὸ χέρι τρυφερά κρατεῖ. ||
- Σοβ. X. αα { Εὐτακτα στὴν ἐκκλησίᾳ στέκουν τὰ παιδιά, |
καὶ τῇ λειτουργίᾳ ἀκούουν μ' ἀνοιχτὴ καρδιά. ||
- Ἀγαλλ. 7 { Φῶς καὶ μέσα, φῶς κι' ἀπ' ἔξω! Πάλιν νά, μαζί 15
εἰς τὸ σπίτι ἢ συνοδεία ἔρχεται πεζῇ. |
- Ἀγ. Χ. αα { Σ' ὅλῃ χύθηκε τῇ στράτα μόσχος θαυμαστός, |
Θ. αα καὶ ἀόρατος μαζί τῶν ἔρχετ' ὁ Χριστός.

1876.

Εἰς τὰ παιδιά ἐδόθη νὰ διαβάσουν τὸ ποίημα στὸ σπίτι καὶ
νὰ γράψουν τρία πράγματα :

α) τὸ περιεχόμενον, συντόμως·

β) τί βγαίνει ἀπὸ τὸ ποίημα (=τὸν σκοπὸν τοῦ ποιητοῦ) καὶ

γ) ἂν τοὺς ἀρέσῃ καὶ διατί.

Ἐδιάβασε πρῶτον ἓνας καλὸς μαθητὴς τὸ ποίημα καὶ ἔπειτα ἤρχισεν ἡ ἐξέτασις αὐτοῦ.

Δύο τρεῖς μαθηταὶ ἐδιάβασαν τί εἶχαν γράφει διὰ τὸ περιεχόμενον. Τοῦτο ἦτο εὐκόλον καὶ δὲν μᾶς ἀπασχόλησε πολὺ. Δύο ἀπορίαι διευπλώθησαν: α) διατί νὰ εἶναι τὸ χτένι *ἀργυρό*. Ἐνας μαθητὴς εἶπεν εὐφυῶς ὅτι ἐνῶ τις καθημερινὸς ἡ μητέρα ἐκτένιζε τὰ παιδιὰ μὲ συνηθισμένο χτένι, κατὰ τὴν Κυριακὴν, γιὰ νὰ τιμῇ τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, ὅπως τὰ ἔντυνε μὲ ροῦχα γιορτερὰ, κυριακάτικα, ἔτσι καὶ τὰ ἐκτένιζε μὲ ἀσημένιο χτένι. β) Τί σημαίνει ἡ φράσις τοῦ 15ου στίχου: *Φῶς καὶ μέσα, φῶς κι' ἀπ' ἔξω*! Μετὰ μικρὰν συζήτησιν συνεφωνήσαμεν ὅτι σημαίνει τὸ ἔξῃς: Τὰ παιδιὰ μὲ τὴν μητέρα βγαίνουν τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν. Ἦκουσαν τὴν θεϊάν λειτουργίαν, τὰ ὥραϊα τροπάρια ποὺ δοξολογοῦν τὸν Θεόν, τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου, δηλαδὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ φῶς ποὺ φωτίζει τὸν κόσμον, μικροὺς καὶ μεγάλους, εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς¹. Ἡ ψυχὴ των, ἡ ὑπαρξίς των εἶναι τώρα πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, γεμάτη ἀπὸ χαρὰν, ἀπὸ ἀγαλλίαςιν, ἀπὸ εὐτυχίαν. Καὶ αὐτὴ ἡ χαρὰ, αὐτὴ ἡ ψυχικὴ ἀγαλλίασις, αὐτὸ τὸ φῶς τὰ συνοδεύει τώρα ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ βλέπουν ὅτι φῶς ἐπίσης εἶναι διακεχυμένον εἰς τὴν ὥραϊαν, ἡλιόλουστον, ἀνοιξιάτικὴν ἡμέραν, ἡ ὁποία ἀπλώνεται ἐμπρὸς καὶ τριγύρω των, καὶ ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ διηγεῖται τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ².

Ἐνας μαθητὴς παρετήρησεν ὅτι περιέργως δὲν ἐμφανίζεται πατέρας εἰς τὴν ἱστορίαν. Τοῦ ἀπήτησαν ἄλλοι ὅτι ἴσως τὰ παιδιὰ νὰ ἦσαν ὀρφανὰ, ἢ νὰ ἔλειπε ὁ πατέρας στὰ ξένα. Ἄς προστεθῇ (αὐτὸ εἰς τὸ τέλος) ὅτι ἡ παρούσα πατέρα θὰ περιέσπα τὴν προσοχὴν μας καὶ θὰ ἀδυνατίζε καὶ θὰ ἐπεβράδυνε τὴν γοργότητα τῆς διηγήσεως.

1. Ἐνθυμήσου τοὺς λόγους του: «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ὁ ἀκολουθῶν μοί, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς» καὶ τὸ «εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν» εἰς τὸ τέλος τῆς λειτουργίας.

2. Κάποτε, εἰς μεγαλυτέραν τάξιν, ὑπεστηρίχθη ὅτι τὸ «φῶς κι' ἀπ' ἔξω» εἶναι ἡ χαρὰ, ποὺ εἶναι ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπα, στὶς κινήσεις τῶν παιδιῶν, διότι ἤλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, καὶ αἰσθάνονται ὅτι ὁ Ἰησοῦς τὰ προστατεύει.

Ἡ σκοπὸς τοῦ ποιητοῦ εἶναι νὰ μᾶς δείξῃ πόσῃ εὐχαρίστη-
σιν καὶ ψυχικὴν ἀγαλλίασιν δίδει ἡ ἀκοράσις τῆς θείας λειτουρ-
γίας εἰς ὅσους τὴν παρακολουθοῦν μὲ εὐλάβειαν. Μὴν ἀμελεῖτε
νὰ πηγαίνετε τακτικὰ κάθε Κυριακὴν στὴν ἐκκλησία! (μᾶς φωνά-
ζει, χωρὶς καθόλου νὰ φαίνεται ὅτι αὐτὸ ἐπεδίωξε νὰ εἰπῇ).

Ἡχοίσαμεν ἔπειτα τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος ἐὰν μᾶς ἀρέσῃ
τὸ ποίημα καὶ διατί.

Ἀνεγνώσθησαν αἱ ἐργασίαι δύο τριῶν καλῶν μαθητῶν καὶ
μὲ βάσιν αὐτὰς καὶ τὴν συζήτησιν ποὺ ἐπροκάλεσαν, κατελήξαμεν
εἰς τὰ ἑξῆς :

Τὸ ποίημα μᾶς εὐχαριστεῖ πολὺ.

Α) Τὸ θέμα του εἶναι ὠραιότατον. Μία μητέρα, ποὺ ἔχει συ-
νηθίσει νὰ πηγαίνει κάθε Κυριακὴ τὰ παιδιά της στὴν ἐκκλησία,
τὰ ξυπνᾷ πρωτὶ - πρωτὶ, μόλις ἀκουσθῇ ἡ πρώτη καμπάνα· αὐτὰ,
καταχαρούμενα διότι θὰ πᾶν πάλι στὴν ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν
ἀγαποῦν, πετιοῦνται ἀμέσως ἀπὸ τὰ κρεββατάκια τῶν ἢ μητέρα
τὰ πλένει, τὰ κτενίζει, τὰ φορᾷ καθαρὰ ἐσώρρουχα καὶ τὰ κυ-
ριακάτικα τοὺς ἐνδύματα ποὺ τὰ εἶχε σιδερώσει ἀπὸ τὸ Σάββα-
τον (διότι πρέπει ἔτσι καθαρὰ καὶ σεμνὰ νὰ παρουσιασθοῦν εἰς
τὸν ἱερὸν χώρον, τὴν κατοικίαν τοῦ Θεοῦ), καὶ τὰ ὀδηγεῖ εἰς τὴν
ἐκκλησίαν. Ἐκεῖ κτλ. Ὡραία ἑλληνικὰ ἔθιμα τῶν χωρίων, ἀλλὰ
καὶ πολλῶν εὐτυχῶς ἀκόμη οἰκογενειῶν τῶν πόλεων.

Β) Αὐτὴν τὴν ἀπλὴν ἱστορίαν ὁ ποιητὴς παρέστησε ζωηρό-
τατα :

1) Ἐπροσωποποίησε τὴν καμπάνα.

2) Ἐχορησιμοποίησε τὸν ἱστορικὸν ἐνεστώτα εἰς τὰ κρίσιμα
σημεῖα : ὅταν ἡ μητέρα τρέχει (βιάζεται, δὲν πρέπει νὰ χάσουν
τίποτε ἀπὸ τὴν λειτουργίαν) καὶ ξυπνᾷ τὰ παιδιά, ὅταν πηγαί-
νουν, ὅταν ἀκούουν, ὅταν γυρίζουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Ὅλα
αὐτὰ μὲ τὸν ἱστορικὸν ἐνεστώτα γίνονται ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας.

3) Μετεχειρίσθη στὴν ἀρχὴ διάλογον.

4) Εὐθὺς κατόπιν τὴν ἀναφώνησιν.

5) Ὡραία ἐπίθετα ποὺ στολίζουν (=κοσμοῦν, κοσμητικὰ)
τὰ οὐσιαστικὰ ποὺ προσδιορίζουν : *δροσᾶτο νερὸ* (=ποὺ δώχνει
γρήγορα τὸν νυσταγμόν), *ροῦχα γιορτερά, σιδερωμένα*· τὰ παιδιά
κατόπιν στέκουν *εὐτακτα* (μολονότι μικρά, αἰσθάνονται τὴν ἱερό-
τητα τοῦ τόπου καὶ παρακολουθοῦν σοβαρὰ τὴν λειτουργίαν), ἀκού-

ουν δὲ μ' ἀνοιχτὴ καρδιά (αἱ ψαλμωδίαί, τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου τὰ συγκινοῦν βαθιά, πηγαίνουν ἕως μέσα στὴν καρδιά τῶν μικρῶν, διότι εὐρίσκουν ἀνοικτὴν τὴν θύραν της) κτλ.

Παραστατικώτατον ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ ἐπίρρημα *τρυφερά* (τὸ μικρὸ δὲν ἤμπορεῖ ἀκόμη μόνον τοῦ νὰ διευθύνῃ τὰς κινήσεις του, ἔχει ἀνάγκην στοργικῆς χειραγωγίας).

6) Ἔχει καὶ μίαν καλὴν παρομοίωσιν: τὰ παιδιὰ ἔλαμπαν *σὰν ἀγγελοῦδια*.

7) Ὁραία εἶναι καὶ ἡ φράσις: *Φῶς καὶ μέσα, φῶς κι' ἀπ' ἔξω*, ἡ ὁποία συντομώτατα, ἀλλὰ καὶ παραστατικώτατα, συγκεκριλαιώνει τὴν ἐπίδρασιν τῆς λειτουργίας καὶ μᾶς μεταφέρει ἀπὸ τὸ τέλος της εἰς τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν.

8) Ἀξιοθαύμαστος ἐφάνη ὁ ποιητὴς εἰς τὴν εὐρεσιν καὶ διατύπωσιν τοῦ τελευταίου νοήματος. Ἡ ἀκρόασις τῆς θείας λειτουργίας εἶναι μία ἐξάγνισις ἀπὸ τὴν κακίαν, ἓνα λουτρὸν ποὺ μᾶς καθαρίζει ἀπὸ ὅσα (σκέψεις καὶ πράξεις βρώμικες) μᾶς ἐλέρωσαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐβδομάδος, ἓνας ἀγιασμός, μία ὑψωσις, μία προσέγγισις πρὸς τὸν Θεόν, τὸν Πατέρα μας. Ἔτσι γινόμεθα πάλιν ἄγνοι, ἡ ψυχὴ μας, ἡ ὑπαρξίς μας εὐωδιάζει¹. Καὶ ἡ καλὴ αὐτὴ θρησκευομένη οἰκογένεια, ἡ ὁποία μὲ τόσην προθυμίαν μετέβη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μὲ προσοχὴν καὶ κατανύξιν παρηκολούθησε τὴν θείαν λειτουργίαν, εὐωδιάζει τώρα ὁλόκληρος κατὰ τρόπον θαυμαστόν, καὶ ἡ εὐωδία αὐτῇ, ἔντονος, ἰσχυρὰ (=μόσχος), διαχύνεται, ἀκτινοβολεῖ τριγύρω, ἀρωματίζει ὅλον τὸν δρόμον, ἐνῶ προχωρεῖ. Καὶ ὁ ποιητὴς ἐπιθέτει κατὰ ἀκόμη αξιοθαυμαστότερον τρόπον τὸ ἐπιστέγασμα εἰς τὴν διήγησίν του: Ὁ καλὸς Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος τόσον ἀγαπᾷ τὰ ἄθῳα καὶ ἄγνὰ παιδιὰ, ὁ ὁποῖος παρηκολούθησε τὴν εὐταξίαν καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν κατανύξιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠκροάσθησαν τὴν

1. Ὁραία ἡ μεταφορὰ. Ἐνας μαθητὴς ὑπενθύμισε ἐδῶ καὶ τὴν ὁμοίαν, τὴν ὁποίαν κάμνουν αἱ μητέρες ὅταν ἐπιστρέφουν τὸ μεσημέρι ἀπὸ τὸ σχολεῖον τὰ πρὸ ὀλίγου εἰς αὐτὸ ἐγγραφέντα παιδιὰ των: «Πῶ! πῶ! Τί ὠραία μυρωδιά! Ποιὸς μωσχομυρίζει ἔτσι!» Καὶ ψάχνει δηθὴν ἡ μητέρα, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, γιὰ νὰ βρῇ τὸ ἀντικείμενον ποὺ προκαλεῖ τὴν εὐωδίαν, καὶ ἔξαφνα, πλησιάζοντας τὸ μικρὸ της καὶ μυρίζοντας ἀναφωνεῖ: «Ἀ, ἐσὺ εἶσαι ποὺ μωσχομυρίζεις! Ἡ μυρωδιά εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραῖα γράμματα ποὺ ἔμαθες σήμερα καὶ μᾶς τὰ ἔφερες ἀπὸ τὸ σχολεῖόν σου», κτλ.

λειτουργίαν οἱ καλοὶ τοῦ αὐτοῦ φίλοι, κατευχαριστημένοι, τοὺς συνοδεύει ἀοράτως, φύλαξ καὶ προστάτης στοργικὸς ἐναντίον κάθε κακοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἐπῆρε ὑπὸ τὴν σκέπην Του τὴν καλὴν αὐτὴν οἰκογένειαν καθ' ὅλην τὴν ἀρχομένην ἐβδομάδα.

Πολὺν ὥραία εἶναι καὶ ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἀκούμενον τὸ ποίημα. Ἐδιάβασε μίαν φορὰν πάλιν ἕνας ἀπὸ τοὺς καλοὺς μαθητάς, ἡ δὲ τάξις εὗρηκεν ὅτι τὸ ποίημα εἶναι γραμμένον εἰς δεκατρισυλλάβους στίχους τροχαϊκοῦ ρυθμοῦ, οἱ ὅποιοι ὁμοιοκαταληκτοῦν δύο δύο μὲ πλουσίαν ὀξύτονον ὁμοιοκαταληξίαν (ζευγαρωτήν), ἔχει συντεθῇ ἐπομένως κατὰ δίστιχα σφιχτοδεμένα. Ὁ ρυθμὸς εἶναι καὶ ἐδῶ πολὺ ταιριαστὸς μὲ τὸ περιεχόμενον. Ὅσα γίνονται εἰς τοὺς πρώτους 12 στίχους γίνονται γοργά, διότι ἡ μητέρα σπεύδει, βιάζεται.

Δύο μόνον ἐλαττώματα εὗρηκαν οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ ποίημα: α) τὸ ἐπίθετον *τερπνὰ* εἰς τὸν στίχον εἶναι λέξις τῆς καθαρευούσης γλώσσης καὶ ψυχρὸν ἐδῶ (καὶ ὁ ὅλος στίχος δὲν εἶναι περίφημος). Ἐπίσης εἰς τὸν 16ον στίχον τὸ ἐπίρρημα *περὶ* δὲν λέγει τίποτε (πῶς ἄλλιως;). Πῶς δὲν τὰ ἐπρόσεξε ὁ ποιητής; Οἱ μαθηταὶ εὗρηκαν ὅτι καὶ τὰ δύο ἐτέθησαν ἕξ αἰτίας τῆς ὁμοιοκαταληξίας· ὁ ποιητής δὲν ἠμπόρεσε νὰ βρῇ ἄλλας λέξεις ποὺ νὰ ὁμοιοκαταληκτοῦν φυσικώτερα καὶ λογικώτερα μὲ τὰς προηγουμένας των. Ἐπέστητα τὴν προσοχὴν των εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ ὁμοιοκαταληξία μᾶς ἀναγκάζει πολλὰς φορὰς νὰ προσθέτωμεν, νὰ συμπληρώνωμεν τοὺς στίχους μὲ περιττὰς ἢ ἀκαταλλήλους λέξεις, πρὸς προφανῇ ζημίαν τοῦ συνόλου¹.

Ἐπροχωρήσαμεν κατόπιν εἰς τὸ ζήτημα, πῶς πρέπει νὰ διαβάζεται τὸ ποίημα. Ποῖαι λέξεις καὶ πόσον πρέπει νὰ τονισθῶσιν, βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰ σημειωμένα εἰς τὸ κείμενον σημεῖα.

1. Εἰς μεγαλυτέραν τάξιν, ὅταν ἔδωσα κάποτε τὸ ποίημα, ἕνας μαθητὴς εὗρηκε καὶ ἄλλην ἔλλειψιν: ὁ ποιητής, εἶπε, ἔπρεπε νὰ ἐπεκταθῇ περισσότερον εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς λειτουργίας, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ ποιήματος· χάριν αὐτῆς γίνεται ἡ προετοιμασία καὶ ἡ ἀγρόσσις αὐτῆς φέρει τὸ θαυμαστὸν ἀποτέλεσμα. Ὁ μαθητὴς εἶχε δίκαιον, καὶ ἀνεγνωρίσθη τοῦτο ἀπὸ τὴν τάξιν· ἀλλὰ δὲν ἀντελαμβάνετο πόσον δύσκολον εἶναι αὐτὸ καὶ πόσον ἐκινδύνευε ὁ ποιητής μὲ τίποτε κοινοτοπικοὺς στίχους νὰ χαλαρώσῃ ἢ καὶ νὰ ἐξατμίσῃ τελείως τὸ ἐνδιαφέρον μας, ἐνῷ τώρα μὲ σοφίαν σπεύδει πρὸς τὸ ὥραϊον τέλος.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον, εἰς τοὺς πρώτους 12 στίχους μικρὰν παῦσιν ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν μόνον μεταξὺ τοῦ 6ου καὶ τοῦ 7ου στίχου, καὶ τοῦ 10ου καὶ 11ου. Οἱ ἄλλοι διαβάζονται γρήγορα — γρήγορα, χωρὶς διακοπὴν.

Τέλος, ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν τῆς φωνῆς συνεφωνήσαμεν ὅτι οἱ πρῶτοι στίχοι θὰ ἀποπνέουν τὴν χαράν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατέχονται τὰ πρόσωπα καὶ ὁ ποιητὴς κατὰ τὴν ὥραν τῆς προετοιμασίας διὰ τὴν ἐπικειμένην μετάβασιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὁ 12ον τρυφερότητα, ὁ 13ος θὰ εἰπωθῇ με σοβαρότητα, ὁ 14ος με χαράν, ἡ ὁποία με τὸν 15ον θὰ ὀγκωθῇ εἰς ἀγαλλίασιν. Γεμῆτος ἀπὸ ἀγαλλίασιν καὶ θαυμασμὸν ἐπίσης λέγει ὁ ποιητὴς τοὺς δύο τελευταίους στίχους, ὅταν βλέπῃ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν νὰ συνοδεύῃ τὴν καλὴν οἰκογένειαν. Ἐκεῖ καὶ ἡ συγκίνησις του φθάνει εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖόν της.

Εἶπα εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς καλοὺς μαθητὰς νὰ ἀναγνώσῃ ὅσον ἠμποροῦσε καλύτερον, σύμφωνα με τὰ εὑρεθέντα, τὸ ποίημα, καὶ ἀνετέθη εἰς ὅλους ὡς ἀσκησις στὸ σπῖτι ἡ τελεία ἀνάγνωσις αὐτοῦ.

Πρὶν τελειώσωμεν, ἐκάλεσα τοὺς μαθητὰς νὰ κάμουν μίαν γενικὴν κρίσιν περὶ τοῦ ποιήματος.

Ἡ τάξις ἐκ συμφώνου ἀπεφάνθη ὅτι τοῦτο, παρὰ τὰς μικρὰς ἐλλείψεις πού τοῦ εὑρήκαμεν¹, εἶναι ὡραιότατον, καὶ μᾶς συγκινεῖ βαθύτατα. Ἀπλῆν, κοινοτάτην ὑπόθεσιν, ὁ ποιητὴς κατώρθωσε συντομώτατα, ἀλλὰ καὶ ζωηρότατα, νὰ τὴν φέρῃ εἰς τέλος. Τοῦ ἀξίζει ἓνα μεγάλο εὖγε. Ὑπῆρξε τόσον ἐπιτήδειος εἰς τὴν

1. Αὐταὶ ἀδυνατίζουν ἀκόμη περισσότερον, ἐὰν ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι τὸ π. ἐδημοσιεύθη τὸ 1876. Περιλαμβάνεται εἰς τὸ βιβλίον *Ἄσματα εἰς εὐρωπαϊκὴν μελωδίαν* στιχουργηθέντα καὶ ἐκδιδόμενα ὑπὸ *Ἡλία Τανταλίδου*, Ἀθήνησι, 1876. Ὁ ποιητὴς, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον τότε τραγούδια κατάλληλα γιὰ τὰ Ἑλληνόπουλα, ἐπῆρε ξένας μελωδίας καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὰς προσήρμοσε στίχους ἑλληνικοὺς ἰδικούς του. Ἡ Κυριακὴ τραγουδιέται ἐπάνω εἰς ρωσικὴν μελωδίαν. Ὁ Τανταλίδης τὴν διαιρεῖ εἰς τρεῖς ἐξάστιχα, καὶ ἡ μελωδία ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἰδίᾳ τρεῖς φορές. Δὲν γνωρίζω ὅμως κατὰ πόσον ταιριάζει ἡ ἰδίᾳ μουσικὴ καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἐξαστίχους στροφάς, ἰδίως εἰς τὴν τελευταίαν, ἡ ὁποία ἀπηχεῖ τόσον διάφορα συναισθήματα. — Ἀς σημειωθῇ ἐδῶ ὅτι ὁ Τανταλίδης ἤδη ἀπὸ τὸ 1839, ὅτε ἐδημοσίευσε εἰς τὴν Σμύρνην τὴν πρώτην ποιητικὴν του συλλογὴν *Παίγνια*, παρουσίασε εἰς αὐτὴν ποιήματα (εὐθύμου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιεχομένου), ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ εἰς ὡραίαν λαϊκὴν γλώσσαν.

διατύπων τῶν στίχων του, ὥστε, ἀκούοντες αὐτούς, βλέπομεν νὰ ζωντανεύη ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας ἡ διήγησις μὲ ὠραίας ἐκφραστικωτάτας εἰκόνας. Ἐπροκάλεσα τοὺς μαθητὰς νὰ μοῦ εἰπουν ποίας εἰκόνας βλέπουν καὶ ποίας ἐπομένως ἕνας ζωγράφος ἠμπορεῖ νὰ ἐμπνευσθῇ, ὅταν διαβάξῃ τὸ ποίημα, καὶ εὐρῆκαν τὰς ἐξῆς:

α) *Ἡ μητέρα ξυπνᾷ τὰ παιδιὰ* (στ. 2ος).

β) *Τὰ χτενίζει* (στ. 8ος. Τὸ ἕνα βέβαια, ἐνῶ τὰ ἄλλα δίπλα της περιμένουν).

γ) *Στὸ πεζοδόρμι, πρὸς τὴν ἐκκλησίαν.* Ἡ μητέρα κρατεῖ τρυφερὰ ἀπ' τὸ χέρι τὸ μικρότερο (στ. 11—12).

δ) Μέσα στὴν ἐκκλησίαν: *Ἀκούουν μὲ ἀνοιχτὴ καρδιά* (στ. 13—14. Οἱ μαθηταὶ ἀνεγνώρισαν ὅτι εἶναι δύσκολος ἡ εἰκὼν, διότι εἶναι πολυπρόσωπος. Καὶ τὸ ἀνοιχτὴ καρδιά δύσκολον καὶ αὐτὸ ν' ἀποδοθῇ).

ε) Τὴν ὥραν ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ εἰκὼν θὰ ἔχῃ ἐπιγραφὴν: *Φῶς καὶ μέσα, φῶς κι' ἀπ' ἔξω* (στ. 15ος). Ὁ ζωγράφος πρέπει καὶ ἐδῶ νὰ εἶναι σπουδαῖος τεχνίτης, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ψυχικὴν ἀγαλλίασιν τῶν προσώπων.

ς) Τὴν ὠραιότεραν ὅλων ἐμπνέει ὁ τελευταῖος στίχος. Ἐπιστρέφουν, ἐνῶ *ἀόρατος μαζί των ἔρχεται ὁ Χριστός*. Ἐνας μαθητὴς ἠρώτησε, πῶς θὰ ζωγραφισθῇ ὁ Χριστός; Ἄλλος τοῦ ἀπάντησε: Ἄπ' ἐπάνω, εἰς τὸν ἀέρα, μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια, γιὰ νὰ φανῇ ὅτι ἔχει ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν οἰκογένειαν.

Ἐνας μαθητὴς εἶπε ὅτι, ἂν πρόκειται νὰ συνοδεύουν τὸ ποίημα ὅλαι αὐταὶ αἱ εἰκόνας, δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ καὶ ἄλλη μία, στὴν ἀρχὴ—ἀρχὴ αὐτῇ, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐμπνέουν αἱ λέξεις: *Ἡ καμπάνα μᾶς φωνάζει!* (στ. 4ος). Θὰ εἶναι αὕτη ὡς μία εἰσαγωγή. Θὰ ζωγραφισθῇ τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησίας, ἢ μέρος αὐτοῦ, ἐνῶ ἕνα παιδί χαρούμενο θέσει εἰς κίνησιν τὴν καμπάνα.

Ἐπτά λοιπὸν ὠραίας εἰκόνας βλέπομεν μὲ τὸ ἄκουσμα τῶν ὀλίγων αὐτῶν στίχων. Εἶπα στὰ παιδιὰ νὰ δοκιμάσουν νὰ ζωγραφίσουν καμμίαν ἀπὸ αὐτάς.

10ον. Διδασκαλία ποιήματος.

Ἡ καταγιγίς.

Γεωργίου Βιζυηνεῦ.

		1
Ἑκπλ.	γ	ἦλθαν τὰ <u>Νέφη</u> στοῦ <u>Βοριά</u> τ' ἀλόγατα <u>καβάλλα</u> , κι' ἐξεπεζέψανε <u>βαριά</u> στὰ <u>ὄρη</u> τὰ <u>μεγάλα</u> .
		2
Φ.	γ	Καθένα σὲ κορφή κοντὰ ὠχυρωμένο <u>ἀχνίζει</u> . «Καθένα <u>ἀστράφτει</u> καὶ <u>βροντᾷ</u> καὶ <u>πόλεμον</u> <u>ἀρχίζει</u> .
		3
Φ.	γ	Ρίπτουν γιὰ <u>σκάγια</u> τὴ <u>βροχὴ</u> γιὰ <u>βόλια</u> τὸ <u>χαλάζι</u> . Καὶ <u>πλημμυρᾷ</u> στὴν <u>ἐξοχὴ</u> καὶ τὰ <u>σπαρμέν'</u> <u>ἀρπάζει</u> .
		4
Ἀπ.	γ	Βγαίν' ὁ γεωργός, ἀντὶ <u>σπαθί</u> , μ' ἓνα <u>τοσπὶ</u> καὶ <u>φτυάρι</u> ... <u>Ποιός</u> ἤμπορεῖ ν' ἀντισταθῇ σ' <u>ὀρμητικὸ</u> <u>χειμάρρι</u> ;
		5
Πορ.		Στρέφει τὰ μάτια στ' <u>ἀψηλὰ</u> καὶ τὸ <u>Θεὸ</u> κοιτάζει· τὸ δάκρυ του <u>κατρακυλᾷ</u> . « <u>Βόηθα</u> με», φωνάζει.
		6
Χ	αα	Καὶ ὁ <u>Θεός</u> , ποὺ τὸν <u>πονεῖ</u> γιὰ τὴν <u>καλὴ</u> <u>καρδιά</u> του, γενεὺει τοῦ Ἥλιου νὰ <u>φανῇ</u> νὰ πάη <u>βοήθειά</u> του.
		7
Ἀν.		Ἀπὸ τὴ <u>μιά</u> ἢ <u>συννεφιά</u> κι' ὁ <u>ἥλιος</u> ἀπ' τὴν <u>ἄλλη</u> , τῆς <u>Ἰριδος</u> ἢ <u>εὐμορφιά</u> στὸ <u>μεταξύ</u> <u>προβάλλει</u> .

		8
<i>Ἡρ.</i>	{	«Βάλετε, ἔχθροί, τοὺς <u>κεραυνοὺς</u>
	α	τὰ <u>ὄπλα</u> σας στὴ <u>θήκη</u> ,
		γιατ' εἰμ' <u>ἐγὼ</u> <u>στοὺς οὐρανοὺς</u>
		ἢ <u>παλαιὰ</u> <u>συνθήκη</u> ,
		9
<i>Ἡρ.</i>	{	ποὺ ἔγραψ' ὁ Δημιουργὸς
	α	μὲ <u>χρώματα</u> ποὺ <u>μένουν</u> ,
		γιὰ νὰ τὰ βλέπ' ὁ <u>γεωργός</u> ,
		νὰ <u>ξεύρη</u> <u>τί</u> <u>σημαίνουν</u> .
		10
<i>Ἑλπ.</i>	{	Τὸ <u>κόκκινο</u> εἶναι <u>κрасί</u> ,
	α	τὸ <u>κίτρινο</u> <u>σιτάρι</u> '
		τὸ <u>πράσινο</u> ἢ <u>περισσὴ</u>
		<u>ἐλιά</u> ποὺ <u>θενὰ</u> <u>πάρη</u> .
		11
<i>Εὐγν.</i>	{	Γιὰ νὰ τοῦ πάγῃ <u>λειτουργία</u>
	α	καὶ <u>νᾶμα</u> νὰ τοῦ <u>στείλῃ</u> ,
		καὶ νὰ τ' <u>ἀνάφτῃ</u> μὲ <u>καρδιά</u>
		τ' ἀκοίμητο <u>κανδήλι</u> ».

1884.

Στὰ παιδιὰ ὥρίσθη νὰ διαβάσουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τὸ ποίημα, νὰ διατυπώσουν εἰς πεζὸν λόγον τὸ περιεχόμενον καὶ νὰ γράψουν ποίαν ἐντύπωσιν τοὺς προξονεῖ.

Κατὰ τὸ μάθημα ἓνας καλὸς μαθητὴς ἀνέγνωσε, κατὰ τὸ σύνηθες, τὸ ποίημα, ἀπὸ τὰς ἐργασίας δὲ δύο τριῶν μαθητῶν, ποὺ ἐδιαβάσαμεν κατόπιν καὶ τὴν συζήτησιν ποὺ ἐπηκολούθησε, ἐβγάλαμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ποιητὴς μᾶς περιγράφει ἐδῶ μίαν θύελλαν, ἣ ὁποία ἐξέσπασε ξαφνικὰ κατὰ τὴν ἀνοιξιν μὲ ραγδαίαν βροχὴν, καὶ ἣ ὁποία, ἀφοῦ ἠπειλήσε ἐπὶ τινι ὥραν κατακλυσμὸν, ἔσταμάτησε, μόλις ἔφάνη τὸ οὐράνιον τόξον.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μαθητὰς ἐνεθυμοῦντο ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ κατακλυσμοῦ ὅτι ὁ Θεὸς εἶχε δεχθῇ εὐμενῶς τὴν θυσίαν, τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς Αὐτὸν ὁ Νῶε διὰ τὴν σωτηρίαν του καὶ ὅτι ὑπεσχέθη τότε ὅτι δὲν θὰ κάμῃ εἰς τὸ μέλλον ἄλλον κατακλυσμὸν, ὥς σημεῖον δὲ τῆς ὑποσχέσεώς του ταύτης εἶχε δώ-

σει τὸ οὐράνιον τόξον.¹ Ἔτσι δὲν εἶχαν εὖρει δυσκολίαν διὰ νὰ καταλάβουν τὴν 8ην στροφὴν. Διὰ τὰς ἐπομένας μερικοὶ διετύπωσαν ἀπορίαν. Ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐρωτήσῃ τοὺς δικούς των στὸ σπῖτι, ἐξήγησαν ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ οὐρανίνου τόξου (ὁ λαὸς μας τὸ λέγει εἰς πολλὰ μέρη *δοξάρι τοῦ Θεοῦ* ἢ καὶ μονολεκτικῶς *θεοδόξαρο*²) δὲν ἐνθυμίζει μόνον τὴν παλαιὰν μὲ τοὺς ἀνθρώπους συμφωνίαν τοῦ Θεοῦ ὅτι δὲν θὰ ἐπαναληφθῇ ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ προμηνύει κατὰ τοὺς χωρικοὺς μας καὶ εὐφορίαν (*μπερεκέτια*, κατὰ τὴν διατηρηθεῖσαν ἀπὸ τῆς τουρκοκρατίας λέξιν). Τρία δὲ κυριαρχοῦντα χρώματα διακρίνουν εἰς αὐτὸ οἱ ἀγρόται: τὸ πράσινον, τὸ κόκκινον καὶ τὸ κίτρινον· καὶ ἐπειδὴ τρεῖς εἶναι καὶ αἱ κύρια τροφαὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ σῖτος, ὁ οἶνος καὶ τὸ ἔλαιον³, ἡ παρουσία τῶν χρωμάτων αὐτῶν εἰς τὸ οὐράνιον τόξον προσηλώνει καὶ ἀφθονίαν τῶν γεωργικῶν αὐτῶν προϊόντων. Εἰς μερικά δὲ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ τόξου ὑπερτερῇ τὸ κόκκινον, ἐξηγοῦν ὅτι ἄφθονος θὰ εἶναι ἡ παραγωγή τοῦ οἴνου, ἐὰν τὸ κίτρινον, ἡ συγκομιδὴ τοῦ σίτου, καὶ ἐὰν τὸ πράσινον, ἡ ἐσοδεία τῶν ἐλαίων.⁴

1. Γεν. Θ', 11 κέ. Καὶ οὐκέτι ἔσται κατακλυσμός ὕδατος, καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν... Τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ὃ ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν, καὶ ἀναμέσον πάσης ψυχῆς ζωῆς, ἣ ἔστι μεθ' ὑμῶν εἰς γενεὰς αἰώνιους. Τὸ τόξον μου τίθημι ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἔσται εἰς σημεῖον διαθήκης, ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τῆς γῆς. Καὶ ἔσται ἐν τῷ συννεφεῖν με νεφέλας ἐπὶ τὴν γῆν, ὀφθήσεται τὸ τόξον ἐν τῇ νεφέλῃ. Καὶ μνησθήσομαι τῆς διαθήκης μου, ἣ ἔστιν ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν, καὶ ἀναμέσον πάσης ψυχῆς ζωῆς ἐν πάσῃ σαρκί. Καὶ οὐκ ἔσται ἔτι τὸ ὕδωρ εἰς κατακλυσμόν, ὥστε ἐξαλεῖψαι πᾶσαν σάρκα... Καὶ ἔσται τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ. Καὶ ὁψομαι τοῦ μνησθῆναι διαθήκην αἰώνιον ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τῆς γῆς...»

2. Εἰς ἄλλα μέρη λέγεται τόξο ἢ δοξάρι ἢ ζώνη τῆς Παναγίας, ἢ τῆς Ἁγίας Ἐλένης. Ἴδε *N. Πολίτου Μετεωρολογικοὶ μῦθοι* εἰς *Δαογραφικὰ Σύμμεικτα*, τόμ. Γ' σ. 34.

3. Ἐνθυμήσου τὸ λεγόμενον εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ γάμου: «Καὶ ἐμπλησον τοὺς οἴκους αὐτῶν παντὸς ἀγαθοῦ, σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου.» Καὶ εἰς τὴν εὐχὴν, ποὺ διαβάζουν εἰς τὰ ἀλώνια οἱ ἱερεῖς, λέγεται: «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, ὃ κελεύσας τῇ γῇ ἐξενεγκεῖν καρπὸν διὰ τὴν σὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ ἀγαθότητα, εὐλόγησον καὶ πληθύνον καὶ τὴν ἄλωνα ταύτην καὶ τὴν καρποφορίαν τῶν δούλων σου· ἐμπλησον τὰ ταμεῖα αὐτῶν παντὸς ἀγαθοῦ καρποῦ, σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου κτλ.»

4. Ἴδε περὶ τούτων *N. Πολίτου*, ἐνθ. ἀν. σελ. 32—33.

Καὶ ἡ τελευταία στροφὴ ἐχρειάσθη νὰ διευκρινισθῇ εἰς μερικους Ἀθηναίους ποὺ δὲν εἶχαν βγῇ ἔξω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν. Ἡ χριστιανικὴ οἰκογένεια δύο ἢ τρεῖς φορές τὸ χρόνο κάμνει λειτουργίας εἰς τὸν ναόν· ἢ κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἐορτὴν τῶν ἀρχηγῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν τέκνων τῆς¹, ἢ πρὸς ἐκπλήρωσιν τάματος διὰ τινὰ ἀσθένειαν, ἢ διὰ τὴν αἰσίαν συγκόμισιν τῶν προϊόντων τῆς γῆς², ἢ διὰ τὴν εὐδωσιν ἐπιχειρήσεώς τινος, κτλ.

Εἰς τὰ χωριὰ τοῦτο γίνεται συχνότερον, προτιμῶνται δὲ τὰ ἐξωκκλήσια, ὅτε καλοῦνται καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι διὰ νὰ περάσουν ἔτσι καὶ μίαν ἡμέραν εὐχάριστον εἰς τὴν ἐξοχὴν. Κατὰ τὰς λειτουργίας αὐτὰς ἡ οἰκογένεια ἀποστέλλει ἢ λαμβάνει μαζί τῆς (ἐκτὸς ἀπὸ κεριὰ ἀπὸ ἀγνὸ κερὶ καὶ λιβάνι) τὴν προσφορὰν ἢ τὸ πρόσφορον (τὸν ἄρτον δηλ. ὁ ὁποῖος προσφέρεται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς πρὸς τέλεσιν τῆς θείας εὐχαριστίας· ὁ λαὸς τὰς προσ-

1. Κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτὴν, ὡς γνωστὸν, ὁ ἱερεὺς, συμφώνως πρὸς τὸ διδόμενον εἰς αὐτὸν *ψυχόχαρτι*, εὐχεται ὑπὲρ τῆς υγείας τῶν ζώντων μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τῶν νεκρῶν αὐτῆς.

2. Εἰς μερικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τὰ χωριὰ τῆς Ἀργολίδος π. χ. κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ἢ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, ὅτε τελειώνουν αἱ γεωργικαὶ ἐργασίαι καὶ ἔχει συντελεσθῇ ἡ συγκόμισις τῶν προϊόντων (τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἀπὸ τὸν Ἰούλιον, τοῦ βάμβακος, τοῦ καπνοῦ, τῶν μπιστανιῶν, τῶν σταφυλιῶν κατόπιν), ἡ οἰκογένεια κάμνει μίαν λειτουργίαν εἰς ἐξωκκλήσι διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν διὰ τὴν καρποφορίαν τῆς γῆς καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν καρπῶν ἀπὸ τόσους ἀπειλοῦντας αὐτοὺς κινδύνους: ἀνομβρίαν, ἀσθενείας, χαλάζι, πυρκαϊὰς θημωνιῶν, κτλ. Πολλὰς φορές συνενώνονται 4—5 οἰκογένειαι μαζί.

Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν αἰσίαν λήξιν τῆς συγκομιδῆς γίνονται εἰδικαὶ εὐχαριστήριαι λειτουργίαι καὶ εἰς τὰς πόλεις.

Ἄς σημειωθῇ ἐδῶ ὅτι εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, τὴν Ἀπειράνθον π. χ. τῆς Νάξου, ὁ πρὸς σποράν σίτος εὐλογεῖται εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου (τὴν ἀρχὴν τῆς Ἰνδίκτου, δηλ. τοῦ Νέου Ἑτους) ἐκάστη γεωργικὴ οἰκογένεια φέρει εἰς τὸν ναὸν μέσα εἰς ἓνα σακκουλάκι ἢ σὲ ἓνα μανδύλι σιτάρι ἐκλεκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποθέτει ἀπάνω σὲ τραπέζι κάτω ἀπὸ τὸν κεντρικὸν πολυέλαιον. Πολλὰ σακκουλάκια ἀποθέτονται καὶ κατὰ γῆς, διότι δὲν χωροῦν. Γίνεται ἡ τακτικὴ λειτουργία, καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς οἱ ἱερεῖς ἐξέρχονται, λαμβάνουν θέσιν γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ διαβάθουν εὐχάς. Αὐτὸ τὸ «εὐκολοῦμένον» σιτάρι λαμβάνει ἡ οἰκογένεια, καὶ ἀργότερα, ἀφ’ οὗ τὸ ἀναμείξῃ μὲ ἄλλο, τὸ χρησιμοποιοῦ διὰ τὴν σποράν.

φορὰς αὐτὰς ὀνομάζει *λειτουργίες*¹⁾· ἓνα μπουκάλι μὲ γλυκὸ κόκκινο κρασί (τὸν οἶνον τοῦτον τῆς θείας εὐχαριστίας ὁ λαὸς ὀνομάζει *νάμα* ἢ *ἀνάμα*) καὶ ἓνα μπουκάλι λάδι, μὲ τὸ ὁποῖον γεμίζονται καὶ ἀνάπτονται τὰ κανδήλια (εἰς τὰ ἐξωκκλήσια τοῦτο γίνεται ἰδιοχειρῶς ἀπὸ τὴν ἀρχηγὸν τῆς ἐκδρομῆς οἰκοδόσποιναν). — *Ἀκοίμητος λυχρία ἢ κανδήλα* εἶναι ἡ ὀπισθεν τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς εἰς τὴν Κόγχην, ὑπὸ τὴν Πλατυτέραν, ἡ ὁποία εἶναι πάντοτε ἀναμμένη, διὰ τὸ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς Ἀρτοφόριον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Εἰκονοστάσιον κάθε σπιτιοῦ εἶναι πάντοτε κανδήλι ἀναμμένο.

Καὶ ἡ λ. ἱρίς ἐχρειάσθη νὰ ἐρμηνευθῇ εἰς μερικοῦς. Ἐτοί ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι τὸ οὐράνιον τόξον. Τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὅτι ἔθετεν εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν γῆν μὲ τὴν κατοικίαν τῶν θεῶν εἰς τοὺς οὐρανοὺς· ἦτο σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἐστέλλετο ἀνωθεν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, θεῖον μήνυμα. Ἐνωρὶς δὲ (ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἤδη) οἱ ἀρχαῖοι εἶχον πλάσει καὶ θεότητα Ἱριν, ἀγγελιαφόρον τῶν θεῶν, ἡ ὁποία ἔφερε πέρυγας καὶ ἦτο ταχυτάτη, ἔλεγαν δὲ ὅτι τὸ οὐράνιον τόξον (ἡ ἱρίς), ἐδείκνυε τὸν δρόμον τῆς Ἱριδος, ὅταν αὕτη ἦρχετο μὲ ἀποστολὴν τινα πρὸς τὴν γῆν.

Οἱ μαθηταί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταλάβει τὸ ποίημα, εἶχαν γράψει ὅτι τοὺς ἀρέσει πολὺ, ὁ ἓνας δι' αὐτὴν καὶ ὁ ἄλλος δι' ἐκείνην τὴν αἰτίαν. Μὲ τὴν συζήτησιν δέ, ἡ ὁποία προσεκλήθη ἀπὸ τὰς ἐργασίας των, ἐσυμπεράναμεν ὅτι πράγματι τὸ ποίημα εἶναι πολὺ ὠραῖον, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους :

Ὁ Βιζυηνὸς (τοῦ ὁποίου τὴν βιογραφίαν κάπως λεπτομερῶς ἀξίζει νὰ μάθουν οἱ μαθηταί), ἓνα ἀπὸ καὶ συνηθισμένον φυσικὸν φαινόμενον μᾶς τὸ παρουσίασε ὥσάν μίαν ἱστορίαν μὲ πρόσωπα πού ἐνεργοῦν καὶ ὁμιλοῦν : τὰ σύννεφα εἶναι ἄνθρωποι ἄγριοι καὶ θηριώδεις· αἱ πνοαὶ τοῦ Βοριά ἄλογα, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα καβαλλικεύουν τὰ σύννεφα· καὶ τώρα ἔρχονται γοργά, μὲ

1. Ἐξαιρετικὴ εἶναι ἡ προσοχὴ καὶ ἡ εὐλάβεια, μὲ τὴν ὁποίαν παρασκευάζεται εἰς τὰ χωριά ἡ προσφορά· τὸ ἀλεύρι εἶναι πρώτης τάξεως, κοσκινίζεται δύο ἢ τρεῖς φορές, τὸ νερὸ φρέσκο ἀπὸ τὴν βρύσιν, νὰ μὴν ἔχη πῖε ἀπὸ τὸ δοχεῖον κανεῖς· καὶ ἡ οἰκοδόσποινα δὲν ἐμπιστεύεται τὸ ζύμαμα εἰς ἄλλον· πλύνεται προσεκτικὰ, κάμνει τὸν σταυρόν της πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ζυμώσῃ, κτλ.

ταχύτατον καλπασμόν, ξεπετεύουν ψηλά, ξπάνω στὰ βουνά, καὶ ἡ γῆ αἰσθάνεται τὸν ὄγκον καὶ τὸ βάρος των μόλις πατοῦν εἰς αὐτήν· ὀχυρώνονται γρήγορα κοντὰ στὲς κορυφὰς τῶν βουνῶν· τὰ ρουθούνια των ἀγνίζουν ἀπὸ τὸν θυμὸν των, καὶ ἀμέσως ἀρχίζουν ἀναμεταξύ των τὸν πόλεμον. Ὁ ἀχὸς τῆς μάχης ἀκούεται δαιμονιώδης· ἀστράφτουν καὶ βροντᾶν καὶ ρίχνουν γιὰ σκάγια τὴ βροχή, γιὰ βόλια τὸ χαλάζι. Οἱ ἄνθρωποι ἔντρομοι παρακολουθοῦν τὴν φοβερὰν αὐτὴν πάλιν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Ἀλλὰ νά, σὲ λίγο χεῖμαρροι ὀρητικοὶ ἀρχίζουν νὰ κατιβαίνουν ἀπὸ τὰ βουνὰ στὴν πεδιάδα¹. Τὰ ὥραϊα στάχυα ποὺ ἤσυχαι καὶ εὐχαριστημένοι καὶ γεμάτοι ἐλπίδες ἐξαμάρτων ἔως πρὸ ὀλίγης ὥρας οἱ χωριανοί, κινδυνεύουν. Ἀψηφοῦντες τὸν κίνδυνον, βγαίνουν μὲ τὰ τσαπιά καὶ τὰ φτυάρια των καὶ ἀγωνίζονται νὰ χαλιναγωγήσουν εἰς τὴν κοίτην των τὰ ἀτίθασα νερά, νὰ σώσουν τὴν ἐσοδείαν των. Ἀλλ' ἡ βροχὴ εἶναι κατακλυσμιαία. Αἱ ἀνθρώποι νοὶ προσπᾶθεται δὲν εἶναι ἱκαναὶ νὰ φέρουν σωτηρίαν. Τότε οἱ γεωργοί, ἀπηλπισμένοι, ὑψώνουν τὰ βλέμματα πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἱκετεύουν νὰ τοὺς εὐσπλαχνισθῇ, νὰ μὴ θελήσῃ νὰ καταστραφοῦν οἱ μόχθοι μηνῶν ὀλοκλήρων. Καὶ ὁ Θεὸς τοὺς ἐλεεῖ, διότι εἶναι καλοὶ Χριστιανοί, καὶ νεύει² εἰς τὸν Ἥλιον νὰ σπεύσῃ εἰς βοή-

1. Ἐξω ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ ποιητοῦ, τὴν Βιζύνην, ὑπάρχει χεῖμαρρος, ὁ ὁποῖος τακτικὰ ἐπλημμύριζε καὶ κατέβαινε ὀρητικώτατος, πολλοὺς δὲ εἶχε κατὰ καιροὺς παρασύρει. Εἰς αὐτὸν ἐκινδύνευσε κάποτε κατὰ τὸ θέρος, ὕστερα ἀπὸ ἐξαφνικὴν ραγδαίαν βροχὴν, νὰ πνιγῇ, ὅταν ἦτο μικρός, καὶ ὁ ποιητής, ἐσώθη δὲ ἀπὸ τὴν μητέρα του, ἡ ὁποία ἐρρίφθη εἰς τὸ ρεῦμα καὶ τὸν ἀνέσυρε. Ταῦτα διηγεῖται ὁ Βιζυντιὸς εἰς τὸ διήγημά του *Τὸ ἀμάρτημα τῆς μητέρας μου* (ἐκδ. Φέξη, 1912, σελ. 13-14).

2. Ὁραῖον εἶναι αὐτὸ τὸ γνεύει τῆς 6ης στροφῆς. Ὁ Θεὸς μὲ τὴν μεγαλειώδη αὐτοῦ ἡρεμίαν ἐκφράζει μὲ ἓνα ἀπλοῦν νεῦμα τὴν θέλησιν του. Ἐπειτα δὲ καὶ ὁ Ἥλιος γνωρίζει ποῖον εἶναι τὸ εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἔργον του καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐξηγήσεων.—"Ἀς σημειωθῇ ὅτι ἡ στροφή αὕτη περιέχει τὸ σπουδαιότερον νόημα τοῦ ποιήματος, τὸ ἐξάγειον τὴν ἀγαθότητα τοῦ Δημιουργοῦ. Δι' αὐτὸ πρέπει καὶ νὰ διαβασθῇ ἀργὰ—ἀργὰ, μὲ σοβαρότητα. Κατὰ τύχην (:) δὲ ἔχει τοποθετηθῇ εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ ποιήματος. Πέντε στροφαὶ προηγοῦνται καὶ πέντε ἀκολουθοῦν. Εἶναι τὸ κρίσιμον σημεῖον εἰς τὴν διήγησιν, τὸ ὁποῖον μεταβάλλει ἄρδην τὰ προηγούμενα συναισθήματα τῆς ἐκπλήξεως, τοῦ φόβου, τῆς ἀπελπισίας, εἰς τὰ ἀντίθετα: ἀνακουφίσεως, ἡρεμίας, ἐλπίδος καὶ εὐγνωμοσύνης.

θειάντων. Καὶ νά, εὐπειθὴς δοῦλος τοῦ Θεοῦ, μέσα στὴ σκοτεινιά καὶ στὴ βοή καὶ τὴν ἀντάρα τοῦ πολέμου, ὁ ἥλιος κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του. Καὶ ὦ χαρά! Σὲ λίγο ἐμφανίζεται στὸν οὐρανὸ τὸ λαμπερὸ Οὐράνιον Τόξον, τὸ Δοξάρι τοῦ καλοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ Οὐράνιον Τόξον, θεϊκὸς διαιτητής, φωνάζει τώρα πρὸς τοὺς μαχομένους: «Εἰρήνη! Βάλτε τὰ ὅπλα σας στὴ θήκη, κτλ.» Ἡ φωνὴ τοῦ Οὐράνιου Τόξου εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι σὰν νὰ λέγῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους: «Μὴ φοβᾶσθε! Ὑπεσχέθην εἰς τὸν Νῶε ὅτι αἱ βροχαί, ὅσον ραγδαῖαι καὶ συνεχεῖς καὶ ἂν εἶναι, δὲν θὰ καταστρέφουν πλέον τὸν κόσμον. Μὴ νομίζετε ὅτι ἡμπορῶ νὰ τὸ λησμονήσω. Νά, κοιτάξετε τὸ σύμβολον τῆς ὑποσχέσεώς μου ἐκεῖνης καὶ ἡσυχάσετε.»

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ποιητὴς μᾶς παρουσίασε ζωηρότητα τὸ φαινόμενον τῆς καταιγίδος. Αἱ ἀλλεπάλληλοι προσωποποιῖαι τῶν ἀψύχων δὲν μᾶς παραξενεύουν, διότι τὰς ἔχει κάμει ἤδη ὁ λαὸς μας, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὰ σύννεφα ζωντανὰ ¹, τὸν Βοριά ² καὶ τοὺς ἄλλους ἀνέμους ἐπίσης, τὰς θυέλλας καὶ τὰς τρικυμίας ὡς πόλεμον (παλεύουν τὰ Στοιχεῖα), τὸν ἥλιον καὶ ἐκεῖνον ὡς ἄνθρωπον ³, κτλ. Ὡραϊότατα δὲ κατόπιν ὁ ποιητὴς μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ οὐράνιου τόξου μᾶς ὑπενθύμισε τὴν σχετικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τὰς δοξασίας τοῦ λαοῦ μας διὰ τὰ χρώματα τοῦ τόξου. Ἐτελείωσε δὲ προσθέσας ὅτι εἰς ἔνδειξιν τῆς εἰγνωμοσύνης των πρὸς τὸν Θεόν, οἱ χωρικοὶ μας τελοῦν λειτουργίας, κατὰ τὰς ὁποίας προσφέρουν εἰς Αὐτὸν μέρος τοῦ σίτου, τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἐλαίου, τὰ ὁποῖα ἡ ἀγαθότης Του τόσον ἀφθόνως τοὺς χαρίζει.

Μερικοὶ μαθηταὶ εἶχον παρατηρήσει ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὰς συνεχεῖς προσωποποιίας, μεγάλην ζωηρότητα προσδίδει εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ ἡ διαρκὴς χρῆσις τοῦ ἱστορικοῦ ἐνεστώτος. Ὅλα γίνονται τώρα, ἐμπρὸς μας. Εὐφρέστετα δὲ προσέθεσεν ἕνας ἄλλος μαθητὴς ὅτι, ὅπως διηγεῖται τὰ πράγματα ὁ Βιζυηνός, νομίζει κανεὶς ὅτι ἀκούει καμμιὰ θεοφοβούμενη γοιούλα ἢ ἕνα γέροπαπποῦ νὰ ἐξηγῇ στὸ ἐγγονάκι του ὅσα, τὸ ἕνα ὕστερ' ἀπὸ τὸ

1. Ἰδὲ Ἑλλην. Λαογραφίαν Στ. Κυριακίδου, σελ. 171.

2. Ἐνθυμήσου τὸ δημοτ. ποίημα: Ὁ κύρ Βοριάς κι' ὁ κύρ Ἀντριάς.

3. Ἰδὲ Ν. Πολίτου, Ὁ ἥλιος κατὰ τοὺς δημόδεις μύθους, εἰς Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, Τόμ. Β' σ 111—129.

ἄλλο, συμβαίνουν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς καταιγίδος. Ἐῖναι κλεισμένοι μέσα στὸ δωμάτιον καὶ ἀπὸ τὸ τζάμι παρακολουθοῦν. Ὁ οὐρανός, ἐνῶ πρὸ ὀλίγου ἦταν χαρὰ Θεοῦ, ξαφνικὰ σκοτίε- νιασε, καὶ σὲ λίγο ἀκούονται τὰ μπουμπουνητὰ καὶ οἱ ἐκτυ- φλωτικὲς ἀστραπές. Ὁ κατατρομαγμένος ἑγγόνος στρνμώχεται κοντὰ στὸν παπποῦ του, ἐνῶ αὐτὸς ἀρχίζει, δείχνοντάς του ἔξω, ψηλά¹: «Ἐ, παιδί μου, ἦρθαν τὰ Νέφη, στοῦ Βοριᾶ τ' ἀλόγατα καβάλλα, κτλ.» Κάθε τόσο σταματᾷ, καὶ παρακολουθοῦν ἀπὸ τὸ τζάμι τὴν ἐξέλιξιν. Βλέπουν τοὺς γεωργοὺς ποὺ βγαίνουν μὲ τὰ τσαπιά καὶ μὲ τὰ φτυάρια, τὰς ματαίας προσπαθείας των, τὰ χέρια των ποὺ ὑψώνονται τώρα πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ νά, ἔξαφνα, ἡ θολοῦρα τοῦ οὐρανοῦ λιγοστεύει σὲ ἓνα μέρος του, τὸ μέρος αὐτὸ σιγὰ—σιγὰ φωτίζεται· κοίταξε, ἐφάνη ὁ ἥλιος. «Ἐ, παιδάκι μου», ἐξακολουθεῖ ὁ γέρο—παπποῦς, κάμε τὸ σταυρό σου! Ἡ ἀντάρα ξεθυμαίνει! Γιατὶ ὁ Θεὸς ποὺ πονεῖ τοὺς γεωργοὺς γιὰ τὴν καλὴ καρδιά των, κτλ. ὦ! νὰ καὶ τὸ Δοξάρι τοῦ Θεοῦ! Ξέρεις, παιδάκι μου, τί σημαίνει; Αὐτὸ εἶναι..... Γι' αὐτὸ καὶ ἡμεῖς, γιὰ νὰ εὐχαριστήσουμε τὸ Θεό, πρέπει, κτλ.»

Μὲ θαυμασίαν πράγματι τέχνην ὁ ποιητής, ἀντὶ νὰ μᾶς δώσῃ μίαν κατ' ἀνάγκην ξηρὰν περιγραφὴν τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ φαινομένου τῆς καταιγίδος, μᾶς παρουσίασε μίαν ἐξήγησιν αὐτοῦ στηριγμένην εἰς τὰς δοξασίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, γεμάτην ζωὴν καὶ χάριν. Ὁ Βιζυηνός, παιδί τοῦ λαοῦ, ποὺ εἶχε ζήσει μικρὸς τοὺς ἀφελεῖς μύθους καὶ τὰς παραδόσεις καὶ τὰς συνηθείας τῶν συμπατριωτῶν του, κατώρθωσε νὰ ἀναπτύξῃ τεχνικώτατα καὶ ἑλληνικώτατα καὶ χριστιανικώτατα τὸ θέμα του, νὰ ἐξάγῃ δὲ μὲ τὸ σύνολον τοῦ ποιήματός του τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄμμα ἐφορᾷ ἄγρυπνον εἰς τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων καὶ μὲ σοφίαν διευθύνει καὶ πε- ριορίζει τὰ πρῶτα, προστατεύει δὲ καὶ σώζει καὶ ἀμείβει τοὺς πι- στεύοντας εἰς Αὐτόν.

Ἐνα μόνον σφάλμα εὗρήκαμεν εἰς τὸ ποίημα, εἰς τὴν διατύ- πωσιν τῆς τελευταίας στροφῆς. Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν δώρων αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἡμεῖς, ἐξ ἰδίας προαιρέσεως, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης καὶ εὐλαβείας, προσφέρομεν αὐτὰ πρὸς τὸν

1. Τέτοιον γέρο-παπποῦ παραμυθᾷ εἶχε ὁ Βιζυηνός, ὅπως παραστα- τικώτατα τὸν ζωγραφίζει εἰς τὸ διήγημά του τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον (ἴδε ἐνθ. ἀν. σελ. 69—98).

Θεόν. (Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ὡς γνωστόν, προσέφερον εἰς τοὺς θεοὺς τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν τοῦ ἔτους).

Ἄλλ' ἡ ἀπροσεξία αὐτῇ τοῦ ποιητοῦ διορθώνεται εὐκόλα, εὐρήκαν οἱ μαθηταί :

Καὶ θὰ τοῦ πάγῃ λειτουργιᾷ
καὶ νᾶμα θὰ τοῦ στείλῃ
καὶ θὰ τ' ἀνάφτῃ μὲ καρδιὰ
τὸ ἀκοίμητο κανδήλι ¹.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα τὸ ἔνδυμα, μὲ τὸ ὁποῖον παρουσίασε τὰ νοήματά του αὐτὰ ὁ ποιητής.

Οἱ μαθηταὶ εὐρήκαν ὅτι ἐδῶ οἱ στίχοι πηγαίνουν τέσσαρες-τέσσαρες, τὸ ποίημα εἶναι γραμμένον κατὰ τετράστιχα.

Εἶπα νὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον τὸ πρῶτον τετράστιχον.

Οἱ μαθηταὶ εὐρήκαν ὅτι ὁ 1ος στίχος εἶναι ὀκτασύλλαβος ἱαμβικός, ὁ 2ος ἑπτασύλλαβος πόλιν ἱαμβικός, ὁ 3ος ὀκτασύλλαβος, ὁ 4ος ἑπτασύλλαβος, καὶ αὐτοὶ ἱαμβικοῦ ρυθμοῦ. Βλέπομεν δὲ ὅτι ὁμοιοκαταληκτοῦν ὁ 3ος μὲ τὸν 1ον, μὲ δξύτονον πλουσίαν (ριὰ—ριὰ) ὁμοιοκαταληξίαν, καὶ ὁ 4ος μὲ τὸν 2ον, μὲ ἀπλὴν παροξύτονον (άλα—άλα). Τὴν ὁμοιοκαταληξίαν αὐτὴν τὴν ὀνομάζομεν σταυρωτήν. Τὸ τετράστιχον περιλαμβάνει ἓνα νόημα (τὰ νέρφη ξεπεξέουσιν σιὰ βουνά).

Ἐγραψα εἰς τὸν πίνακα τὸ σχῆμα τοῦ τετραστίχου :

1ος στίχος :	ἱαμβικός	8σύλλ.	μὲ	ὁμοιοκ.	α
2ος »	»	7	»	»	β
3ος »	»	8	»	»	α
4ος »	»	7	»	»	β

Ἄς ἴδωμεν τώρα τὸ δεύτερον τετράστιχον. Οἱ μαθηταὶ εὐρήκαν ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι γραμμένον ἀκριβῶς εἰς τὸ ἴδιον σχῆμα, ὅπως καὶ τὸ πρῶτον. Μόνον ἡ ὁμοιοκαταληξία τοῦ 1ου καὶ τοῦ 3ου στίχου εἶναι πλουσιωτάτη (οντὰ—οντᾶ). Καὶ αὐτὸ περιλαμβάνει ἓνα νόημα. Τὸ τρίτον τετράστιχον εἶναι ἀκριβῶς ὅμοιον μὲ

1. Ἐνας μαθητὴς μεγαλυτέρας τάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχα δώσει τὸ ποίημα, ἐξήτησε καὶ ἄλλην μεταβολήν, ὅχι τόσον σπουδαίαν. Ἀντὶ τοῦ Ποιός ἡμπορεῖ, καλύτερον θὰ ἦτο Μάποιόςμπορεῖ, διὰ νὰ φανῇ ἰσχυροτέρα ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο πρώτων καὶ τῶν δύο τελευταίων στίχων τῆς 4ης στροφῆς.

τὸ δεύτερον. Τὸ τέταρτον, τὸ πέμπτον, ἐπίσης. Τὰ ἄλλα κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμοια μὲ τὸ πρῶτον. (Πλουσίαν παροξύτονον ὁμοιοκαταληξίαν εὐρίσκομεν μόνον εἰς τὸ 9ον τετράστιχον : μένου, σημαίνουν).

Ὡστε βλέπομεν ὅτι τὸ ποίημα ὅλον εἶναι γραμμένον κατὰ τετράστιχα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ στίχοι εἶναι ὅλοι ἰαμβικοῦ ρυθμοῦ, καὶ ὁ μὲν 1ος καὶ ὁ 3ος εἶναι ὀκτασύλλαβοι ὁμοιοκαταληκτοῦντες μὲ ὀξύτονον ὁμοιοκαταληξίαν, ὁ δὲ 2ος καὶ 4ος ἐπτασύλλαβοι, ὁμοιοκαταληκτοῦντες μὲ παροξύτονον ὁμοιοκαταληξίαν¹.

Ὁ ποιητὴς δηλαδὴ ἐδημιούργησε ἓνα σχῆμα ἓνα καλοῦσι, ἓνα τύπον, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέπτυξε, ὁμοιόμορφα πάντοτε ἐξωτερικῶς, τὰ νοήματά του. Ὅπως ἡ μητέρα σας, ὅταν φτειάνη χαλβᾷ ἢ ἄλλο γλυκύσμα, παίρνει μίαν φόρμαν, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν πιέζει τὴν μᾶζαν τοῦ γλυκύσματος ὥστε αὐτὴ νὰ λάβῃ τὸ σχῆμά της, καὶ ἔτσι ὅλα τὰ κομμάτια τοῦ γλυκύσματος λαμβάνουν τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς μορφήν, ἔτσι καὶ ὁ ποιητὴς ἐδημιούργη-

1. Ἡ τετράστιχος αὐτὴ στροφὴ προήλθε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν ἐνὸς διστίχου μὲ δύο δεκαπεντασύλλαβους. Ἐπειδὴ εἰς τοὺς λαϊκοὺς δεκαπεντασύλλαβους ἡ τομὴ κατὰ κανόνα γίνεται ἔπειτα ἀπὸ τὴν 8ην συλλαβὴν, εἰς ἐτύχαινε ἡ 8η συλλαβὴ τοῦ πρώτου στίχου νὰ ὁμοιοκαταληκτῇ μὲ τὴν 8ην τοῦ δευτέρου, φυσικὸν ἦτο νὰ χωρισθῇ καθε δεκαπεντασύλλαβος εἰς δύο στίχους ξεχωριστοὺς, ἓνα ὀκτασύλλαβον καὶ ἓνα ἐπτασύλλαβον, καὶ ἔτσι νὰ δημιουργηθῇ ἡ τετράστιχος αὐτὴ στροφὴ. Ἀπὸ τὰς παροιμίας π. χ. αἱ ὁποῖαι ἀνεφέρθησαν προηγουμένως, καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο δεκαπεντασύλλαβους ὁμοιοκαταληκτοῦντας, μία παρουσιάζει αὐτὴν τὴν μορφήν :

Τ' ἀμπέλι θέλει ἀμπελογρῶ, τὸ σπῖτι νοικοκύρη,
καὶ τὸ καράβι στὸ γυαλὸ, θέλει καραβοκύρη.

Αὕτῃ σωστὸ εἶναι νὰ γραφῇ ἔτσι :

Τ' ἀμπέλι θέλει ἀμπελογρῶ
τὸ σπῖτι νοικοκύρη,
καὶ τὸ καράβι στὸ γυαλὸ
θέλει καραβοκύρη.

Ὅμοία εἶναι καὶ ἡ παροιμία :

Ἄν κάμῃ ὁ Μάρτης δυὸ νερά
κι' ὁ Ἀπρίλης ἄλλο ἓνα,
χαρὰ σ' ἐκεῖνον τὸν ζευγᾶ,
πῶχει πολλὰ σπαρμένα.

Διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἴδε Στ. Κυριακίδου, Τὰ παιδιὰ τοῦ δεκαπεντασύλλαβου εἰς τὸ *Ἑμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος*, 1923, σ 417 κέ.

γῆσε μίαν ὠρισμένην φόρμαν, αὐτὴν ποὺ ἐγράψαμεν εἰς τὸν πίνακα, καὶ μέσα εἰς αὐτὴν ἔχυσε τὰ νοήματά του. Ἔτσι κάθε μερικὸν νόημά του παρουσιάζεται, ἀκολουθεῖ τὸ ἄλλο, περιβεβλημένον τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἐξωτερικὸν ἔνδυμα. Αὐτὴν τὴν φόρμαν, αὐτὸ τὸ ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐκλέγει ὁ ποιητὴς διὰ νὰ ἐνδύσῃ τὰς ἰδέας του, (ἐδῶ τετράστιχον τοῦ τύπου ποὺ ἐγράψαμεν εἰς τὸν πίνακα) τὸ λέγομεν, ὅπως τὸ ἔλεγαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, *στροφὴν*. Τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ Βιζυηνοῦ εἶναι γραμμένον κατὰ *στροφάς* (τετράστιχους, τοῦ ἄνω τύπου. Ἄλλα ποιήματα εἶναι γραμμένα εἰς *στροφάς* πενταστίχους, ἑξαστίχους κτλ. καὶ ὄχι μόνον ἱαμβικοῦ, ἀλλὰ καὶ τροχαϊκοῦ ἢ καὶ ἄλλων ρυθμῶν. Τὸ βιβλίον σας ἔχει ποιήματα μὲ *στροφάς* ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ 5, 6, 7 καὶ 8 στίχους ἢ καθεὶ μία¹). Ὠνόμασαν δὲ οἱ ἀρχαῖοι τὰ τμήματα αὐτὰ τῶν ποιημάτων *στροφάς*, διότι τὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν συντεθειμένα κατὰ *στροφάς*, ἐτραγουδοῦντο, εἶχαν μουσικὴν (ὅπως καὶ πολλὰ δικά μας τέτοια σήμερον), καί, ἀφοῦ ἐτελείωνε τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ποιήματος, ἐτραγουδεῖτο τὸ δεύτερον μέρος μὲ τὴν ἰδίαν μουσικὴν² ἢ μελωδίαν ἐστρέφεται, δηλ. ἐγύριζε ἀπὸ τὸ τέλος τῆς πίσω εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς καὶ ἐψάλλετο ἐκ νέου, προσηροσμένη εἰς τὰ λόγια τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ ποιήματος, τῆς δευτέρας *στροφῆς*, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐνθυμηθῆτε π.χ. ὅτι καὶ σήμερον, τὰ δύο πρῶτα τετράστιχα τοῦ ἐθνικοῦ μας ὕμνου (Σὲ γνωρίζω—Λευτεριά) τραγουδοῦνται μὲ ὠρισμένην μελωδίαν (τοῦ μουσουρογοῦ Μαντζάρου)². Ἡ μελωδία αὕτη ἐπαναλαμβάνεται ἢ ἰδίᾳ καὶ εἰς τὰ ἄλλα δύο τετράστιχα (Ἐκεῖ μέσα κατοικοῦσες—καὶ τὰ πλάκωνε ἢ σκλαβιδὸ) καί, ἐὰν θέλωμεν, καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα.

Ὡστε ἐμάθομεν σήμερον ὅτι ἓνα ποίημα ἡμπορεῖ νὰ συντεθῇ ὄχι μόνον κατὰ *στίχον*, ἢ κατὰ *δίστιχα*, ὅπως ἐγνωρίζομεν ἕως τώρα, ἀλλὰ καὶ κατὰ *στροφάς*. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσθέσωμεν εἰς τὸ τετράδιόν μας, εἰς τὸ μέρος *Στιχουργικὴ*. Καὶ πῶς θὰ ὀρίσωμεν τὴν *στροφὴν*; Οἱ μαθηταί, ἔπειτα ἀπὸ μερικὸς ἀναζητήσεις, εὐρήκαν ὅτι *Στροφή* εἶναι ἓνα σύνολον *στίχων* ὁμοίου ρυθμοῦ, οἱ ὁποῖοι συναρμολογοῦνται (μὲ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν) κατὰ τὸν ἴδιον πάντοτε τρόπον καὶ περιέχουν ἓνα ξεχωριστὸν νόημα.

1. Διὰ τὴν κατὰ τρίστιχα σύνθεσιν τῶν ποιημάτων θὰ γίνῃ λόγος ἀργότερα.

2. Αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο θέματα, ἓνα δι' ἕκαστον τετράστιχον.

Πῶς σὰς φαίνεται ἡ κατὰ στροφὰς σύνθεσις τοῦ ποιήματος ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας;—Πολὺ ὠραιότερα.—Ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν κόπον, ποὺ καταβάλλει ὁ ποιητής;—Εἰς τὴν κατὰ στροφὰς σύνθεσιν καταβάλλει πολὺ μεγαλύτερον κόπον. Εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐνσωματώσῃ, νὰ ἐγκλείσῃ ὅλας τὰς ἰδέας του εἰς τὸν τύπον (τὴν φόρμαν), τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐξ ἀρχῆς ὥρισε, πρᾶγμα ποὺ ἀπαιτεῖ πολλὴν προσπάθειαν, σβησίματα, διορθώσεις, ἀλλαγὰς λέξεων, κτλ.—Ἐὰν δὲ κατορθώσῃ καὶ ἐβγῇ νικητὴς ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς δυσκολίας, καὶ τὰ νοήματά του, μολονότι υπεβλήθησαν εἰς ὅλους τοὺς κανόνας καὶ τοὺς περιορισμοὺς τοῦ τύπου τῆς στροφῆς, προχωροῦν μὲ σύνταξιν ὁμαλήν, χωρὶς παραγεμίσματα, φυσικὰ καὶ ἀβίαστα, χωρὶς νὰ φαίνεται ὁ καταβληθεὶς κόπος, τότε λέγομεν ὅτι ὁ ποιητής εἶναι ἐπιδεξιώτατος στιχουργὸς καὶ τὸν θαυμάζομεν διὰ τὴν τέχνην του.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἀκόμη ὀλίγον ἀπὸ στιχουργικῆς ἀπόψεως τὸ ποίημα. Ἐπέτυχε εἰς τὴν σύνθεσιν του ὁ Βιζυηνός;

Ἐπειτα ἀπὸ νέαν ἀνάγνωσιν καὶ σιωπηλὴν σκέψιν, οἱ μαθηταὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι ἐπέτυχε. Ὁ ρυθμὸς ἀκούεται πάντοτε κανονικός (ὀλίγοι χοροῖαμβοὶ ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἰάμβους, ἤλθαν τὰ νέφη, ρίχνουν γιὰ σκάγια τὴ βροχὴ, βγαίνει ὁ γεωργός, στρέφει τὰ μάτια, κτλ. ἀλλ' αὐτὸ εἶναι νόμιμον καὶ διακόπτει ἴσα—ἴσα τὴν μονοτονίαν), ἡ ὁμοιοκαταληξία εἶναι ἀφογος. Μερικοὶ μαθηταὶ ὅμως εὗρῃκαν ὅτι ὁ ποιητής παρέβη τὸν κανόνα, τὸν ὁποῖον ἐθέσαμεν, ὅτι κάθε στροφή πρέπει νὰ ἔχῃ πληρὴς, δικό της, αὐτοτελὲς νόημα. Ὁ ποιητής ἔχει ἐνώσει τὰ νοήματα τῆς 8ης καὶ 9ης, καθὼς καὶ τῆς 10ης καὶ 11ης στροφῆς. Γιὰ νὰ φανῇ καθαρὰ τὸ πρᾶγμα, ἐγραψάμεν εἰς τὸν πίνακα ἕνα-ἕνα τὰ νοήματα :

Στρ. 1η. Τὰ σύννεφα ξεπεξεύουν στὰ βουνά.

Στρ. 2α. Ἄπ' ἐκεῖ ἀρχίζουν τὸν πόλεμον (ἀστραπές, βροντές).

Στρ. 3η. Ἡ βροχὴ παρασύρει τὰ σπαρτά.

Στρ. 4η. Οἱ γεωργοὶ προσπαθοῦν ν' ἀνοίξουν αὐλάκια, ἀλλὰ ματαιῶς.

Στρ. 5η. Τότε ἰκετεύουν τὸν Θεόν.

Στρ. 6η. Ὁ Θεὸς νεύει εἰς τὸν ἥλιον νὰ σπύσῃ εἰς βοήθειαν.

Στρ. 7η. Ἐμφανίζεται ὁ ἥλιος καὶ τὸ Οὐράνιον Τόξον.

Στρ. 8η. Τοῦτο λέγει εἰς τὰ σύννεφα: «Σταματήσετε, διότι ἐγὼ εἶμαι ἡ παλαιὰ ὑπόσχεσις»

Στρ. 9η. ποὺ ἔδωκε ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε, μὲ χρώματα ποὺ ὁ γεωργὸς γνωρίζει τί σημαίνουν.

Στρ. 10η. Τὸ κόκκινον εἶναι κρασί, τὸ κίτρινον σιτάρι, τὸ πράσινο ἢ ἐλιά,

Στρ. 11η. διὰ νὰ προσφέρῃ μέρος ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὸν Θεόν, κατὰ τὰς εὐχαριστηρίους λειτουργίας.

Πράγματι, τὸ νόημα τῶν τεσσάρων τελευταίων στροφῶν δὲν εἶναι αὐτοτελές, ἀλλ' ἐνώνεται ἡ 8η μὲ τὴν 9ην, καὶ ἡ 10η μὲ τὴν 11ην. Τὸ μειονέκτημα ἐξαλείφεται μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων στροφῶν ἐὰν δεχθῶμεν τὴν διόρθωσιν πού εἶπαμε πρὶν, καὶ ἡ τελευταία στροφή, ἀντὶ τελικῆς προτάσεως ὑποτελοῦς εἰς τὴν 10ην, γίνῃ αὐτοτελής. Ἐνας μαθητὴς παρατήρησε ὅτι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον διορθώνεται τὸ μειονέκτημα καὶ μεταξὺ τῆς 8ης καὶ τῆς 9ης στροφῆς, ἐὰν τὴν ὑποτελῇ τῆς 8ης στροφῆς ἀναφορικὴν πρότασιν τῆς 9ης τὴν κάνωμεν αὐτοτελῇ, γράφοντες ἀντὶ *ποὺ ἔγραψ' ὁ Δημιουργός, τὴν ἔγραψ' ὁ Δημιουργός.*

Ὅπωςδὴποτε ἀνεγνωρίσθη ὅτι, παρὰ τὰ δύο αὐτὰ ἀβλεπτήματα καὶ μερικὸς χασμωδίας, τὸ ποίημα ἀπὸ στιχουργικῆς ἀπόψεως εἶναι πολὺ καλόν. Εἶδομεν δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου εἶναι πρώτης τάξεως. Ἄς σημειωθῇ ὅτι περιλαμβάνεται εἰς τὰς *Ἀνθίδας αὖρας* τοῦ ποιητοῦ, αἵτινες ἐξεδόθησαν τὸ 1884, ἵσως δὲ νὰ εἶχε γραφῇ καὶ δημοσιευθῇ σὲ κανένα περιοδικὸν ἐνωρίτερα ἀκόμη.

Ἐπηκολούθησε συζήτησις διὰ τὴν ὥραίαν ἀνάγνωσιν. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ ἴδῃ τὰ σημειωθέντα σχετικὰ σημεῖα εἰς τὸ κείμενον.

Εἶπα ἔπειτα εἰς τὰ παιδιά νὰ κοιτάξουν εἰς τὸ βιβλίον τους, ἀπὸ τὰ ποιήματα πού εἶναι γραμμένα σὲ τετραστίχους στροφὰς εἶναι κανένα, τοῦ ὁποίου ἡ στροφή νὰ εἶναι τοῦ ἰδίου ἀκριβῶς τύπου μὲ τὴν στροφήν τῆς Καταιγίδος; Ἐπειτα ἀπὸ μικρὰν ἔρουναν εὐρήκαν, ὀλίγας σελίδας μετὰ τὴν Καταιγίδα, τὸν μῦθον *Τὰ δύο ὄνια* τοῦ Περγιαλίτη. Ἐ, εἶπα, εἰς τὸ ἐπόμενον μάθημα νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτὸν τὸν μῦθον. Τὸ νόημά του εἶναι εὐκόλον. Νὰ τὸν διαβάσατε σλίτι σας καὶ νὰ μοῦ γράψετε τὴν κρίσιν σας δι' αὐτόν· ἰδιαίτερος δὲ νὰ ἐξετάσετε τὴν στιχουργίαν του.

11ον. Διδασκαλία ποιήματος.

Τὰ δυὸ ὑνιά.

Γιάννη Περγιαλίτη.

1

Καινούργια καὶ τὰ δυὸ ὑνιά. |
Μὰ τὸ ἕνα | στὸ ἄροτρό του
σκουριάζοντας, | σὲ μιὰ γωνιά
περνοῦσε τὸν καιρό του. |

2

Μ' ἀπ' τὴ δουλειά τὸ πρῶτο ὑνί
μὲ τὸ γεωργὸ γυρίζει.
Καὶ μὲ τὴν ὄψη του στιλπνὴ
λαμποκοπάει, σπιθίζει. |

3

Τοῦ λέει τότε τ' ὀκνηρό,
στὸν τοῖχο ἄκκουμπισμένο:
«Πῶς εἶσαι τόσο λαμπερό,
σὰν νὰ 'σαι ἀσημωμένο;

4

Μήπως δὲν ἥσουνε καὶ σὺ
μὲ σίδερο πλασμένο;
ποιά Μοῖρα, τάχατες, χρυσῇ,
σ' εὗρήκε σκουριασμένο

5

καὶ στὴ χρυσῇ τῆς ἀγκαλιά
σοῦδωκε τέτοιο χρῶμα;
— Τὴ λὲν τὴ Μοῖρα μου | Δουλειά |
τὴν ἀγκαλιά τῆς | Χῶμα».

1910

Ὁ μῦθος εἶναι γερμανικός. Τὸν ἔχει διατυπώσει εἰς πεζὸν λόγον ὁ **Δέσιγγ** ὡς ἑξῆς:

Τὰ δυὸ ὑνιά.

Ἕνας χωρικός ἀγόρασε δυὸ καινούργια ὑνιά. Τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὸ χρησιμοποιοῦσε κάθε μέρα στὸ χωράφι του· τὸ ἄλλο τὸ ἀφήκε ἀργὸ σὲ μιὰ γωνιά.

Μιὰν ἡμέρα, τὸ παιδάκι τοῦ χωρικοῦ εἶδε τὸ ὑνὶ ποὺ ἦταν

ἀκκουμπισμένο στή γωνιά, φώναξε τὸν πατέρα του καὶ εἶπε :
«Γιὰ κοίταξε, πατέρα, αὐτὸ τὸ ὄνι ἐσκούριασε ὅλως διόλου, ἐνῶ
αὐτὸ πὺν εἶναι στὸ ἀλέτρι εἶναι καθαρὸ καὶ λαμπερὸ καὶ σπιθο-
βολαίει τόσο ὥραϊα σὰν τὸ ἀσήμι· καὶ ὅμως κάθε μέρα γυρίζει
μέσ' στὸ χῶμα».

Τότε εἶπε ὁ πατέρας : «Ίδές, παιδί μου, καὶ τὰ δυὸ ἦσαν
στὴν ἀρχὴ ὅλως διόλου ὅμοια. Ἀλλὰ ἡ ἀργία τοῦτο ἐδῶ τὸ ἀσχή-
μισε ἔτσι. Ἐκεῖνο ὅμως πὺν εἶναι στὸ ἀλέτρι, ἡ ἐργασία τὸ ἐπρο-
φύλαξε ἀπὸ τὴ σκουριά καὶ τὸ ἔκαμε τόσο ὥραϊο, ὥστε τώρα
σπιθοβολαίει σὰν τὸ ἀσήμι».

Τὸν μῦθον ἔχει πλέξει σὲ στίχους, γερμανικὰ ἐπίσης, ὁ J. F.
Castelli, ὡς ἐξῆς :

Τὰ δυὸ ἀλέτρια.

1

Σὲ μιὰ σιταποθήκῃ κοίτοταν κρυμμένο
ἓνα ἀλέτρι, σκεπασμένο πᾶ ὅλο ἀπὸ σκουριά.
Κοίτοταν λησμονημένο καὶ περιφρονημένο
καὶ ἔβλεπε μὲ ζήλεια καὶ σιωπηλὴ στενοχώρια
ὅταν στυλνὸ καὶ φωτερὸ κάθε βράδυ
στὴν κατοικιά τους γύριζε τὸ ἀδέλφι του ἀπ' τὸ χωράφι.

2

Τέλος κάποτε μὲ θλιμμένη ρώτησε καρδιά :
«Πῶς γίνεται ἔτσι σκουριασμένο νᾶμαι ἐγώ,
ἐνῶ σὺ σπιθοβολᾷς γεμᾶτο λάμψη ;
Ἀπὸ τὸ ἴδιο μέταλλο κι' οἱ δυὸ μας ἐπλασθήκαμε.
— Πῶς γίνεται, ρωτᾷς ;» ἀπάντησε τὸ ἄλλο
«Ἀπ' τὴ δουλειὰ προέρχεται ἡ λάμψη μου».

Οἱ μαθηταὶ εἶχαν εὖρει εὐκόλα τὸν σκοπὸν τοῦ μυθογράφου·
μερικοὶ εἶχαν ἐνθυμηθῇ τὰς σχετικὰς ἑλληνικὰς παροιμίας :

Πέτρα πὺν κυλάει, μοῦχλα δὲν πιάνει·¹ καὶ
«Ὅποιος περπατεῖ μυρίζει, κι' ὅποιος κάθεται βρωμᾷ.

Ὡς πρὸς τὴν στιχουργίαν τοῦ ποιήματος ἡ συζήτησις, ἡ

1. Οἱ Γερμανοὶ ἔχουν μίαν ὁνάλογον: Raste ich, so roste ich
(τεμπελιάζω, καὶ σκουριάζω).

ὁποία ἔγινε μὲ βάσιν τὰς παρατηρήσεις τῶν μαθητῶν, κατέληξεν εἰς τὰ ἑξῆς :

Αἱ στροφαὶ εἶναι καλὰ εἰς τὴν ἑξωτερικὴν τῶν μορφῶν· ὁ ρυθμὸς ὁμαλός, αἱ ὁμοιοκαταληξίαι μεταξὺ τοῦ 1ου καὶ 3ου στίχου κάθε στροφῆς εἶναι πλούσιαι ὅλαι (ῥεζύτονοι), αἱ μεταξὺ τοῦ 2ου καὶ τοῦ 4ου παροξύτονοι ἀπλαῖ μὲν εἰς τὴν 2αν καὶ 3ην στροφὴν, πλούσιαι δὲ εἰς τὰς ἄλλας.

Ἀλλὰ παρατηροῦμεν ὅτι ἐξ αἰτίας, φαίνεται, τῆς ἀνάγκης τῆς ὁμοιοκαταληξίας ὁ ποιητὴς παρενέβαλε μερικὰς λέξεις καὶ φράσεις ἀκαταλλήλους. Π.χ. εἰς τὴν 1ην στροφὴν : τὸ ὑνὶ περνοῦσε τὸν καιρὸ του· εἰς τὴν 4ην πλασμένο μὲ σίδερο· τὸ σωστὸ εἶναι ἀπὸ σίδερο. Ἡ λ. ἄροτρον τῆς καθαρευούσης (στρ. 1η) χτυπᾷ ἄσχημα μέσα εἰς τὸ σύνολον ποὺ εἶναι εἰς λαϊκὴν γλῶσσαν. Ἄσχημα χτυποῦν καὶ τὰ δύο ἀλλεπάλληλα μὰ τῆς 1ης καὶ 2ας στροφῆς. Ἡ φράσις στὸν τοῖχο ἀκκουμπισμένο τῆς 3ης στροφῆς δὲν εἶναι στὴ θέσιν της· ἐτέθη, φαίνεται, γιὰ νὰ γεμίσῃ ἡ στροφή. Τέλος, τὸ νόημα τῆς 4ης στροφῆς συνεχίζεται καὶ εἰς τὴν 5ην.

Μερικοὶ μαθηταὶ ἐπρόσεξαν καὶ εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ μῦθος περιέχει καὶ δύο παράλογα πράγματα. Εἰς τὴν 3ην στροφὴν τὸ ὑνὶ ὀνομάζεται ὀκνηρό. Ἀλλὰ τὸ ὑνὶ δὲν ἔφταιγε, ἐὰν δὲν τὸ ἐχρησιμοποιοῦσαν· δὲν τοῦ εἶχαν ζητήσῃ νὰ ἐργασθῇ καὶ αὐτὸ ἡρνήθη. Πῶς λοιπὸν χαρακτηρίζεται ὡς ὀκνηρό ; Ἐπειτα, εἰς τὴν 4ην στροφὴν, λέγεται : ἡ Μοῖρα σ' εὗρηκε σκουριασμένο. Πῶς τὸ εὗρηκε σκουριασμένο, ἀφοῦ εἰς τὸν 1ον στίχον λέγεται ὅτι καὶ τὰ δύο ὑνιά ἦσαν καινούργια ;

Κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ μῦθος ἤθελε περισσotέραν ἐπεξεργασίαν. Ἡ μελέτη αὕτη ἔδειξε εἰς τοὺς μαθητὰς ὅτι ἡ κατὰ στροφὰς καὶ μάλιστα κατὰ στροφὰς μὲ μικροὺς στίχους σύνθεσις τῶν ποιημάτων ἀπαιτεῖ κόπον πολὺν καὶ πολλὴν σπουδαίαν δεξιότητα.

12ον Τὸ παρήκοον ἀργάνι.

Ἀλεξάνδρου Κατακουζηνοῦ.

Εἰς τὸν ἴδιον τύπον στροφῆς μὲ τὴν Καταιγίδα καὶ τὰ δύο ὑνιά εἶναι γραμμένος καὶ ὁ μῦθος αὐτὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Κατακουζηνοῦ, παραλλαγὴ ἐκείνου ποὺ εἶχε δοθῇ ὡς ἔκθεσις. Δύο μαθηταὶ τὸν εἶχαν διδαχθῇ εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ μοῦ

τὸν ἔφεραν. Τὸν ἐγράψαμεν εἰς τὸν πίνακα καὶ ἐκάμμεν μίαν
 προχείρον κρίσιν.

1
 Ἀρνάκι ἄσπρο καὶ παχύ,
 τῆς μάννας του καμάρι,
 ἐβγήκεν εἰς τὴν ἐξοχή
 κι' εἰς τὸ χλωρὸ χορτάρι.

2
 Ἀπ' τῆ χαρά του τὴν πολλή
 ἀπρόσεκτα πηδοῦσε
 τῆς μάννας του τὴ συμβουλή
 καθόλου δὲν ψηφοῦσε.

3
 «Καθώς, παιδί μου, προχωρεῖς
 καὶ σὰν ἐλάφι τρέχεις,
 νὰ κακοπάθης ἡμπορεῖς,
 καὶ πρέπει νὰ προσέχης.»

4
 Χανδάκι βρέθηκε βαθύ.
 Ὅρμα' σὰν παλληκάρι,
 νὰ τὸ πηδήσῃ προσπαθεῖ,
 καὶ σπάνει τὸ ποδάρι.

Τὸ ποίημα εἶναι βέβαια πολὺ παιδικόν, ἀλλὰ ἀπὸ στιχοι-
 γικῆς ἀπόψεως εὐρέθῃ ἄφρογον. Ὁ ρυθμὸς εἶναι ὁμαλότατος,
 ἡ ὁμοιοκαταληξία ἢ μὲν ὀξύτονος πλουσία εἰς τὴν 1ην καὶ τὴν
 2αν στροφὴν, πλουσιωτάτη εἰς τὴν 3ην καὶ 4ην ἢ παροξύτονος
 παντοῦ ἀπλῇ. Κάθε στροφή ἔχει καὶ δικό της νόημα. Κατόρ-
 θωμα δὲ τοῦ ποιητοῦ εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ κάθε σχεδὸν στί-
 χος, μολονότι τόσο μικρὸς, περιέχει καὶ αὐτὸς αὐτοτελὲς νόημα,
 στεκόμεθα εἰς τὸ τέλος του καὶ μποροῦμε νὰ πάρωμεν ἀναπνοήν,
 χωρὶς νὰ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ συνεχίσωμεν χωρὶς διακοπὴν
 εἰς τὸν ἐπόμενον. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τὸ νὰ συνεχίζεται δηλαδὴ τὸ
 νόημα ἑνὸς στίχου καὶ εἰς τὸν ἐπόμενον, ἢ καὶ μιᾶς στροφῆς εἰς
 τὴν ἐπομένην τὸ λέγομεν εἰς τὴν στιχοιργικὴν διασκελισμόν,
 ὅστις συνεπῶς εἶναι δύο εἰδῶν : Διασκελισμὸς εἰς
 στίχον καὶ διασκελισμὸς εἰς στροφήν. Εἰς τὰ δύο
 ἑνὰ π. χ. διασκελισμὸν εἰς στίχον ἔχομεν εἰς τὴν 1ην στρο-
 φήν, στ. 2-3, διασκελισμὸν δὲ εἰς στροφάς εἰς τὴν 4ην καὶ τὴν
 5ην στροφήν.

Τὸ *Παρήκοον ἀρνάκι* λοιπὸν τοῦ *Κατακουζηνοῦ* εἶναι πολὺ
 ἔμορφα στιχοιργημένον. Ὁ λόγος, μολονότι ὑπόκειται εἰς τὰ
 δύσκολα δεσμά τοῦ τύπου αὐτοῦ τῆς στροφῆς, προχωρεῖ φυσικός,
 χωρὶς πονθενὰ νὰ σκοντάφωμεν. Καὶ εἰς τὸ τέλος, ἔκτος ἀπὸ
 τὸ ἠθικὸν διδάγμα τοῦ μύθου, μένομεν εὐχαριστημένοι καὶ ἐπαι-
 νοῦμεν τὸν ποιητὴν, διότι μὲ τόσην τέχνην ἔβαλε σὲ στίχους τὸν
 μῦθόν του.

Ἐσημειώσαμεν εἰς τὸ τμήμα *Στιχοιργικῇ* τοῦ τετραδίου ὅσα
 ἐμάθαμεν περὶ τοῦ διασκελισμοῦ.

13ον. Διδασκαλία πεζογραφήματος.

Τὸ ναυτόπουλο.

Ἀριστ. Π. Κουρτίδου¹.

Πέντε μῆνας τώρα λείπει εἰς τὰ ξένα τὸ ναυτόπουλον² σωστοῦς πέντε μῆνας³ ἄχ! πόσον ἐπεθύμησε τὴν πατρίδα του!

Ὁ «Ἅγιος Νικόλαος», τὸ ἐμπορικὸν πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπηρετεῖ, ἐπῆγεν εἰς μακρινὰς χώρας, προσωρμίσθη εἰς πολλοὺς λιμένας, ἀλλὰ τώρα γυρίζει ὀπίσω.

Νύκτα καὶ ἡμέραν ταξιδεύουν καὶ ὁ καιρὸς εἶναι τρικυμώδης· ὁ ἄνεμος σφυρίζει ἀγριωπὸς μέσα εἰς τ' ἄρμενα, φουσκώνει τὰ πανιά, τὰ κύματα ἀφρισμένα κτυποῦν τὸ πλοῖον· ἀλλὰ τὸ ναυτόπουλον δὲν φοβεῖται· εἶναι γενναῖον ναυτόπουλον καὶ μόλις προστάξῃ ὁ καπετάνιος, ἀναρριχᾶται εἰς τὰ ἑξάρτια καὶ λύνει ἢ δένει τὰ πανιά. Διότι δὲν τὸ τρομάζει ἡ θάλασσα τὸ ναυτόπουλον· δὲν συλλογίζεται τὸν κίνδυνον.

Ἐν πρᾶγμα μόνον συλλογίζεται: πότε θὰ φθάσωσιν εἰς τὴν πατρίδα. Ὅταν τελειώῃ τὴν ὑπηρεσίαν του, ἔρχεται εἰς τὴν προῦραν τοῦ πλοίου, στηρίζει τὸν ἀγκῶνά του εἰς τὸ παραπέτον, βυθίζει τὸ βλέμμα του εἰς τὴν ἀπέραντον θάλασσαν καὶ συλλογίζεται τὴν γλυκεῖαν του πατρίδα. Ἔτσι καὶ τώρα, πὺν γνωρίζει ὅτι πλησιάζουν, στέκει ἀκκουμβημένον εἰς τὸ παραπέτον καὶ πα-
ρατηρεῖ μακράν, μακράν, ὅσον ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ βλέμμα του.

1. Τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτὸν διηγ. περιγραφὴν τοῦ Κουρτίδου, δημοσιευμένην εἰς τὰ *Παιδικὰ Διηγήματα* του (1883) εἶχα ἀναπτύξει, ἰδίως εἰς τὸ τελευταῖον μέρος αὐτῆς (ἀπὸ 15 στίχους εἶχα ἐκτείνει εἰς δύο περιόπου σελίδας), ὅταν ἡτοίμαζα τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα τῆς Α' Ἑλλ. Σχολείου τὸ 1921, παρεκάλεσα δὲ τὸν συγγραφεὰ νὰ τὴν ἐγκρίνῃ ἔτσι, ὅπως τὴν εἶχα διασκευάσει. (Ὁ τότε ἀναλαμβάνων κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν εἰσήγησιν διὰ τὰ ὑποβαλλόμενα πρὸς κρίσιν Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα ἐκπαιδ. σύμβουλος Ἀντ. Τραυλάντωνης ἐξήτει νὰ περιλαμβάνωνται εἰς τὰς Συλλογὰς ἔργα ἀνεγνωρισμένων συγγραφέων, οὔτε ἐπέτρεπε διασχευάς). Ὁ Κουρτίδης ἀπεδέχθη τὴν παράκλησίν μου καὶ ἔτσι ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐγκριθέν βιβλίον μου τὸ τεμάχιον, μὲ αὐτὴν δὲ τὴν μορφὴν τὸ ἐπῆραν πλεῖστοι ἀπὸ τοὺς ἐμφανισθέντας κατόπιν συλλογεῖς Ἀναγνωσμάτων. Παραδόξως ὁ Μιχ. Οἰκονόμου περιέλαβε εἰς τὴν βραβευθεῖσαν κατὰ τὸ 1938 συλλογὴν του τὴν παλαιὰν σύντομον διήγησιν, ἡ ὁποία καὶ ὑπάρχει μέχρι σήμερον εἰς τὰ βιβλία τοῦ ΟΕΣΒ τῆς Α' Γυμνασίου. Ἐθεώρησα καλὸν νὰ περιλάβω ἐδῶ τὴν δευτέραν μορφήν τῆς διηγηματικῆς περιγραφῆς ὅπως τὴν εἶχα διδάξει εἰς τοὺς μαθητάς μου.

μήπως εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ὀρίζοντος ὀπίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα δια-
κρίνη τὰ γνώριμα ἀκρογιάλια τοῦ χωρίου του, τὸ σπιτάκι των,
ὅπου τὸν περιμένει ἡ χήρα ἡ μητέρα του καὶ τὰ ὀρφανὰ ἀδελφά-
κια του. Καὶ τοῦ ἔργονται δάκρυα εἰς τὰ μάτια του.

Πέντε μῆνας τώρα λείπει εἰς τὰ ξένα! ἄχ! πότε τέλος θὰ
φθάσῃ; Μὲ ποίαν λαχτάραν θ' ἀναβῇ τὴν μικρὰν κλίμακα τῆς
οἰκίας των καὶ θὰ ὀρμήσῃ εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μητρὸς του καὶ
τῶν ἀδελφῶν του!

Καὶ ἔπειτα, τὸ βράδυ, πλησίον τῆς ἐστίας, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ
λάμπῃ ζεστὴ ἡ φωτιά, ἐνῶ θὰ εἶναι ὅλοι τριγύρω του, θὰ τοὺς
διηγηθῇ εἰς ποῖα μέρη ἐταξίδευσε, ποῖα καὶ πόσα πράγματα εἶ-
δεν εἰς τοὺς μακρινοὺς ἐκείνους τόπους· εἶναι πολὺ ὥραιοι οἱ
τόποι ἐκεῖνοι, ἀλλ' ὅχι διὰ τὸ ναυτόπουλον, διότι διὰ τὸν ξενι-
τεμένον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀγαπημένα ὄντα καὶ τὸν περιμένουν, ποτε
δὲν εἶναι ὥραία ἡ ξενιτεία.

Πότε, πότε θὰ φθάσῃ; Τὸ περισσότερον, βιάζεται νὰ φθάσῃ
καὶ δι' ἄλλον λόγον· μὲ ἐν μέρος ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ ἔλαβεν
ὡς μισθὸν του ἔχει ἀγοράσει δι' ὅλους κατὰ τι· διὰ τὸ ἐν ἀδελφάκι
του ἓνα ξεῦγος παπούτσια, διὰ τὸ ἄλλο ἓνα ὥραιον κασκέτο, διὰ
τὴν μικρὰν του ἀδελφὴν ἓνα χρωματιστὸν μανδηλὶ τῆς κεφαλῆς,
καὶ διὰ τὴν μητέρα του ὀλίγους πῆχεις ὑφάσματα, νὰ ράψῃ νέον
φόρεμα. Μὲ ποίαν χαρὰν θὰ δώσῃ εἰς τὸν καθένα τὸ δῶρον του
καὶ μὲ ποίαν χαρὰν θὰ τὸ πάρῃ καθένας!

Καὶ ἔπειτα, ἐνῶ ἡ μητέρα του θὰ τὸν ἀσπάζεται τρυφερά, ἐκεῖ-
νος θὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν τσέπην τοῦ παντελονιοῦ του, δεμένα εἰς
ἓνα κόμβον τοῦ μανδηλίου του, καὶ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα τοῦ
ἔμειναν, καὶ θὰ τὰ δώσῃ εἰς τὴν μητέρα του ν' ἀγοράσῃ σιτάρι,
κρέας καὶ ὅ,τι ἄλλο χρειάζεται.

Ἐνῶ εἰς αὐτὰ ἔχει τὸν νοῦν του τὸ ναυτόπουλον, κοιτάζει
πάντοτε ἔμπρὸς πρὸς τὸ ἄκρον τῆς θαλάσσης, ἐκεῖ ὅπου γνωρίζει
ὅτι κεῖται τὸ ἀγαπητὸν του χωρίον. Καὶ νά! τὰ σύννεφα, τὰ ὁποῖα
τοῦ ἀπέκρυπτον ἕως τώρα τὸ ἄκρον τοῦ ὀρίζοντος, φεύγουν διω-
γμένα ἀπὸ τὸν ἄνεμον, καὶ ἔξαφνα διακρίνει τὴν πολυπόθητον
ἀκτὴν. "Α! πῶς κιτυπᾷ τώρα ἡ καρδιά του! "Εφθασαν τέλος
πάντων!

Ἴδου ξεχωρίζει εἰς τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ ἡ κωνικὴ κορυφὴ

τοῦ Προφήτου Ἡλία καὶ μετ' ὀλίγον θὰ φανῇ καὶ τὸ ἄσπρον ἐκκλησιδάκι τοῦ ἁγίου, μὲ τὰ σπιτάκια τοῦ χωρίου του, σκορπισμένα πρὸς τὸν κατήφορον ἕως τὴν θάλασσαν. Δὲν βλέπει κανένα ἀκόμη ἀπὸ τὰ σπιτάκια τὸ ναυτόπουλον, ἀλλὰ γνωρίζει ὅτι εἶναι ἐκεῖ, καὶ τὰ μάτια του στυλώνονται μὲ προσοχὴν καὶ προσπαθοῦν νὰ τὰ διακρίνουν.

Ἄ! Πόσον ἀργὰ νομίζει ὅτι προχωρεῖ τὸ καράβι! Ἄς ἡμποροῦσε τὸ ναυτόπουλον νὰ εἶχε πτερά, ἃς ἡμποροῦσε νὰ ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς γλάρους, οἱ ὁποῖοι ἤλθαν νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν, νὰ ὀρμήσῃ ὥσάν βέλος ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα, καὶ νὰ πετάξῃ χωρὶς ἀναπνοῇ πρὸς ἕνα ἄσπρο σημάδι, ἐκεῖ κοντὰ στὴν ἀκρογιαλιά, πού δὲν τὸ βλέπει ἀκόμη, ἀλλὰ τὸ μαντεύει, τὸ μαντεύει!

Τὸ πλοῖον προχωρεῖ ὁλονέν, προχωρεῖ, καὶ ἡ ἀπόστασις ὀλιγοστεύει. Ὁ ἄνεμος, ὥσάν νὰ ἐννοῇ τὴν ἀνυπομονήσαν τοῦ μικροῦ, φυσᾷ φυσᾷ, οὐριος μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις, φουσκώνει ὅλα τὰ πανιά· τὸ πλοῖον σχίζει ὀρμητικὰ μέσα εἰς λευκοὺς ἀφροὺς τὰ κύματα. Νά, ἐφάνη ἡ ἐκκλησία, ἤρχισαν νὰ ξεπροβάλλουν τώρα μία-μία, ἄσπρες σὰν προβατάκια πού βόσκουν στὴν πρασινάδα, αἱ οἰκίαι τοῦ χωρίου του. Δάκρυα ἀναβλύζουν εἰς τὰ μάτια τοῦ μικροῦ καὶ θολώνουν τὰ βλέμματά του. Νά το! Νά το! Ἐπρόβαλε τώρα καὶ τὸ σπιτάκι των! Νὰ ὁ καπνοδόχος πού καπνίζει ἐλεφρὰ-ἐλαφρὰ, νὰ καὶ τὸ κυπαρίσσι πού ἔχει φυτεύσει ὁ μακαρίτης ὁ πάππος του καὶ πού τρυπᾷ ὀλόισιο τὸν οὐρανό. Καὶ τὸ ναυτόπουλον συλλογίζεται: Ποῦ νὰ εἶναι ἄρα γε τὴν ὥραν αὐτὴν οἱ δικοί του; Ἡ μητέρα του θὰ ὑφαίνη καθισμένη στὸν ἀργαλειό. Ἡ μήπως ἐπῆραν εἴδησιν, ὅτι ἐμβαίνει εἰς τὸν λιμένα τὸ πλοῖον; Τότε θὰ εἶναι εἰς τὸ παράθυρον τῆς τραπεζαρίας πρὸς τὴν θάλασσαν. Καὶ τὸ ναυτόπουλον καθαρίζει τὰ μάτια του, ἐντείνει μὲ καρδιοχτύπι τὰ βλέμματά του πρὸς τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας των καὶ προσπαθεῖ νὰ διακρίνῃ.

Ἄλλ ἀπὸ τὴν προσήλωσίν του τὸν ἀποσπᾷ ἔξαφνα ἡ βροντῶδης φωνὴ τοῦ πλοιοάρχου. Ἐχουν πλησιάσει πολὺ τώρα, πρέπει νὰ μαζεύσουν τὰ πανιά, νὰ ἐλαττώσουν τὴν ταχύτητα τοῦ πλοίου. Τὸ ναυτόπουλον καὶ οἱ ἄλλοι ναῦται σκορπίζονται γεήγορα εἰς τὰ κατάρτια καὶ ἀρχίζουν νὰ συστέλλουν τὰ ἱστία. Οὐ! ἐπλησίασαν πολὺ. Γκροοοοοο! ἔρριψαν τὴν ἄγκυραν.

Μετ' ὀλίγον σύρουν πλησίον εἰς τὸ πλοῖον τὴν βάρκαν, ἡ ὁποία

παρακολουθεῖ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, δεμένη μὲ χονδρὸν παλαμάρι. Ἐμβαίνει ὁ πλοίαρχος καὶ τρεῖς ναῦται, πηδᾷ τελευταῖον καὶ τὸ ναυτόπουλον εἰς αὐτήν. Κάθεται εἰς τὸν πάγκον καὶ κωπηλατεῖ μὲ ὄσσην δύναμιν ἔχει, ἀλλὰ τὸ κεφάλι του διαρκῶς στρέφεται πρὸς τὰ ὀπίσω, πρὸς τὴν ἀκρογιαλιάν, ὅπου ἤρχισαν ἤδη νὰ μαζεύονται μερικοὶ ἄνθρωποι.

Ἄχ! πῶς ἀνησυχεῖ τώρα! Πῶς κτυπᾷ ἡ καρδιά του σὰν νὰ θέλει νὰ σπάσῃ! Εἶναι ἄρα γε ὅλοι καλὰ εἰς τὸ σπιτάκι των; Μὴν ἔπαθε κρονεῖς τίποτε; Μήπως εἶναι ἄρρωστη ἡ μητέρα του, κανὲν ἀδελφάκι του! Πῶς ἀνησυχεῖ!

Ἀλλὰ ποῖα εἶναι, ἀνάμεσα εἰς τὸ πλῆθος, ἡ μαυροφορεμένη ἐκείνη γυναῖκα μὲ τὰ τρία παιδάκια ποὺ ξεφωνίζουν χαρούμενα εἰς τὸ πλάι της;... Ἄ! τοὺς γνωρίζει! τοὺς γνωρίζει! Εἶναι ἡ μητέρα του, ἡ ἀγαπημένη του μητέρα, εἶναι τ' ἀδελφάκια του, τ' ἀγαπημένα του ἀδελφάκια! Ἡ βάρκα προσήγγισε πλέον εἰς τὴν ξηράν· ἐξέρχεται ὁ πλοίαρχος, ἐξέρχονται οἱ ναῦται, καὶ τὸ ναυτόπουλον ὀρμᾷ εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μητέρας του καὶ τῶν μικρῶν του ἀδελφῶν!....

1922

Ὁρίσα νὰ διαβάσουν στὸ σπίτι τὴν διηγηματικὴν περιγραφὴν, ὑπογραμμίζοντες τὰς τονουμένας λέξεις καὶ νὰ κάμουν περίληψιν. Ἡ περιγραφή, ὅπως φαίνεται καὶ μὲ πρώτη ματιά, ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρα μέρη, κάθε δὲ μέρος πάλιν ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας παραγράφους. Νὰ διατυπώσουν λοιπὸν μὲ μίαν ὅσον τὸ δυνατόν σύντομον φράσιν τὸ περιεχόμενον ἐκάστης παραγράφου, μὲ μίαν δὲ φράσιν ἐπίσης καὶ τὸ περιεχόμενον ἐκάστου μέρους. Εἶπα δηλ. ἡ περίληψις νὰ ἔχῃ τὴν μορφήν τοῦ σχεδίου ἢ τοῦ διαγράμματος τῆς περιγραφῆς. Καὶ ἐν τέλει νὰ μοῦ γράψουν, συντόμως ἐπίσης, ποῖον εἶναι τὸ κύριον περιεχόμενον αὐτῆς.

Τὸ πρῶτον μάθημα ἔγινε εἰς δύο ὥρας. Εἶχα ἰδεῖ τὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν στὸ σπίτι καὶ ἐγνώριζα τί ἐπέτυχε ὁ καθείς, ὥστε ταχέως νὰ προχωρῶμεν.

Πολλοὶ μαθηταὶ εἶχαν εὔρει τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον: Ἐνα μικρὸ ὄρφανὸ παιδί, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν οἰκογένειάν του, ἐμπῆκε ναυτόπουλο εἰς ἓνα ἰστιοφόρον τῆς πατρίδος του. Ταξιδεύουν πέντε μῆνες. Τὸ ναυτόπουλο διαρκῶς συλλογίζεται τὴν πατρίδα του καὶ τοὺς δικούς του. Λαχταρεῖ πότε θὰ γυρίσουν. Καὶ πράγματι γυρίζουν, καὶ μὲ ἀγασσῆσιν ὁ μικρὸς ξαναβλέπει τοὺς δικούς του.

Ὁ συγγραφεὺς λοιπὸν μᾶς περιγράφει τὴν σφοδρὰν αὐτὴν ἐπιθυμίαν τοῦ μικροῦ νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του, τὴν νοσταλγίαν του. Ἐγράψαμεν τὴν λ. εἰς τὸν πίνακα μερικοὶ μαθηταὶ τὴν ἐγνώριζαν καὶ τὴν ἠρμήνευσαν εἰς τοὺς συμμαθητάς των, ἐνθυμηθέντες καὶ τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸν καπνὸν τῆς Ἰθάκης.

Ἀς ἀναγνώσωμεν τώρα, νὰ ἐνθυμηθῶμεν μὲ ποίας λεπτομερείας περιγράφει τὴν νοσταλγίαν αὐτὴν τοῦ ναυτοῦ καὶ τὴν χαρὰν τῆς ἐπανόδου τοῦ ὁ συγγραφεύς.

Ἐδιαβάσαμεν ἓνα—ἓνα μέρος, ἐλαχίστας λέξεις πού ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς συμμαθητάς των ἠρμήνευσαν ὅσοι τὰς ἐγνώριζαν, καὶ ἔπειτα ἑκαλοῦσα δυὸ τρεῖς μαθητάς νὰ ἀναγνῶσιν τὴν περιλήψιν τοῦ τμήματος πού εἶχαν κάμει, ἐνεκρίνετο δὲ ἡ καλυτέρα. (Πολλοὶ μαθηταὶ εἶχαν κατορθώσει νὰ χρησιμοποιήσῃ εἰς τὰς περιλήψεις των τὰς λέξεις τοῦ κειμένου). Ἔτσι κατηρτίσθη οἰγὰ—οἰγὰ τὸ ἕξῃς διάγραμμα:

Τὸ ναυτόπουλον.

Α'. Πόσον νοσταλγεῖ τὴν πατρίδα του.

1. Πέντε μῆνας λείπει τὸ ν. Πόσον ἐπεθύμησε τὴν πατρίδα του!
2. Εὐτυχῶς τώρα γυρίζουν.
3. Εἶναι γενναῖον ναυτόπουλον.
4. Ὅταν τελειώγῃ τὴν ὑπηρεσίαν του, ἀκκουμβᾷ εἰς τὸ παραπέτον τῆς πύρας καὶ κοιτάζει συλλογισμένον τὴν πατρίδα του. Ἔτσι καὶ τώρα κοιτάζει μήπως...

Β'. Τί ὀνειρεύεται, ὅταν θὰ φθάσῃ.

1. Θ' ἀναβῇ τὴν μικρὰν κλίμακα καὶ θὰ ὀρμήσῃ...
2. Τὸ βράδυ θὰ τοὺς διηγῆται.
3. Μὲ ποίαν χαρὰν θὰ δώσῃ εἰς τὸν καθένα τὸ δῶρον του.
4. Καὶ στὴν μητέρα του ὅσα χρήματα οἰκονόμησε.

Φθάσῃ!

1. Τέλος διακρίνει τὴν πολυπόθητον ἀκτὴν.
2. Ξεχωρίζει ἡ κορυφή τοῦ Προφ. Ἡλία.
3. Πόσον ἀργὰ νομίζει ὅτι προχωρεῖ τὸ καράβι!
4. Πλησιάζουν. Ἐπρόβαλε τώρα τὸ σπιτάκι των.

Δ'. Ἐφθάσαν!

1. Ρίπτουν τὴν ἄγκυραν.
2. Ἐμβαίνουν εἰς τὴν βάρκαν ὁ πλοίαρχος, τρεῖς ναῦται καὶ τὸ ν. καὶ ζωπληματοῦν πρὸς τὴν ἀκτὴν, ὅπου ἀρκετοὶ ἄνθρωποι.
3. Πῶς ἀνησυχεῖ τὸ ν. Εἶναι ἀρὰ γε ὅλοι καλά;
4. Ἡ βάρκα προσήγγισε, τὸ ν. ὀρμᾷ εἰς τὴν ἀγκάλην τῶν ἰδικῶν του.

Ἀπὸ τὴν ἐπισκόπῃσιν τοῦ διαγράμματος ἐφάνη καθαρὰ ὅτι ἀρτία εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς περιγραφῆς. Ὁ συγγραφεὺς περιορίζεται στενὰ εἰς τὸ θέμα του, τὸ ὁποῖον εἶναι : Ἡ ἐπιστροφὴ ἐνὸς ναυτόπουλου εἰς τὴν πολυπόθητον πατρίδα, ὅστερα ἀπὸ πέντε μηνῶν ἀπουσίαν. Ἡ διηγ. περιγραφὴ προχωρεῖ σιγὰ—σιγὰ μὲ τὰ τμήματά της σφιχτοδεμένα τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο.

Εἰς τὸ τέλος ἡ τάξις ἐξήτησε ν' ἀναγνωσθῇ ἡ περιγραφὴ ἀπὸ τὸν ἱκανώτερον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν μαθητὴν διὰ νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν ἐν τῷ συνόλῳ, Πρὶν γίνῃ τοῦτο, ἠρώτησα ποῦ εἶναι τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς συγκινήσεως. Εὗρέθη ὅτι εἶναι εἰς τὴν τελευταίαν παράγραφον, ἡ ὁποία πρέπει νὰ διαβασθῇ γοργά, μὲ δύναμιν καὶ μὲ μεγάλην χαράν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νέαν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐπακολουθήσαν ἐπὶ τινι χρόνον σιγὴν, ἠρώτησα :

—Σὰς ἀρέσει λοιπὸν ἡ περιγραφὴ ;

Ὁμοφώνως ἡ τάξις ἀπήντησε ναί.

—Ἐ, νὰ σκεφθῇτε καὶ νὰ γράψετε σπῖτι σας γιατί σὰς ἀρέσει.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον μάθημα μὲ τὴν ἀνάγνωσιν μερικῶν ἐργασιῶν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἐπακολουθήσαν συζήτησιν εὗρέθη ὅτι τὸ λογοτέχνημα μᾶς εὐχαριστεῖ πολὺ, διότι :

α) Συγκινεῖ πολὺ τὸ περιεχόμενον. Ἕνα μικρὸ παιδί, ὀρφανόν, μόλις ἀπέθανε ὁ πατέρας του, βλέπει ὅτι δὲν ἡμποροῦν νὰ ζήσουν. Ἐχει τὴν μητέρα του καὶ ἄλλα τρεῖς ἀδελφία. Ἀποφασίζει αὐτὸ νὰ βοηθήσῃ. Τί ἐργασίαν νὰ κάμῃ; Ὁ τόπος εἶναι ναυτικός. Θὰ ἔμπῃ ναυτόπουλο. Καὶ ἀμέσως θέτει εἰς ἐνέργειαν τὴν ἀπόφασίν του. Μπαρκάρει καὶ φεύγει. Προσεγγίζουν εἰς πολλοὺς λιμένας, οἱ ἄλλοι ναῦται βγαίνουν ἔξω, διασκεδάζουν, ἐξοδεύουν, ἀλλ' αὐτὸ μένει μέσα, προσπαθεῖ νὰ οἰκονομήσῃ τὸν μικρὸν του μισθόν, νὰ ἀγοράσῃ ὀλίγα ἐνδύματα γιὰ τ' ἀδελφία του, νὰ ἔχῃ λίγα χρήματα γιὰ τὴν μητέρα του. Ὁ καιρὸς σιγὰ—σιγὰ περνᾷ, καὶ τώρα γυρίζουν. Ὅταν ἔφευγε, εἶχε σφίξει τὴν καρδιά του, νὰ φανῇ ἥρωικ' ἔς. Τώρα αἰσθάνεται νὰ θεωρεῖ μὲς του ἡ νοσταλγία τῆς πατρίδος του, ἡ λαχτάρα νὰ ξαναἰδῇ τοὺς δικούς του. Καὶ νά, κλπ

β) Ὁ συγγραφεὺς ἐξωγράφισε πολὺ συμπαθητικὸν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἥρωός του. Τὸ ναυτόπουλον εἶναι γενναῖον, φιλόστοργον, ἀφωσιωμένον πρὸς τοὺς ἰδικούς του. Νύκτα καὶ ἡμέραν αὐ-

τοὺς συλλογίζεται, δι' αὐτοὺς ἐξενιτεύθη, δι' αὐτοὺς ἀνέλαβε τὴ δύσκολη καὶ ἐπικίνδυνη δουλειὰ τοῦ μούτσου, καὶ εἶναι εὐχαριστημένον, διότι μὲ τοὺς κόπους του θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τοὺς φέρῃ ὀλίγην χαρὰν καὶ βοήθειαν.

γ) Εὐροῆκεν ὥραίας λεπτομερείας διὰ νὰ στολίσῃ τὴν ἀφήγησίν του. Εἰς τὸ β' μέρος μᾶς παρουσιάζει τὸ ναυτόπουλο νὰ βλέπῃ μὲ τὴν φαντασίαν του (καὶ τὴν προβάλλει καὶ εἰς ἡμᾶς) τὴν σκηνὴν τῆς συναντήσεώς του μὲ τοὺς ἰδικούς του καὶ νὰ ἀπολαύῃ ἀπὸ τὴν χαρὰν ποὺ θὰ αἰσθανθῇ ὅταν θὰ τοὺς ἐναγκαλισθῇ.

ταν θὰ τοὺς μοιράξῃ τὰ στοργικὰ του δῶρα, ὅταν θὰ τοὺς διασκεδάξῃ τὸ βράδν διηγούμενος ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσε κατὰ τὸ μακρινὸ ταξίδι του. — Μὲ ἑλκυστικὰς λεπτομερείας ἐπίσης περιγράφεται εἰς τὸ γ' μέρος ἡ προσέγγις τοῦ πλοίου εἰς τὸν λιμένα καὶ ἡ βαθμιαία ἐμφάνις τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, τῶν σπιτιῶν, τὰ ὁποῖα διαγράφονται ἀορίστως πρῶτον καὶ ἔπειτα καθαρώτερα, καὶ τέλος ἡ συγκέντρωσις τῆς προσοχῆς τοῦ μικροῦ εἰς τὸ ἰδικόν των σπιτάκι, ἡ βαθεῖα του συγκίνησις καὶ αἱ σκέψεις του κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. — Βαθιὰ ψυχολογημένος εἶναι εἰς τὸ δ' μέρος ὁ φόβος, ἡ ἀγωνία τοῦ μικροῦ μὴ τυχὸν οἱ ἰδικοὶ του ἔχουν πάθει τίποτε. Εἶναι συχνὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ πλησιάζομεν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων μας νὰ τρομάζωμεν μήπως μᾶς συμβῇ κανένα κακό· ἡ εὐτυχία ποὺ περιμένομεν εἶναι μεγάλη, τὴν ὠνειρευθήκαμεν πολὺν καιρὸν, καὶ τώρα ποὺ πραγματοποιεῖται, φοβούμεθα μήπως κανένας φθονερὸς δαίμων μᾶς τὴν καταστρέψῃ καὶ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ χαροῦμε.

δ') Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ἔργου εἶναι, ὅπως εἶδομεν, τελεία. Ἐδῶ πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τοῦτο εἰς ἔπαινον τοῦ συγγραφέως· ὅτι εἰσῆλθε κατ' εὐθειαν εἰς τὸ θέμα, παρέλειψε τοὺς προλόγους· τὸν ἀπορραφισμὸν τῆς οἰκογενείας, πῶς τὸ παιδί ἐπῆρε τὴν ἥρωικὴν ἀπόφασιν, τὰς συγκινητικὰς στιγμὰς τοῦ ἀποχωρισμοῦ, τὴν τρεμουλία τῆς μητέρας, τὰς συμβουλὰς της, κτλ. Ἀρχίζει: *Πέντε μῆνας λείπει τὸ ναυτόπουλον* καὶ προσθέτει εἰς τὴν ἀμέσως ἐπομένην φράσιν: *Τώρα τὸ πλοῖον τους γυρίζει πίσω.* Ἔτσι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μᾶς φανερώνει τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν καὶ θὰ ἀναπτύξῃ μὲ τὰ παρακάτω.

ε') Ἰδιαιτέρως μᾶς εὐχαριστεῖ ἡ ἑμορφιὰ τῶν φράσεων, μὲ τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς διενύπωσε τὰς ιδέας του. Μετεχειρίσθη

ἀπλῆν καθαρεύουσιν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐμψυχώνουν κάθε τόσον ἐπιτυχημένα σχήματα λόγου. Συχναὶ εἶναι αἱ ἀναφωνήσεις καὶ αἱ ἐρωτήσεις καὶ αἱ ἐπαναλήψεις τῶν ἰδίων λέξεων (ἀ ν α δ ἰ π λ ω σ ι ν λέγομεν τὸ τελευταῖον σχῆμα εἰς τὴν ρητορικήν), αἱ ὁποῖαι μᾶς δεικνύουν ἐντονωτάτην τὴν νοσταλγίαν τοῦ μικροῦ καὶ ἀκράτητον τὸν πόθον του νὰ συντομευθῇ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ὁ χρόνος τοῦ χωρισμοῦ. Κοίταξε π. χ. εἰς τὸ β' μέρος: «Πότε τέλος θὰ φθάσῃ; Μὲ ποίαν λαχτάραν θ' ἀναβῇ τὴν μικρὰν κλίμακα, κτλ. . . Μὲ ποίαν χαρὰν θὰ δώσῃ εἰς τὸν καθένα τὸ δῶρον του, καὶ μὲ ποίαν χαρὰν θὰ τὸ πάρῃ καθένας! κτλ.» Μερικοὶ μαθηταὶ εἶχαν σημειώσει ἐπίσης τὰς δύο ὥρας παρομοιώσεις τοῦ γ' μέρους: «ὡς ἤμποροῦσε νὰ εἶχε πτερά, νὰ ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς γλάρους, . . . νὰ ὁρμήσῃ ὡς βέλος ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα,» καὶ παρακάτω, ὅπου τὰ ἀσβεστοχορισμένα σπῖτια τοῦ χωριοῦ παραβάλλονται, ἔτσι ποὺ φαίνονται ἀπὸ μακρὰν, σὰν προβατάκια ποὺ βόσκουν στὴν πρασινάδα.— Ἄλλοι ἐπῆνεσαν τὴν εὐρεσιν μερικῶν ὥραιων ἐπιθέτων, ὅπως εἰς τὰς φράσεις βυθίζει τὸ βλέμμα του εἰς τὴν ἀπέραντον θάλασσαν, ὁ ἄνεμος σφυρίζει ἀγριωπός, μήπως διακρίνῃ τὰ γνώριμα ἀκρογιάλια, τὴν πολυπόθητον ἀκτήν, νὰ καὶ τὸ ὁλόισιο κυπαρίσσι, βροντώδης ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ πλοιάρχου, κτλ. καθὼς καὶ τὴν συγκινητικὴν προσωποποίησιν τοῦ ἀνέμου εἰς τὸ γ' μέρος.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν μᾶς κάμνει τὸ τελευταῖον μέρος. (Ἐφθασαν!). Αἱ διάφοροι ὄκηναί του παρουσιάζονται ζωηρόταται ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας μὲ τοὺς ἀλλεπαλλήλους ἱστορικοὺς ἐνεστῶτας (τούτων ἀρκετὴ χρῆσις γίνεται καὶ προηγουμένως). Ἀκούομεν τὴν φωνὴν τοῦ πλοιάρχου ποὺ δίδει τὰς τελευταίας διαταγὰς, βλέπομεν τὸ σκόρπισμα τῶν ναυτῶν στὰ κατάρτια καὶ τὸ μάζεμα τῶν πανιῶν, ἀκούομεν τὸ ρίψιμον τῆς ἀγκύρας, βλέπομεν ἔπειτα τὸ πλοῖον νὰ σταματᾷ, νὰ ἐλκύουν τὴ βάρκα, νὰ κατεβαίνουν οἱ ναῦται καὶ ὁ πλοίαρχος, νὰ πηδᾷ μέσα ἀνυπόμονον τὸ ναυτόπουλον. Παρακολουθοῦμεν τὴν ἐντατικὴν καὶ γρήγορον κωπηλασίαν, τὴν ἀνησυχίαν τοῦ μικροῦ μὲ τὰς ἀναφωνήσεις καὶ τὰς ἐρωτήσεις ποὺ ἀπευθύνει ἀγωνιώσα ἡ ψυχὴ του. Καὶ τέλος ἔρχεται ἡ θαυμασιώτατα διατυπωμένη τελευταία παράγραφος, ἀντάξιον ἐπιστέγασμα τοῦ δ' μέρους τῆς ὅλης ἱστορίας. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐξαιρεται μὲ τὴν δημιουργηθεῖσαν μὲ τὴν προηγουμένην παράγραφον ἀντίθεσιν. Ἡ διήγησις διεξάγεται μὲ μικρὰς—

μικρὰς προτάσεις ἀσυνδέτους. Ἀρχίζει μὲ μίαν ἐρώτησιν : « Ἀλλὰ ποῖα εἶναι, κτλ » Τὰ ἀποσιωπητικὰ εἶναι τὰ δευτερόλεπτα ἐκείνα τῆς ἀγωνίας, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ μικρὸς, ἐνῶ λαχταρᾷ ἀπὸ τὸν φόβον ἢ καρδιά του, χωρὶς νὰ διακόψῃ τὴν κωπηλασίαν, στρέφει τρεῖς τέσσαρες φορὰς τὸ κεφάλι του πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ προσπαθεῖ νὰ διακρίνῃ καλὰ, νὰ βεβαιωθῇ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ βλέπει στὴν ἀκρογιαλιά. Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὰ ἀγωνιώδη αὐτὰ δευτερόλεπτα, ὁ συγγραφεὺς ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐρώτησιν, ἐπαναλαμβάνων δύο φορὰς τὰς λέξεις : « ὦ ! τοὺς γνωρίζει ! τοὺς γνωρίζει ! Εἶναι ἡ μητέρα του, ἡ ἀγαπημένη του μητέρα, εἶναι τ' ἀδελφάκια του, τ' ἀγαπημένα του ἀδελφάκια ! » Ἐτσι παρῆσθησε ζωηρότατα τὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν μεγίστην χαράν, ποὺ αἰσθάνεται ὁ μικρὸς διότι ἀντελήφθη πλέον καθαρὰ τοὺς ἰδικούς του, διότι διεψεύσθησαν οἱ φόβοι του καὶ ἀπεδείχθη ἀβάσιμος ἡ ἀνησυχία του. Ἀκολουθοῦν εἰς ἱστορικὸν ἐνεστώτα αἱ φράσεις : ἐξέρχεται ὁ πλοίαρχος, ἐξέρχονται οἱ ναῦται. Ἀλλὰ τὸ ναυτόπουλον δὲν ἐξέρχεται ὁ συγγραφεὺς εὐρῆκε ἓνα θαυμάσιον ρῆμα διὰ νὰ μᾶς παραστήσῃ τὴν πλημύραν τῆς χαρᾶς, τὴν ἀγαλλίαν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατέχεται τὸ ναυτόπουλον ὁρμᾷ εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μητρὸς του καὶ τῶν ἀδελφῶν του !

Μὲ τὴν δύναμιν αὐτὴν τῶν φράσεών της ἡ περιγραφὴ μᾶς παρουσιάζει διαρκῶς εἰκόνας. Οἱ μαθηταὶ εἶχαν προσέξει μερικὰς ἀπὸ αὐτάς, π. χ. 1) Τὸ ναυτόπουλον στέκει ἀκκουμβημένον εἰς τὸ παραπέτον καὶ παρατηρεῖ μακράν, μακράν. 2) Τὴν σκηνὴν ποὺ θὰ εἶναι ὅλοι μαζεμένοι γύρω ἀπὸ τὸ τζάκι τοῦ σπιτιοῦ, κρεμασμένοι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ξενιτευμένου. 3) Ὅταν θὰ μοιράζῃ τὰ δῶρα του. 4) Ξεπροβάλλουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ. 5) Τὸ ναυτόπουλον κωπηλατεῖ μὲ ὅσιν δύναμιν ἔχει, 6) ὁρμᾷ εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μητέρας του, κτλ.

Ὡς ἄσκησις ἐδόθη εἰς τὰ παιδιά νὰ ἀναπτύξουν τὴν διηγηματικὴν περιγραφὴν εἰς κινηματογραφικὴν ταινίαν, νὰ γράψουν, ὅπως λέγομεν, τὸ σενάριόν της. (Αἱ πρῶται σκηναὶ εὐρῆκαν ὅτι θὰ εἶναι : ὁ θάνατος τοῦ πατέρα, ἡ θλίψις τῆς οἰκογενείας, ἡ ἀνέχεια, ἡ ἥρωικὴ ἀπόφασις τοῦ μικροῦ, κτλ.).

14ον Διδασκαλία ποιήματος.

Τὸ ναυτόπουλο.

Ἡλία Τανταλίδου.

1

Μὲ καράβι στὰ ταξίδια
τὸ ναυτόπουλο γυρνᾷ |
καὶ στῆς θάλασσας τὰ φίδια
τὰ μικρᾶτα του περνᾷ. ||

2

‘Ο βοριάς | δὲν τὸ τρομάζει, |
οὔτ’ ἡ ἄπιστη νοτιά. |
οὔτε χιόνι, οὔτε χαλάζι,
οὔτε κύματα πλατιά. ||

3

Στῇ δουλειᾷ πυρρὸν καὶ βράδυ
μὲ τὸ στρόμπο στὸ πλευρό, |
ξερὸ τρώγει παξιμάδι
πίνει ἀκάθαρτο νερό. ||

4

Πεταχτὸ | σὰν τὸ ξεφτέρι
ἀνεβαίνει στὰ πανιά |
καὶ μὲ ρόζους εἰς τὸ χέρι
λύνει, δένει τὰ σχοινιά. ||

5

Στοῦ κινδύνου τὴν τρομάρα
τὸ φυλάγει μοναχὴ
τῆς μαννούλας του ἡ λαχτάρα,
τῆς μαννούλας του ἡ εὐχή.

6

Χ

ποὺ ἐλπίζει, παλληκᾶρι
νὰ τὸν δῇ καμμιὰ φορά,
νὰ τὸν ποῦν μικρὸν Κανάρη
μέσ’ στ’ ἄθανάτα Ψαρά.

1876.

Εἰς τὰ παιδιά ὥρίσθη πάλιν νὰ διαβάσουν στὸ σπίτι τὸ
ποίημα καὶ νὰ γράφουν τί λέγει, ἔαν τοὺς ἀρέσῃ. καὶ διατί.

Τὸ μάθημα ἔγινε μὲ βάσιν πάντοτε τὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν.

Εὐρέθη ὅτι ὁ ποιητὴς περιγράφει τὴν ζωὴν ἐν ᾧ μικροῦ ναν-τόπουλου σὲ ἓνα ἱστιοφόρον, πρὸ ἑκατὸν περιόπου χρόνων. Τότε δὲν εἶχαν διαδοθῇ ἀκόμη τόσον στὴν πατρίδα μας τὰ ἀτμόπλοια, τὰ δὲ ταξίδια εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον ὅλην, ἀλλὰ καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὴν, εἰς τοὺς ὠκεανούς, ἐγίνοντο μὲ ἱστιοφόρα. Εἰς αὐτὰ ἔμπαιναν ἀπὸ μικροί, ὡς μουῖσοι, τὰ ἑλληνόπουλα τῶν παραλίων μερῶν, ὅσας ἰδίᾳ εἶχαν κανένα συγγενῇ των μέσα εἰς αὐτά, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐλάμβανε ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ τὴν ἐπίβλεψίν του. Ἡ ζωὴ ὅμως, ὅπως εἴπομεν, ἦταν σκληρῇ, διότι οἱ πλοίαρχοι ἤθελαν ἐπίτηδες νὰ σκληραγωγῇσιν τοὺς νεαροὺς μαθητευομένους, ἔξετέλουν δὲ οὕτοι λόγῳ καὶ τῆς εὐκνησίας των, τὰς πιὸ ἐπικινδύνους ἐργασίας, ἀνεβοκατεβαίνοντες διαρκῶς τὶς σχοίνινες σκάλες τῶν καταρτιῶν καὶ τακτοποιοῦντες τὰ πανιά.

Ἀνάγκην ἐρμηνείας παρουσιάζουν μερικά λεξεία: 1) *Τὰ φίδια* = τὰ κύματα διὰ τὴν ἐλαστικότητά καὶ τὸ ὀφιοειδὲς ἐνίστε ἔσω-τερικόν των σχῆμα· ἡ παρομοίωσις εἶναι εἰς πολλοὺς δυσνόητος, διότι δὲν ἔχουν πολλὴν γνωριμίαν μὲ τὰ φίδια. 2) Ἡ νοτιὰ λέγεται *ἄπιστη* πολὺ ὥραϊα, διότι δὲν εἶναι στρωτὸς καιρὸς, ἀλλὰ παρουσιάζει ἀξομειώσεις κατὰ τὴν ἔντασιν καὶ κάθε τόσο σαγανάκια (= δίνας, ἀνεμοστροβίλους). 3) *Στρόμπος* = μικρὸ σχοινὶ μὲ ἓνα κόμπο στὴν ἄκρη, [μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ὁποίου οἱ ναῦται σκαρφαλώνουν εἰς τὰς σχοινίνας κλίμακας τοῦ πλοίου—4) *Ξερὸ παξιμάδι* ἐννοεῖ χωρὶς προσφάγι.—5) *Ἀκάθαρτο* = ὄχι φρέσκο, δροσερό, ἀλλὰ παλαιόν, ἐναποθηκευμένον, τοῦ ντεπόζιτου.—6) *Ξεφτέρι* εἶναι ἓνα εἶδος γερακιοῦ. Πετᾷ μὲ μεγάλην ἑλαφρότητα, εὐκνησίαν καὶ ταχύτητα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ λαὸς λέγει ξεφτέρι τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἶναι εὐκνήτος κατὰ τὸ σῶμα ἢ κατὰ τὸ πνεῦμα (ξεφτέρι στὴ δουλειά, ἢ στὰ γράμματα ἢ καὶ στὰ δύο).—Διὰ τὴν καλυτέραν κατανόησιν τῆς τελευταίας στροφῆς ἐκάλεσα ἓνα ἱκανὸν μαθητὴν, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξεν ὅτι ἡ καθημερινὴ ἀναστροφή μὲ τὴν θάλασσαν καὶ ἡ ἀδιάκοπος πάλη μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὰ κύματα καὶ τοὺς ἀνέμους, καὶ ἡ συχνὴ ἀντιμετώπισις τοῦ κινδύνου κάμνει τοὺς ναῦτας μας ἰσχυροὺς μὲν κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ γενναίους κατὰ τὴν ψυχὴν, ἀληθινὰ παλληκάρια, τὰ ὁποῖα καὶ ἐν ὥρᾳ πολεμικῆς ἀνάγκης νὰ ἡμποροῦν, ἀφοβοὶ ἀλλὰ καὶ ἐπιδέξιοι εἰς τοὺς ναυτικούς χειρισμούς, νὰ ῥίπτωνται

ἐναντίον πολὺ ἰσχυροτέρου ἐχθροῦ καὶ νὰ νικῶσι, ὅπως ἀκριβῶς εἶχαν κάμει οἱ ναυτικοὶ μας κατὰ τὸ 21.

Τὸ ποίημα ἀρέσει πολὺ στὰ παιδιὰ. Εἶναι ἕνας ὕμνος πρὸς τῆς τάξεως γιὰ τὰ μικρὰ ναυτοπούλα.

Σύντομον ἀλλὰ χωρὶς νὰ παραλείπη τίποτε σπουδαῖον.

Στροφή 1η. Τὸ ναυτόπουλο γυρίζει διαρκῶς στὴ θάλασσα.

> 2α. Εἶναι ἄφοβον.

> 3η. Ἐργάζεται πολὺ — τρώγει λιτά.

> 4η. Εὐκίνητον, ἀνεβοκατεβαίνει διαρκῶς στὰ ἄρμενα.

> 5η. Εἰς τοὺς κινδύνους τὸ προφυλάσσει ἡ εὐχή τῆς μητέρας του

6 6η. ποὺ ἐλπίζει νὰ τὸ ἰδῇ κάποτε παλληκάρη δοξασμένο σὺν τὸν Κανάρη.

Ἡ ἐμφάνισις, ὕστερα ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τῆς ζωῆς του εἰς τὰς τέσσαρας πρῶτας στροφάς, τῆς μορφῆς τῆς μητέρας του, ἡ ὁποία διαρκῶς τὸ συλλογίζεται καὶ τὸ προστατεύει μὲ τὰς εὐχάς τῆς, δίδει εἰς τὸ ποίημα μεγάλην τρυφερότητα (αὐτὴν ἐπαυξάνει καὶ ἡ λ. μαννούλα, ἔτσι μάλιστα ποὺ ἐπαναλαμβάνεται δυὸ φορές). Ἰδιαιτέρως δὲ μᾶς συγκινεῖ ἡ τελευταία στροφή (ἐκεῖ εἶναι καὶ τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς συγκινήσεως): Ἡ μαννούλα αὐτή, ἡ ὁποία κάθε τόσο, ὅταν ἀκούῃ τοὺς ἀγρίους ἀνέμους νὰ οὐρλιάζουν καὶ βλέπῃ τὰ κύματα νὰ λυσσοῦν, ἀγωνιᾷ γιὰ τὴν τύχην τοῦ ἀγαπημένου της παιδιοῦ, καὶ παρακαλεῖ τὴν Παναγίαν νὰ τὸν σώζῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους, δὲν ὀνειρεύεται νὰ τὸν ἰδῇ μιὰ μέρα πλούσιον, ἰδιοκτήτην π. χ. ἰδικοῦ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ λεβέντη, δοξασμένον εἰς πολεμικὰ κατορθώματα γιὰ τὴν Ἑλλάδα, νέον Κανάρη, σωτήρα τῆς πατρίδος του. Ὁ πατριωτικὸς τόνος, τὸν ὁποῖον ξαφνικά, ἀλλὰ καὶ ἀβίαστα, παίρνει τὸ ποίημα στὸ τέλος, μᾶς γεμίζει θαυμασμὸν καὶ πρὸς τὴν μητέρα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ παιδί της, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς συμμαρτίζεται καὶ αὐτὸ καὶ ἐπικροτεῖ καὶ υπερθεματίζει εἰς τὸν πόθον τῆς μητέρας του.

Ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ ποιήματος, εὐρῆκα-μεν ὅτι ὁ ποιητὴς ἐξέλεξε τὸν ἐξῆς τύπον στροφῆς :

1ος	στίχος :	τροχαϊκὸς	8σύλλαβος	μὲ	ὁμοιοκ.	α
2ος	»	»	7	»	»	β
3ος	»	»	8	»	»	α
4ος	«	»	7	»	»	β

ἀκριβῶς δηλαδή ὅμοιον μὲ τῆς Καταιγίδος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐδῶ οἱ στίχοι εἶναι τροχαϊκοῦ ρυθμοῦ¹.

Ὁ τροχαϊκὸς ρυθμὸς ἀνταποκρίνεται ὥραϊα πρὸς τὰ γοργὰ νοήματα τοῦ ποιήματος.—Ἡ ὁμοιοκαταληξία (σταυρωτὴ) ἥ μὲν παροξύτονος μεταξὺ τοῦ 1ου καὶ τοῦ 3ου στίχου εἶναι ἀπλῆ, ἡ δὲ ὀξύτονος μεταξὺ τοῦ 2ου καὶ τοῦ 4ου εἶναι παντοῦ πλουσία.—Αἱ πρῶται στροφαὶ περιέχουν κάθε μία δικό της αὐτοτελὲς νόημα. Διασκελισμὸς παρατηρεῖται μόνον εἰς τὰς δύο τελευταίας στροφάς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ τελευταία ἀποτελεῖ μίαν ξεχωριστὴν ἀναφορικὴν πρότασιν, ὥς συμπλήρωμα τῆς 5ης στροφῆς.

Τὸ ποίημα ἀρέσει πολὺ στὰ παιδιὰ². Τὰ νοήματα μὲ τὴν ἐπιτυχὴ ἐκλογὴν τοῦ ρυθμοῦ, τὰς ὥραϊας λέξεις, τὰς μικρὰς προτάσεις καὶ τὰ ἄλλα σχήματα τοῦ λόγου ἔχουν διατυπωθῆ εὖμορφα. Ἀρκεταὶ στροφαὶ μᾶς παρουσιάζουν ζωηρὰς εἰκόνας. Ἡ ἀφοβία τοῦ μικροῦ ἐμφανίζεται ἔκτυπος εἰς τὴν 2αν στροφὴν, μὲ τὴν ἀπαρίθμησην τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, μὲ τὰ τέσσαρα οὔτε, τὰ ὅποια ὅλα πρέπει νὰ τονισθοῦν, ἰσχυρότερον δὲ τὸ ἐν ἀρχῇ δέν' (ἐκεῖ παραβιάζεται ὁ ρυθμὸς, ἀλλ' ὁ παρατονισμὸς ἐξαίρει ἴσια—ἴσια τὸ νόημα). Μὲ τὴν δυνατὴν αὐτὴν φράσιν βλέπομεν τὸ ναυτόπουλον ἀτρόμητον ἐπάνω στὸ κατὰστρωμα ν' ἀντικρύξῃ τὸν κίνδυνον. Εἰς ἄλλην ὥραϊαν ἐπίσης εἰκόνα μᾶς τὸ παρουσιάζει ἡ 4η στροφή, ἐνῶ αἱ δύο τελευταῖαι μᾶς μεταφέρουν στὸ πατρικὸ του σπῆτι, ὅπου βλέπομεν τὴν μητέρα του νὰ εὐχεται γονατιστὴ εἰς τοὺς ἁγίους νὰ τὸν σώζουν πάντοτε ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν κάνουν ἄνδρα δυνατόν, ὥστε μία μέρα νὰ γίνῃ γενναῖος ὑπερασπιστὴς τῆς πατρίδος του. Καὶ ἡ μερία τοῦ Κανάρη εἰς τὸ τέλος, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἀγαμμάτου, ἀπλοικοῦ, ἀλλὰ τολμηροῦ ναύτου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἐπιτηδειότητά του καὶ τὸ ἀδάμαστον θάρρος του ὠφέλησε τόσον τὴν πατρίδα του καὶ ἐγένεν ἐθνικὸς μας ἥρωας, καὶ πρὸς τὸν ὅποιον εὐχεται ἡ μητέρα νὰ μοιάσῃ τὸ παιδί της, μᾶς εὐχαριστεῖ πολὺ.

1. Καὶ αὕτῃ ἡ στροφή πιθανῶς προήλθε ἀπὸ ἀνάλυσιν δύο τροχαϊκῶν 15συλλάβων ἢ 16συλλάβων.

2. Μαθηταὶ μεγαλυτέρας τάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχα δώσει κάποτε τὸ ποίημα, προσέκρουσαν εἰς δύο λέξεις του, καὶ ἐζήτησαν τὴν ἀντικατάστασιν των: εἰς τὴν τρίτην στροφήν ὅχι *ἀκάθαρτο* νερό, ἀλλ' *ἄνοστο* ἢ *κάτι παρόμοιον* καὶ εἰς τὴν 6ην, ὅχι *μικρὸν* Κανάρη, ἀλλὰ *κι' αὐτὸν Κανάρη*.

Ἐν γένει λοιπὸν τὸ ποίημα εἶναι πολὺν ὥραϊον. Ἄς μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι ἐδημοσιεύθη καὶ αὐτό, ὅπως καὶ Ἡ Κυριακή, τὸ 1876, καὶ ὅτι συνετέθη γιὰ νὰ ἐφαρμόσουν τὰ λόγια του ἐπάνω εἰς ὠρισμένην μελωδίαν, ρωσικὴν καὶ αὐτὴν. Αὕτη διαρκεῖ ἐν συνεχείᾳ εἰς δύο στροφάς, (ὅπως καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου), ἐπομένως ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορὰς.

Τὸν τύπον τῆς στροφῆς τοῦ ναυτοποῦλου ἔχουν καὶ ἄλλα ποιήματα εἰς τὴν ἀναφερθεῖσαν συλλογὴν τοῦ Τανταλίδου. Παραθέτω δύο, τὰ ὅποια εἶναι μὲν πολὺ παιδικά, ἀλλ' ὠραιότατα καὶ ἀψόγως στιχουργημένα.

Τὸ γατάκι.

1
«Ψί, ψί, ψί, ἐδῶ γατάκι,
κάθου ἤσυχα, γιατί,
ἂν πειράξης τὸ κουκλάκι,
θὰ σὲ πιάσω ἀπὸ τ' αὐτί».

2
Κούκλα καὶ γατί καθίζει
σ' ἀμαξάκι ἢ χορασιά,
καὶ μὲ γέλια τριγυρίζει
στοῦ σπιτιοῦ τὴν πατωσιά.

3
Πλὴν τὴν δόξ' ἀποτινάξει
τὸ γατούδι τῆς νορῆς,
καὶ «κοκκῶνα μου», τὴν κράζει,
«ἔχε γειά, μὲ συγχωρεῖς».

4
Τὸ κυνήγι ἐκεῖ κάτου
μὲ προσμένει πρὸ πολλοῦ.
Καθεὶς πρῶτα τὴ δουλειά του,
κι' ὕστερα τὸ τροῦ—λοῦ—λοῦ.»

Ἡ Κατίνα.

1
Σὲ σαμινὶ ἀνεβασμένη
στοῦ τραπέζι τῆς σιμᾶ
ἢ Κατίνα μὰς σκυμμένη
μὲ τίς κουκλὲς πολεμᾷ.

2
Ἄλλης δένει τὴ σκουφίτσα
ἄλλης λύνει τὰ μαλλιά,
σ' ἄλλην βάλλει μιὰ καρφίτσα
σ' ἄλλην κάμνει μιὰ θελιά.

3
Κάπου σὰν τὸν παπαγάλο,
μαῖμουδίτσα ἀληθινή,
κάμνει τάχα τὸ μεγάλο
καὶ ψηλώνει τὴ φωνή :

4
«Ἐ, κυρίες μου», τίς κράζει,
τ' εἶν' αὐτὴ ἡ τεμπελιά ;
Καθισὸ πολὺ πειράζει.
Σηκωθῆτε, στὴ δουλειά !

5
Θὰ μὰς ἔλθουν ἐπισκέψεις.
Ἐτοιμάστε τὸ γλυκό.
Σὺ τὰς τσάσκες ¹ νὰ παστρέψης,
σὺ νὰ στέκης γνωστικὸ.

6
Καὶ σὺ κάμε τὰ καλὰ σου,
κουτσουμποῦ, ² γιατί γιατί
παίρν' ὀπίσω τὰ πατά ³ σου
καὶ σὲ βάνω στοῦ κουτί.

1) φλυτζάνια ἐνδύχωρα. 2) πλακομύτα. 3) Τὰ παπούτσια σου.

15ον. Ἡ νύξ.

Ἀγγέλου Βλάχου.

Εἰς τὸ βιβλίον μου ὑπῆρχε καὶ αὐτὸ τὸ ποίημα εἰς τὸν ἴδιον τύπον στροφῆς, ὅπως τὸ Ναυτόπουλο. Ὁρίσα ἑῖς τὰ παιδιὰ νὰ τὸ μελετήσουν στὸ σπίτι, νὰ ἀποδώσουν τὸ νόημα εἰς πεζὸν λόγον καὶ νὰ μοῦ ἐκθέσουν τὴν κρίσιν των δι' αὐτό.

1
Πόσον ἥσυχά κοιμᾶται
καὶ ἡ θάλασσα κι' ἡ γῆ!
Εἰς τὰ δάση μας πλανᾶται
μαυροφόρα ἡ Σιγὴ.

2
Σιγανὴ καὶ μυρωμένη
πνέει ἡ αὔρα τοῦ βουνοῦ.
Ἀπὸ τ' ἄστρα στολισμένοι
εἶν' οἱ θόλοι τ' οὐρανοῦ.

3
Ἐκοιμήθηκε τ' ἀηδὸνι
στὰ δλόδροσα κλαδιά,
καὶ ὁ ὕπνος καμαρώνει
στὰ κρεβάτια τὰ παιδιὰ.

4
Κάπου-κάπου ψιθυρίζει
στὸ ρυάκι τὸ νερό.
Τὸν αἰθέρα διασχίζει
ἕνα σύρμα φωτερό.

5
Ἄς κοιμᾶται ὄλ' ἡ πλάσις
καὶ τὸ κύμα καὶ ἡ γῆ,
ἄς κοιμῶνται αἱ ἐκτάσεις
στοῦ ἀπείρου τῆ σιγῆ.

6
Ἐνας ἄγρυπνος τὰ σκέπει
νυκτοφύλαξ κραταῖος :
μὲ τὸν ἄυπνον τὰ βλέπει
ὀφθαλμόν του ὁ Θεός.

1888

Τὸ ποίημα ἐκρίθη ὥραϊον ἀπὸ τοὺς μαθητάς. Εἶναι μιὰ περιγραφὴ τῆς νυκτὸς ἐπιτυχημένη.

Ὁ ποιητὴς ἀνεβασμένος εἰς κάποιον λόφον εἰς προχωρῇ μένῃ ὥραν τῆς νυκτὸς ἐπισκοπεῖ τὰ πέριξ. Ὅλα εἶναι σιωπηλὰ καὶ ἀκίνητα, ἡ θάλασσα καὶ ἡ ξηρὰ νομίζεις ὅτι κοιμοῦνται. Οἱ ἄνεμοι ἔχουν κοπάσει καὶ τὸ πολυθύρουβον κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας δάσος σιωπᾶ τώρα κι' αὐτό. Ὁ ποιητὴς προσωποποιεῖ τὴν Σιγὴν καὶ νομίζει ὅτι τὴν βλέπει νὰ γυρίῃ ἐλαφρὰ ἐδῶ κι' ἐκεῖ μὲ τὸ δάκτυλο εἰς τὰ χεῖλη, ἐπιβάλλουσα εἰς ὅλα νὰ ἡσυχάσουν. Ἐλαφροτάτη αὔρα ἔρχεται μόνον ἀπὸ τὸ βουνό, ἐνῶ τ' ἄστέρια σιωπηλὰ κι' αὐτὰ λάμπουν στὸν οὐρανόν. Μόνον κάπου κάπου ἀκούεται τὸ πλησίον ρυάκι ποὺ κελαρύζει. Καὶ ὁ ποιητὴς ἐκφράζει εἰς τὸ τέλος τὰ συναισθήματα ποὺ πλημμυρίζουν τὴν ψυχὴν του : μέσα εἰς τὴν ἡρεμίαν αὐτὴν καὶ τὴν γαλήνην αἰσθάνεται ἐπιβλητικὴν, ἀλλὰ καὶ εὐεργετικὴν τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἄγρυπνος ἐποπτεύει καὶ παρέχει τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας εἰς τὰ πλάσματά του.

Ὁ ποιητὴς ἐπέτυχε εἰς τὴν ἐκλογὴν, τῶν λέξεων του (μετεχειρίσθη καὶ μερικὰς τῆς καθαρευούσης, ἀλλ' εἶναι συγχωρημένος, διότι τὴν ἐποχὴν ποὺ ἔγραφε, οἱ περισσότεροὶ αὐτὴν ἔγραφαν καὶ ἐζητοῦσαν ¹.) Ὡραῖα π. χ. κοσμητικὰ ἐπίθετα : ἡ Σιγὴ ζωγραφίζεται *μαυροφόρα*, ἡ αὖρα *σιγανὴ καὶ μυρωμένη*, ὁ νυκτοφύλαξ *ἀγρυπνὸς καὶ κραταῖος*, κτλ. Ὅλα προσωποποιοῦνται εἰς τοὺς στίχους του. Ἡ θάλασσα, ἡ γῆ *κοιμῶνται*, ἡ Σιγὴ *πλαγάζεται*, ὁ Ὑπνὸς *καμαρώνει* τὰ παιδιὰ, τὸ νερὸ *ψιθυρίζει*, κτλ. Ἀριστοτεχνικώτατα δὲ κλείει τὴν ὅλην περιγραφὴν μὲ τὴν ὑπόμνησιν τῆς ἀοράτου, ἀλλ' ἐναργοῦς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Προανήγγειλε ὅτι εἰς τὴν κοιμωμένην ἀμερίμνωσ πλάσιν ὑπάρχει ἓνας ἀγρυπνὸς νυκτοφύλαξ κραταῖος, καὶ μᾶς ἐξήγησε, θέσας τελευταίαν τὴν λέξιν, ποῖος εἶναι αὐτός : ὁ Θεός.

Ἡ στιχοιργία εἶναι ἄμεμπτος. Αἱ δεῦτονοι ὁμοιοκαταληξίαι εἶναι πλούσιαι (εἰς τὴν 2αν, 3ην, 6ην στροφὴν), καὶ πλουσιώταται (εἰς τὰς ὑπολοίπους). Ἐκάστη στροφή ἔχει αὐτοτελὲς νόημα. Ἐνας μαθητὴς εἶχε γράψει ὥς ἐξῆς τὸ διάγραμμα τοῦ ποιήματος:

Στρ. 1. Ὅλα κοιμοῦνται.

Στρ. 2. Αὖρα ἐλαφρὰ μόνον πνέει· τὰ ἄστρα λάμπουν στὸν οὐρανόν.

Στρ. 3. Ἐκοιμήθησαν καὶ τ' ἀηδόνια, καθὼς καὶ τὰ παιδιὰ.

Στρ. 4. Τὴν σιγὴν καὶ τὴν ἀκινήσιαν διακόπτει κάπου—κάπου τὸ νερὸ τοῦ ρυακίου ἢ κανένας διάττων στὸν οὐρανόν.

Στρ. 5. Ἀς κοιμῶνται ὅλα ἡσυχά.

Στρ. 6. Ὁ Θεὸς ἀγρυπνεῖ καὶ σκέπει τὴν πλάσιν.

Ἐν τέλει συνεπεράναμεν ὅτι τὸ ποίημα εἶναι ὠραῖον, ἂν λάβωμεν μάλιστα ὑπ' ὄψιν τὸ δύσκολον τοῦ θέματος. Τὸ ἀσχολοῦν μόνον ἀρκετὰ χασμωδαί, ἰδίως δὲ ἡ εἰς τὴν 5ην στροφήν: *Ἀς κοιμῶνται αἱ ἐκτάσεις* (τρεῖς ἀλλεπάλληλα ε).

Εἰς τὸν ἴδιον τύπον στροφῆς εἶναι γραμμένος καὶ ὁ ἔθνικός μας ὕμνος, καὶ τὸ ποίημα τοῦ Ἱ. Πολέμη Ἡ σημαία, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα τῆς Α' Γυμνασίου τοῦ ΟΕΣΒ.

1. Ἀς σημειωθῇ ὅτι ὁ Ἀγγελὸς Βλάχος ἔγραψε ἀρκετὰ ποιήματα εἰς ὠραίαν λαϊκὴν γλῶσσαν. Ἴδε π. χ. τὴν μετάφρασίν του τῶν ποιημάτων τοῦ *Χάντε*, ἧτις ἐξεδόθη τὸ 1887.

16ον. Διδασκαλία πεζογραφήματος.

Τὰ Χριστούγεννα τῶν ὁρφανῶν.

Ἄγγ. Σημηριώτη (διασκευὴ Μιχ. Χ. Οικονόμου).
(Νεοελλ. Ἀναγνώσματα ΟΕΣΒ Α' Γυμν. σελὶς 118 κθ).

Πρῶτον μάθημα.

Ὡρίσθη νὰ διαβάσουν οἱ μαθηταὶ στὸ σπίτι τὸ διήγημα, νὰ γράψουν δὲ περίληψιν αὐτοῦ καὶ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν, συντόμως δὲ ποίαν ἐντύπωσιν τοὺς προξενεῖ.

Ἐπῆρα καὶ διώρθωσα τὰς ἐκθέσεις, ἐκράτησα δέ, ὅπως συνήθως, λεπτομερεῖς σημείωμα τῶν ἐπιτυχιῶν καὶ ἀποτυχιῶν, διὰ νὰ μὴ χάνω χρόνον εἰς τὸ μάθημα.

Ἀνεγνώσαμεν μίαν φορὰν τὸ διήγημα, εἶπα ὅτι αἱ ἐκθέσεις ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτυχημέναι, καὶ ἐκάλεσα ἔπειτα τὸν μ. Τ. Β. νὰ διαβάσῃ τὴν περίληψιν πού εἶχε κάμει.

Τὰ Χριστούγεννα τῶν ὁρφανῶν.

Ἦσαν καὶ τὰ τρία ὁρφανὰ ἀπὸ πατέρα. Ἐνας τοὺς εἶχε μείνει στὸν κόσμον, ἡ καλὴ των μητέρα. Ἀρχισε νὰ ξενοδουλεύῃ γιὰ τὰ παῖδιά της, καὶ τὰ ἐξοῦσε. Ἀλλὰ μὲ τὰ πρῶτὰ κρύα ἀρρώστησε· εὐτυχῶς μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἔγινε καλὰ· ἀλλ' ἦταν ὅμως ἀνίμωρη γιὰ δουλείαν. Ἠλθε τότε ἡ φτώχεια καὶ ἡ στέρηση. Τὶς οἰκονομίες της ἡ δύστυχὴ τίς εἶχε ξοδέψει γιὰ τὴν ἀρρώστειαν.

Βράδυν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, χωρὶς λίγο ξεστὸ φαγητό, χωρὶς ἓνα παιχνίδι γιὰ τὰ παῖδιά της! Γεμάτῃ ἀπελπισίᾳ καὶ μὲ τὸ νὰ σκέπτεται τὴν δυστυχίαν των, ἀποκοιμήθηκε. Βλέπει ἓνα ὄνειρον, ὅτι κάποιος ὁμορφος νέος σὰν ἄγγελος τῆς φέρνει ἓνα πανέρι γεμάτον γλυκά, παιχνίδια, καὶ φορεσιὰς γιὰ ὅλους.

Ἐπάνω πού ἦταν ἐτοιμὴ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, ξυπνᾷ. Ἀλλὰ τὸ πανέρι, τὸ ὅποιον εἶχε ἰδεῖ στὸ ὄνειρον, τὸ εἶδεν ἑξαφνα πραγματικὸ ἐπάνω στὸ τραπέζι.

Τὴν ἄλλην μέραν τὰ ὁρφανὰ μαζὶ μὲ τὴν ἀγαπημένην τους μαμονούλα ἔκαμαν ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ!

Ἡ ἐργασία τοῦ μαθητοῦ ἐκρίθη ὡς ἀρκετὰ καλή. Δύο οὐσιώδη λάθη τῆς εὐρήκαν· α) τὴν φράσιν : τὴν ἄλλην μέραν. Ἀπὸ τὴν ἴδιαν στιγμὴν πλημύρισε ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐτυχία στὸ σπιτάκι τῶν ὁρφανῶν. Καὶ β) καὶ οὐσιωδέστερον, δὲν μᾶς λέγει τίποτε περὶ τοῦ ποίος ἔφερε ἢ ἔστειλε τὸ πανέρι.

Είπα κατόπιν ν' ἀναγνώσῃ τὴν ἑκθεσίᾳ του καὶ ὁ Κ. Ν.

«Τὰ τρία παιδιά τῆς κυρᾶ Ρήνης, ὁ Πάνος, ἡ Δανάη καὶ ὁ Στέλιος εἶχαν μείνει ἀπὸ πατέρα ὀρφανά. Στὴν ἀρχὴ ἡ κυρὰ Ρήνη ξενοδοῦλες. Μὰ ξαφνικά ἀρρώστησε. Μὲ τὰ χρήματα ποὺ εἶχε φυλαγμένα ἔγινε καλὰ. Ἀλλὰ νὰ δουλέψῃ δὲν ἠμποροῦσε.

Τὰ Χριστούγεννα βρῆκαν τὸ σπιτικό τῆς κυρᾶ Ρήνης χωρὶς φαγητό. Χωρὶς παιχνίδια, χωρὶς ρούχα, χωρὶς παπούτσια γιὰ τὰ παιδιά.

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, τὸ βράδυ, ὅταν ὅλοι κοιμόντουσαν ἡ κυρὰ-Ρήνη εἶδε ἕνα παράξενο ὄνειρο :

Ἔκουγε τὸ θόρυβο τῆς πολιτείας, τίς καμπάνες νὰ χτυποῦν χαρμόσυνα, καὶ ἔξαφνα!.., ἄκουσε τὴν πόρτα νὰ χτυπᾷ. Κατώρθωσε καὶ σηκώθηκε, ἀλλὰ περιέργου· δὲν εἶχε καθόλου ἀδυναμία. Ἄνοιξε σιγὰ-σιγὰ τὴν πόρτα καὶ εἶδε ἕνα ἄγγελον, ὁ ὁποῖος κρατοῦσε ἕνα πανεράκι καὶ τὸ ἀπόθεσε στὸ τραπέζι. Ἡ κυρὰ Ρήνη πῆγε νὰ γονατίσῃ καὶ νὰ φιλήσῃ τὸ χερί του. Μὲ τὴν ἀπότομη κίνηση ὅμως ποὺ ἔκαμε, ξύπνησε. Μὲ μιὰς ὁ ἄγγελος χάθηκε.

Ἡ κυρὰ Ρήνη σαστισμένη γύρισε πρὸς τὸ τραπέζι. Καὶ ὦ τοῦ θαύματος! Τὸ πανέρι ἦταν ἐκεῖ. Τὸ ξεσκέπασε καὶ φώναξε χαρούμενη τὰ παιδιά. Τὰ παιδιά σηκώθηκαν ξαφνιασμένα καὶ ἄρχισαν νὰ βγάξουν διάφορα ὀραῖα πράγματα, ξηροὺς καρπούς, μάλλινο ὕφασμα, παιχνίδια, κτλ. Ἐξαφνα ὁ Στέλιος ἔβγαλε μέσα ἀπὸ τὸ καλάθια ἕνα νόμισμα τῶν 500 δρ. καὶ ἕνα σημεῖωμα ποὺ ἔλεγε : «Στὴν κυρὰ-Ρήνη καὶ στὰ παιδιά της, γιὰ τὴν ὑγεία τῆς κόρης μου». Τότε ἡ κυρὰ Ρήνη, θυμῆθηκε μιὰ ἀρχόντισσα στὴν ὁποία ξενόπλενε. Καὶ τότε ὅλη ἡ οἰκογένεια προσευχήθηκε γιὰ τὴ μεγάλη εὐτυχία, ἐνὼ ἔκλαιγαν. Τὸ κλάψιμο ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο τῆς δυστυχίας, ἀλλὰ ἦτο τῆς χαρᾶς.

Γράφοντας αὐτὸ τὸ διήγημα ὁ Ἀγγελος Σημηριώτης δὲν ἐννοοῦσε αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἔγραψε, ἀλλὰ ἐννοοῦσε ὅτι : τὴ στιγμή ποὺ νομίζουμε πὼς εἴμεθα χαμένοι, ὁ καλὸς Θεὸς πάντα μᾶς βοηθεῖ. Καὶ στέλνει κάποιον καλὸν ἄνθρωπον πρὸς ἀνακούφισίν μας, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας τῆς καλωσύνης του ὁμοιάζει μὲ ἄγγελον.

Ἡ ἑκθεσίς αὐτὴ ἐκρίθη πολὺ ἀριωτέρα. Ἰδίως τὸ γ' μέρος, εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὁποίου ὑστέρησεν ὁ πρῶτος, ὁ δευτέρος μαθητὴς ἀπέδωκεν ἀκριβέστατα καὶ ὠραιότατα. Καὶ ὁ ἐπίλογός του ἐκρίθη ἀρκετὰ ἐπιτυχημένος. Δύο ἀνακριβείας μόνον τοῦ εὗρηκαν. 1ον: Τὴν λέξιν πανεράκι. (Παρακάτω τὸ διορθώνει πανέρι). Ὁ συγγραφεὺς γράφει «ἕνα μεγάλο πανέρι», καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν, ἀφοῦ περιεῖχε τόσα πράγματα. Δευτέραν δὲ (αὐτὴν τὴν εἶχε καὶ ὁ ἄλλος) εἰς τὴν λ. ἄγγελον. Δὲν ἦτο ἀπλῶς ἄγγελος ὁ κομιστὴς τῶν δώρων. Ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ συγγραφεὺς τὸ ὑποδηλώνει καθαρά. Πολλοὶ μαθηταὶ

τὸ εἶχαν βρῆ καὶ τὸ ἀνέπτυξαν εἰς τοὺς ἄλλους. Ὁ συγγραφεὺς ὅταν ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ τὸν γράφει μὲ κεφαλαῖον γράμμα Ἐκεῖνος, ὁ Ἐπισκέπτης, κτλ. Τὸ φανερῶναι καὶ ἡ φράσις «*ἄφραστη γλῶσσα ἔσταξε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἐπισκέπτη*» μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά καὶ τὰ οὐράνια μάτια, τὰ οὐράνια σὰν τὰ νερὰ τῆς λίμνης τῆς Γεννησαρέτ. Ἡ Γεννησαρέτ εἶναι ἡ λίμνη, τῆς ὁποίας τὰς ὄχθας περιῆλθε καὶ τὴν ὁποίαν διέπλευσε πολλάκις ὁ Ἰησοῦς. (Εἰς αὐτὴν εὐρισκόμενος διέταξε καὶ τὴν κατάπαιυσιν τῆς τρικυμίας). Ἐπειτα εἶναι γνωστὸν πόσον ἰδιαίτερος ἠγάπησε καὶ ἀγαπᾷ ὁ Ἰησοῦς τὰ παιδιὰ. Καὶ ἐδῶ ὁ Ἐπισκέπτης κάμνει νεῦμα στὴν κυρὰ Ρήνη νὰ σωπάσῃ γιὰ νὰ μὴν ξυπνήσουν τὰ παιδιὰ, καὶ ἀργότερα τὰ κοιτάζει μὲ πολλὴν τρυφερότητα. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λοιπὸν ἦτο, ἢ Αὐτὸν ἐνόμισεν ὅτι εἶδεν εἰς τὸ ὄνειρόν της ἡ κυρὰ Ρήνη νὰ φέρονῃ τὸ πανέρι.

Ἄλλ' ἦσαν πραγματικῶς ὄνειρον, ἐντελῶς ὄνειρον, αὐτὰ ποὺ εἶδεν ἢ ἐνόμισεν ὅτι εἶδεν ἡ κυρὰ Ρήνη; Πολλοὶ μαθηταὶ εἶχαν προσκρούσει εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον καὶ ἐσημείωναν εἰς τὰς ἐκθέσεις των ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ καταλάβουν πῶς ἡ κυρὰ Ρήνη εἶδε τὸ πανέρι μὲ τὰ δῶρα στὸν ὕπνο της, καί, ὅταν ξύπνησε, τὸ πανέρι ἦταν ἐπάνω στὸ τραπέζι. Ποῖος τὸ ἔβαλεν ἐκεῖ; Κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι κάποιος ἔφερε τὸ πανέρι; Ἴσως ἡ ἀρχόντισσα ἢ ἴδια, Ἴσως ἕνας ὑπηρέτης της. Ἄλλὰ πῶς ἐμπήκε μέσα στὸ σπίτι; Κατ' ἀνάγκην πάλιν πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ πόρτα δὲν εἶχε κλειδωνιὰ ἢ σύρτην, καὶ ἐκοιμῶντο ἔτσι. Ὁ ὑπηρέτης ἐκτύπησε πρῶτα, καί, ἐπειδὴ δὲν ἔλαβε ἀπάντησιν, ἄνοιξε τὴν ἀκλειδωτὴν θύρα, εἶδεν ὅτι ὅλοι ἐκοιμῶντο καὶ ἐπροχώρησε μέσα, κρατῶντας τὸ πανέρι. Ἡ κυρὰ Ρήνη ὅμως τὸν ἀντιλαμβάνεται, τὸν μισοβλέπει. Πῶς;

Ἡ κυρὰ Ρήνη εὐρίσκετο ἐκεῖνη τὴ βραδιά εἰς πολὺν κακὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν κατάστασιν. Ἦταν ἐξηντημένη ἀπὸ τὴν ἀρρώστειαν, κουρασμένη ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῆς ἡμέρας, καταλυπημένη, στενοχωρημένη, ἀπηλπισμένη διότι εἶχεν ἔλθει ἡ ἀγία ἡμέρα καὶ ἔβλεπε τὰ παιδιὰ της στερημένα καὶ πεινασμένα. Ἐσυλλογίζετο πῶς νὰ κάμῃ, καὶ δὲν ἠμποροῦσε στὴν ἀρχὴ νὰ κοιμηθῇ. Τέλος ἐγλάρωσαν τὰ μάτια της, ἡ κόπωση ἐνίκησε τὴν ψυχικὴν ἀγωνίαν καὶ μισοκοιμήθηκε (ὅχι ἀποκοιμήθηκε, ὅπως κατὰ παραδρομὴν γράφει στὴν ἀρχὴ τὸ βιβλίον· ἀποῦ ἀμέσως προσθέτει ὅτι ἤκουε τὸν θόρυβον ἀπὸ τὴν πολιτείαν ποὺ διεσκέδαζε, καὶ

ἤκουσε καὶ τὶς καμπάνες ποὺ ἐκαλοῦσαν τὸν κόσμον στὴν ἐκκλησία, πράγματα τὰ ὁποῖα ἐμεγάλωσαν τὴν λύπην της καὶ ἀνεστέναξε). Μέσα στὸ μισοῦπνι της αὐτὸ ἀκούει νὰ κτυποῦν τὴν θύραν. Στρέφει πρὸς τὰ ἐκεῖ τὸ βλέμμα της, περιμένει χωρὶς νὰ ἀποφασίζῃ ἢ νὰ ἡμπορῇ νὰ σηκωθῇ, καὶ σὲ λίγο βλέπει τὸν ἐπισκέπτην νὰ εἰσέρχεται μὲ τὸ πανέρι. Ἦτο, ὅπως εἴπομεν, ὁ ὑπὸ τῆς κυρίας. Ἡ ψυχὴ της ὅμως, ἡ ὁποία καὶ μέσα στὴν ἀπελπισίαν ποὺ ἦταν βυθισμένη, δὲν εἶχε χάσει τὴν ἐλπίδα, (καὶ σὲ ποῖον ἄλλον νὰ ἐλπίσῃ ἀφοῦ τὴν εἶχαν ἐγκαταλείψει οἱ ἄνθρωποι, παρὰ εἰς τὸν φίλον καὶ προστάτην τῶν μικρῶν παιδιῶν, τὸν καλὸν Ἰησοῦν ;), νομίζει, μέσα στὸ μισοσκοτίδιο (κάτω ἀπὸ τὸ λίγο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ, λέγει τὸ βιβλίον) ὅτι ἔγινε τὸ θαῦμα. Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς κατεδέχθη νὰ ἔλθῃ στὸ χαμόσπιτό της, βοηθὸς καὶ ἀντιλήπτωρ (ἀντιλαβοῦ !) εἰς τὴν δυστυχίαν της. Ὁ κομιστὴς τῶν δώρων δὲν ὁμιλεῖ, κοιτάζει δεξιὰ καὶ ἀριστερά, τέλος διακρίνει τὸ τραπέζι σὲ μιὰ ἄκρῃ τοῦ δωματίου, προχωρεῖ, ἀποθέτει ἐκεῖ τὸ πανέρι καὶ σιγὰ-σιγὰ ἐξέρχεται. Ἀλλ' ἡ κυρὰ Ρήνη, ὅπως εἴπαμεν, μισὴ στὸν ὕπνον καὶ μισὴ στὸν ξύπνον, εἶναι βεβαία ὅτι ἔχει ἐνώπιόν της τὸν Ἰησοῦν. Θαυμάζει, κάμνει νὰ φωνάξῃ, κάποιο κίνημα τοῦ κομιστοῦ τὸ ἐκλαμβάνει ὡς νεῦμα τοῦ Κυρίου νὰ σωπάσῃ, ἀναπνέει τὸ ἄρωμα τῆς παρουσίας του, θίλει νὰ γονατίσῃ ἐμπρὸς του νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος πάει τώρα, ἐξηφανίσθη. Ἐκείνη τότε ἐξυπνᾷ. Ὁ νοῦς της ἀρχίζει νὰ δουλεύῃ καλύτερα, τὸ ὄραμα, ἡ ὁπτασία, τὴν ὁποίαν εἶδε, τριγυρίζει καὶ ἐπαναλαμβάνεται μέσα της, σταματᾷ στὸ πανέρι. Ὁ νοῦς της ἐδίωξε τώρα τελείως τὴν κούρασιν καὶ τὴν νάρκην της καὶ λειτουργεῖ καθαρά. Στρέφει τὰ βλέμματά της πρὸς τὸ τραπέζι. Τὸ πανέρι εἶναι ἐκεῖ.

Ἔτσι πρέπει, ὑπεστήριξαν μερικοί, νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ πράγματα. Ἡ τάξις ἀπεδέχθη, προσέθεσα δὲ καὶ ἐγὼ ὅτι τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἶναι συχνόν: ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐξαδυνατίσει ἀπὸ ἀρρώστια, ἢ κατέχονται ἀπὸ ἰσχυρὰν συγκίνησιν, ταραχήν, ἢ φόβον, ἐὰν δὲν βοηθῇ καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἄλλα βλέπουν καὶ ἄλλα φαντάζονται. Ἐὰν περιπατῶ π. χ. τὴ νύχτα μόνος, σὲ μέρος ὅπου λέγεται ὅτι ὑπάρχουν λησταί, εὐκολον εἶναι, μὲ τὸν φόβον ὅπου ἔχω, ἕνα μαῦρον κορμὸν δένδρου μὲ κανένα μεγάλο κλαρὶ νὰ τὸν ἐκλάβω ὡς ληστήν, ὁ ὁποῖος διευθύνει προτεταμένον τὸ ὄπλον του ἐναντίον μου. Ἀλλὰ λοιπὸν βλέπω, ἀλλὰ ἡ ψυ-

χική μου κατάστασις, ἡ ταραχή μου τὰ παρ-αλλάσσει, μὲ κάμνει νὰ παρ-αισιθάνωμαι, ὑφίσταμαι παρὰίσθησιν, βλέπω παρὰισθήματα. Ἔτσι τὰ λέγομεν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν. Ἡ κυρὰ Ρήνη λοιπὸν ἐδῶ θὰ εἰποῦμε ὅτι, λόγῳ τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς τῆς ἀδυναμίας καὶ λόγῳ τοῦ σκότους, ἔπαθε παρὰίσθησιν· ἐπειδὴ τὴν πᾶσαν ἐλπίδα τῆς εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἐνόμισεν ὅτι ὁ ἐπισκέπτης ἦτο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Τοῦτο καὶ βεβαιώνει μετ' ὀλίγον μὲ πεποιθήσιν, ὅταν ἐρωτᾷ ἡ Δανάη ποῖος ἔφερε τὰ δῶρα, πρὶν ἰδοῦν τὸ σημεῖωμα τῆς κυρίας.

Ὡραῖα εἶχεν εὖρει καὶ διατυπώσει τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν ἕνας μαθητής, ὁ Ε. Ἀ. (τὸν ὁποῖον καὶ ἐκάλεσα καὶ ἀνέγνωσεν εἰς τὸ τέλος), ὡς ἐξῆς :

«... Ὄταν ἡ κυρὰ Ρήνη ἐξύπνησε, ἐπειδὴ μέσ' στὴν καρδιά τῆς ὑπῆρχε ἡ λαχτὰρα τοῦ ὄνειρου, κοίταξε στὸ τραπέζι καὶ εἶδε ὅτι τὸ πανέρι πού εἶχε ἰδεῖ στὸν ὕπνο τῆς ἦταν ἐκεῖ. Ὄταν τὸ ἀνοίξε μαζί μὲ τὰ παιδιά τῆς, μέσα στὰ ἄλλα εἶδε καὶ τὴν κάρτα πού ἔγραφε ὅτι τῆς τὸ στέλνει μιὰ πλουσία κυρία, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε ξενοδουλέψει.

Ἀσφαλῶς ἡ κυρία αὐτὴ θὰ τὸ εἶχε στείλει μὲ γανένα ὑπηρετήν, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ κτύπησε τὴν πόρτα τῆς κυρὰ Ρήνης καὶ δὲν τοῦ ἀνοίξαν, ἐπειδὴ ἦταν ἀργά, ἀνοίξε μόνος του καὶ τὸ ἄφησε ἐπάνω στὸ τραπέζι. Ἡ κυρὰ Ρήνη, πού εἶχε ἔρθει σὲ ἀτελεισία, στήριξε τὶς ἐλπίδες τῆς στὸ Χριστό. Ὅπως λοιπὸν ἦταν βυθισμένη στὶς σκέψεις τῆς καὶ ἀρρωστη μὲ πυρετό, αἰσθάνθηκε τὸν ὑπηρετήν πού χτύπησε τὴν πόρτα, ἀνοίξε καὶ ἐμβῆκε μέσα, ἀλλὰ μὲ τὴ φαντασία τῆς ἔπλασε ὅλη αὐτὴ τὴ σκηνὴ εἰς ἓνα ὄνειρο (μισοκοιμισμένη ὅπως ἦταν) καὶ τὸν ὑπηρετήν τὸν φαντάστηκε σὰν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὰ οὐράνια μάτια καὶ τὰ ὀλόξανθα μαλλιά, δηλαδὴ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν»¹.

1. Πιθανότερα θὰ παρουσιάζοντο τὰ πράγματα, ὅπως εἶχαν σημαί-
ώσει, παρανοήσαντες ὁμοῦς τὸ κεῖμενον, μερικοὶ μαθηταί, ὡς ἐξῆς : Ἡ
κυρὰ Ρήνη, ὅπως καθαρῶτερα ἔπρεπε νὰ τὴν παραστήσῃ στὴν ἀρχὴ ὁ
συγγραφεὺς, ἦταν μισοκοιμισμένη. Ἦκουσε νὰ κτυποῦν στὴν πόρτα·
προσπαθεῖ νὰ σηκωθῇ, ἀλλὰ δὲν ἤμπορεῖ· τέλος τὸ κατορθώνει, καί,
μισοξυπνημένη, τὴν ξεκλειδώνει καὶ ἀνοίγει. Βλέπει νὰ εἰσέρχεται ὁ ἐπι-
σκέπτης μὲ τὸ πανέρι. Ὑφίσταται τότε παρὰίσθησιν, ὅπως εἵπομεν, καὶ
νομίζει ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἐκθαμβος παρακολουθεῖ,
ὄρθια καὶ ἀκίνητος, κοντὰ στὴ θύρα, τὰς κινήσεις του. Ὁ ἐπισκέπτης
ἀντιλαμβάνεται τὴν κατάστασίν τῆς, καὶ εἴτε δι' αὐτό, εἴτε διότι δὲν θέ-
λει νὰ ξυπνήσῃ τὰ παιδιά, ἀποθέτει σιωπηλὸς τὸ πανέρι στὸ τραπέζι
καὶ φεύγει... Ἰσως καὶ νὰ τῆς εἶπε σιγὰ σιγὰ ὅτι σὰς τὸ στέλνει ἡ

Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηγήσεις τῶν πραγμάτων περιέχει, παρετήρησαν ἀρκετοί, μερικά ἀπίθανα πράγματα, π.χ. α) ἡ ἐξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ δὲν εἶχε κλειδαριά· β) ὁ ὑπηρέτης ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ξυπνήσῃ τὴν κυρὰ Ρήνη, ἀλλὰ νὰ ἀφήσῃ ἔτσι τὰ πράγματα, ἀφοῦ ἡ πόρτα δὲν ἐκλείδωνε καὶ ὁ καθέννας θὰ ἠμποροῦσε νὰ μπῇ μέσα, ὅπως ἐμπῆκε καὶ ὁ ἴδιος :

Οἱ μαθηταὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ εὔρουν λύσιν εἰς τὰς ἀπορίας αὐτάς. Ἀπῆντησα καὶ ἐγὼ ὅτι πράγματι αὐτὰ εἶναι ἀπίθανα, ἀλλὰ ἔτσι λέγει ἡ ἱστορία. Καὶ ἴσως, ἐὰν μελετήσουν μὲ προσοχὴν τὸ διήγημα, παρατηρήσουν καὶ ἄλλας τινὰς ἀπροσεξίας καὶ ἀπιθανότητας. Αὐτὸ ὅς εἶναι τὸ θέμα τοῦ προσεχοῦς μας μαθήματος. Νὰ διαβάσετε πάλιν τὸ διήγημα καὶ νὰ μοῦ γράψετε ποῖα φαίνονται παράλογα ἢ κακῶς διατυπωμένα εἰς αὐτό.

Ὡς πρὸς τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ διηγήματος ἀρκετοὶ εἶχαν εὔρει τὴν ἐξῆς : Ποιὲ δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζώμεθα, ὁ Θεὸς πάντοτε εὐρίσκει μέσον νὰ βοηθήσῃ τοὺς δυστυχεῖς. Ἄλλοι : Ὅταν εἴμεθα εὐτυχεῖς, δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε τὴ δυστυχίαν τῶν ἄλλων, κτλ. Τέλος, ἡ ἐντύπωσις ἀρκετῶν ἡτοῦ ὅτι τὸ διήγημα εἶναι γραμμένον μὲ τρόπον ποὺ συγκινεῖ τὰς ψυχὰς μας καὶ τὰς γεμίζει μὲ εὐγενῆ αἰσθήματα.

Μάθημα Β'.

Διώρθωσα τὰς ἐκθέσεις ποὺ μοῦ ἔφεραν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν μερικῶν ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν ἐπακολουθήσαν κρίσιν καὶ συζήτησιν εὐρέθησαν τὰ ἐξῆς :

Παράλογα καὶ ἀπίθανα εἰς τὸ διήγημα εἶναι τὰ εὐρεθέντα ἤδη ὡς τοιαῦτα κατὰ τὸ προηγούμενον μάθημα ἐξῆς δύο :

- 1) Ἡ ἐξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ ἦτο ἀκλείδωτη.
- 2) Ὁ ὑπηρέτης ἐμπῆκε σὰν τὸν κλέφτη, ἀφῆκε τὰ δῶρα χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ κανένα, καὶ ἔφυγε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἐνῶ αὐτὰ ἠμποροῦσαν μιὰ χαρὰ νὰ κλαποῦν ἀπὸ κανένα ποὺ τὸν εἶχε

κυρία μου, ἀλλὰ ἡ κυρὰ Ρήνη δὲν ἤκουσε. Μέσα στὸ παραίσιμά της θέλει νὰ γονατίσῃ ἐμπρὸς του, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶχε πλέον φύγει. Αὐτὴ τότε κλονιζομένη προχωρεῖ καὶ ἀνακάθηται στὸ κρεβάτι της. Εἶναι ἀκόμη μέσα στὸ βύθισμά της. Σιγά—σιγά ὅμως συνέρχεται, ὁ νοῦς της ἀρχίζει νὰ λειτουργῇ καθαρά, ἀναπολεῖ αὐτὰ ποὺ εἶδε, στρέφεται πρὸς τὸ τραπέζι, κτλ.

παρακολουθήσει. (Ένας για να δικαιολογήσει αυτό, είχε γράψει ότι ο υπηρέτης Ίσως ήθελε να κάμει στα παιδιά έκπληξιν, και γι' αυτό εφέροθη έτσι).

3) Ἡ κυρία στέλλει τὰ δῶρα της τὴν τελευταίαν, τὴν ὑστάτην στιγμὴν, στὰς 5 τὸ πρωῒ, ἀφοῦ εἶχαν ἤδη κτυπήσει οἱ καμπάνες διὰ τὴν λειτουργίαν. Αὐτὸ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπιθανότης. Ἀφοῦ ἡγάπα τὴν κυρὰ Ρήνη καὶ τὴν ἐσυλλογίσθη κατὰ τὰς ἀγίας ἐκείνας ἡμέρας, εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι, ἀντὶ νὰ τοὺς χαροποιήσῃ δύο ἡμέρας πρὶν, ἢ ἔστω καὶ τὴν παραμονήν, ν' ἀφήσῃ τὴν κυρὰ Ρήνη εἰς τὴν ἀγωνίαν, καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ στείλῃ τὰ δῶρα ; Ἐνας πολυδιαβασμένος εἶπε ὅτι αὐτὸ εἶναι «κόλπο» λογοτεχνικόν, γιὰ νὰ μᾶς συγκινήσῃ ὁ συγγραφεὺς περισσότερον. Μᾶς παρουσίασε φοβερὰν, μαύρην τὴν ἀπελπισίαν τῆς δυστυχισμένης γυναίκας ἕως τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ ἔξαφνα, ἐνῶ καὶ ἡμεῖς ἀγωνιῶμεν μαζί της, γίνεται τὸ θαῦμα : ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, κτλ. Αὐτὸ τὸ ἀπροσδόκητον, αὐτὴ ἡ ἰσχυρὰ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς μέχρι πρὸ μιᾶς στιγμῆς στερήσεως τῶν πάντων καὶ τῆς ἀγωνίας, καὶ τῆς ἔξαφνικῆς τώρα ἀφθονίας καὶ εὐτυχίας, μᾶς κάμνει, εἶπε, μεγίστην ἐντύπωσιν. Ἰσως, ἀλλὰ αὐτὰ δὲν εἶναι λογικά.

4) Λογικὸν ἐπίσης δὲν εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς παρουσίασε τὴν κυρὰ Ρήνη νὰ στερεῖται κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων καὶ αὐτὸ τὸ *λιγάνι* *ξεστὸ φαγητὸ* (σελ. 119). Ποῦ ἐξοῦσε ; Εἰς τὴν ἔρημον ἀπομονωμένη ; Ἡ μεταξὺ τῶν θηρίων ; Δὲν εἶχε τοιγύρω της ἀνθρώπους, γείτονες, γειτόνισσες, αἱ ὁποῖαι ἐγνώριζαν τὴν κατάστασίν της, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών των θὰ ἐσπευδαν νὰ ἐξοικονομήσουν ὀλίγον φαγητόν, ὀλίγα πορτοκάλια, καὶ νὰ τὴν παρηγορήσουν καὶ νὰ τὴν ἐνθαρρύνουν ;

5) Ἄλλην ἀπροσεξίαν τοῦ συγγραφέως εὗρηκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι παρουσίασε τὸν ὑπηρέτην νὰ κρατῇ κάτω ἀπὸ τὴν ἀριστερὴν μασχάλην τοῦ ἑνα *μεγάλου πανέρι* (καὶ φυσικὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μεγάλο, ἀφοῦ περιεῖχε τόσα δῶρα). Εἶναι δυνατόν νὰ κρατηθῇ πανέρι μεγάλο κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλην ; Καλὰθι ἔπρεπε νὰ εἰπῇ, τὸ ὅποιον κρατιέται εὐκόλα μὲ τὸ ἑνα χέρι, ἢ περασμένο ἀπὸ τὸν ἀγκῶνα.

Ἄλλὰ τὸ μεγαλύτερον ἐλάττωμα τοῦ διηγήματος εἶναι ἄλλο. Αὐτὸ περιέργως δὲν τὸ εἶχεν εὔρει κανείς. Εἶπα στὰ παιδιά νὰ

διαβάσωμε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸ τέλος : «*Ἐξαφνα ὁ Στέλιος πὸν ξαναγύρισε στὸ πανέρι, ἔβγαλε ἀπὸ τὰ βάρη του ἓνα φάκελλο. Ἕνα χαρτονόμισμα 500 δραχ. δλοκαίνουργιο τοῦς θάμπωσε. Μαζὶ μ' αὐτὸ ἦταν σ' ἓνα φύλλο χαρτὶ γραμμένα τοῦτα τὰ λόγια :* «*Στὴν κυρὰ—Ρήνη καὶ σι' ἀγαπημένα παιδιὰ της, γιὰ τὴν ὑγεία τῆς μικροῦλας μου Λιλέτας*». Λοιπὸν ; Τί ἔγραφε τὸ χαρτί ; Διαβάσετε πάλιν καὶ ἐξηγήσατέ μου : τί θὰ πῇ αὐτὸ τὸ «*γιὰ τὴν ὑγεία τῆς μικροῦλας μου Λιλέτας* ; »—Σὰς στέλλω αὐτὰ τὰ δῶρα γιὰ νὰ εἶναι ὑγιῆς ἡ μικρὴ μου κόρη Λιλέτα. Σὰς παρακαλῶ, παρακαλέσατε τὸ Θεὸ νὰ εἶναι πάντα γερὴ ἡ κόρη μου.—Λοιπὸν ; Δύο τρεῖς μαθηταὶ τὸ εὐρῆκαν. «*Αὐτό, κύριε, εἶναι πρόστυχο. Ἡ ἀρχόντισσα δὲν στέλλει τὰ δῶρα της, διότι ἀπλῶς ἀγαπᾷ καὶ πονεῖ, καὶ θέλει, σὰν καλὴ Χριστιανή, νὰ βοηθήσῃ μίαν πτωχὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ εἰς τὴν προᾶξιν της αὐτὴν ὑπάρχει καὶ συμφέρον, ὑπάρχει ὑστεροβουλία, ἡ κυρία ζητεῖ δι' αὐτὴν πληρωμὴν. «*Σὰς στέλλω αὐτὰ τὰ δῶρα καὶ ἐλπίζω ὅτι ὁ Θεὸς θὰ σημειώσῃ τὴν καλὴν μου αὐτὴν προᾶξιν καί, εἰς ἀντάλλαγμα, θὰ χαρίσῃ ὑγείαν στὴν κόρη μου*». Ἡ καλύτερα, ὅπως εἶπαμεν : «*Σὰς στέλλω κτλ., ἀλλὰ κάμετέ μου τὴν χάριν κι' ἐσεῖς, εἰς ἀνταπόδοσιν, νὰ προσευχηθῆτε γιὰ τὴν ὑγεία τῆς κόρης μου*».—Ἄν δὲν εἶχε κόρη ;—Μὰς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἴσως καὶ δὲν θὰ ἔστειλε τὰ δῶρα.—Ὡστε αὐτὰ πὺν γράφει ;—Καταβιβάζουν, ἐλαττώνουν ἐκμηδενίζουν τὴν χάριν τῆς εὐεργεσίας. Πάει, χάθηκε ὅλη ἡ ἐμορφιά της.—Πότε μίαν εὐεργεσίαν ἔχει ἀξίαν ;—Ὅταν γίνεται χωρὶς ὑπολογισμόν (κάμε τὸ καλὸ, ρίξε το στὸ γυαλὸ), χωρὶς ἐλπίδα (ἐδῶ ἔχομεν ἀπαίτησιν) ἀνταποδόσεως, χωρὶς ὑστεροβουλίαν, χωρὶς ἰδιοτέλειαν.—Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἔχωμεν κάποια ἐλπίδα ἀποδόσεως, πρέπει νὰ τὴν καταπνίγωμεν, νὰ μὴ τὴν ἀφήνωμεν νὰ ἐμφανισθῇ. Ὅταν κἀν κἀν εἰς τὸ καλὸ, χρειάζεται μεγάλη λεπτότης καὶ εὐγένεια. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πὺν εὐεργετῇ ὑψώνεται, καὶ ἐκεῖνος πὺν εὐεργετῆται δὲν ταπεινώνεται, δὲν αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν τοῦ μειωμένον, ἐξηυτελισμένον. Αὐτὸ τὸ ἔχει εἰπεῖ ὠραῖα καὶ σύντομα ὁ Εὐριπίδης : *Τὰς χάριτας ὅσους εὐγενῶς χαρίζεται, ἥδιστος ἐν βροτοῖσιν.* (Τὸ ἔγραψα στὸν πίνακα, εἶπα νὰ τὸ ἀντιγράψουν, καὶ ἐκάλεσα νὰ τὸ ἐρμηνεύσουν καὶ νὰ τὸ διαβάσουν ἐν τέλει. Ἕνας βιαστικὸς καὶ ἐπιπόλαιος ἐτόνισε διαβάζοντας τὸ ἥδιοςτος περισσότερον, ἀλλ' ἀμέσως τὸν διώρῳσαν οἱ ἄλλοι, φωνά-*

ζοντες ὅτι ὁ ἰσχυρότερος τόνος, ἡ δύναμις τοῦ ρητοῦ εἶναι εἰς τὸ *εὐγενῶς*).

—Γιὰ πῆτε μου τώρα, πῶς ἔπρεπε νὰ φερθῇ ἡ κυρία, γιὰ νὰ μᾶς ἀρέσῃ ἀπολύτως ἡ προᾶξις της, νὰ φανῇ ἡδίστη καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὴν κυρὰ Ρήνη;—Νὰ πάῃ ἡ ἴδια, χωρὶς κάρτες, τὴν προπαραμονὴν ἢ τὴν παραμονήν, μόλις ἐβράδιασε, γιὰ νὰ μὴ τὴν ἰδοῦν καὶ διατυμπανισθῇ ἡ ἀγαθοεργία της, νὰ καθίσῃ, νὰ ἐρωτήσῃ πῶς εἶναι τώρα στὴν ὑγεία της ἡ κυρὰ Ρήνη, πῶς τὰ περνοῦν, νὰ χαϊδέψῃ τὰ παιδιὰ καὶ νὰ τοὺς μοιράσῃ ἡ ἴδια τὰ δῶρα τους. καί, ἀφοῦ ἤθελε νὰ τοὺς δώσῃ καὶ χρήματα, νὰ τὰ δώσῃ κλειστὰ σ'ἓνα φάκελλον, λέγοντας στὴν κυρὰ Ρήνη: «Πάρε καὶ αὐτὰ τὰ χρήματα, καὶ ἔννοια σου, τὰ ὑπολογίζομεν στὶς δουλειῆς πού θὰ μοῦ κάμῃς ἀργότερα», ὥστε νὰ μὴ φανῇ ὅτι τῆς τὰ χαρίζει καὶ ἔτσι τὴν προσβάλλῃ, ἀλλ' ὅτι τῆς τὰ δίδει ὥς δάνειον δῆθεν. Περιέργον πῶς διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ διασκευαστοῦ αὐτῇ ἡ τόσον σπουδαία λεπτομέρεια.

Πράγματα περιττά, ἢ σφάλματα μικρότερα, πού ἡμποροῦν εὐκόλα νὰ διορθωθοῦν, εἶχαν σημειώσει οἱ μαθηταὶ τὰ ἑξῆς:

1) Εἰς τὴν ἀρχὴν—ἀρχήν, στ. 2: ἀντὶ *εἶναι* πρέπει νὰ γραφῇ *ἦταν*.

2) Ἡ δ' § ἔπρεπε νὰ γραφῇ ἔτσι: *Μὰ ἔξαφνα, μὲ τὰ πρῶτα κρῦα, ἀρρώστησε, καὶ τὶς μικρὲς τῆς οἰκονομίας ἐξώδευε γιὰ νὰ γίνῃ καλὰ. Τώρα ἡ ἀρρώστια εὐτυχῶς εἶχε περάσει μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κτλ.*

3) Τὸ ὅτι τὸ φῶς τοῦ κανδηλιοῦ ἐμεγάλωνε τοὺς ἥσκιους(;) μέσα στὸ φτωχικὸ δωμάτιο, δὲν ἀντιλαμβανόμεθα τί προσθέτει. Ἐγίνετο δηλαδὴ μ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον τρομακτικόν; Καὶ εἰς τί ὠφελεῖ αὐτό;

4) Εἰς τὴν 7ην § τὸ ἀποκοιμήθηκε πρέπει, καθὼς εἴπομεν, νὰ γίνῃ *μισοκοιμήθηκε*. Εὐθὺς ἀμέσως, ἀντὶ *στον ὕπνο της*, νὰ γραφῇ *στὸ βύθισμά της*, εἰς δὲ τὸ *θόρυβος*, νὰ προστεθῇ τὸ ἐπίθετον *ἀμυδρός*.

5) Εἰς τὴν σελίδα 120, στ. 7 ἀπὸ κάτω, εἰς τὸ *θὰ εἶχε τραυῆξει*, τὸ *θὰ* εἶναι περιττόν.

6) Ὀλίγον παρακάτω τὰ μάτια τοῦ Χριστοῦ λέγονται *οὐράνια*, *οὐράνια* σὰν τὰ νερὰ τῆς λίμνης τῆς Γεννησαρέτ. Νὰ γραφῇ

μιὰ φορά καὶ μόνον : *γαλανά*. Ἡ παρομοίωσις δὲν λέγει τίποτε. (Γιὰ τὴν ἔμορφιά τῆς Γεννησαρέτ καὶ τῶν ὑδάτων αὐτῆς ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ὁμιλεῖ καθόλου. Τὴν ἔμορφιά τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης μὲ τὰ χωριά της καὶ τὰ δένδρα της περιγράφει ὁ Ρενάν καὶ ἄλλοι περιηγηταί, ἀλλὰ ἀμφιβάλλω ἂν λέγουν ὅτι τὰ νερά της παρουσιάζουν κανένα ἑξαιρετικὸν γαλανὸν χρῶμα. Ἀλλὰ καὶ ἂν συμβαίνει τίποτε τέτοιο, ἡ Γεννησαρέτ εἶναι πολὺ μακριά, κανεὶς μᾶς δὲν τὴν εἶδε, ὥστε νὰ θαυμάσῃ τὸ γαλανὸν αὐτὸ χρῶμα της, καὶ ἔτσι νὰ μᾶς κάμῃ κάποια ἐντύπωσις ἢ παρομοίωσις.

7) Παρακάτω γράφεται : *Καθὼς χαμογέλασε ὁ Ἰησοῦς, ἐφάνηκε τῆς κυρὰ Ρήνης πὼς ἀπὸ τὸ στόμα του ξεφύλλισαν ρόδα, ποὺ γέμισαν μὲ τὸ ἄρωμά τους τὸ δωμάτιο*. Ἡ παρομοίωσις ἐφάνη εἰς ἀρκετοὺς μαθητὰς πολὺ τολμηρά. Ἐνας ἐσημείωνε : «Τί θέλει νὰ δείξῃ μὲ αὐτὴν ὁ συγγραφεὺς ; Τὴν καλωσύνην τοῦ Ἰησοῦ ; Ἀλλὰ τριαντάφυλλα=καλωσύνη ;» Ἄλλοι δὲ ἔγραφαν ὅτι τὰ τριαντάφυλλα ἔχουν λεπτὸν, πολὺ λεπτὸν ἄρωμα, ποὺ δὲν γεμίζει εὐκόλῃ καὶ γρήγορα ἓνα δωμάτιον. Ἴσως θὰ μπορούσε νὰ εἰπῇ γι' αὐτὴν.

8) Ἡ φράσις (σελ. 121, στ. 7) *Ἡ κυρὰ Ρήνη ἐνοιωθε ἀκόμα τὴ λαχτάρα τοῦ Χριστοῦ στὴν καρδιά της* εἶναι ἀσαφής.

9) Παρακάτω : *Τὰ παιδιὰ ξυπνοῦν τρομαγμένα ἀπ' τὸ βαθύ τους ὕπνο. Κι' ἔτσι ἀγουροξυπνημένα, ἔμοιαζαν σὰν ἀγγελουδία, καθὼς ἔτριβαν τὰ μάτια τους μὲ τίς γροθιές τους.* Καὶ ἡ παρομοίωσις αὐτὴ δὲν εἶναι ἐπιτυχημένη. Τὰ παιδιὰ δὲν ἐτρέφοντο καλά, ἦσαν βέβαια λυπημένα, εἶχαν κοιμηθῇ νηστικά, ξυπνοῦν τώρα τρομαγμένα. Εἶναι δυνατόν νὰ μοιάζουν μὲ ἀγγελουδία ; Κι' ἔπειτα, καὶ ἂν τοῦτο ἦτο λογικόν, τί προσθέτει εἰς τὴν συγκίνησιν τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἡ παρομοίωσις ;

10) Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐλησμόνησε νὰ ἀνάψῃ τὴ λάμπα. Πὼς ἦτο δυνατόν στὸ λίγο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ χαροῦν τὰ δῶρα, νὰ διακρίνουν τὰ τριανταφυλλένια μάγουλα τῆς κούκλας καὶ τὰ ἀνοιγοκλείοντα μάτια της, νὰ διαβάσουν τὰ λόγια τῆς κόρης, κτλ ;

11) Εἰς τὴν σελ. 122, στ. 1 ἀντὶ *Κι' ὁ Στέλιος* πρέπει νὰ γραφῇ *Ἀλλὰ ὁ Στέλιος*.

12) Ὁλίγον παρακάτω τὸ ἐπίθετον *ὀλοκαίνουργιο* εἰς τὸ χαρτονόμισμα τῶν 500 δρ. δὲν ἐπαυξάνει τὴν ἀξίαν του.

Καὶ ἡ διαίρεσις τοῦ διηγήματος εἰς τμήματα, ὅπως εἶναι

εἰς τὸ βιβλίον, δὲν εἶναι ὀρθή. Μερικοί, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀσχο-
ληθῇ μὲ τὸ ζήτημα, εἶπαν ὅτι τὸ διήγημα διαιρεῖται λογικῶς καὶ
χρονικῶς εἰς τρία μέρη. Τὸ α' μέρος εἶναι σὺν πρόλογος, καὶ
μᾶς διηγείται ὅσα εἶχον συμβῇ πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἱστορία. Ἡ κα-
θ' αὐτὸ ἱστορία πάλιν διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Τὸ α' (ἀπὸ τὴν §
6 κέ.) μᾶς περιγράφει ὅσα εἶδεν ἡ κυρὰ Ρήνη μισοκοιμισμένη.
Τὸ β' (ἀπὸ τὸ Μά, σὺν ἀναθυμιάταν τῆς σελ. 121) ὅσα συνέβη-
σαν ὅταν ἐξύπνησε. Ἐνας εἶχε φέρει τὸ ἐξῆς διάγραμμα :

Τὰ Χριστούγεννα τῶν ὄρφανῶν.

Πρόλογος. Ἦλθαν τὰ Χριστούγεννα. Ἡ κυρὰ Ρήνη καὶ τὰ τρία
παιδιά της δὲν ἔχουν οὔτε φαγητόν, οὔτε ρούχα, οὔτε παιχνίδια.

Κύριον μέρος.

Α'. Τί εἶδεν ἡ κυρὰ Ρήνη στὸν ὕπνο της.

1. Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τὰ παιδιά κοιμούνται.
2. Ἡ κυρὰ Ρήνη μισοκοιμᾶται κατὰ τὰ ἐξημερώματα, ὅταν ἀρχί-
σαν νὰ κτυποῦν οἱ καμπάνες.
3. Ἐξαφνα κτυπᾷ ἡ πόρτα.
4. Μπαίνει μέσα κάποιος σὺν ἄγγελος μὲ ἓνα μεγάλο πανέρι.
5. Ἀποθέτει τὸ πανέρι στὸ τραπέζι, χαμογελᾷ στὰ παιδιά καὶ
ἐξαφανίζεται.

Β'. Τί συνέβη ὅταν ἐξύπνησε.

1. Ἡ κυρὰ Ρήνη ξυπνᾷ, βλέπει τὸ πανέρι, τὸ ξεσκεπάζει.
2. Ξυπνᾷ τότε ἀμέσως τὰ παιδιά.
3. Τὸ πανέρι ἦταν γεμᾶτο φαγητά, ρούχα καὶ παιχνίδια.
4. Ποῖος τὸ ἔστειλε.
5. Ὅλοι γονατίζουν καὶ εὐχαριστοῦν τὸν Θεόν.

Ὁ τίτλος τοῦ διηγήματος ἐκρίθη ἄριστος.

Ἡ γενική μας κρίσις ἐτροποποιήθη. Τὸ διήγημα, ὅταν τὸ
πρωτοδιαβάξῃ κανεὶς, κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ συγκινεῖ διὰ τὸ
περιεχόμενόν του· ἀλλ' ἐὰν θελήσῃ κανεὶς στὸ τέλος νὰ σκεφθῇ
καὶ τὸ ξαναδιαβάσῃ, τότε βλέπει τὰς ἀπιθανότητας καὶ τοὺς παρα-
λογισμούς του, καὶ ἡ εὐχαρίστησίς του λαττάνεται πολὺ.

Συμπέρασμα: α) Ὅταν πλάττωμεν καμμιὰ φανταστικὴν
ἱστορίαν, πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ γράφωμεν πράγματα πιθανὰ
καὶ λογικά, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ μὴ παραξενεύεται καὶ λέγει
ἀμέσως: «Αὐτὰ εἶναι παραμύθια». β) Κάθε περιττὸν πρέπει νὰ
ἀποφεύγεται, καθὼς π.χ. αἱ ἄκαιροι παρομοιώσεις.

Μερικοὶ μαθηταὶ ἐνθυμήθησαν ὅτι παρομοίαν ὑπόθεσιν μὲ
τὸ διήγημα αὐτὸ ἔχει ἓνα ποίημα τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου,
τὸ ὅποιον εἶχαν διαβάσει εἰς τὸ Δημοτ. Σχολεῖον: Ὁ Χριστὸς

καὶ τὸ παιδάκι. Ἐκεῖ τὰ πράγματα ἐξηγοῦνται λογικά. Εἶπα νὰ τὸ ἀντιγράψουν, νὰ τὸ δώσουν εἰς τοὺς συμμαθητάς των, νὰ ἀσκηθοῦν εἰς τὴν ἀνάγνωσίν του (δυσκολίας δὲν ἔχει), καὶ νὰ τὸ ἐξετάσωμεν εἰς ἄλλο μας μάθημα.

17ον. Ὁ Χριστὸς καὶ τὸ παιδάκι.

Ἀχιλλέως Παράσχου.

Α'.

Μὲ καλαθάκι ἀδειανὸ κι' ὥς τὴν καρδιά θλιμμένο,
ἓνα μικρούτσικο φτωχὸ
εἰς τὸ σχολεῖό του μοναχὸ
τραυοῦσε τὸ καημένο.

Περνοῦσε ἀπὸ κάτασπρο μικρὸ ἐρημοκκλήσι·
τοῦ φάνηκε ὡσὰν φωλιά,
ὁποῦ ζεσταίνει τὰ πουλιά,
χιονιάς ὅταν φύσῃ.

Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ καλοῦ Σωτῆρος μας ἐστάθη
κι' ὥς νᾶχε ἔμπρός του τὸ Χριστό,
τοῦ ἔλεγε γονατιστὸ
ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ βάθη:

«Χριστέ, δὲν ἔχομε ψωμὶ στὸ σπίτι μας καὶ κλαίγω.
Ἴδὲ τὸ καλαθάκι μου, ἂν ψέματα σοῦ λέγω.
Ἐγὼ εἶμαι καλὸ παιδί, μοῦ εἶπε ἡ μητέρα,
καὶ δὲν πειράζει νηστικὸ νὰ μείνω καὶ μιὰ μέρα.
Μὰ τὰ μικρά τ' ἀδελφία μου κι' ἡ πιὸ μικρὴ μας Φρόσω,
δὲν εἶναι κρίμα νὰ πεινοῦν νύχτα καὶ μέρα τόσο;
Καλά· ἐμᾶς μᾶς ἄφησες καὶ δὲν μᾶς συλλογᾶσαι·
ὅμως τὴ Φρόσω δὲν μπορεῖς νὰ πῆς πὼς δὲν λυπᾶσαι.
Νά· σοῦ τὰ εἶπα ὅλα μας τὰ βάσανα καὶ λύπες,
γιὰ νὰ μὴ λέγῃς ὕστερα, γιατί δὲν μοῦ τὰ εἶπες».

Β'.

Σὰ σκόλασε, ὦ, τί χαρά!... Ὡσὰν πουλιά πετοῦσαν
τ' ἀδελφία του μέσ' στὴν αὐλή.
Μαζί κι' ἡ Φρόσω ἡ καλή,
καὶ σὰν τρελλὰ γελοῦσαν.

Καινούργια ροῦχα καὶ ζεστά φοροῦσαν τὸ καθένα.
Κι' ὅταν τὸ εἶδαν νὰ φανῇ,
χαρᾶς ἀφήσανε φωνή
μεγάλη τὰ καημένα.

«Ψωμάκι τώρα ἔχομε, μικρό μου πονεμένο,»
τοῦ εἶπ' ἡ μάνα του, «κι' αὐτό,
ὅπου στὰ χέρια μου κρατῶ,
χρυσάφι εἶν' γεμισμένο.

Ἄπ' ὅλα τώρα ἔχομε. Τί θέλεις νὰ σοῦ φέρω;
Ξέρεις, μικρό μου ὀρφανό,
πῶς πλέον δὲν θὰ λές πεινῶ;
Κι' εἶπ' ὁ μικρός: «Τὸ ξέρω!

—Τὸ ξέρεις; Πῶς;— Νά, ὁ Χριστὸς μᾶς πλούτισε, μητέρα.
Σχολειό μου σὰν ἐπήγαινα, στὸ ρημοκκλήσι πέρα,
τοῦ εἶπα τοῦ καλοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσῃ.
Δὲ στῶπε;— Ναί, ὁ Κύριος μᾶς ἔχει ἐλεήσει.
Μ' ἔνα του ὅμως ἄγγελο, γιὰ χάρη ἰδική σου.
Γι' αὐτὸ λαμπάδα νὰ τὸν πᾶς στὴν ἐκκλησιά θυμήσου!»

Τὸ θαῦμα πῶς ἐγίνηκε; Ὅταν στὴν ἐκκλησίᾳ
παρακαλοῦσε ὁ μικρός, μυριόπλουτος κυρία
τὸ ἄκουσε σὲ μιὰ γωνιά κρυμμένη, καὶ βοήθεια
εἰς τὴ μητέρα ἔστειλε μὲ πονεμένα στήθια.
Μεγάλο θαῦμα! Σήμερα ποιά στὴν Ἀθήνα δίνει;
Ποίαν ἀφήνει ὁ συρμός νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνη;

1873

Ἐδιδάσκαμεν τὸ ποίημα εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἀπορίας διεγερνίσαν οἱ μαθηταὶ εἰς μερικά σημεῖα, τὰς
ὁποίας διευκρίνισαν ἄλλοι μαθηταὶ ἢ ἐγώ.

1) Ἡ οἰκογένεια τοῦ μικροῦ κατοικοῦσε, φαίνεται, σὲ κανένα συνοικισμόν, εἰς ἄλλον δέ, ὀλίγον ἀπέχοντα, ἦτο τὸ σχολεῖον. Τὸ παιδὶ ἔμνευε τὸ μεσημέρι καὶ ἐγευματίζεν ἐκεῖ (καλαθάκι).—2) *Κάταστρο*. Τὰ παρεκκλήσια τὰ φροντίζουν εὐσεβεῖς γυναῖκες τῶν περιχώρων, γριοῦλες, αἱ ὁποῖαι σκουπίζουν, γυαλίζουν τὰ μανουάλια, βάζουν λάδι στὰ κανδήλια, τὰ ἀσπρίζουν, κτλ. Ἡ θύρα των μένει γυρτή, ὥστε ὁ διαβάτης ἡμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ, ν' ἀνάψῃ ἕνα κερί καὶ νὰ προσευχηθῇ. 3) Τὴν παρομοίωσιν τοῦ β' τετραστίχου ἠρμήνευσε ὥραϊα καλὸς μαθητής. Ὅπως ὅταν φουσᾷ χιονιάς — τὰ πουλιά — ζητοῦν καταφύγιον, φωλιά νὰ

ζεσταθοῦν, ἔτσι καὶ ὅταν ἔλθῃ δυστυχία—οἱ ἄνθρωποι—καταφεύγουν, ζητοῦντες βοήθειαν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, λέγουν τὸν πόνον τους εἰς τὸν Θεὸν καὶ εὐρίσκουν ζεστασιὰ καὶ παρηγορίαν καὶ ἐνίσχυσιν μὲ τὴν προσευχήν.—4) *Μὲ πονεμένα στήθια*—γιατὶ ἡ καρδιά της ἐπόνεσε ὅταν ἔμαθε ὅτι πεινοῦν τὰ ὄρφανά.—5) *Ὁ συρμός*—ἡ μόδα, τὰ πολλὰ ἔξοδα διὰ νὰ εἶναι ἡ ἐνδυμασία μας, τὸ καπέλλο μας, τοῦ τελευταίου συρμοῦ. Ἐξοδεύουν δηλ. αἱ πλούσιαι κυρίαι ὅλα τὰ χρήματά των διὰ τὴν πολυτελῆ καὶ τῆς τελευταίας ὥρας ἐμφάνισίν των, ὥστε δὲν τὰς περισσεύουν διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς πτωχοὺς. Εἶπα στὰ παιδιά ὅτι τὸ ποίημα ἐγράφη, φαίνεται, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε ἐνεργηθῇ ἔρανος πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπέδωσεν ἀρκετὰ, ὁ δὲ ποιητὴς ἠθέλησε νὰ καυτηριάσῃ τοὺς πλουσίους καὶ νὰ τοὺς φιλοτιμήσῃ νὰ φανοῦν περισσότερον γενναιόδωροι.

Σὰς ἀρέσει ;

Ὁμόφωνος ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις. Καὶ εὐρήκαμεν τὸ διατί.

α) Ἡ ἱστορία ἐξελίσσεται φυσικώτατα. Εἰς τὸ β' μέρος ἐκπληροσώμεθα πρὸς στιγμὴν ἀπὸ τὸ θαῦμα, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως αὐτὸ ἐξηγεῖται. Τίποτε τὸ ὑπερφυσικόν. β) Τὸ παιδάκι, τὸ ὁποῖον γεμίζει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὸ τέλος τὴν ἱστορίαν, εἶναι, ὅπως λέγομεν, ὁ ἦ ρ ω ς αὐτῆς, μᾶς συγκινεῖ βαθιὰ καὶ ἐλκύει τὴν συμπάθειάν μας. Εἶναι ἀφελές, ἀπλοῦκό, μὲ βαθιὰ ριζωμένην τὴν πίστιν του εἰς τὸν Ἰησοῦν (αὐτὸ βέβαια τὸ ἐχρεωστοῦσε εἰς τὴν ἀνατροφὴν ποὺ τοῦ εἶχε δώσει ἡ μητέρα του). Ἀγαπᾷ τοὺς δικούς του, ἰδιαιτέρως δὲ τὴ μικρότερη ἀδελφὴν του, τὴ Φρόσω. Αὐτὸς ὑπομένει, ἀλλὰ δὲν ἡμπορεῖ νὰ βλέπῃ νὰ ὑποφέρῃ αὐτή. Ποιὸς ξέρει μὲ πόσῃ θλίψιν θὰ εἶχαν περάσει τὴν περασμένη βραδιά μὲ κανένα ξερὸ κομμάτι ψωμί μόνον γιὰ φαί. Καὶ δὲν ἔμεινε ἄλλο κομμάτι γιὰ νὰ πάρῃ αὐτὸς μαζί του γιὰ τὸ μεσημβρινόν του φαγητόν, ἀπὸ συνήθεια δὲ ἐκρέμασε στὸ χέρι του τὸ καλαθάκι, εἰς τὸ ὁποῖον ἔβαζε κάθε πρωὶ τὸ φτωχικὸν του γεῦμα. Φανταζόμεθα τὴν ἄφωνα σπαρακτικὴν σκηνὴν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὸ σπιτάκι των. Ἀλλ' αὐτὸς ἔχει θάρρος· ἔχει τὸ σχέδιόν του : θὰ εἰπῇ τὴν κατάστασίν των εἰς τὸν Χριστόν. Ἡ μητέρα του δὲν τοῦ εἶχε τονίσει τόσες φορὰς ὅτι ὁ Χριστὸς ἀγαπᾷ τὰ παιδιά, ὅτι τὰ βοηθεῖ καὶ λαμβάνει πρόνοιαν γι' αὐτά ; Πῶς γίνεται νὰ τοὺς ἀφήνῃ ἔτσι στὴ δυστυχία των ; Ἀσφαλῶς δὲν γνωρίζει τὴν κα-

τάσασιν των. Γι' αὐτὸ λοιπὸν «θὰ τοῦ τὰ εἰπῶ ἐγώ», ἀποφασίζει. Καὶ μπαίνει στὸ ἐρημοκκλήσι καὶ Τοῦ τὰ λέγει πράγματι, ἀφελέστατα καὶ συγκινητικώτατα. Βγαίνει ἀπ' ἐκεῖ ἀνακουφισμένος. Τὴν ἡμέραν τοῦ τὴν ἐπέρασε εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ἡσυχος, βέβαιος ὅτι ὁ Χριστὸς ἤκουσε τὴν ἀνακοίνωσιν του καὶ ἐφρόντισε. Γι' αὐτὸ ὅταν τὸ βράδυ ἀντικρῶξῃ τὴν τρελλὴν χαρὰ τῶν ἰδικῶν του, τὰ καινούργια ρούχα, κτλ. δὲν ἐκπλήσσεται καθόλου. Ἀμ' αὐτὸς τὸ ἤξερε ! Δὲν εἶχε εἰδοποιήσει τὸν Χριστόν ; Ὁ ποιητὴς ἐπέτυχε πράγματι νὰ ζωγραφίσῃ θαυμάσια τὴν ἀφελειαν αὐτὴν τῆς ψυχῆς τοῦ ἡρώος του, καὶ τὴν βαθεῖαν τοῦ πίστιν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

γ) Ἀλλὰ δίπλα καὶ μαζί μὲ τὸ ὥραϊον περιεχόμενον ὁ ποιητὴς ἐπέτυχε θαυμάσια καὶ εἰς τὴν διὰ λέξεων ἔκφρασιν του. Αἱ δύο του παρομοιώσεις εἶναι ὠραϊόταται. Ἡ πρώτη, ἐπικαιροτάτη, μᾶς υπενθυμίζει πόσῃν παρηγορίαν καὶ θάρρος ἀντλεῖ ὁ ἄνθρωπος ὅταν προσεύχεται, καὶ μάλιστα μόνος, εἰς ἓνα ἀπομονωμένον ἐρημοκκλήσι. Ἀσφαλῶς καὶ ὁ μικρὸς, ὅταν ἐξέλθῃ ἀπὸ ἐκεῖ, θὰ ἔχη βοῇ τὴ ζεστασιά, τὴν ὁποῖαν ποθεῖ. Καὶ ἡ ἄλλη ἐπίσης, ποῦ παρομοιάζει τὴν ἀσυγκράτητην χαρὰ καὶ τὰ ξεφωνητὰ τῶν μικρῶν ἀδελφῶν του μὲ τὸ τρελλὸ πέταγμα πουλιῶν, εἶναι πολὺ ἐπιτυχημένη. Ἡ προσευχὴ τοῦ παιδιοῦ, καὶ κατόπιν αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις κατὰ τὴν σκηνὴν τῆς ἐπανόδου του στὸ σπίτι εἶναι ζωηρόταται. Μεγάλῃν δὲ ἐμορφίᾳ προσδίδει εἰς τὸ σύνολον καὶ ἡ στρωτὴ, χωρὶς ἀνωμαλίας λαϊκὴ γλῶσσα.

Καὶ ἀπὸ στιχουργικῆς ἀπόψεως τὴ ποίημα εἶναι ἄριστον. Εἶναι ὅλον εἰς στίχους ἱαμβικοῦ ρυθμοῦ, μέρος μὲν κατὰ στροφὰς τετραστίχους, ἄλλο δὲ κατὰ δίστιχα ἀπὸ δεκαπεντασύλλαβους στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦντας. Αἱ στροφαὶ παρουσιάζουν τοῦτο τὸ νέον δι' ἡμᾶς, ὅτι ἀπὸ τοὺς τέσσαρας στίχους ὁ 1ος εἶναι δεκαπεντασύλλαβος, ὁ 2ος καὶ ὁ 3ος ὀκτασύλλαβοι, καὶ ὁ 4ος ἐπτασύλλαβος· ὁμοιοκαταληκτοῦν δὲ ὁ 1ος μὲ τὸν 4ον καὶ ὁ 2ος μὲ τὸν 3ον. Τὴν ὁμοιοκαταληξίαν αὐτὴν τὴν λέγομεν ἀγκαλιαστήν, διότι αἱ τελευταῖαι ὁμοιοκαταληκτοῦσαι συλλαβαὶ τοῦ 1ου καὶ 4ου στίχου περιβάλλουν, περικλείουν, ἀγκαλιάζουν τὰς ὁμοιοκαταληκτούσας συλλαβὰς τῶν δύο ἄλλων στίχων, ποῦ εἶναι εἰς τὸ μέσον ¹. Ὁ τύπος ἐπομένως τῆς στροφῆς εἶναι ὁ ἑξῆς :

1. Ὁ Ἑλίας Βουτιερίδης εἰς τὴν Νεοελλ. Στιχουργικὴν τοῦ τὴν

1ος	στίχος	ιαμβικός	15	σύλλαβος	μέ	ὁμοιοκ.	α
2ος	»	»	8	»	»	β	))
3ος	»	»	8	»	»	β	
4ος	»	»	7	»	»	α	

Αἱ ὁμοιοκαταληξίαι εἶναι ἀβίαστοι, πολλάκις πλούσιαι καὶ πλουσιώταται. Κάθε στροφὴ τετραστίχος ἔχει καὶ δικό της νόημα, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ δεκαπεντασύλλαβοι ὅλοι, ἕκτος μόνον εἰς τὸ τέλος, ὅπου παρατηροῦμεν δύο φορὰς διασκελισμόν.

Ἐν γένει λοιπὸν τὸ ποίημα εὐρέθη ὅτι εἶναι πολὺ καλόν. Αἱ χασμωδίαί μόνον καὶ τὰ *ποιημένα στήθια* τοῦ τέλους ἐλαττώνουν κάπως τὴν ἀξίαν του. Τὰς μικρὰς ὅμως αὐτὰς ἐλλείψεις ἀντισταθμίζουν καὶ καλύπτουν αἱ ἄλλαι ἐπιτυχίαι τοῦ ποιητοῦ, ὅπως ἡ θαυμασία διατύπωσις τῆς προσευχῆς, τὸ ὅτι κατορθώνει νὰ μᾶς δώσῃ ζωντανὰς εἰκόνας μετὰ κάθε μίαν σχεδὸν ἀπὸ τὰς τετραστίχους στροφάς του, ὁ ὥραϊος ἐκεῖνος στίχος *χαρὰς ἀφήσανε φωνή*, εἰς τὸν ὁποῖον τόσῃ ζωὴν δίδει ἡ πρόταξις τῆς λ. *χαρὰς*, καὶ τόσα ἄλλα. Ἄς ἐνθυμώμεθα δὲ ὅτι τὸ ποίημα εἶναι γραμμένον τὸ 1873.

Εἰς τὸν τύπον αὐτὸν τῆς στροφῆς ὁ Παράσχος ἔχει γράψῃ καὶ μερικά ἄλλα ποιήματα, εἰς δημοτικὴν ἐπίσης γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐξ ἴσου μετὰ τὴν καθαρεύουσαν ἐκαλλιέργει. Ἰδιαιτέρως δὲ προσφιλεῖς ὑπῆρξεν ἡ στροφή αὐτὴ εἰς τὸν **Γ. Ζαλοκώσταν**, εἰς τὰ *Ἀπαντα* τοῦ ὁποῖου (ἐκδ. β' 1873) εὐρίσκομεν δέκα τοιαῦτα ποιήματα, μετὰξὺ τῶν ὁποίων τὰ γνωστότατα: *Ὁ ποιητὴς* (*Ὑπνο δὲ βροῖσκει ἢ συμφορὰ, κλπ.*), *Εἰς τὸ φεγγάρι* (*Χαρὰ τῆς πρώτης μου ζωῆς, φεγγάρι ἀγαπημένο*), *Ἡ ἀναχώρησις* (*Ξυπνῶ καὶ μοῦπαν ἔφυγε ἢ κόρη πὺν ἀγαποῦσα*) καὶ τὸ περίφημον *Φίλημα* (*Μιὰ βοσκοπούλα ἀγάπησα, μιὰ ζηλεμένη κόρη*). Καὶ ὁ **Γερ. Μαρκοράς** ἠγάλα τὸν τύπον αὐτὸν τῆς στροφῆς καὶ ἕκτος ἄλλων εἰς αὐτὸν ἔχει γράψῃ τὸν ὥραιότατον *Σκαφιᾶ* του.

Εἰς ὁμοιον τύπον, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ εἰς τὸν 2ον στίχον νὰ ἔχωμεν ὀκτασύλλαβον, ἔχομεν δεκατετρασύλλαβον, εἶναι

ὁμοιοκαταληξίαν αὐτὴν ὀνομάζει παραδόξως σταυρωτὴν, ἐνῶ καμμία διασταύρωσις δὲν γίνεται ἐδῶ. Τοῦτον ἠκολούθησαν καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι κατόπιν ἀπὸ αὐτὸν ἔγραψαν Στιχοῦργικὴν. Οἱ ξένοι τὴν λέγουσιν ἐπίσης ἀγκαλιαστήν, σταυρωτὴν δὲ τὴν αβαβ.

γραμμένον καὶ τὸ ἐξῆς ποίημα τοῦ *Γεωργίου Δροσίνη*, τὸ ὁποῖον ὑπηγόρευσα εἰς τοὺς μαθητάς :

Ὁ χωρισμός.

1

Σάν ἔρθ' ἡ βαρυχειμωνιά στὸν οὐρανὸ μας μαύρη,
δὲν κλαίω τὸ γοργὸ πουλί, ποὺ πάει μὲ τὰ πουλιά
ναῦρη στὰ ξένα ἄλλη φωλιά
καὶ καλωσύνη ναῦρη

2

Μὰ κλαίω τὸ φτωχὸ δεντρί ποὺ θὲ νὰ μένη ἀκόμα,
καὶ μ' ὅλα τὰ χιονόβροχα, καὶ μ' ὅλο τὸ βοριά,
πάντα στήν ἴδια τὴ μεριά,
πάντα στὸ ἴδιο χῶμα.

3

Κι' ὅταν χωρίζη δυὸ καρδιές ἡ Τύχη ἡ ὠργισμένη,
δὲν κλαίω ἐκείνη τὴν καρδιά ποὺ θὰ ξενιτευτῇ,
μὰ κλαίω καὶ πονῶ γι' αὐτή,
ποὺ μοναχὴ θὰ μένη.

1890.

Τὰ παιδιὰ εὗρηκαν τὸ ποίημα ὠραιότατον. Τὸ περιεχόμενόν του συγκινητικόν : Ὁ υἱός, ὁ σύζυγος ξενιτεύεται, βιαζόμενος ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς. Ἀγαπᾷ τὴν μητέρα του, τὴν γυναῖκα του, τοὺς δικούς του, ἡ ψυχὴ του εἶναι δεμένη μ' αὐτούς. Ὅμως θὰ ταξιδεύσῃ, θὰ ἰδῇ ἄλλες χῶρες, τόσα νέα καὶ εὐμορφα πράγματα, ἐκεῖ ποὺ θὰ πάη, ὁ νοῦς του, ὅσο κι' ἂν πονεῖ γιὰ τὸ χωρισμό, θὰ ξεδώσῃ. Αὐτοὶ ποὺ μένουν ὅμως ;...

Ἡ διατύπωσις δὲ τῆς ιδέας εἶναι ἀληθινὰ ἀριστοτεχνική. Ἡ παρομοίωσις ποὺ εὗρηκεν ὁ ποιητής, θαυμασία : ἐκεῖνος ποὺ φεύγει = τὸ γοργὸ πουλί· ἐκεῖνος ποὺ μένει = τὸ φτωχὸ δεντρί. Ἡ γλῶσσα ὠραιότατη, ἡ προσωποποιήσις τῆς Τύχης ἐπιβλητική, πρῶτης τάξεως ἐπίθετα χαρακτηρίζουν τὰ οὐσιαστικά, αἱ ἐπαναλήψεις τῶν ἰδίων λέξεων καὶ αἱ ἀντιθέσεις ἐξαίρουν τὰ νοήματα. Τὸ ποίημα ἐκρίθη λαμπρόν, λαμπρότατον.

Παραθέτω καὶ ἓνα παλαιὸν ποίημα τοῦ *Δημ. Γρ. Καμπούρογλου*, τοῦ ὁποῖου ὁ πρῶτος στίχος ἔμεινε παροιμιώδης. Εἶναι καὶ αὐτὸ γραμμένον εἰς ὅμοιον τύπον στροφῆς, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὸν 4ον στίχον, ἀντὶ ἐπτασυντάβου, ὑπάρχει δεκαπεντασύλλαβος.

Ὀνομαχία.

1

Δυό γαῖδαροι μαλώνανε σὲ ξένον ἀχυρῶνα.
Δίνουν κλωτσιᾶς συχνές πυκνές,
χαλοῦν τὸν κόσμον ἀπ' τὶς φωνές,
δαγκάνει ὁ ἕνας τ' ἄλλουνοῦ τ' αὐτιά καὶ τὴ σαγόνα.

2

«Ποιὸς σοῦδωσε τὴν ἄδεια δῶ μέσα νὰ πατήσης ;»
φωνάζει ὁ μαυριδερός·
καὶ ἀπαντᾷ ὁ σταχτερός :
«Καὶ σὺ μὲ τί δικαίωμα ἦρθες νὰ μὲ συγχίσης ;»

3

Κι' ἐνῶ μπροστά τους εἶχανε πίτουρα καὶ κριθάρι,
ἄχυρο, βίκο καὶ σανό,
στήσαν καυγᾶ ἀληθινό,
καὶ δὲν τολμᾷ κανένας τους οὔτε μεζὲ νὰ πάρῃ.

4

Ἀπ' τὸν πολὺ τὸ θόρυβό κι' ὁ νοικοκύρης φτάνει.
Κρατᾷ ρόπαλο γερό.
Χωρὶς νὰ χάσῃ δὲ καιρό,
τὰ δυὸ πλευρά τους μαλακὰ σάν τὴν κοιλιά τους κάνει.

5

Τοὺς φίλιωσε ἡ δυστυχία, ἡ πίκρα, τὸ φαρμάκι.
Ὁ ἕνας τὸν ἄλλον χαιρετᾷ,
λένε πὼς ἦταν χωρατιά,
κι' ἐπῆραν τὸν κατήφορο καὶ τρῶνε θυμαράκι.

1874

18ον. Ἀγάπη ὁ Θεός.

*Διήγημα διεσκευασμένον ἐκ τοῦ ρωσικοῦ
ὑπὸ Κ. Ἀθ. Ρωμαίου.*

(Νεοελλ. Ἀναγνώσματα Α' Γυμν. ΟΕΣΒ σελ. 15 κέ.).

Εἶπα στὰ παιδιὰ νὰ διαβάσουν στὸ σπίτι τὸ διήγημα. Εἰς αὐτὸ γίνεται λόγος διὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ὅπως περιέγραψεν αὐτὴν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του εἰς τοὺς μαθητάς του. Τὴν ἐνθυμεῖσθε ; Ὅσοι δὲν τὴν ἐνθυμεῖσθε, νὰ διαβάσετε τὸ κεφάλαιον ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν σας. Πολλοὶ ἀπήντησαν ὅτι δὲν εἶχαν πλέον τὰ βιβλία τοῦ Δημ. Σχο-

λείου, καί, ἔὰν εἶναι δυνατόν, νὰ τὴν διαβάσωμεν εἰς τὸ πρωτό-
τυπον, εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Ἡ τάξις εἶχε προχωρήσει ἀρκετὰ εἰς
τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ ἔτσι ἀπεφασίσθη νὰ φέρουσι τὰ Εὐαγ-
γέλιά των καὶ νὰ διαβάσωμεν ἀπ' ἐκεῖ τὴν σχετικὴν περικοπὴν.
Τοῦτο καὶ ἔγινε.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτό, ὥρισα εἰς τὰ παιδιὰ νὰ διαβάσουν στὸ
σπίτι τὸ διήγημα, νὰ μοῦ γράφουν δὲ περιλήψιν αὐτοῦ χωρίζον-
τες εἰς λογικὰ τμήματα καὶ εἰς τὸ τέλος νὰ γράφουν ποία εἶναι ἡ
κεντρικὴ ἰδέα αὐτοῦ.

Πρῶτον μάθημα.

Ἐπέστρεψα τὰς ἐργασίας ποῦ μοῦ εἶχαν δοθῇ, καὶ ἐκάλεσα
μερικοὺς ἀπὸ τοὺς καλοὺς μαθητὰς νὰ διαβάσωμεν τὸ διήγημα
καὶ μίαν φορὰν εἰς τὸ σχολεῖον. Οὗτοι εἶχον σημειώσει ἤδη εἰς
τὸ βιβλίον τὰ συνήθη σημεῖα καὶ ἡ ἀνάγνωσις ἔγινεν ἀρκετὰ
καλὴ. Λέξεις ἢ φράσεις δυσνόητοι δὲν ὑπάρχουν. Ἐτσι ἐπροχω-
ρήσαμεν ἀμέσως εἰς τὴν ἀνάγνωσιν μερικῶν ἀπὸ τὰς περιλήψεις.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδιαβάσαμεν δύο μετρίων μαθητῶν, τῶν
ὁποίων τὸ κυριώτερον σφάλμα ἦτο ὅτι δὲν ἐξεχώριζαν τὰ οὐσιώδη
ἀπὸ τὰ ἐπουσιώδη. Μετὰ τὴν γενομένην συζήτησιν διευκρινίσθη τὸ
πρᾶγμα καὶ πρὸς σύγκρισιν ἐκαλοῦσα ν' ἀναγνώσουν ὠρισμένα
τμήματα τῆς ἐκθέσεώς των ἄλλους μαθητὰς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπι-
τυχεῖ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἐπειτα δὲ ἀνεγνώσθησαν δύο τρεῖς
περιλήψεις ἀπὸ τὰς καλυτέρας.

Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν περιλήψεων καὶ τὴν ἐπακολουθήσα-
σαν συζήτησιν ἐφάνη

α) ὅτι μερικὰ σημεῖα τοῦ διηγήματος εἶχον ἀνάγκην βαθυτέρας
ἀναλύσεως. Π.χ. εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὰς πέντε
πρώτας παραγράφους εἶναι ὅτι ὁ Πέτρος, ἕξ αἰτίας τῶν δυστυχη-
μάτων ποῦ τοῦ συνέβησαν, ἐθεώρησε κακὸν καὶ ἄδικον τὸν Θεόν,
ἔπαισε νὰ πιστεύῃ εἰς αὐτὸν καὶ ἀπεστράφη τοὺς ἀνθρώπους,
ἔγινε μισάνθρωπος. — Εἰς τὸ ἐπεισόδιον μετὰ τὴν γαλαίαν καὶ τὸ
παιδί εὗρεθῇ ὅτι ὁ Πέτρος μετὰ τοὺς καλοὺς τοῦ τρόπους καὶ τὰ
σοφὰ του λόγια ἔκαμε νὰ ἡρεμήσουν δύο ψυχὲς θυμωμέναι· καὶ
ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἀνάμεσά τους ἡ συγγνώμη καὶ
ἡ ἀγάπη. Ἐβράζαν καὶ οἱ δύο, ἡ μία ἀπὸ θυμόν, ὁ ἄλλος ἀπὸ ἐν-
τροπὴν καὶ μῖσος, διότι εἶχε συλληφθῇ ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ἐδέ-
ρετο, ἀλλὰ στὸ τέλος ὁ Πέτρος μετὰ τὴν ἐπέμβασίν του κατώρθωσε

ὥστε νὰ βασιλεύσῃ ἀναμεταξύ των ἡ γαλήνη καὶ ἡ ἀγάπη.
"Ἐπεισε τὸ παιδί μὲν νὰ συναισθανθῇ τὸ σφάλμα του καὶ νὰ ζη-
τήσῃ συγγνώμην, τὴν γραΐαν δὲ νὰ τὸ συγχωρήσῃ, κτλ.

β) ὅτι λογικῶς τὸ διήγημα διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, τὰ ἑξῆς :
(Ἡ διαίρεσις τοῦ βιβλίου εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν εἶναι ὁρθή).

Ἀγάπη ὁ Θεός.

Α' μέρος. Ὁ Πέτρος θεωρεῖ τὸν Θεὸν ἄδικον καὶ γίνεται μισάν-
θρωπος (ἕως εἰς τὴν φράσιν : «ἔπαυσε νὰ συζητῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν»).

Β' μέρος. Ἡ ἐπίσκεψις καὶ αἱ συμβουλαὶ τοῦ ἱερέως φέρουν κά-
ποιαν μεταβολὴν εἰς αὐτὸν (ἕως τὸ «μὲν ἐπεσκεψθῇ καὶ ἔμεν ὁ Κύριος ;»)

Γ' μέρος. Μίαν ἡμέραν ἀνοίγουν ὁριστικῶς τὰ μάτια του· (ἢ Ἡ
κρίσιμος ἡμέρα = αὐτὴ πού κρίνει διὰ τὴν τύχην ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ δι-
δει ὁριστικὴν τροπὴν εἰς ἓνα πρᾶγμα).

α) Τὴν παρὰ μὲν ὑφίσταται ψευδαίσθησιν καὶ νομίζει....

β) Τὴν ἐπομένην :

1. Παρουσιάζεται ἓνας παγωμένος ὁδοκαθαριστής. Ὁ Π. τοῦ δίνει
ἓνα ξεστὸ καὶ τὸν ἐνθαρρύνει.

2. Κατόπιν βοηθεῖ μίαν πτωχὴν γυναῖκα καὶ τὸ παιδί της.

3. Ἐπειτα συμφιλιώνει μίαν γραΐαν μὲ ἓνα παιδί πού τὴν εἶχε
κλέψει.

γ) Τὸ βράδυ ἀντιλαμβάνεται καθαρὰ ὅτι....

Εἰς τὴν εὐρεσιν τῆς κεντρικῆς ἰδέας ὀλίγοι εἶχον ἀποτύχει.
Πολλοὶ προσήγγισαν, μερικοὶ δὲ εἶχον ἐπιτύχει καὶ νὰ τὴν εὗ-
ρουν καὶ νὰ τὴν διατυπώσουν ὠραῖα. Ἀνεγνώσαμεν στὴν ἀρχὴ
μερικὰς ἀποτυχημένας, αἱ ὁποῖαι ἀπερρίπτοντο ἐν βοῇ, ἔπειτα δὲ
τὰς ἄλλας, αἱ ὁποῖαι μὲ μικρὰν συζήτησιν ἀπερρίπτοντο καὶ αὐ-
ταὶ ἢ διωρθώνοντο, καὶ τέλος τὰς ἀρίστας.

Οὕτω ἓνας εἶχε γράψῃ : Ὁ συγγραφεὺς ἔγραψε τὸ διήγη-
μα γιὰ νὰ μᾶς διδάξῃ πόσον μεγάλος εἶναι ὁ Κύριος καὶ πό-
σον μεγάλα ἔργα ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ !—Ἄλλος : Ὁ Χριστὸς πα-
ροουσιάζεται τοὺς εἰσεβεῖς ὑπὸ μορφὴν δυστυχῶν ἀνθρώπων.—
Ἄλλοι δύο τρεῖς : Δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζόμεθα, ὅταν μᾶς συμ-
βαίνουν δυστυχήματα, πρέπει δὲ νὰ πράττωμεν σὲ ὅλην μας τὴν
ζωὴν τὸ καλόν. (Τὸ πρῶτον ἐκρίθη ὅτι δὲν εἶναι οὐσιώδεις, τὸ
δεύτερον δὲν εἶναι πληρὲς).

Ἄλλος : Πρέπει νὰ εἴμεθα εὐσπλαγχνοὶ πρὸς τοὺς δυστυχεῖς,
γιὰ νὰ εἴμεθα μαζί μὲ τὸ Χριστό. (Καλή.)—Ἄλλοι τρεῖς τέσ-
σαρες : Ὁ, νὰ καλὸ κάνουμε τοὺς συνανθρώπους μας, εἶναι σὰν
νὰ τὸ κάνουμε στὸν ἴδιον τὸ Θεό. (Ὁμ.)

Ἄλλος : Ὅταν βοηθοῦμε τοὺς πάσχοντας καὶ φέρουμε στὸν καλὸ δρόμο ὅσους παραστρατοῦν, εἶναι σὰ νὰ προσφέρουμε δῶρα εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ἔτσι Ἐκεῖνος εἶναι πάντα μαζί μας καὶ μᾶς κάνει νὰ ξεγνοῦμε καὶ θλίψεις καὶ στενοχώριες καὶ βάσανα. (Ἀρίστη). Ἄλλος : Πρέπει νὰ παρηγορῶμεν καὶ νὰ ἀνακουφίσωμεν τοὺς δυστυχεῖς, διότι ἔτσι μόνον εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ εὐχαριστοῦμεθα καὶ ἡμεῖς. (Ὅμ.)

Ὁ τίτλος τοῦ διηγήματος ἐκρίθη ἄριστος (σύντομος, ἀποδίδων λαμπρὰ τὸ περιεχόμενον, τὸ Ἀγάπη, τὸ σπουδαιότερον, προηγείται, ἡ πρότασις ἐλλιπής, ἀποφθεγματική).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διεξαχθείσης συζητήσεως ἐφάνη ὅτι μερικαὶ λεπτομέρειαι τοῦ διηγήματος ἐθεωροῦντο ἀπίθανοι καὶ παράλογοι ἀπὸ τοὺς μαθητάς. Εἰς τὸ τέλος δὲ πολλοὶ ἐζήτησαν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Εἶπα τότε, (ἐπειδὴ καὶ ὀλίγη ὥρα ἔμεινε) ὅτι ὀρίζω ὥς θέμα τοῦ ἐπομένου μαθήματος νὰ διαβάσουν πάλιν προσεκτικὰ τὸ διήγημα στὸ σπίτι των καὶ νὰ εὔρουν καὶ νὰ μοῦ γράφουν, δικαιολογοῦντες τὴν γνώμην των.

α) Ποῖα τυχὸν πράγματα εἰς τὸ διήγημα δὲν ἐχρειάζοντο (εἶναι περιττά).

β) Ποῖα ἀντιθέτως ἐχρειάζετο νὰ προστεθοῦν ἢ νὰ τονισθοῦν περισσότερο; καὶ

γ) Ποῖα φαίνονται ἀπίθανα ἢ παράλογα ἢ λανθασμένα (ὄχι σωστά)

Ἐάν, προσέθεσα, εὔρουν πολλὰ τέτοια καὶ τοὺς πέφτη πολλὴ ἡ ἐργασία, ἄς περιορισθοῦν ὅσοι θέλουν, εἰς τὸ πρῶτον μόνον, ἢ τὸ δεύτερον, ἢ τὸ τρίτον.

Β'. μάθημα.

Καὶ τὸ μάθημα αὐτὸ ἔγινε, ἀφοῦ ἐδιάβασα τὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν καὶ ἐσημείωσα τὰ εὐρήματα τοῦ καθενός. Οἱ μαθηταί, ὅσους ἐκάστοτε ἐκαλοῦσα, ἐδιάβαζαν τὴν ἐκθεσίν των ἢ μέρος αὐτῆς, ἐπηκολούθει συζητήσεις καὶ ἐν τέλει ἡ γνώμη των ἐγίνετο δεκτὴ ἢ ἐτροποποιεῖτο ἢ ἀπερρίπτετο.

Α'. Περιττά εὐρέθησαν καὶ ἐδικαιολογήθησαν ἐπαρκῶς ἐνώπιον τῆς τάξεως τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ πόλις, ὅπου ἔζη ὁ Πέτρος. ἦτο μικρά.

2) Εἶχε διορθῶσει δύο ἢ τρεῖς φορὰς κάθε ζεῦγος ὑποδημάτων τῶν κατοίκων τῆς συνοικίας του.

3) Ὅλοι τὸν ἀγαποῦσαν, διότι ἦτο εὐσυνείδητος. Καὶ αὐτὸ

δὲν προσθίεται τίποτε, οὔτε μᾶς χρειάζεται εἰς τὸ διήγημα. Εἶναι δὲ καὶ παράλογον, διότι, ἐὰν τὸν ἀγαποῦσαν ὅλοι, θὰ εὐρίσκοντο μερικοὶ οἱ ὁποῖοι νὰ τὸν συντροφεύουν, νὰ τὸν παρηγοροῦν εἰς τὴν δυστυχίαν του, νὰ μὴ τὸν ἀφήσουν νὰ κυριευθῇ ἀπὸ τὰς μαύρας καὶ ἀσεβεῖς ιδέας του.

4) Ὁ ἱερεὺς τὸν ἐπεσκέφθη τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα. Καὶ οἶαν-δήποτε ἄλλην ἡμέραν ἂν τὸν ἐπεσκέπτετο, τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα θὰ εἴχομεν.

Β'. Ἀπίθανα δὲ ἡ παράλογα ἢ λαθασμένα εἶχον σημειωθῇ καὶ ἀπεδέχθη κατόπιν τῆς γενομένης συζητήσεως ἡ τάξις τὰ ἑξῆς :

1) Τὸ ἐργαστήριον τοῦ Πέτρου ἦτο εἰς ὑπόγειον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἓνα παράθυρον μόνον πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ. Ἀπ' ἐκεῖ ἔβλεπε μόνον τοὺς πόδας τῶν διαβατῶν, ἀλλὰ τοὺς ἀνεγνώριζεν ὅλους ἀπὸ τὰ ὑποδήματά των, κτλ. Αὐτά, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν προσθέτουν τίποτε, εἶναι καὶ ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ διηγήματος. Πρὸς ἐπίμετρον δέ, ἡ τοποθέτησις αὐτῆ τοῦ ἐργαστηρίου εἰς τὸ ὑπόγειον δημιουργεῖ ἔπειτα καὶ ἀντιφάσεις, διότι ὁ σ. λέγει εἰς τὸ γ' μέρος : *Ὁ Πέτρος εἶδε τὸν ὁδοκαθαριστήν, ὁ ὁποῖος ἔτρεμε ἀπὸ τὸ ψῆχος*. Πῶς τὸ ἀντελήφθη αὐτό, ἀφοῦ μόνον τὰ παπούτσια τῶν διαβατῶν ἔβλεπε ; Πῶς εἶδε κατόπιν τὴν γυναῖκα, ἡ ὁποία ἐκράτει τὸ βρέφος πὸν ἔκλειε, καὶ ἡ ὁποία προσεπάθει νὰ τὸ ἡσυχάσῃ καὶ νὰ τὸ προφυλάξῃ ἀπὸ τὸ ψῆχος ; Καὶ πῶς τέλος ἀντελήφθη ἀπὸ τὸ ὑπόγειον τὴν γραῖαν μὲ τὰ δύο καλάρια, διέκρινεν ὅτι εἰς τὸ ἓνα ἦσαν λεμόνια καὶ εἰς τὸ ἄλλο πορτοκάλια, καὶ παρηκολούθησε τὴν σκηνὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ παιδιοῦ ; Πολὺ λογικώτερον ἦτο νὰ γράψῃ ὅτι τὸ ἐργαστήριον τοῦ Πέτρου ἦτο εἰς ἰσόγειον, μὲ ἓνα παράθυρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἠμποροῦσεν, ἐνῶ εἰργάζετο, νὰ παρακολουθῇ τί συνέβαιναν εἰς τὸν δρόμον· ὅτι εἶχε πίσω καὶ ἓν ἄλλο δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον διέμεναν ἄλλοτε ἡ οἰκογένεια τοῦ Πέτρου, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἐκοιμᾶτο τώρα μόνος του.

2) Ἀφοῦ εἶπε πρὶν ὅτι ὁ ἱερεὺς ἐπεσκέφθη καὶ συνεβούλευσε τὸν Πέτρον κατὰ τὸ Πάσχα, ἔπειτα (μετὰ τινὰς ἐβδομάδας, ἢ ἔστω καὶ μῆνας) παρουσιάζει ὅτι ἦταν παγωνιά μεγάλη : ὁ ὁδοκαθαριστής, ἡ γυναῖκα μὲ τὸ παιδί ἔτρεμαν ἀπὸ τὸ ψῆχος, ὁ δὲ Πέτρος εἶχεν ἀναμμένην τὴν θερμάστραν. Εἰς τοῦτο ἓνας μαθητῆς ἀπήντησεν ὅτι τὸ διήγημα εἶναι διεσκευασμένον ἐκ τοῦ ρω-

σικοῦ καὶ ἴσως καὶ κατὰ τὸ καλοκαίρι εἰς τὴν Ρωσίαν νὰ κόμνη ψυχός. Ἐκτὸς ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι κατὰ τὴν κρίσιμον ἡμέραν ἤτο Δεκέμβριος ἢ Ἰανουάριος, ὅτε ὅμως κατ' ἀνάγκην θὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου διαφώτισις ἐβράδυνε πολὺ καὶ θὰ ἀπορήσωμεν πῶς ὁ ἱερεὺς δὲν ξαναεπεσκέφθη ἐν τῷ μεταξὺ τὸν Πέτρον, ἐκ περιεργείας ἔστω, διὰ νὰ ἴδῃ τί ἀποτελέσμα εἶχεν ἡ συμβουλὴ του.

3) Καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὴν συνομιλίαν τοῦ ἱερέως ἐκτίθενται πολὺ ἀπιθάνως.

— *Τί πρέπει νὰ κάμω διὰ νὰ ζῶ διὰ τὸν Θεόν; ἠρώτησεν ὁ Πέτρος.*

— *Νὰ πάρῃς πρῶτον μίαν Ἱερὰν Ἱστορίαν νὰ διαβάξῃς καὶ ἔπειτα τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἐκεῖ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς διδάσκει πῶς πρέπει νὰ ζῶμεν.*

Ὁ ἱερεὺς ζωγραφίζεται πολὺ ἀπότομος καὶ ὀκνηρός, ὅχι ἄξιός τοῦ ἀξιωματός του ἱερέως. Εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ γνωστός του, καθὼς τονίζεται, καὶ γέρων ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος εἶχε παραξενευθῇ βέβαια διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Πέτρου ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ θὰ εἶχε ἐρωτήσῃ καὶ πληροφορηθῇ εἰς ποῖον ψυχικὸν κλονισμόν εὗρίσκετο καὶ τὸν εἶχε ἐπισκεφθῇ ἴσα-ἴσα δι' αὐτό, διὰ νὰ τοῦ φωτίσῃ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸν δρόμον τοῦ Χριστοῦ, εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Πέτρου, διὰ τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς εἶχεν ἔλθει καὶ τὴν ὁποίαν ἐπερίμενε, ἀπήντησε:

— *Μὲ συγχωρεῖς, δὲν ἔχω καιρὸν νὰ σοῦ ἀναπτύξω αὐτὸ τὸ θέμα, εἶμαι βιαστικός. Δῶσε δέκα δραχμὰς καὶ ἀγόρασε μίαν Ἱερὰν Ἱστορίαν καὶ ἓνα Εὐαγγέλιον, νὰ ἰδῇς καὶ νὰ μάθῃς.*

Πολὺ λογικώτερον καὶ συμφωνότερον πρὸς τὴν ἀποστολήν του καὶ ὠραιότερον θὰ ἦτο ὁ γέρων ἱερεὺς νὰ τοῦ ἀναπτύξῃ ὅσα ἔπρεπε, ἐν τέλει δὲ νὰ τοῦ προσφέρῃ ὡς δῶρον μίαν Ἱερὰν Ἱστορίαν καὶ ἓν Εὐαγγέλιον, ἐπιλέγων: «Πάρε καὶ αὐτὰ τὰ βιβλία» ἐκεῖ θὰ ἰδῇς καλύτερα γραμμένα αὐτὰ ποῦ σοῦ εἶπα προφορικῶς».

4) Ἐπειτα ὁ Πέτρος παρουσιάζεται μπαλωματῆς, μὲ ὀλίγην βέβαια μόρφωσιν ἤτο εὐκόλον εἰς αὐτὸν νὰ ἐννοῇ εὐκόλως βιβλία, καὶ διὰ τὸ Εὐαγγέλιον; Πολὺ ἀποτελεσματικώτερα θὰ ἦτο δι' αὐτὸν ἢ διὰ ζώσης διδασκαλία. Μερικοὶ μαθηταὶ εἶχον γράψει ὅτι θὰ ἦτο δυσκολώτατον εἰς αὐτὸν νὰ ἐννοῇ τὸ Εὐαγγέλιον,

ἄφου εἶναι γραμμένον εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν· ἀλλὰ παρετηρήθη εἰς αὐτοὺς ὅτι τὸ διήγημα εἶναι ρωσικὸν καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ βέβαια μετάφρασιν.

5) Ἀπιθανώτατον φαίνεται καὶ τοῦτο, ὅτι, ἐνῷ ἐδιάβασε τόσες φορές (κατὰ τὸ κείμενον δὲν ἐνεθυμεῖτο καὶ αὐτὸς πόσας φορές τὴν εἶχε διαβάσει) τὴν παραβολὴν (γράφει εἰκόνα) τῆς μελλούσης κρίσεως, δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐννοήσῃ ποῖοι εἶναι οἱ ἐλάχιστοι ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου. Ἀλλ' ἡ διήγησις τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως εἶδομεν ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρωτότυπον κείμενον, εἶναι εὐνοητοτάτη, καὶ πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς πολὺ καθυστερημένος διανοητικῶς διὰ νὰ μὴ ἐννοήσῃ ποῖοι εἶναι οἱ ἐλάχιστοι αὐτοὶ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, διὰ τοὺς ὁποίους ἔλαβον μὲν μέρος μὲν καὶ δι' αὐτὸ ἀντημεφίθησαν μὲ τὴν αἰώνιον ζωὴν οἱ δίκαιοι, περιεφρόνησαν δὲ καὶ ἠγνόησαν καὶ δι' αὐτὸ ἐτιμωρήθησαν μὲ τὴν αἰώνιον κόλασιν οἱ ἄδικοι.

Ἐπειτα, ἄφου δὲν ἐννοοῦσε, ἐπέρασε δὲ τόσος καιρὸς ἐν τῷ μεταξύ, δὲν ἐρωτοῦσε κανένα γείτονα ἢ πελάτην του, νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ τὸ πρᾶγμα ; Ἡ δὲν ἦσαν Χριστιανοὶ αὐτοὶ ;

Ἡ μὴ κατανόησις δὲ αὐτῇ τῆς λέξεως *ἐλάχιστων* περιέχει καὶ ἀντίφασιν πρὸς τὰ συμφραζόμενα. Διότι ὁ συγγραφεὺς λέγει : *Ὁ Πέτρος συνεμορφώθη πρὸς τὴν συμβουλὴν τοῦ ἱερέως* (ἠγόρασε δηλ. καὶ ἤρχισε νὰ διαβάξῃ τὸ Εὐαγγέλιον) *καὶ ὁλονὲν ἐγίνετο διαφορετικώτερος. Δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ὅλοι ἔλεγον : Πόσον ἄλλαξεν ὁ Πέτρος !* Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐκαταλάβαινε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὑφίστατο τὴν ἀγαθοποιὸν ἐπίδρασιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Ἀλλ' ἄφου ἐκαταλάβαινε ἄλλας περικοπὰς τοῦ Εὐαγγελίου, πὺν εἶναι πολὺ δυσκολώτεραι, πῶς δὲν ἐκαταλάβαινε τὴν περικοπὴν περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, πὺν εἶναι εὐκολωτάτη ;

Τὸ κακὸ εἶναι ὅτι ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν μὴ κατανόησιν τῆς λέξεως *ἐλάχιστων* καὶ ἐν γένει τῆς εἰκόνης τῆς μελλούσης κρίσεως στηρίζεται ἡ ὅλη διήγησις ¹.

1. Ἕνας εὐφυὲς μαθητὴς διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι τὰ πράγματα ἠμπορεῖ νὰ γίνωνν πιθανὰ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον : Νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ ἱερεὺς, ἄφου ἐξήγησεν εἰς τὸν Πέτρον ὅτι ὑπέρτατον καθῆκον, ἀλλὰ καὶ χαρὰ τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι νὰ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του καὶ νὰ βοηθῇ τοὺς πάσχοντας καὶ ὅτι καὶ ὁ πῶς δυστυχὴς ἠμπορεῖ, ἔστω καὶ μὲ τὸ ἐλάχιστον ἢ καὶ μὲ τὸν καλὸν του λόγον μόνον, νὰ παρηγορήσῃ ἢ νὰ

6) Όταν ἦλθε μέσα ὁ ὁδοκαθαριστής, ὁ Πέτρος τοῦ ἔδωσε χαμομήλι καὶ ἤρχισε νὰ τοῦ ὁμιλῇ διὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἡ διδαχὴ εἶναι ἀκαιρός καὶ περιττή. Ἡ προσφορά τοῦ χαμομηλιοῦ καὶ ἡ δεῖξις ἐνδιαφέροντος καὶ ἀγάπης ἦτο ἀρκετή. Καὶ τί ἄρᾳ γε τοῦ εἶπε διὰ τὸν Χριστόν; Ἔχει γοῦστο νὰ τοῦ εἶπε ὅτι σὲ ἐφώναξα μέσα καὶ σὲ περιποιῦμαι διότι ἔτσι διατάσσει ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον μας, καὶ διότι ἔτσι θὰ εἰσέλθω εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν! Ὁ Πέτρος ἔπρεπε νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ ὄχι διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν καὶ τὰς ἐντολάς του, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ διὰ τὴν οἰκογένειάν του, πῶς τὰ φέρνει γύρω, νὰ τὸν παρηγορήσῃ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος, ἂν τοῦ εἶχε συμβῇ κανένα κακὸ, κτλ.

7) Εἰς τὴν σκηνὴν μὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὸ βρέφος παράλογον φαίνεται αὐτὸ πού γράφεται εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἐπέρασε τέταρτον τῆς ὥρας, ἀφοῦ μετ' ὀλίγον παρουσιάζεται ὅτι εἶχε βράσει ἤδη τὸ κρέας διὰ τὸ γεῦμα τοῦ Πέτρου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ προσέφερεν οὗτος εἰς τὴν γυναῖκα. — Ὑπερβολικὸν ἐφάνη εἰς μερικοὺς τὸ κατόπιν: ὁ Πέτρος μὲ δυσκολίαν ἐκράτει τὰ δάκρυά του. — Λάθος καὶ τὸ εὐθὺς ἀμέσως λεγόμενον κατόπιν μικρᾶς σιωπῆς. Διὰ τί; Ἐσυλλογίζετο δηλ. ὁ Πέτρος καὶ ἐδίσταζε, ἂν ἔπρεπε

βοηθήσῃ ἄλλους, δυστυχισμένους ἀπὸ αὐτόν, ὅτι ἔτσι φερόμενος καεῖς εὐρίσκει ὅτι ἔχει προορισμὸν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν καὶ καθήκον νὰ ἐπιτελέσῃ, καὶ ἐπομένως ἀξίζει νὰ ζῇ, ὅσον δυστυχὴς καὶ ταλαιπωρημένος καὶ ἂν εἶναι, καὶ ὅτι συγχρόνως ἔτσι εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτόν του, καὶ δύναται νὰ ἀναμένῃ εἰς τὸ μέλλον τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, κτλ. τοῦ ἔδωσε τὸ Εὐαγγέλιον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε τοποθετήσῃ ἓνα σελιδοδείκτην εἰς τὴν περικοπὴν αὐτὴν τοῦ Ματθαίου, καὶ τοῦ εἶπε: «Πάρε αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἄρχισε νὰ τὸ διαβάξῃς. Διάβασε καὶ ἄλλα μέρη, ἀλλὰ πρῶτον-πρῶτον αὐτὸ ἐδῶ, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχω τὸ χαρτί. Αὐτὰ πού σου εἶπα ἐγὼ μὲ τὴν ἀτεχνή μου γλῶσσα, θὰ τὰ ἰδῇς καὶ θὰ τὰ ἀκούσῃς εἰπωμένα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἰδίου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὁ Πέτρος τὴν ἴδια βραδιά ἐκάθισε καὶ ἐδιάβασε σιγά-σιγὰ τὴν περικοπὴν. Τὴν ἐκατάλαβε, ἀλλὰ κάποιαν ἀμφιβολίαν εἶχε διὰ τὴν σημασίαν τῆς λ. ἐλαχίστων. Ὅλην τὴν ἄλλην ἡμέραν, ἐνῷ εἰργάζετο, κατεῖχε τὸν νοῦν του ἡ ἐπιβλητικὴ αὐτὴ εἰκὼν τῆς μελουμένης κρίσεως, ὅπως ζωγραφίζεται εἰς τὸν Ματθαῖον καὶ ἡ ἀμφιβολία του διὰ τὴν λέξιν. Δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐρωτήσῃ κανένα. Τὸ βράδυ ὑπέστη τὴν ψευδαίσθησιν, καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἔγιναν ὅλα τὰ ἱστορούμενα εἰς τὸ διήγημα, τὰ ὁποῖα τὸν διεφώτισαν πλήρως. Ἡ τάξις ἀπεδέχθη τὴν λύσιν αὐτήν.

νά τῆς δώση ἢ ὄχι τὰ χρήματα ;—Καὶ τὸ ἀμέσως παπποῦ δὲν ταιριάζει· ὁ Πέτρος δὲν παρουσιάσθη ἕως ἔδω τόσον γέρος.— Τελείως ὅμως παράλογον εἶναι τὸ γραφόμενον εἰς τὸ τέλος τῆς σκηνῆς : «*Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ. Χωρὶς ἄλλο ὁ Θεὸς μὲ ἔφερε ἔδω, ἔλεγεν ἡ πτωχή.*—*Ἀληθινὰ τὸ λέγεις, εἶπεν ὁ Πέτρος.*». Μὲ αὐτὴν τὴν ἀπάντησίν του ὁ Πέτρος παρουσιάζεται ὅτι εἶχεν ἀντιληφθῇ καθαρὰ ἀπὸ τότε, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε στείλει τὴν πτωχὴν γυναῖκα διὰ νὰ τοῦ δώσῃ ἀφορμὴν νὰ τῆς ἔλθῃ βοηθὸς καὶ σωτήρ καὶ ἔτσι νὰ κάμῃ τὸ θέλημά Του. Πῶς συμβιβάζονται λοιπὸν αὐτὰ μὲ ὅσα λέγονται εἰς τὸ τέλος τοῦ διηγήματος ὅτι ὁ Πέτρος, ὅταν ἐνύκτωσεν, ἔμεινε σκεπτόμενος καὶ ρεμβάζων, καὶ εἶδεν ὥσάν εἰς ὀπτασίαν νὰ περνοῦν ἐμπρὸς του χαμογελῶντα τὰ πρόσωπα τοῦ εἶχεν εὐεργετήσῃ εἰς τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας καὶ τὸ τε ἐννόησε καλὰ τὴν παραβολὴν τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ ὅτι ἀληθινὰ τὸν εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Κύριος ; Αὐτό, ὅπως λέγεται ἔδω, τὸ εἶχεν ἐννοήσῃ καθαρὰ ἀπὸ τὸ μεσημέρι, ἀφοῦ ἀπαντᾷ *Ἀληθινὰ τὸ λέγεις* (ὅτι ὁ Θεὸς σὲ ἔστειλεν ἔδω).

8) Εἰς τὴν ἐπομένην σκηνὴν λανθασμένη εὐρέθη ἡ ἐν ἀρχῇ φράσις *Δὲν εἶχε περάσει πολλὴ ὥρα* ἀφ' οὗτου ἔφαγεν ὁ Πέτρος, ἀπὸ τὸ μεσημέρι δηλαδή, ἀφοῦ εἰς τὸ τέλος τῆς σκηνῆς προστίθεται ὅτι *ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε νυκτώσει.* Ἐπρεπε νὰ γραφῇ : Κατὰ τὸ βράδυ (εἶδε νὰ κάθηται ἀπέναντι ἡ γραῖα).— Παράλογον καὶ ἀνεξήγητον ἐφάνη παρακάτω πῶς ὁ Πέτρος ἐδιάλεξε τὸ καλύτερον πορτοκάλι, τὸ ἐπλήρωσε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὸ παιδί. Διατί τὸ καλύτερον ; Διὰ νὰ τὸ ἀνταμείψῃ διὰ τὴν καλὴν του προαῖξιν ; Ἕνα (ἀπλὸ) πορτοκάλι ἂν ἔγραφε, θὰ ἦτο ἀρεκτόν.

9) Εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ διηγήματος εὐρέθη ὅτι τὸ ἦγαγε τὴν λάμπαν ἔπρεπε νὰ τεθῇ εὐθὺς μετὰ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε νυκτώσει. Ἔτσι ὅπως εἶναι εἰς τὸ κείμενον παρουσιάζεται ὅτι ὁ Πέτρος τοποθετεῖ τὰ ἐργαλεῖα του, σκουπίζει καὶ πλύνεται στὰ σκοτεινά.

10) Καὶ ὁ διάλογος, τέλος, ὅπως διεξάγεται μετὰ τῶν προσώπων τῆς ὀπτασίας καὶ τοῦ Πέτρου, δὲν ἱκανοποίησε τοὺς μαθητάς.

Γ'. Εἰς τὸ διήγημα εὐρέθη ὅτι *ἔπρεπε νὰ προστεθοῦν* τὰ ἑξῆς :

1) Ὅτι τὸ ἐργαστήριον τοῦ Πέτρου ἦταν στὸ σπίτι του.

Ἔτσι δὲν θὰ μᾶς παραξενεύσῃ κατόπιν ὅτι *μαγειρεύει ἐκεῖ* καὶ ὅτι *παίρνει ἀπὸ τὸ ξομάριον τὸ μάλλινον σκέπασμα*.

2) Ὅτι μετὰ τὰς συμφορὰς ποὺ τὸν εὐρίζαν, ὁ Πέτρος ἔπαινε νὰ πιστεῦῃ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀγαθότητά του. Ἡ πίστις του ἐκλονίσθη ἐκ θεμελίων, κτλ. Τὸ ὅτι δηλ. ἔπαινε νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρέπει νὰ δικαιολογηθῇ

3) Ὁ ἱερεὺς, ὅπως εἵπομεν, τὸν διεφώτισε καὶ τοῦ ἐξήγησε τὰ καθήκοντά του ὡς χριστιανοῦ.

4) Πολλοὶ μαθηταὶ ὑπεστήριξαν ὅτι πρέπει νὰ ἀναφερθῇ μὲ λίγα λόγια τὸ περιεχόμενον τῆς εἰκόνης τῆς μελλούσης κρίσεως, διότι ὁ ἀναγνώστης ἡμπορεῖ νὰ μὴ τὴν γνωρίζῃ, ἢ νὰ μὴ τὴν ἐνθυμεῖται, ὅπως συνέβη καὶ εἰς πολλοὺς ἀπὸ ἡμᾶς.

5) Εἰς τὴν σκηνὴν μὲ τὴν γραῖαν καὶ τὸ παιδί, μετὰ τὰς λέξεις τοῦ Πέτρου *ἐγὼ σὲ εἶδα νὰ παίρνῃς τὸ πορτοκάλι* πρέπει νὰ προστεθῇ: Τὸ παιδί κατεντροπιασμένον ἐστέκετο σιωπηλὸν καὶ ἐκοίταζε ἱκετευτικῶς τὴν γραῖαν (ἀνεγνώρισε δηλ. ὅτι ἔπαισε καὶ ἐξήτει συγχώρησιν).

6) Ἀπαραίτητον εἰς τὸ τέλος νὰ γραφῇ ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ ὁδοκαθαριστοῦ ἐπρόβαλε καὶ αὕτη κατευχαραστημένη καὶ χαμογελώντας.

Δ'. Πολλοὶ μαθηταὶ ἔχον σημειώσῃ ὅτι καὶ μερικαὶ φράσεις δὲν εἶναι καλὰ διατυπωμέναι. Π. χ. 1) Εἰς τὴν σκηνὴν μὲ τὴν γυναῖκα γράφεται: *ὁ Πέτρος ἔμαθε τὴν ἱστορίαν της*. Ἐπρεπε νὰ γραφῇ: «Τὴν ἠρώτησε, τὴν ἔβαλε νὰ τοῦ διηγηθῇ τὴν ἱστορίαν της» Τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ δείχνουν γιὰ τὴ δυστυχίαν μας μᾶς παρηγορεῖ, μᾶς δίνει θάρρος ν' ἀνοίξωμε τὴν καρδιά μας, νὰ ποῦμε τίς πίκρας μας· ἐνθυμήσου τὴν παροιμίαν «ὁ λόγος σου μὲ χόρτασε καὶ τὸ ψωμί σου φί το».

2) Εἰς τὴν σκηνὴν μὲ τὴν γραῖαν ὁ Πέτρος λέγει: *Ζήτησε συγγνώμην, παιδί μου, ἀπὸ τὴν καλὴν γριούλα, διότι ἐγὼ σὲ εἶδα νὰ παίρνῃς τὸ πορτοκάλι*. Ἡ αἰτιολογία δὲν εἶναι λογικὴ. Ἐπρεπε νὰ εἰπῇ: «Ζήτησε συγγνώμην, κτλ. Δὲν εἶναι σωστὸ πρᾶγμα νὰ ἀρπαξῇς τὰ ξένα πορτοκάλια».

Ἡ γραῖα λέγει κατόπιν καταθυμωμένη: *Ἐπρεπε νὰ τὸ δείρῃς, νὰ σὲ θυμᾶται σ' ὅλη του τὴ ζωὴ*. Τὸ σωστὸ εἶναι: «Ἐπρεπε νὰ μὲ ἀφήσῃς νὰ τὸ δείρῳ (ὅπως τοῦ ἀξίζει), νὰ μὲ θυμᾶται σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ» (καὶ ὅχι νὰ ἔρχεσαι νὰ τὸ καλοπιάνῃς καὶ νὰ τὸ ἀνταμείβῃς μάλιστα γιὰ τὴν κλεψιά του).

Ὅταν ὁ Πέτρος δικαιολογεῖ γιὰτὶ φέρεται ἔτσι, ἡ γραῖα

ἀπαντᾷ : Δίκαιον ἔχεις βιάζομαι ὅμως. Ἐτσι ἀμέσως μεταβάλλεται καὶ ὁμολογεῖ τὴν πλάνην τῆς ; Φυσικώτερον θὰ ἦτο : Ἡ γραφαὶ ἐστάθη μίαν στιγμὴν νὰ συλλογισθῇ καὶ εἶπε : Ἴσως ἔχεις δίκαιον. Βιάζομαι ὅμως (καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἡμπορῶ νὰ σκεφθῶ τώρα καὶ νὰ σοῦ ἀπαντήσω θετικὰ)· μετ' ἐπιμένουντὰ ἐγγόνια μου».

Κατόπιν ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν ἐγεννήθη φυσικὰ εἰς τὰ παιδιὰ ἡ ἐπιθυμία νὰ διορθώσουν τὸ διήγημα. Ἐπειδὴ ἡ ὅλη ἐργασία θὰ ἦτο βαρεῖα δι' αὐτοὺς, ἐπρότεινα, ἀφοῦ τὸ διήγημα διαιρεῖται λογικῶς εἰς τρία μέρη, τὸ δὲ 3ον ὑποδιαιρεῖται εἰς ἄλλα πέντε, νὰ διαιρεθῇ ἡ τάξις εἰς ἑπτὰ ομάδας καὶ καθένας νὰ ἀναλάβῃ νὰ φέρῃ διωρθωμένον ἓνα μέρος, ὅποιο τοῦ ἔτυχε, ἀναλόγως πρὸς τὴν σειρὰν τοῦ εἰς τὸν κατάλογον. Δὲν ἀπέκλεισα ὅμως, ἐν κανεὶς ἤθελε, καὶ εἶχε καιρὸν, νὰ διορθώσῃ καὶ ἄλλο τμῆμα τοῦ διηγήματος. Ἐτσι καὶ ἔγινε.

Γ' μάθημα.

Οἱ μαθηταὶ εἶχον ἐργασθῇ μετ' πολλὴν ὀρεξιν. Ἐπειτα ἀπὸ τὰς γενικὰς παρατηρήσεις μου, ἐδιαβάσαμεν δύο ἐκθέσεις ἀπὸ καθὲ τμῆμα τοῦ διηγήματος, τὰς καλυτέρας αὐτὴν τὴν φορὰν, ἡ δὲ τάξις ἔκρινε καὶ ἐνέκρινε. Οὕτω ἀποκατεστήσαμεν τὸ διήγημα εἰς ἀριωτέραν μορφήν. Χάριν οἰκονομίας χώρου παραθέτω δύο μόνον ἀπὸ τὰς προκριθείσας ἐργασίας, ἐλαφρῶς διωρθωμένας.

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἱερέως.

Μίαν ἡμέραν, ἓνας γέρον ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος εἶχε μάθει τὰ δυστυχήματα καὶ τὸν κλονισμόν τῆς πίστεως τοῦ Πέτρου, ἐπῆγε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ.

— Ἐ, παπᾶ μου, τοῦ εἶπε ἀμέσως ὁ Πέτρος. Ξέρεις κανένα ἄνθρωπον δυστυχέστερον ἀπὸ ἐμέ ; Εἶχα τρία παιδιά, εἶχα γυναῖκα. Ἐχασα τὰ δύο, ἔχασα καὶ τὴ γυναῖκα μου. Δὲν εἶπα τίποτα. Μοῦ εἶχε μείνει ὁ Κωστάκης μου, ἐπὶ χρόνων ἀγοράκι, ποὺ τὸ ἀγαποῦσα σὰν τὴ ψυχὴ μου. Ἐ, πάει καὶ αὐτό. Γιατί ;... Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἄδικος ὁ Θεός ;

— Πέτρο, μὴ λὲς ἀσεβῆ λόγια. Ἡμεῖς δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐξακριβώσωμεν διατί ὁ Θεὸς ὥρισε ν' ἀποθάνῃ ὁ Κωστάκης σου. Πρέπει νὰ παρηγορηθῇς.

— Τί νὰ τὴν κάμω τὴν παρηγορίαν ; Τί νὰ τὴν κάμω τὴν ζωὴν ; Ἐγὼ εἶμαι πιά ἓνας χαμένος ἄνθρωπος, ἄχρηστον βάρος εἰς τὴν γῆν.

— Καὶ σ' αὐτὸ δὲν ἔχεις δίκιο. Εἶσαι χριστιανὸς καὶ οἱ χριστιανοὶ ἔχομεν κάποιον προορισμόν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν : νὰ ζῶμεν διὰ νὰ βοηθῶμεν καὶ νὰ ἀνακουφίζωμεν τὴν δυστυχίαν τῶν ὁμοίων μας.

— Ἐγὼ νὰ βοηθήσω ἄλλους ; Καὶ τί βοήθειαν ἡμπορῶ νὰ κάμω, ἓνας φτωχὸς μπαλωματῆς καὶ δυστυχισμένος ἄνθρωπος ;

—Εἶναι ἄλλοι πτωχότεροι καὶ δυστυχέστεροι ἀπὸ σέ. Ἐσὺ ἐκλείστη-
κες ἐδῶ στὸ ἐργαστήρι σου καὶ κλαίεις τὴν μοῖρα σου. Δὲν κοιτάξεις
λίγο παραξῆω νὰ ἰδῇς ποία εἶναι ἡ μοῖρα καὶ τῶν ἄλλων; Ἐσὺ ἔχεις
ἐδῶ τὸ σπιτάκι σου, εἶσαι ὑγιής, ἐργάζεσαι... Ἄλλοι στεροῦνται ὅλα
αὐτὰ. Ὅσο πτωχὸς καὶ δυστυχὴς καὶ ἂν εἶσαι, ἡμπορεῖς νὰ βοηθήσῃς
καὶ μὲ τὸν καλὸν σου λόγον ἀκόμη, ἀνθρώπους ποὺ στεροῦνται καὶ πο-
νοῦν καὶ ὑποφέρουν. Δοκίμασε, καὶ θὰ ἰδῇς. Καὶ σὲ βεβαιῶνω ὅτι, ἐάν
τὸ κάμῃς, καὶ ἐδῶ θὰ αἰσθάνεσαι μεγάλην χαρὰν, καὶ ὅταν σὲ καλέσῃ ὁ
Θεὸς κοντά του, θὰ ἀξιωθῇς τὴν χαρὰν τοῦ οὐρανοῦ, διότι εἰς τὴν ζωὴν
σου ἐξετέλεσες τὸ θέλημά του, τὸ ὁποῖον εἶναι νὰ τὸν ἀγαπῶμεν καὶ νὰ
ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον μας σὰν τὸν ἑαυτὸν μας. Κοίταξε: Σοῦ ἔφερα ἓνα
Εὐαγγέλιον. Ἀρχίς νὰ τὸ διαβάξῃς σιγά—σιγά καὶ πρῶτα—πρῶτα διά-
βασε ἐδῶ πού ἔχω ἓνα χαρτί. Αὐτοῦ θὰ ἰδῇς εἰπωμένα μὲ τὸ στόμα τοῦ
Χριστοῦ μας ὅσα σοῦ εἶπα ἐγὼ μὲ τὰ φτωχὰ μου λόγια.

Ὁ Πέτρος συνεμορφώθη μὲ τὴν συμβουλὴν τοῦ ἱερέως, κτλ.

Τὸ βράδυ τῆς κοιτίμου ἡμέρας.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε νυκτώσει. Ὁ Πέτρος ἤναψε τὴν λάμπαν, ἔβαλε
τὰ ἐργαλεῖα του εἰς τὴν θέσιν των, ἐσκοῦπισε τὸ ἐργαστήριόν του καὶ
ἔπειτα ἐκάθισε ἐμπρὸς εἰς τὸ τραπέζι του. Περιέρχον, ἡσθάνετο μίαν
μεγάλην εὐχαρίστησιν. Ἦτο ἡ πρώτη ἡμέρα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Κο-
στάκη του ποὺ ἐκαταλάβαινε τὸν ἑαυτὸν του παρηγορημένον, χαρούμε-
νον, σχεδὸν εὐτυχή. Ἡ καρδιά του ἐσκοιροῦσε μέσα στὰ στήθη του, τὰ
μάτια του ἐβούρκωναν. Τί εἶχε πάθει; Ἐνεθυμήθη τὸ χθεσινόν του
ὄνειρον, ἔστηριξε τὸ κεφάλι του εἰς τὰς δύο του παλάμας καὶ ἤρχισε νὰ
συλλογίζεται.

Ἐνῶ ἦτο παραδομένος εἰς τὰς σκέψεις του, ἐνόμισεν ὅτι ἤκουσε
θόρυβον εἰς τὴν θύραν, σὰν νὰ ἀνοίγῃ. Ἐστρεψε πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ εἶδε.
Πράγματι εἶχε ἀνοίξει καὶ κάποιον πρόσωπον ἦτο εἰς τὸ κατώφλι. Ποίος
ἦτο τέτοیان ὥραν;.. Ἄ, νά, ἦτο ὁ ὁδοκαθαριστής, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔγνευε
φιλικὰ μὲ τὸ χεῖρ καὶ τοῦ εἶπε :

—Πέτρο, ἦλθα νὰ σ' εὐχαριστήσω ἄλλη μιὰ φορὰ καὶ νὰ σοῦ εὐ-
χηθῶ καλὴ νύχτα.

Καὶ ἐξηφανίσθη σὰν—νὰ ἦταν καπνός.

Σὲ λίγο παρουσιάσθη κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἡ γυναῖκα μὲ τὸ βρέ-
φος τῆς τυλιγμένον μὲ τὸ μᾶλλινον σκέπασμα πού τῆς εἶχε δώσει, ἡ
ὁποία χαρούμενη τὸν ἐχαιρετοῦσε, καὶ ἔπειτα ἡ γοαῖα μὲ τὸ παιδί, οἱ
ὁποῖοι τὸν ἐχαιρετίσαν καὶ αὐτοὶ χαμογελῶντας, καὶ ἀθόρυβα, ὅπως εἴ-
χαν ἔλθει, ἐξηφανίσθησαν.

Ὁ Πέτρος τότε ἐκατάλαβε τί ἦταν αὐτὸ πού ἔκαμνε τὴν καρδιά του
νὰ σκιρτᾷ ἀπὸ χαρὰν. Τώρα ἐνόησε καλὰ τὴν παραβολὴν τῆς μελλούσης
κορίσεως καὶ ὅτι πράγματι τὸν εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ
Ἰησοῦς. Τὰ μάτια του ἐπλημύρυσαν ἀπὸ δάκρυα, ἐγονάτισε, καὶ εἶπε :

—Θεέ μου, συγχώρησέ με γιὰ ὅσα κακὰ καὶ ἀσεβῆ ἐσκεπτόμην καὶ
εἶπα τόσον καιρὸ ἔναντίον σου. Σ' εὐχαριστῶ πού μοῦ ἔστειλεις τοὺς κα-
λοὺς αὐτοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Χριστοῦ μας καὶ μοῦ ἔδωσες ἀφορμὴν νὰ

φρῶν καλὸς χριστιανός. Μὲ ἔκαμες νὰ ἰδῶ ὅτι δὲν εἰμαι ἄχρηστος εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ὅπως ἐνόμιζα. Βοήθησέ με ὥστε κάθε μέρα νὰ εἰμαι εἰς θέσιν νὰ βοηθῶ καὶ νὰ παρηγορῶ τοὺς ἀδελφούς μου.

19ον. Ὁ μικρὸς λοῦστρος.

διήγημα διασκευασθὲν ὑπὸ Κ. Ἀθ. Ρωμαίου.
(Νεοελλ. Ἀναγνώσματα Α' τάξ. ΟΕΣΒ, σελ. 78 κέ.)

Α' μάθημα.

Καὶ τοῦ διηγήματος αὐτοῦ ἡ διδασκαλία διεξήχθη κατὰ τὸν ἴδιον περίπου τρόπον.

Εἰς τὰ παιδιὰ ἐδόθη ὡς ἐργασία στὸ σπίτι νὰ τὸ διαβάσουν καὶ νὰ ἀσκηθοῦν εἰς τὴν ἀνάγνωσίν του, νὰ εὑρουν δὲ καὶ νὰ γράψουν ποία εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως. Καὶ ὅσοι θέλουν καὶ ἐνδαιροῦν, νὰ φέρουν καὶ τὸ λογικὸν διάγραμμα τοῦ διηγήματος.

Ἀνέγνωσαν κατὰ τμήματα τέσσαρες (τόσα εἶναι τὰ μέρη τοῦ διηγήματος· ἡ διαίρεσις τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι σωστή· ἴδε κατωτέρω.) ἀρκετὰ καλὰ.

Ἐπειτα εἶπα νὰ τὸ ἀναδιηγηθοῦν. Ὁ πρῶτος ἀναδιηγήθη τὴν ἱστορίαν σχεδὸν κατὰ λέξιν, οἱ συμμαθηταὶ του τὸν κατέκριναν. Δεύτερος περιληπτικώτερον. Ὁ τρίτος καλὰ.

Ἀπορίαι διευπλώθησαν δύο: Ἴον διὰ τὴν φράσιν τῆς ἀρχῆς: *Τότε ἠγόραζε κανεῖς μὲ μίαν δεκάραν, ὅτι σήμερον μὲ τέσσαρας καὶ πέντε δραχμάς.* Διευκρίνισα ὅτι, ὅπως λέγει ὁ συγγραφεύς, ἡ ἱστορία συνέβη πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀσφαλῶς πρὶν ἀπὸ τὸ 1920, ὅτε ἡ ἀγγλικὴ χρυσὴ λίρα εἶχε 25 δραχμάς. Τότε τὸ στίλβωμα τῶν παπουτσιῶν ἐστοίχιζε, ὅπως λέγεται καὶ εἰς τὸ διήγημα, μίαν δεκάραν (ἐκυκλοφοροῦσαν δεκάρες καὶ πεντάρες χάλκινες)· ἡ ἐφημερίς ἐπωλεῖτο ἐπίσης μίαν δεκάραν, μερικὲς καὶ μίαν πεντάραν, τὸ ψωμὶ εἶχε ἡ ὁκτὰ πενήντα λεπτά, τὸ κρέας καὶ τὸ τυρὶ δύο δραχμὰς περίπου.—2ον Ἀσαφὲς ὀλίγον εἶναι εἰς τὸ τέλος ἡ φράσις *τοὺς δρόμους τώρα τοὺς γνωρίζω.* Μερικοὶ εἶπαν ὅτι σημαίνει τοὺς δρόμους πρὸς ὁδηγοῦν πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν· ἄλλ' ἄλλοι, τοὺς δρόμους πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται προηγουμένως. Τὴν πρώτην φορὰν ἐχρειάζεται θάρρος διὰ νὰ ὑπάγω πρὸς τὸ ἄγνωστον· τώρα τὸ ταξίδι καὶ τὰ ξένα μέρη μοῦ εἶναι γνωστά. Δὲν θὰ κοπιᾶσω τόσον, ὅσον τὴν πρώτην φορὰν.

Κατόπιν ἕνας ἀπὸ ἐκείνους πρὸς εἶχαν γράψει τὸ διάγραμμα

τοῦ διηγήματος, ἀνέγνωσε τὴν ἐργασίαν του. Εἶχεν εὖρει ὅτι τὸ διήγημα διαιρεῖται λογικῶς εἰς τέσσαρα μέρη. Τὸ γ' μέρος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν φράσιν *Μετὰ δύο ἔτη ἔπαυσε νὰ ἔρχεται ὁ νέος λοῦστρος* τῆς σελ. 80. Τὸ διάγραμμά του ἦτο τὸ ἑξῆς :

Ὁ μικρὸς λοῦστρος.

A'. *Ἐνας ἔμπορος δίδει εἰς ἓνα μικρὸν 10 δρ. διὰ νὰ γίνῃ λοῦστρος.*

1. Ἡ ἱστορία ἔγινε πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς μίαν πόλιν τῆς Π.
2. Ἐνας νέος 15 ἐτῶν ζητεῖ ἀπὸ ἓνα καταστηματάρχην μίαν δεκάραν.
3. Θέλει μὲ αὐτὴν καὶ μὲ ἄλλας νὰ ἀποκτήσῃ ὅσα χρειάζονται (=10 δρ.) διὰ νὰ γίνῃ λοῦστρος.
4. Ὁ ἔμπορος τοῦ δίδει καὶ τὰς 10 δραχμὰς.

B'. *Ὁ μικρὸς σιγὰ-σιγὰ ἐξοφλεῖ τὸ χρέος του.*

1. Ὁ μικρὸς ἐπιστρέφει καὶ στίλβώνει πρῶτον τὰ ὑποδήματα τοῦ ἐμπορίου.
 2. Δέχεται τὴν δεκάραν, διότι ἦσαν τὰ πρῶτα χρήματα ποὺ ἐκέριδε.
- Ἄλλας ὁμως δὲν θὰ πάρῃ, ἔως ν' ἀποπληρώσῃ τὸ χρέος του.*
3. Τέλος, μενὰ 3 1/2 μῆνας ὁ ἔμπορος τοῦ εἶπε ὅτι τὸν ἐξώφησε.

Γ'. *Ἐξαφνα ὁ νέος ἐξαφανίζεται.*

1. Μίαν ἡμέραν ὁ νέος ἐχάθη.
2. Ὁ ἔμπορος ζητεῖ πληροφορίας δι' αὐτόν, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐγνώριζε.

Δ'. *Ἐμφανίζεται μετὰ ἔτη.*

1. Μετὰ 6 ἔτη παρουσιάζεται πάλιν εἰς τὸν ἔμπορον.
2. Ποῦ εἶχεν ὑπάγει καὶ τί εἶχε κατορθώσει κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο.

Ἀρκετὴν συζήτησιν ἐπροκάλεσε τὸ ζήτημα ποῖα εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ διηγήματος.

Ἐνας εἶχε γράφει : *Εἰς τὸ διήγημα αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς μᾶς δίδει νὰ καταλάβωμε πόσον μεγάλο προτέρημα εἶναι ἡ τιμότης. Εἶναι σὰν νὰ ποῦμε ἓνα ὄπλο καλὸ ποὺ συνοδεύει ὅποιον τὴν ἔχει σ' ὅλες του τίς πράξεις καὶ σ' ὅλην του τὴν ζωὴ. Ὁ τίμιος ἄνθρωπος εἶναι ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον. Αὐτὴ εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ὁλόκληρον τὸ διήγημα αὐτό, ἡ μεγάλη ἀξία τῆς τιμότητος.*

Πολλοὶ διεφώνησαν, καὶ σωστά. Ὁ μαθητὴς παρεσύρθη, φαίνεται, ἀπὸ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μερῶν τοῦ διηγήματος εἰς τὸ βιβλίον: *Ἡ ὑπόσχεσις τοῦ μικροῦ καὶ Ἡ τήρησις τῆς ὑποσχέσεως.*

Ἄλλος ἔγραψε: *Τὸ διήγημα αὐτὸ ἐγράφθηκε γὰρ νὰ μᾶς οἰκώσῃ καλὰ στὴν καρδιά μας τὴ λαϊκὴ παροιμία ποὺ ἔχει τόσο μεγάλη ἔννοια, κάμε τὸ καλὸ καὶ οἶξ' το σιὸ γιὰλό. Ἐπίσης γὰρ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι ἡ ἐγγνωμοσύνη εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλτέρας*

ὀποχρεώσεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπίσης ὅτι ὅποιος εἶναι θαρραλέος, τίμιος καὶ ἐργατικός, ἡμπορεῖ νὰ ἐπιτύχη τὰ πάντα.

Καὶ ἐδῶ πολλοὶ διεφώνησαν. Ἡμεῖς εἶπαμεν νὰ εὗρωμεν μίαν κεντρικὴν ιδέαν, τὴν σπουδαιότεραν, αὐτὴν ποὺ κυριαρχεῖ στὸ μυαλό μας ὅταν τελειώσωμεν τὴν ἀνάγνωσιν καὶ σκεπτόμεθα. Αἱ δύο πρῶται ποὺ ἀναφέρει ὁ συμμαθητῆς, μολονότι ἐκπηδοῦν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς διηγήσεως, δὲν φαίνονται τόσον σπουδαῖαι. Ἡ τρίτη, μάλιστα.

Πράγματι, οἱ πλεῖστοι εἶχον σημειώσει εἰς τὰς ἐργασίας των, μετὰ τὴν ἰδίαν περίπου διατύπωσιν : *“Ὅποιος νέος ἔχει θέλησιν καὶ εἶναι ἐργατικός, αὐτὸς πάντοτε προοδεύει εἰς τὴν ζωὴν του.*

Ἔνας ὅμως εἶχε καὶ ἐδῶ ἀντίρρησην. Εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μικροῦ συνέτεινε καὶ ἡ καλὸς τὸ ἐμπόρου. Ὁ μαθητῆς αὐτός, ἐξαίρων αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν του, εἶχε γράφει : *“Ὁ συγγραφεὺς ἔγραψε τὸ διήγημα αὐτὸ γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι εἰς τὸν κόσμον ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι, ἐνῷ θέλουν νὰ ἐργασθοῦν, δὲν ἔχουν τὰς δυνάμεις. Δι’ αὐτὸ πρέπει, ὅσοι ἡμποροῦν, νὰ τοὺς βοηθοῦν, ὥστε νὰ τοὺς δίδουν τὴν δυνατότητα αὐτὴν νὰ ἐργασθοῦν, ὅπως ἔκαμε ὁ καλὸς ἔμπορος.*

Ἀνεγνωρίσθη ὅτι εἶχε δίκαιον. Καὶ ἔτσι συνεπληρώσαμεν τὴν προηγουμένην φράσιν ὥς ἑξῆς : *“Ὅποιος νέος ἔχει θέλησιν καὶ εἶναι ἐργατικός, ἐὰν βοηθηθῇ ὀλίγον καὶ ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του, αὐτὸς πάντοτε προοδεύει εἰς τὴν ζωὴν του.*

Ἡρώτησα ἔπειτα τὰ παιδιά, ἂν τοὺς ἀρέσει τὸ διήγημα. Πολλοὶ ἀπήντησαν ναί. Διότι εἶναι καὶ εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν γραμμένο, οἱ διάλογοι (ιδίως ὁ εἰς τὴν ἀρχὴν) εἶναι πολὺ ζωηροί, καὶ τὰ πρόσωπά του μᾶς κινοῦν τὴν συμπάθειαν.

Εἶπα νὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον τὸ τελευταῖον τοῦτο, πῶς δηλ. ζωγραφίζεται ὁ χαρακτήρ τῶν προσώπων τοῦ διηγῆματος.

Ὁ ἔμπορος, εὗρηκαν οἱ μαθηταί, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς συναδέλφους του, οἱ ὅποιοι, κακοὶ ἄνθρωποι, ἀμέσως ἐβάπτισαν τὸν μικρὸν ἀπατεῶνα καὶ κλέπτην, εἶναι καλοκάγαθος ἄνθρωπος. — Διὰ τὸ ὅμως δὲν ἐχάριζε τὰς 10 δραχμὰς εἰς τὸν μικρὸν ; παρτήρησε κάποιος. Τί ἦσαν δι’ αὐτὸν 10 δραχμαί; Ἄλλ’ ἄλλοι διευκρίνισαν ὅτι τοῦτο ἔκαμε ὅχι ἀπὸ φιλαργυρίαν, ἀλλὰ ἀπὸ λεπτό-

τητα, διότι άντελήφθη ότι είχε νά κάμει μέ νέον αξιοπρεπή και ύπερήφανον, ό όποιος δέν έδέχετο έλεημοσύνην, και δέν ήθελε νά τόν προσβάλει. Δι' αυτό και τόν εξετίμησε και τόν ήγάπησε, και όταν ό νέος έφυγε, έστενοχωρείτο, ώσάν νά τοῦ έλειψε φίλος.

Ό νέος ζωγραφίζεται θεληματικός, έξυπνος, άλλ' άφελής. Εύρεθείς, άγνωστον πώς, ξένος και μόνος και χωρίς γνωριμίας εις τήν πόλιν αυτήν, είπε : Πρέπει νά εργασθώ. Άλλά ποίαν εργασίαν ; Εγύρισε ψάχνοντας έδω και εκεί, είδε λούστρους νά εργάζωνται, εστάθη και παρηκολούθησε· είδεν ότι ή εργασία ήτο εύκολος, ότι δέν έχρειάζετο μαθητείαν, ήρώτησε πόσον κοστίζουν τό κασελλάκι, οί βούρτσες, τά βερνίκια, έμαθεν ότι έφθανάν δι' όλα 10 δραχμαί, και μέ τόν άπλοϊκόν του νοῦν έκαμε τόν συλλογισμόν νά ζητήση μίον δεκάραν από πολλούς, διά νά αποκτήση τό κεφάλαιον πού έχρειάζεται. "Ίσως νά μήν ήξερε και άρετά μαθηματικά για νά βοή ότι άπαιτούντο 100 άνθρωποι για νά εισπράξω τό ποσόν. Η άπλοϊκότης του φαίνεται και παρακάτω, όταν λέγει ότι άντέχει νά μείνη νηστικός, έως πού νά ματεύση τό ποσόν. Αυτή ή άφέλειά του και ή έλικρινής ασφαλώς φυσιογνωμία του διέθεσαν ευμενώς τόν έμπορον, όστις, μολονότι πρώτην φοράν τόν έβλεπε και τό ζητούμενον ποσόν δέν ήτο μικρόν (μισή σχεδόν λίρα), χωρίς καν νά έρωτήση πώς λέγεται, από πού είναι, ποία ή οϊκογένειά του, πώς εύρέθη εις αυτήν τήν πόλιν, κτλ. έσπευσε νά τοῦ δώση τάς 10 δραχμάς.

Έπειτα φαίνεται εργατικώτατος, ευγνώμων πρὸς τόν ευεργέτην του, και φιλόανθρωπος. Όπως είχεν ευεργετηθῇ, αρχίζει και αυτός νά ευεργετῇ, βοηθεῖ πολλούς από τούς συναδέλφους του. Με πολύ θάρρος και αυτοπεποίθησιν αποφασίζει νά φύγη εις τό έξωτερικόν, εις τήν Άμερικην πιθανώς, όπου τόσοι άλλοι Έλληνες είχαν μεταναστεύσει, και όπου θα ήμπορούσε νά εργασθῇ δραστηριώτερον. Τό κατορθώνει, ασχολείται εκεί μέ διαφόρους εργασίας, κερδίζει. Στοργικός πρὸς τούς ιδικούς του, στέλλει χρήματα νά υπανδρευθοῦν αἱ δύο του αδελφαί, και, μετά έξ έτη, γυρίζει διά νά ιδῇ τήν μητέρα του, και νά μείνη, εάν είναι δυνατόν, εις τήν πατρίδα του για πάντα, κοντά της.

Έτσι ευρήκαμεν ότι ό κύριος ήρως τοῦ διηγήματος ζωγραφίζεται πράγματι από τόν συγγραφέα γευῆτος μέ πολλές άρετάς και δικαίως έγκύει τήν συμπάθειάν μας.

Εἰς ένα σημείον όμως μερικοί μαθηταί διетύπωσαν αντίρρη-

σιν : Πῶς, ἐνῶ εἶχε συνδεθῇ τόσον μὲ τὸν εὐεργέτην του, ἀφοῦ ἐβλέποντο ἐπὶ δύο ὁλόκληρα ἔτη καθημερινῶς καὶ ὁ ἔμπορος τὸν ἐθεώρει φίλον του, πῶς ἐσηκώθη καὶ ἔφυγε ξαφνικά, χωρὶς νὰ τοῦ ἀνακοινώσῃ τοὺς σκοποὺς του, χωρὶς κἂν νὰ τὸν ἀποχαιρετίσῃ, ἐνῶ ἐγνώριζε πόσον ἡγαπᾶτο ἀπὸ αὐτόν ; Μερικοὶ προσεπάθησαν νὰ δικαιολογήσουν τὴν διαγωγὴν του αὐτὴν λέγοντες ὅτι ἴσως νὰ ἐφοβεῖτο μήπως ὁ προστάτης του τὸν ἀποτρέψῃ καὶ τὸν κλονίσῃ εἰς τὴν ἀπόφασίν του, παρουσιάζων πόσον δυσκολωτέρα θὰ ἦτο ἡ ζωὴ του εἰς τὸν ξένον τόπον· ἀλλ' αἱ δικαιολογίαι δὲν ἐφάνησαν ἐπαρκεῖς. Ἔπειτα, εἶναι καὶ ἄλλο : ἀφοῦ ἐπέτυχε εἰς τὰς ἐργασίας του ἐκεῖ, διατί νὰ μὴ γράψῃ, εἰς τὸ διάστημα ἕξ ὁλοκλήρων ἑτῶν, δύο λέξεις εἰς τὸν εὐεργέτην του ; Αὐτὰ εἶναι μία κηλὶς εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ νέου. Ἡ τάξις ἐθεώρησε τοῦτο ὡς μίαν σπουδαίαν παράλειψιν, ὡς μίαν ἀπροσεξίαν τοῦ συγγραφέως

Ἡρώτησα : Μήπως παρατηρεῖτε καὶ καμμίαν ἄλλην ἀπροσεξίαν, κανένα ἄλλο ἀπίθανον ἢ παράλογον πρᾶγμα ;

Ἀρκετὰ χέρια ἐσηκώθησιν ἀμέσως. Ἔτσι ἐτέθη τὸ θέμα τοῦ ἐπομένου μαθήματος : Νὰ διαβάσουν πάλιν προσεκτικὰ τὸ διήγημα στὸ σπίτι καὶ νὰ μοῦ γράψουν ποῖα παράλογα ἢ ἀπίθανα πράγματα παρατηροῦνται εἰς αὐτὸ καὶ μήπως ὑπάρχουν λέξεις ἢ φράσεις ποὺ δὲν εἶναι ἐπιτυχημέναι.

Β' μάθημα.

Ἀνέγνωσαν τὰς ἐργασίας των διάφοροι μαθηταί, αἱ παρατηρήσεις των συνεζητοῦντο, ἀπερρίπτοντο, διωρδώνοντο ἢ ἐνεκρίνοντο.

Οὕτω εὗρέθη ὅτι *ἀπίθανα* ἢ *παράλογα* περιέχει τὸ διήγημα τὰ ἑξῆς :

1) Ὁ μικρός, διὰ νὰ προμηθευθῇ τὸ κεφάλαιον τῶν 10 δρ. ποὺ τοῦ ἐχρειάζετο, ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ στὴ σειρὰ ἀπὸ ἀγνώστους του ἀνθρώπους μίαν δεκάραν. Ἄν ἔλγε τοῦλάχιστον μίαν δραχμὴν ! Θὰ ἐζητοῦσε τότε μόνον ἀπὸ δέκα, καὶ εὐκόλως θὰ εὕρισκοντο αὐτοὶ οἱ δέκα, ἐὰν τοὺς ἐξέθετε τὸν σκοπὸν του. Εἰς ταῦτα ἄλλοι ἀπήντησαν ὅτι ἴσα-ἴσα αὐτὸ δεικνύει τὴν ἀπλοϊκότητα καὶ τὴν ἀφέλειαν τοῦ μικροῦ, ἕξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὁ ἔμπορος διετέθη εὐμενῶς πρὸς αὐτόν, καὶ τοῦ ἔδωσε ὅλον τὸ ποσόν. Ἄλλ' ὁ κατακρίνων ἀπήντησεν ὅτι τότε δὲν ἔπρεπεν ὁ συγγρα-

φεύς νά παρουσιάσῃ τὸν ἥρωά του 15 ἐτῶν, ἀλλὰ 9 ἢ 10, καὶ ἔτσι θὰ ἐδικαιολόγῃ καὶ τὴν ἄλλην ἀφελῇ του παρακάτω ἀπάντησιν, ὅτι θὰ μείνῃ νησιτικός, ὅσο νὰ μαζέψῃ τὸ ποσὸν ποὺ ἐχρειάζετο.

2) Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ β' μέρους γράφει: *Δὲν εἶχον τελειώσει τοὺς λόγους των οἱ ἔμποροι, καὶ ὁ νέος ἐπέστρεψε τέλειος λοῦστρος.* Ἦγόρασε κασελλάκι, μπογιές, βοῦρτσες, εἰς διάστημα τόσον ὀλίγης ὥρας; Καὶ ἔτοιμα] καὶ τελειῶς ἐφωδιασμένα ἐὰν ἐπωλοῦντο τὰ κασελλάκια, πάλιν ὥς ποὺ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ κατάστημα, νὰ τὸ παζαρεύσῃ, νὰ τὸ πληρώσῃ, καὶ νὰ γυρίσῃ, θὰ ἐχρειάζετο ἀρκετὴν ὥραν. Ἐδῶ παρουσιάζονται σὰν νὰ ἔγιναν ὅλα αὐτὰ μέσα σὲ λίγα δευτερόλεπτα, λὲς καὶ τὰ μετέφερε ὁ μαγικὸς τάπητς τοῦ παραμυθιοῦ, ἔγραφε κάποιος. Ἐπρεπε νὰ εἰπῇ: «Ὑστερα ἀπὸ μίαν ἢ μισήν, ἢ ὀλίγην ἔστω ὥραν», καὶ ὄχι σὲ λίγα δευτερόλεπτα, ὅπως γράφει.

3) Εἰς τὸ τέλος τοῦ β' μέρους, ὅταν ὁ ἔμπορος τοῦ ἀναγγέλλει ὅτι ἐξώφλησε πλεόν τὸ χρέος του καὶ τοῦ δίδει τὴν δεκάραν τοῦ στιλβώματος, ὁ νέος τὴν δεκάραν αὐτὴν τὴν διπλῶνει εἰς ἓνα χαρτί, καὶ λέγει: *Θὰ τὴν φυλάξω, νὰ μοῦ ἐνθυμίσῃ ὅτι σὲ σὰς ὀφείλω τὸ ὅτι κερδίζω τὸ ψωμί μου μὲ τὴν ἐργασίαν μου.* Ἀλλ' αὐτὸ ἔγινε ἤδη κατὰ τὸ πρῶτον-πρῶτον στιλβῶμα. Ὁ ἔμπορος ἐπέμεινε τότε νὰ δεχθῇ ὁ νέος τὴν δεκάραν ἐκείνην, διότι ἦσαν τὰ πρῶτα χρήματα, ποὺ κερδίζει, καὶ ὁ νέος. πεισθεὶς, τὴν ἐπῆρε καὶ θὰ τὴν ἐφύλαξε βέβαια δι' ἐνθύμιον. Τώρα, πάλιν τὰ ἴδια;

4) Ἐνῶ ἐβλέποντο καθημερινῶς, συνεδέθησαν κτλ. ὁ νέος χάνεται ξαφνικά, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ καὶ ἀποχαιρετίσῃ τὸν εὐεργέτην του, οὔτε τοὺς συναδέλφους του. Περὶ αὐτοῦ ἀρκετὰ ἐλέγχθησαν καὶ προηγουμένως.

5) Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του (μετὰ ἑξ ἔτη, ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὸ διήγημα· ἔφυγε δέκα ἐπτὰ ἐτῶν καὶ ἐγύριζε εἰκοσιτριῶν) ὁ ἔμπορος δὲν ἤμπορεῖ ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν νέον! Τοῦ εἶχε γυαλίσει ἐπὶ δύο ἔτη καθημερινῶς, δηλ. ἐπτάκοσίας φορὰς, τὰ παπούτσια, εἶχαν συνομιλήσει τόσας φορὰς, διότι βέβαια τὸ στιλβῶμα δὲν ἐγίνετο ἐν σιγῇ, εἶχον συνδεθῇ, ὁ ἔμπορος τὸν ἐθεώρει πλεόν φίλον του, καὶ τώρα, ὕστερα ἀπὸ ἑξ μόνις ἔτη, ὁ ἔμπορος δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ! Τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου δὲν μεταβάλλεται τόσον πολὺ εἰς αὐτὴν τὴν ἡλι-

κίαν, οὔτε ἡ φωνή του. Κατὰ ταῦτα ὁ διάλογος κατὰ τὴν συνάντησίν των δὲν εἶναι διόλου φυσικός. Φυσικώτερον θὰ ἦτο ἐὰν ἔλεγε ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν-ἀρχὴν μόνον ὁ ἔμπορος δὲν ἀνεγνώρισε τὸν νέον.

Καὶ λέξεις μερικαὶ καὶ φράσεις εἶχαν εὐρεθῇ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς ὡς *ἀσαφεῖς* ἢ *ὄχι σωσταί*, αἱ ἑξῆς :

1) Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν δύο πρώτων μερῶν *Ἡ ὑπόσχεσις τοῦ μικροῦ* καὶ *Ἡ τήρησις τῆς υποσχέσεως* ἐκρίθησαν ὡς ὑπερβολικαί. Βέβαια ὁ μικρὸς, λαμβάνων τὰς δέκα δραχμάς, ἔδωκε τὸν λόγον τοῦ ὅτι δὲν θὰ καταχρασθῇ τὰ χρήματα (ὅτε θὰ ἦτο ἕνας κοινὸς κλέπτης), ἀλλὰ θὰ τὰ ἐχρησιμοποίει πράγματι διὰ τὸν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον τοῦ ἐδόθησαν, ἀλλὰ νὰ τὸ λέμε αὐτὸ ὑπόσχεσιν καὶ νὰ τὸ θέτωμεν ὡς ἐπιγραφὴν τμήματος πάει πολὺ. Οἱ μαθηταὶ εἶχον προσέτι σημειώσῃ ὅτι ἡ β' ἐπιγραφὴ καλύπτει μόνον τὴν πρώτην φράσιν τοῦ τμήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται. Καὶ ἡ γ' δὲ ἐπιγραφὴ *Ἡ ἐπιτυχία* δὲν εἶναι ἐπιτυχίης. (Ἡ ἐπιτυχία τοῦ νέου εἶχε συντελεσθῇ πρὸ πολλοῦ). Ἐδῶ ἐταίριαζε : *Ἡ ἐπ' ἀνόδοσ*.

2) Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ β' μέρους : *Ὁ μικρὸς ἐπέστρεψε τέλειος λοῦστρος*. Ἐπρεπε κατὰ τοὺς μαθητὰς νὰ γραφῇ : *με ἕνα καινούργιο κασελλάκι, ἐφωδιασμένον με καινούργια μπουκαλάκια μπογιές, δύο ὥραϊες βοῦρτσες κτλ.*

3) *Ἦρchiσε νὰ καθαρίζῃ τὰ ὑποδήματα* καὶ νὰ στιλβώνῃ.

4) Εὐθὺς ἀμέσως γράφεται : *ὁ ἔμπορος ἔδωκεν εἰς τὸ τέλος τὴν δεκάραν*. Ἐπρεπε νὰ εἰπῇ μίαν δεκάραν, ὅσον ἐκόστιζε τότε τὸ γυάλισμα τῶν παπουτσιῶν. (Ὁ ἀναγνώστης δὲν τὸ γνωρίζει αὐτό).

5) Μετὰ 3½ μῆνας ὁ ἔμπορος τοῦ λέγει : *Τὸ χρέος σου τὸ ἐξώφλησες. Ἡ δεκάρα εἶναι σήμερον ἰδική σου. Μήπως τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἡ δεκάρα δὲν ἦτο ἰδική του, ἀφοῦ ὑπελογίζετο διὰ τὴν ἀποπληρωμὴν τοῦ χρέους του*; Ἐπρεπε νὰ εἰπῇ : « Ἀπὸ σήμερον θὰ σὲ πληρώνω, ἢ θὰ σοῦ δίδω τὸ ἀντίτιμον τῆς ἐργασίας σου ».

6) Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Γ' (κατὰ τοὺς μαθητὰς) μέρους ἀντὶ *Μετὰ δύο ἔτη* ἔπανε νὰ ἔρχεται ὁ νέος λοῦστρος εἰς τὸ κατάστημα τοῦ ἐμπόρου, ἔπρεπε νὰ γραφῇ : *Ἐπέρασαν ἐν τῷ μεταξύ δύο ἔτη*. Ἐξάφνα, μίαν ἡμέραν, ὁ λοῦστρος δὲν ἦλθε, κτλ.

7) Ἀμέσως παρακάτω : *Ὁ ἔμπορος ἐζήτησε πληροφορίας*

ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του. Ἐπρεπε νὰ γραφῇ : τοὺς συναδέλφους τοῦ νέου.

8) Ὁ διάλογος κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναγνώσεως ἔπρεπε, καθὼς εἴπομεν, νὰ εἶναι ἀλλιώτικος.

«Αὐτὰ εἶναι τὰ λάθη τοῦ διηγήματος αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα διέφυγον τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως», ἔγραφε τελειόνων τὴν ἔκθεσίν του ἕνας ἐκ τῶν κριτῶν. «Ἡ ἀξία τοῦ διηγήματος ἐλαττώνεται ἀρκετὰ ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ὅπωςδήποτε, ἐπειδὴ εἶναι ὠραία ἡ ὑπόθεσίς του, ἐξακόλουθεῖ νὰ μένῃ διδακτικὸν καὶ ἀρκετὰ συγκινητικόν».

Γ' μάθημα.

Οἱ μαθηταὶ ἐξήτησαν νὰ διορθώσουν καὶ αὐτὸ τὸ διήγημα. Διηρέθησαν εἰς τέσσαρας ομάδας, καὶ καθένας διώρθωσε τὸ τμῆμα πὺν τοῦ ἔτυχε. Δι' ἑλλειψιν χώρου δὲν παραθέτω ἐργασίας τῶν μαθητῶν¹.

20όν. Μία ἐπίσκεψις.

Ἰωάννου Κονδυλάκη.

Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς χιονιάς ἤκουσα ἕνα μικρὸν θόρυβον, ὥς νὰ ἔρριπταν λιθάρια εἰς τὸ τζάμι τοῦ παραθύρου. Στρέφομαι καὶ βλέπω ἕνα σπουργίτην καθήμενον εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ παραθύρου. Ἐγνώριζα ἀπὸ ἀναγνώσεις ὅτι τὰ πτηνὰ κάμνουν τοιαύτας ἐπισκέψεις ἐν καιρῷ χιονιάς, ἀλλὰ τὰς ἐθεώρουν ἀδυνάτους εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι τὰ πουλιὰ γνωρίζουν τὰ ἥθη καὶ τὸν χαρακτῆρά μας. Καὶ ἀντὶ ἀγάπης καὶ οἴκτου πρέπει νὰ περιμένουν,

1. Δὲν πρέπει, ἔπειτα ἀπὸ τὰ γραφέντα, νὰ βγῇ ὡς συμπέρασμα ὅτι τὰ διηγήματα αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια, περιέχοντα ἀβλεψίας ἢ ἄλλα σφάλματα, πρέπει νὰ παραλειφθοῦν εἰς νέαν ἐκδόσιν τῶν βιβλίων. Ἰσαῖα λογοτεχνήματα τοιαῦτα κεντρίζουν τὴν παρατηρητικότητά καὶ τὸ ἐρευνητικὸν πνεῦμα τῶν μαθητῶν, καὶ ὀξύνουν τὴν κρίσιν των, μὲ πολλὴν δὲ εὐχαρίστησιν οὗτοι ἐπιδίδονται εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐκτιμῆσεως τῆς ἀξίας τῶν λογοτεχνημάτων. Εἰς ἐκθεσίς, ἡ ὁποία τοὺς ἐδόθη εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους «Τί ἐκερδίσαμεν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Νέων Ἑλληνικῶν;» (Τοιαῦται ἐκθέσεις διὰ κάθε μάθημα χωριστά, καὶ μία συνολικὴ διὰ τὸ ἕξ ὅλων τῶν μαθημάτων τοῦ ἔτους κέρδος, πρέπει νὰ μὴ παραλείπωνται εἰς κάθε τάξιν), τὰ παιδιὰ ἐσημείωναν μετὰ μᾶρι: «Ἐφέτος ἐμάθαμεν νὰ κάμνωμεν καὶ κριτικὴν.»

ἄμα πλησιάσουν ἄνθρωπον, ἐπίθουν μὲ ξύλον, μὲ ὄπλον, μὲ πέτραν ἢ μὲ λάστιχον. Ἄλλ' ἄληθῶς αὐτὸς μοῦ ἐκτύπησε μὲ τὸ ράμφος του τὸ τζάμι;... Τὴν ἀμφιβολίαν μου διέλυσε νέον ράμφισμα, τὸ ὁποῖον εἶδα. Καὶ τὸ πρᾶγμα μὲ συνεκίνησε, μάλιστα, ἂν θέλετε, μ' ἐκολάκυσεν. Ὁ καημένος ὁ σπουργίτης, μοῦ ἔκαμνε μίαν τιμητικὴν διάκρισιν, νὰ μὲ θεωρῇ ὡς ἀνίκανον νὰ τοῦ κάμω κακὸν καὶ ἱκανὸν νὰ τὸν λυπηθῶ.

Ἐπλησίασα σιγά-σιγά εἰς τὸ παραθύρον. Ὁ σπουργίτης, ἀφοῦ ἐτίναξε τὰ πτερά του, ἔκαμε μικρὸν κίνημα ὀπισθοδρομήσεως. Ἐπειτα ἐστάθη καὶ μὲ ἠτένισε μὲ τὴν ἔντονον περιέργειαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἐνίοτε τὸ βλέμμα τῶν πτηνῶν. Ἀπειχα ἀπὸ τὸ παράθυρον δύο βήματα. Ὁ σπουργίτης ἐξηκολούθει νὰ μὲ παρατηρῇ. Ἐπειτα ἔκαμε κίνημα τῆς κεφαλῆς, ὡς ὑπόκλινσιν. Ἄλλ' ὅταν ἔφθασα εἰς τὸ παράθυρον καὶ ἐξέτεινα τὸ χέρι πρὸς τὸν σύρτην, ὁ σπουργίτης ἐπέταξεν. Ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀγαθότητα.

Ἐρριψα ψίχουλα εἰς τὸ μάγμαρον τοῦ παραθύρου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη καθαρισθῇ ἀπὸ τὸ χιόνι, καὶ ἔκλεισα τὸ τζάμι καὶ τὸ παραπέτασμα· μετ' ὀλίγον δὲ εἶδα τὸν σπουργίτην νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ παράθυρον καὶ ν' ἀρχίσῃ νὰ τρώγῃ λαιμάργως τὰ ψιχία. Ἀφοῦ δὲ ἐτελείωσεν, ἔκαμε νέαν ὑπόκλινσιν, ἔπειτα ἐρράμφισε τὸ τζάμι καὶ ἐκίνει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὴν κεφαλὴν, ὡς νὰ ἐπροσπάθῃ νὰ διακρίνῃ διὰ μέσου τοῦ τζαμιοῦ καὶ τοῦ παραπετάσματος. Ἄλλ' ὅταν ἐπλησίασαν' ἀνοίξω, ἐπέταξε πάλιν φοβισμένος.

Ἐρριψα νέα ψιχία εἰς τὸ μάγμαρον τοῦ παραθύρου, ἔρριψα καὶ ἄλλα εἰς τὸ πάτωμα ὑπὸ τὸ παράθυρον καὶ ἐκάθισα εἰς τὸ βάθος τοῦ δωματίου, ἀφήσας ἀνοιχτὸν τὸ παράθυρον. Δὲν ἐπέρασαν πολλὰ λεπτά καὶ ὁ σπουργίτης ἐπανῆλθε. Μετὰ διαφόρους δὲ δισταγμοὺς ἐπήδησε καὶ μέσα εἰς τὸ δωμάτιον καὶ ἐξηκολούθησε νὰ τρώγῃ τὰ σκορπισμένα εἰς τὸ πάτωμα ψιχία, ἀνήσυχος ὅμως πάντοτε καὶ ἑτοιμος νὰ πετάξῃ. Ἐπειτα μὲ ἔνα πτερούγισμα ἀνέβη εἰς τὸ γραφεῖόν μου καὶ ἐκεῖθεν ἐστράφη καὶ μὲ παρατήρει, μὲ παρατήρει. Σχεδὸν πέντε λεπτά. Καὶ μοῦ ἔφάνη ὅτι εἰς τὰ μάτια του ὑπῆρχε μία λάμψις μειδιάματος. Ἀλλὰ μόλις ἐκινήθην, ἐπέταξε καὶ δὲν ἐπανῆλθε πλέον. Οὔτε καὶ ἐγὼ ἠδυνάμην νὰ ἔχω τὸ παράθυρον περισσότερον ἀνοιχτόν.

Ἐπερίμενα τὴν ἐπιούσαν, ἐπερίμενα καὶ τὴν μεθεπομένην νὰ ἀκούσω τὸ ράμφισμά του εἰς τὸ τζάμι. Ἐπεθύμουν νὰ συνεχίσω-

μεν τὰς σχέσεις μας, νὰ γίνωμεν φίλοι. Τὰ στρουθία, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἔχουν τὴν χάριν ὧν μικρῶν πτηνῶν, ἐνθυμίζουν καὶ τὴν προαότητα καὶ ἀγαθότητα Ἐκείνου, ὅστις συχνὰ τὰ ἀνέφερεν εἰς τὰς παραβολὰς του. Ἄλλὰ δὲν ἦλθε ¹. 1916.

Εἰς τὰ παιδιά εἶχε ὁρισθῇ νὰ γράψουν μὲ πέντε περιλήπτι-
κὰς φράσεις (ὅσαι εἶναι καὶ αἱ παράγραφοι) τὸ περιεχόμενον καὶ
νὰ εὔρουν ποία εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ συγγρα-
φέως.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς μαθητὰς εἶχε καταρτίσει τὴν ἐξῆς περίληψιν,
ἡ ὁποία ἐθεωρήθη ὡς ἡ καλύτερα :

Μία ἐπίσκεψις.

1. Ἐνῷ ἐχιόνιζε, ἓνας σπουργίτης κτυπᾷ μὲ τὸ ράμφος του τὸ τζάμι
τοῦ παραθύρου μου.

2. Ἐπλησίασα νὰ τοῦ ἀνοίξω, ἀλλ' ὁ σπουργίτης φοβηθεὶς ἐπέταξε.

3. Ἐρρημα ψίχουλα εἰς τὸ μάρμαρον τοῦ παραθύρου καὶ ἐκλείσα
αὐτό. Ὁ σπουργίτης ἐπανῆλθε, τὰ ἔφαγε. Ἄλλ' ὅταν ἔξαμα ν' ἀνοίξω,
ἐπέταξε καὶ πάλιν.

4. Ἐρρημα νέα ψίχουλα εἰς τὸ παράθυρον καὶ εἰς τὸ πάτωμα καὶ
ἐπερίμενα. Ὁ σπουργίτης ἐπανῆλθε, εἰσῆλθε, ἔφαγε. Ἀλλὰ μόλις ἐκί-
νῆθη, ἔντρομος ἐπέταξε πάλιν, καὶ δὲν ἐξαναγύρισε.

5. Ἐπερίμενα τὴν ἐπομένην, καὶ τὴν μεθεπομένην μὴπως ἐπανέλθῃ.
Ἀλλὰ δὲν ἦλθε.

Σκοπὸς τοῦ συγγραφέως εἶναι, ἔγραψαν οἱ περισσότεροι, νὰ
μᾶς προτρέψῃ νὰ εἰσπληγχνίζώμεθα τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιά, τὰ
ὁποῖα εἶναι καὶ αὐτὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν πατρίδα μας,
ὅπως λέγει καὶ ὁ συγγραφεύς, τοῦτο δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ τὸ
ἐναντίον. Μερικοὶ μάλιστα, ὅταν πέφτει χιόνι τότε παίρνουν κα-

1. Ἡ διήγησις αὕτη, τὴν ὁποίαν ἀναγνώσας χιλιάδας τινὰς χρονο-
γραφημάτων τοῦ Κονδυλάκη ἐξέλεξα καὶ περιέλαβον εἰς τὰ Νεοελλ. Ἀνα-
γνώσματα μου τῆς Β' Ἑλλ. Σχολείου, τὰ ἐγκριθέντα τὸ 1920, εἶχε με-
γάλην, καὶ δικαίως, ἐπιτυχίαν : ὅλοι οἱ κατόπιν ἐμφανισθέντες συλλογεῖς
τὴν ἐπῆραν εἰς τὰς συλλογὰς των. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ὅλοι, καὶ ὁ Γεώρ-
γιος Μέγας, ἐκ τῆς βραβευθείσης συλλογῆς τοῦ ὁποίου παρελήφθη καὶ
ὑπάρχει εἰς τὸ Ἀναγνωστικὸν τῆς Ε' τάξεως τοῦ Δημ. Σχολείου τοῦ ΟΕΣΒ
παρέλαβον αὐτὴν πλήρη καὶ τελείαν περιεργῶς ὁμοῦς ὁ Κ. Ἀθ. Ρω-
μαῖος, ἐκ τῆς βραβευθείσης συλλογῆς τοῦ ὁποίου περιελήφθη ἀπὸ τοῦ
1939 εἰς τὰ Νεοελλ. Ἀναγνώσματα τῆς Α' τοῦ Γυμνασίου τοῦ ΟΕΣΒ,
περιέκοψε τὸ β' ἡμισυ τῆς 3ης καὶ ὁλόκληρον τὴν 4ην φράσιν. Ὅπως βλέ-
πει ὁμοῦς ὁ ἀναγνώστης, αἱ φράσεις αὗται εἶναι σπουδαιόταται, καὶ ἐπ'
αὐτῶν στηρίζεται ἡ ὅλη διήγησις καὶ δικαιολογεῖται ἡ συγγραφὴ αὐτῆς.

ταχαρούμενοι τὸ τουφέκι. Ἕνας μαθητὴς ποὺ εἶχε πάει στὸ Παρίσι, διηγήθη ὅτι ἐκεῖ τὰ πουλιά, ὅχι μόνον ὅταν εἶναι κακοκαιρία, ἀλλὰ καὶ σὲ ἡμέρες καλῶσύνης πλησιάζουν ἀφόβως τοὺς ἀνθρώπους· συχνὸν δὲ εἶναι τὸ θέαμα εἰς δημοσίους κήπους πουλιῶν, τὰ ὅποια λαμβάνουν τὴν τροφὴν των μέσα ἀπὸ τὴ φούχτα τῶν γερόντων καὶ τῶν παιδιῶν ποὺ κάθονται στοὺς πάγκους¹. Αὐτὸς εἶχε διατυπώσει ὠραϊότατα τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς διηγήσεως: *Εἶναι, ἔγραφε, τὸ παράπονον ἑνὸς ἀγαθοῦ Ἑλλήνος, ὁ ὁποῖος ἐντρέπεται διὰ τὴν βαρβαρότητα τῶν συμπολιτῶν του ἀπέναντι τῶν πουλιῶν, καὶ προσπαθεῖ μὲ τὰ γραφόμενά του νὰ τοὺς καλυτερεύσῃ.*

Μερικοὶ εἶχαν κάμει καὶ κριτικὴν. Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐργασιῶν των καὶ τὴν γενομένην συζήτησιν ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ διήγησις μᾶς κάμνει μεγάλην ἐντύπωσιν, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους:

1) Παρουσιάζεται ὅχι ὡς ἔργον φαντασίας, ἀλλὰ ὡς πραγματικὴ ἱστορία, τὴν ὁποῖαν ἔζησε ὁ συγγραφεὺς ὠρισμένην: ἡμέραν ποὺ εἶχε χιονίσει εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ τὴν διηγεῖται εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς ἐφημερίδος του.

2) Τὴν διηγεῖται ἀπλὰ μὲν, ἀλλὰ μὲ πολλὰς λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν τὴν παρατηρητικότητά του καὶ τὴν περιγραφικὴν του δύναμιν.

3) Μὲ τὰ γεγονότα συνυφαίνει ὠραῖα ποῖα ἦτο ἡ ἰδική του ψυχικὴ κατάστασις, καὶ ποῖα τοῦ πουλιοῦ. Αὐτὸς στὴν ἐρημίᾳ του (ὁ Κ. ἦτο ἄγαμος) ἐδέχθη τὴν ἐξαφνικὴν ἐπίσκεψιν τοῦ σπουργίτου σὺν τὸν καλὸν ἐρχομὸν πολυποθίτου φίλου. Κατευχαριστήθη, ἡ καρδιά του ἐλαχάρισε νὰ τὸν βοηθήσῃ μέσ' στὴν παγωνιά, νὰ

1. Ὁ *Σπύρος Μελάς* εἰς ἓνα χρονογράφημά του γιὰ τὰ πουλιά τοῦ Παρισιοῦ, γράφει: «Ὁ σπουργίτης τοῦ Λουξεμβούργου (μουσεῖου μέσα σὲ κήπους, εἰς τὴν ἀριστερὰν ὁχθὴν τοῦ Σηκουάνα), εἶναι ζῷον κοινωνικόν. Σὰς πλησιάζει, σὰς καλημερίζει, σὰς κρατεῖ συντροφιά, παίξει μαζί σας, τρώει ψωμάκι, ἀπὸ τὴ φούχτα σας... Στὸ δάσος τοῦ Φονταινεμπλώ οἱ ρούζ—γκόρζ—οἱ κοκκινόλαιμοι—πάνε καὶ κάθονται σ' αὐτὸ τὸ κούτσουρο, ποὺ πριονίζουν οἱ ξυλοκόποι, γιὰ νὰ χαζέψουν τὴν ἐργασίαν τους. Καὶ πλησιάζουν τόσο πολὺ στὸ ἄνοιγμα ποὺ δημιουργεῖ τὸ πριόνι, ὥστε πολλὰς φορὲς οἱ πριονιστὰι ἀναγκάζονται νὰ τοὺς πιάνουν μὲ τὸ χέρι τους καὶ νὰ τοὺς τοποθετοῦν λίγο πιὸ πέρα, γιὰ νὰ μὴν ἀρπάξῃ τὸ δόντι τοῦ πριονιοῦ τὸ ποδάρι τους. Δοκιμάστε νὰ κάμετε τὸ ἴδιο μὲ μιὰ καρδερίνα στὴν Ἑλλάδα: φεύγουν πανικόβλητες, μόλις ἀντικρύσουν ἀνθρώπο σ' ἄκτινα ἐνὸς μιλλίου. Ξέρουν ὅτι σκοτώνει».

τὸν πείσῃ νὰ πλησιάσῃ ἄφοβα, νὰ μείνῃ ἀμέριμνος μέσα στὸ δωμάτιό του καὶ τὴ νύχτα ἀκόμη, διότι αὐτὸς εἶναι καλός, δὲν μοιάζει τοὺς ἄλλους συμπατριώτας του (σωστὰ ἐμάντευσε τὸ πουλὶ καὶ τὸν διέκρινε, καθὼς αὐτὸς ἐνόμισε, ἀπὸ τοὺς ἄλλους), ἤθελε νὰ γίνουν φίλοι. Ἀλλ' ὁ σπουργίτης μὲ τὴν πικρὰν πείραν ποὺ ἔχει τῶν ἀνθρώπων, διαρκῶς φόβεῖται καὶ διστάζει, ἡ καρδιά του τρέμει. Ἡ παγωνιά καὶ ἡ πείνα τὸν ἠνάγκασαν στὴν ἀρχὴ νὰ κτυπήσῃ μὲ τὸ ράμφος του τὸ τζάμι. Ἀλλ' ὅταν ἦλθε ἡ ὥρα νὰ γίνῃ ἡ παράκλησίς του καὶ βλέπει τὸν «ἄνθρωπον» νὰ πλησιάζῃ τὸ παράθυρον γιὰ ν' ἀνοίξῃ, ὁ φόβος τὸν κυριεύει καὶ τρέπεται εἰς φυγὴν. Ἐχρηιάσθη νὰ μεταχειρισθῇ ὁ συγγραφεὺς τὸ τέχνασμα μὲ τὰ ψυχούλα στὸ παράθυρον καὶ ἐν συνεχείᾳ στὸ πάτωμα, διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ τὸν προσελκύσῃ, νὰ τὸν πείσῃ ἐν τέλει νὰ εἰσέλθῃ καὶ μέσα εἰς τὸ δωμάτιον. Πράγματι ὁ σπουργίτης ἔρχεται· διστάζει στὴν ἀρχή, ἀλλὰ τέλος κατανικᾷ τὸν φόβον του καὶ ἐμβαίνει μέσα, ὅπου προσπαθεῖ νὰ κατασιγάσῃ τὴν πείναν του. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ δυστυχισμένος τρώγει μὲν, ἀλλὰ διαρκῶς μὲ τὴν ψυχὴν στὰ δόντια, ἀνήσυχος πάντοτε καὶ ἔτοιμος νὰ πετάξῃ. Ὅταν δὲ ἔφαγε κάπως καὶ εἶδεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος τόσῃν ὥρᾳ δὲν ἐκινεῖτο εἰς ἐπίθεσιν ἐναντίον του, ἡσυχασμένος κάπως, ἀνέβη εἰς τὸ γραφεῖον καὶ περιεργὸς τὸν παρτήρει ἐπὶ ἀρκετόν. Ὁ συγγραφεὺς ἐνόμισεν ὅτι ὁ σπουργίτης εἶχε πεισθῇ διὰ τὰς ἀγαθὰς του διαθέσεις, ὅτι τοῦ χαμογελοῦσε κι' ὅλα, καὶ ἠθέλησε νὰ τὸν πλησιάσῃ. Ἀλλ' ἀμέσως ὁ φόβος ἐπανέρχεται τρομερός, ὁ σπουργίτης ὁρμᾷ πρὸς τὰ ἔξω. Εἰς μάτην ὁ συγγραφεὺς τὸν ἐπερίμενε τὴν ἐπομένην, τὴν μεθεπομένην. Ὅλα αὐτὰ, τὸν μεγάλον πόθον τοῦ συγγραφέως νὰ πείσῃ τὸ μικρὸ πουλάκι ὅτι τὸ συμπονεῖ, ὅτι δὲν θὰ τὸ πειράξῃ, ὅτι θέλει ἴσα-ἴσα νὰ γίνουν φίλοι, καὶ τὴν διακύμανσιν τῆς ψυχῆς του μεταξὺ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἐλπίδος, καὶ τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς τελικῆς ἀπελπισίας, καθὼς ἀφ' ἑτέρου καὶ τὴν διαρκῇ πάλην τοῦ σπουργίτου μεταξὺ πείνης καὶ φόβου μὲ τὴν τελικὴν καὶ ὀλοσχερῇ κατίσχυσιν τοῦ φόβου, περιγράφει διαδοχικῶς ὁ συγγραφεὺς μὲ μεγάλην δύναμιν, ὥστε νὰ τὰς παρακολουθοῦμεν βῆμα πρὸς βῆμα.

4) Ἡ γλῶσσα του εἶναι ὁμαλή, μικροπερίοδος, συνηθισμένη, σὰν φιλικὴ κουβέντα. (Ὁ Κονδυλάκης ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν ἔτσι ἐκουβέντιαζε κάθε πρωὶ εἰς τὰ χρονογραφήματά του μὲ τοὺς ἀνα-

γνώστας τοῦ Ἑμπρός). Μολονότι καθαρεύουσα, εἶναι ζωηροτάτη. Κοίταξε π. χ. πόσον δυνατὰ κατορθώνει νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἥρεμον, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ περισσότερον καίουσαν πικρίαν του διὰ τὴν ἀδικίαν, ἀλλὰ τόσον δικαιολογημένην ἰδέαν ποῦ εἶχε ὁ σπουργίτης καὶ δι' αὐτόν: Εἰς τὴν 1ην § εἰς τὰς παραλειφθείσας ὑπὸ τοῦ Κ. Ρωμαίου φράσεις, καὶ εἰς τὸ τέλος: τὸ *πρᾶγμα μὲ συνεζίνησε, μ' ἐκολάκευσε*. Ὁ καημένος ὁ σπουργίτης μοῦ ἔκανε μίαν τιμητικὴν διάκρισιν, νὰ μὲ θεωρῇ ὡς ἀνίκανον νὰ τοῦ κάμω κακὸν καὶ ἱκανὸν νὰ τὸν λυπηθῶ.—Εἰς τὴν 2αν § δεικνύει θαυμάσια τὴν λύπην, τὴν ἀπογοήτευσίν του: Ὁ σπ. ἐπέταξε. Ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀγαθότητα.—Ἡ 3η καὶ 4η § τελειώνει μὲ τὸ ἴδιο νόημα: ἐπέταξε πάλιν φοβισμένος.—Καὶ εἰς τὴν 5ην §, ἀφοῦ μᾶς ἐξέθεσε τὸν μεγάλον του πόθον, νὰ ξαναἰδῇ τὸ πουλάκι (*ἐπερίμενα-ἐπερίμενα!*) Ἡ ἀναδίπλωσις φανερώνει τὸν μακρὸν χρόνον, ὥρες πολλές, καὶ τὴν ἐπίμονον λαχτάρα τῆς ψυχῆς του: ἄχ, ἄς ἐρχόταν πάλι!) τελειώνει μὲ τὸ σπαρακτικὸν ἐκεῖνο: Ἀλλὰ δὲν ἦλθε.

5) Ἐνῷ ὁ σκοπὸς του εἶναι νὰ διδάξῃ, δὲν λέγει κανένα διδάγμα. Ἀλλ' αὐτὸ βγαίνει μόνον του ὁ ἔχων καρδιά ἀγαγνώστης τὸ αἰσθάνεται, καὶ μάλιστα τσουχερό, σὰν μαστίγωμα, ὅταν φθάνῃ σιτὸ τέλος¹.

Διὰ τὴν καλὴν ἀγάγνωσιν συνεφωνήσαμεν ὅτι ἡ διήγησις πρέπει νὰ διαβάζεται ἀργά—ἀργά, ν' ἀκούωνται καθαρὰ ὅλαι αἱ λέξεις καὶ φράσεις, μὲ ἥρεμον μελαγχολίαν. Ἡ τελευταία §, ὅπου εἶναι καὶ τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς συγκινήσεως, ἀκόμη ἀργότερα. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ ἀλλὰ τῆς τελευταίας φράσεως, στεκόμεθα.

1. Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι παλαιὸν εἰς τὴν ἑλλην. λογοτεχνίαν. Ἐνθυμήσου π. χ. τὴν *Ἱστορίαν ἐνὸς σκύλου καὶ ἐνὸς ἀλόγου* τοῦ *Ροῦδου*, *Τὸ ἀθάνατο πουλὶ* καὶ τὸν *πόνο τῆς μάνας*, τοῦ *Παπαντωνίου*. Καὶ ὁ *Σπύρος Μελάς* συχνὰ τὸ ἀναπτύσσει εἰς τὰ χρονολογήματά του.

